DEISIS

VIRGIL GHEORGHIU

Gură de Aur
atletul lui Hristos

CONSTANTIN-VIRGIL GHEORGHIU

Gură de Aur – atletul lui Hristos

În româneşte:
Maria-Cornelia Ică jr.

Deisis
Sibiu
2004

Lector: diac. Ioan I. Ică jr
Coperta: Maria-Cornelia Ică jr
Tehnoredactori şi corectori: Paul şi Violeta Morar

Traducere după:
C.V. Gheorghiu
Saint Jean Bouche d'Or
„Hommes de Dieu"
Librairie Plon, 1957
© Éditions du Rocher

© DEISIS, pentru prezenta versiune

ISBN 973-7859-00-6

I

1

În primele secolele ale creştinismului, bărbaţii şi femeile care luptau pentru a dobândi gloria sfinţilor erau numiţi atleţii lui Hristos. Un sfânt realizează în cursul vieţii sale performanţe pe care ceilalţi oameni nu reuşesc să le înfăptuiască. Uneori performanţele sale sunt recunoscute oficial de Biserică. În acest caz el figurează în calendar. Recunoaşterea oficială a unui sfânt are loc însă doar ca o excepţie şi numai pentru un foarte mic număr de persoane. Majoritatea sfinţilor sunt ignoraţi de calendar. Puţinii sfinţi pe care Biserica îi recomandă venerării publice primesc această consacrare cu titlu postum. Niciodată în timpul vieţii lor.

Mulţi oameni au vrut să se facă sfinţi. Luptele lor pentru dobândirea curăţeniei necesare sfinţeniei au fost spectaculoase. Mai spectaculoase şi mult mai dure decât lupele din arene. Pentru dobândirea curăţeniei, atleţii lui Hristos luptau împotriva trupului lor, împotriva somnului, împotriva foamei, împotriva durerii, împotriva propriilor lor gânduri, împotriva instinctelor. Era o luptă fără milă, dusă zi şi noapte, de-a lungul unei întregi vieţi. O luptă palpitantă şi fără nici un răgaz.

Ioan Gură de Aur a luat hotărârea să se facă sfânt încă din adolescenţă, când era încă pe băncile şcolii. O hotărâre luată în deplină cunoştinţă de cauză şi după o matură chibzuinţă. Alţi tineri hotărăsc în adolescenţa lor să se facă generali, sportivi campioni, exploratori. Ioan Gură de Aur a hotărât să se facă sfânt. Toată viaţa sa n-a avut alt ideal.

Pentru a dobândi sfinţenia el i-a înfruntat pe toţi adversarii pe toate terenurile şi a câştigat toate luptele. Palmaresul său este o imensă listă de victorii. Victoriile lui Ioan Gură de Aur au fost atât de categorice, încât el este unul din puţinii sfinţi citaţi în calendar atât de Biserica occidentală, cât şi de Biserica răsăriteană.

2

Orice om poate deveni sfânt cu condiţia să-L iubească pe Hristos. Gură de Aur ştia bine acest lucru. El le spunea credincioşilor lui să-l imite pe Sfântul Apostol Pavel, pentru că orice om îl poate imita şi deveni asemenea lui:

„Să-l imităm, fraţii mei*, căci e un om cu aceeaşi natură ca şi a noastră*, dar pentru că a arătat o mare dragoste de Hristos, a intrat în ceruri şi acum are loc aici împreună cu îngerii. *Dacă vreţi să vă siliţi şi să aprindeţi în voi aceeaşi flacără, l-am putea imita pe acest sfânt apostol. Dacă acest lucru ar fi fost cu neputinţă el n-ar fi spus: «Fiţi imitatorii mei, aşa cum eu sunt imitatorul lui Hristos»*[1]."

Calendarul e o dovadă că orice om poate deveni sfânt. Nu există nicio restricţie în ce priveşte vârsta, sexul, profesia, rasa sau naţionalitatea. Găsim aici unii lângă alţii sfinţi de toate naţionalităţile, de toate culorile.

Există sfinţi care în viaţă au fost împăraţi alături de alţii care au fost sclavi. Aproape toate profesiile sunt reprezentate aici. Există sfinţi care au fost regi, monahi, nobili, nobile, negustori, învăţători, muncitori, grădinari, ciobani, avocaţi, medici, agenţi de fisc, magistraţi, cerşetori, servitori, tâmplari, cizmari, fierari, pescari.

Nici epoca nu contează prea mult pentru a deveni sfinţi. Există în calendar oameni care au dobândit această glorie în primul secol al creştinismului, alţii care au trăit în Evul Mediu şi alţii care au câştigat sfinţenia în epoca noastră.

Dar campionatele lumii, luptele în arene şi competiţiile olimpice sunt simple jocuri de copii în comparaţie cu bătăliile pe care trebuie să le poarte un om pentru a deveni sfânt.

Ioan Gură de Aur a fost unul din fericiţii care au ştiut să urmeze harul şi să atingă această glorie.

3

Ioan Gură de Aur e un atlet al lui Hristos care se deosebeşte de colegii săi de calendar, adică de ceilalţi sfinţi. Într-o singură viaţă a luptat pe două fronturi: a luptat pentru a dobândi

[1] 1 *Corinteni* 11, 1.

sfinţenia individuală... A fost o luptă cumplită. După ce a învins fiecare părticică a trupului său şi a nimicit pe fiecare duşman şi fiecare piedică care l-ar fi putut împiedica să atingă cerul, a început o altă luptă: lupta pentru a ridica Biserica lui Hristos cu întreaga mulţime a credincioşilor pe piscurile sfinţeniei şi curăţiei creştine. *Lupta pentru Biserică e actul celei mai depline iubiri faţă de oameni*. Biserica este ca o cetate, între zidurile căreia oamenii obişnuiţi, oamenii care nu au calităţi excepţionale sunt protejaţi. De altfel, în acel timp creştinismul se numea „adevărata filozofie".

Intrând în Biserică, omul obişnuit poate trăi ca locatarul unui mare bloc, cu câteva etaje deasupra pământului, deasupra jalnicei vieţi pământeşti, şi cu câteva etaje mai aproape de cer. Atleţii lui Hristos, care luptă pentru Biserică, luptă în fapt pentru a le da oamenilor posibilitatea unei condiţii umane superioare, de a-şi trăi viaţa la o altitudine demnă de un om: la câţiva metri mai sus de la pământ şi cel puţin cu câţiva metri mai aproape de cer.

În a doua perioadă a vieţii sale, Gură de Aur a luptat ca un campion pentru a-i aduce pe oameni în Biserică şi apoi n-a încetat să înalţe Biserica împreună cu toţi oamenii pe care aceasta îi cuprindea deasupra pământului, mai aproape de cer, unde oamenii pot respira într-o atmosferă mai curată, mai demnă, mai calmă.

4

Nimeni nu vine pe lume sfânt. Niciodată nimeni nu se naşte sfânt. Omul devine sfânt. Sfinţenia se cucereşte. Naşterea lui Ioan Gură de Aur este identică naşterii oricărui alt Ioan de pe pământ. Nu are nimic excepţional. Trebuie semnalat doar faptul că s-a născut din părinţi bogaţi. Acest privilegiu e rezervat pe pământ unui mic număr de Ioani.

Tatăl său era general. Comanda cavaleria imperiului roman în Siria. Gradul său era (în cuvintele de atunci) *Magister Militum Orientis*. Era un grad înalt. Nu se cunoaşte numele întreg al generalului care a fost tatăl lui Ioan Gură de Aur. Se ştie doar că se numea Secundus. Numele romane erau compuse din două sau trei nume. Din aceste două sau trei nume ale generalului nu cunoaştem decât unul. Asta-i tot. În Siria se respectau obiceiurile

greceşti. Or grecii nu-i dădeau unui om decât un singur nume. Potrivit obiceiului grec, cronicarii nu ne-au păstrat deci decât un singur nume al generalului: Secundus, precum şi un singur nume al fiului său: Ioan.

Generalul cu tâmple argintii s-a căsătorit cu o tânără fată de şaisprezece ani originară din Antiohia, unde Secundus îşi avea garnizoana. Tânăra fată se numea Antuza. Primul copil al generalului şi al Antuzei a fost o fiică. Generalul dorea cu înflăcărare să aibă un fiu. L-a avut. Al doilea copil a fost un băiat pe care părinţii l-au numit Ioan, viitorul sfânt.

Nu se cunoaşte anul naşterii lui Gură de Aur. Aşa cum susţin biografii, e sigur că el s-a născut între anii 345 şi 349. Generalul Secundus a murit la foarte scurt timp după naşterea lui Ioan. Antuza, mama lui Ioan, a rămas, aşadar, văduvă cu doi copii înainte de a fi împlinit douăzeci de ani.

În casa Antuzei trăia şi o soră a defunctului general, care se numea Sabiniana. Erau, aşadar, patru persoane: Sabiniana, Antuza, Ioan şi sora sa, mai mare cu doi ani decât el şi al cărei nume nu ni s-a păstrat. Antuza a hotărât să nu se mai mărite niciodată.

Antuza şi-a consacrat tot restul vieţii educaţiei copiilor săi şi administrării bunurilor lăsate de general. Ioan vorbeşte despre mama sa astfel:

„Ea îmi spunea: M-am bucurat puţin, copilul meu, de virtutea tatălui tău. Această fericire mi-a fost curând răpită de Pronia divină. Durerea morţii lui s-a unit cu cele care au însoţit naşterea ta. El te-a lăsat orfan şi mi-a lăsat moştenire toate relele văduviei; rele pe care le pot cunoaşte doar femeile care le-au încercat. Nu există cuvinte care să poată spune necazurile şi nenorocirile cărora le rămâne expusă o tânără fată abia ieşită din casa tatălui ei, lipsită de orice experienţă, doborâtă de o lovitură pe cât de cumplită, pe atât de neaşteptată şi silită de acum înainte la obligaţii care nu ţin nici de vârsta, nici de sexul său. Ea trebuie să îndrepte nepăsarea slugilor, să ţină în frâu răutatea lor, să respingă uneltirile rudelor, să se apere împotriva lăcomiei agenţilor fiscului, şi asta în ciuda dezgustului ei şi a nemiloaselor lor pretenţii”[1].

Deşi foarte tânără şi lipsită de orice experienţă, Antuza s-a descurcat perfect. A ştiut să facă faţă tuturor greutăţilor inerente văduviei. I-a putut mărturisi mai târziu fiului său, viitorul sfânt:

[1] *Despre Preoţie*, cartea I.

„Nu-mi vei reproşa că am micşorat bunurile pe care ţi le-a lăsat tatăl tău în ciuda greutăţilor şi primejdiilor pe care le aduce cu sine văduvia, şi care pentru atâtea alte femei au avut urmări funeste. Ţi-am păstrat aceste bunuri în integritatea lor, deşi n-am cruţat nimic pentru a-ţi da o educaţie solidă şi strălucitoare”[1].

Mama lui Ioan a fost, aşadar, o mamă eroică, cum sunt în mod normal toate mamele de pe pământ. Antuza a ştiut să facă faţă tuturor greutăţilor cu intuiţia sa practică, intuiţie care este în natura femeilor. Preocupările Antuzei, neliniştile şi speranţele ei au fost identice cu preocupările, neliniştile şi speranţele tuturor mamelor văduve din toate ţările şi din toate timpurile.

Biografii sfântului scriu că Antuza era creştină şi foarte pioasă. A fost cu siguranţă pioasă în măsura în care sunt pioase toate femeile creştine care rămân singure pe lume. De altfel pietatea mamelor singure este foarte mare. E profundă. Autentică. Dar chiar dacă Antuza ar fi fost o sfântă, luptele pământeşti ale lui Ioan, atletul lui Hristos, n-ar fi fost mai puţin cumplite, pentru că sfinţenia nu se moşteneşte.

5

Oraşul în care s-a născut Gură de Aur se numea Antiohia. Numele acestui oraş nu mai există astăzi pe nici o hartă. Pe locul Antiohiei se află un orăşel turcesc numit Antakiyah. Aşezat pe malurile râului Orontes din Asia Mică, el face parte din actuala republică turcă. Antiohia nu era însă un oraş al Asiei Mici, ci un mare oraş al Europei. Gură de Aur s-a născut într-unul din cele mai reprezentative oraşe ale Europei. Europa e compusă din totalitatea oraşelor care au moştenit cultura greacă. Pe vremea lui Gură de Aur frontierele Europei erau pe Eufrat, iar Egiptul, Siria, Asia Mică făceau parte integrantă din Europa. Capitalele culturii europene erau Alexandria şi Antiohia. Acestea erau mai europene decât Atena. În ele înflorea tradiţia greacă. Europa a luat la cunoştinţă – pentru prima dată – de propria ei existenţă în lumea greacă, în secolul V înainte de Hristos. Frontierele europene au fost întotdeauna mobile. În timpul lui Alexandru Macedon ele s-au aflat în Asia. Apoi, Europa a început să se restrângă spre Occident. Asia a cucerit bucată cu bucată teritoriul european. Spiritul european a fost ars de Asia,

[1] *Ibid.*

cauterizat, am putea spune, pe întreaga suprafaţă a pământului. Într-o bună zi Asia Mică şi-a dat seama că nu mai era în Europa, ci în Asia.

Prin urmare, Asia s-a întins tot mai mult asupra Europei, iar Europa s-a retras tot mai mult spre Atlantic.

În Evul Mediu, frontiera Europei era pe Dunăre. O dată cu turcii Asia a ajuns până la Viena, iar frontiera europeană s-a aflat pentru o vreme la Viena. Astăzi[1], ea se află pe Elba, în inima Germaniei. Asia Mică este acum în plină Asie, inimaginabil de departe de Europa, de care e cu totul tăiată.

Pe vremea când Sfântul Pavel şi ceilalţi apostoli ai lui Hristos propovăduiau în Asia Mică, Capadocia, Antiohia, Efesul şi celelalte oraşe despre care citim în Noul Testameiit erau în plină Europă. Se scăldau în plină tradiţie greco-romană. Erau au oraşe mai europene decât oraşele elveţiene sau belgiene de astăzi.

Faptul că Gură de Aur s-a născut în acest mare oraş european care era Antiohia a avut o profundă influenţă asupra vieţii lui.

În acea vreme, Antiohia era unul din cele mai frumoase oraşe ale lumii. Ea era construită pe malurile râului Orontes, pe şapte coline, la circa o mie o sută de kilometri de Constantinopol şi la treizeci kilometri de ţărmul mării.

În secolul IV după Hristos, adică în epoca în are a trăit Ioan Gură de Aur, contemporanii numea Antiohia, „Oraşul de aur”, „Perla Orientului”, „Antiohia cea frumoasă”, „Voluptoasa Antiohie”, „Antiohia plăcerilor”, „Senzuala Antiohie”.

Oraşul de aur avea în jur de jumătate de milion de locuitori; avea o iluminaţie feerică, amfiteatre, băi, edificii grandioase. Avea tot ceea ce o metropolă din acel secol trebuia să aibă. Antiohia era unul din minunatele oraşe ale imperiului roman.

Toţi împăraţii Romei au vizitat-o şi i-au făcut cadouri. Cezar a vizitat-o în anul 47 î.Hr. Octavian, Tiberiu, Traian, Hadrian, Iustinian au petrecut o vreme în ea şi au înfrumuseţat-o construind monumente. Diocleţian a construit un palat, Constantin a ridicat o biserică. Titus a împodobit senzuala Antiohie cu serafimi aduşi ca pradă de război din Ierusalimul distrus. Împăratul Commodus a vrut ca jocurile olimpice să aibă loc la Antiohia. Irod, regele evreilor, i-a făcut în dar două porticuri şi un pavaj de marmură. Dar cea mai mare glorie a

[1] În 1957, în plin război rece şi diviziune a continentului între un Vest capitalist şi un Est comunist. [n. ed.]

Antiohiei a fost că aici, pentru prima dată, ucenicii lui Hristos au luat numele de creştini. Aceasta s-a întâmplat în anul 42. Până atunci ei se numeau nazarineni sau galileeni.

În acest oraş au predicat Barnaba, Pavel şi Petru.

Biserica Antiohiei a fost întemeiată de apostolii lui Hristos înşişi. Era una din capitalele creştine ale lumii. Cu câţiva ani înainte de naşterea lui Gură de Aur, în 341, a avut loc la Antiohia un sinod de vreo sută de episcopi, sinod care a fixat un număr important de canoane ale Bisericii. Deşi acest sinod n-a fost unul strict ortodox, cele douăzeci şi cinci de canoane pe care le-a fixat sunt încă în vigoare.

Tocmai pe baza acestor canoane fixate la Antiohia cu puţin înainte de naşterea sa, viitorul sfânt va fi şi trimis la moarte. Ca şi cum ar fi fost stabilite anume pentru pierzania sa. Acest sinod n-a fost singurul care s-a ţinut la Antiohia. Alte treizeci de sinoade au avut loc în acest oraş care era împreună cu Roma, Constantinopolul şi Alexandria una din capitalele Bisericii. Majoritatea populaţiei era creştină. Faptul că Gură de Aur a văzut lumina zilei în Antiohia a avut o mare influenţă asupra vieţii sale. O parte a gloriei lui Gură de Aur e un reflex al gloriei Antiohiei, oraşul său natal.

Viitorii sfinţi suferă şi ei influenţele epocii şi ale locului în care s-au născut ca toţi ceilalţi oameni. Strălucirea de pe atunci a acestui oraş s-a păstrat neatinsă de-a lungul veacurilor în opera sfântului. Oraşul de aur şi de marmură a dispărut ca toate lucrurile pământeşti. Pe locul unde se afla Antiohia, la o mie o sută de kilometri de Constantinopol, pe malurile râului Orontes, se află un mic oraş turcesc care numără douăzeci şi şase de mii de locuitori specializaţi în fabricarea săpunului şi a uleiurilor cu care femeile Asiei îşi ung faţa. La Antakiyah nu mai sunt astăzi decât patru mii de creştini. Asta-i tot.

6

Un alt fapt important în viaţa viitorului sfânt a lost apariţia în Antiohia, în anul 354, a unui faimos retor. Se numea Libanius şi avea patruzeci de ani când a reapărut în oraşul Antiohia. Toată lumea cunoştea numele lui Libanius de la un capăt la altul al imperiului roman, din Anglia până la Eufrat.

Libanius era din Antiohia. După ce a studiat tot ceea ce se putea studia în oraşul său natal, a rugat-o pe mama sa să-l lase să plece la Atena. A plecat şi a devenit un filozof celebru. A condus cea mai importantă şcoală de retorică din Constantinopol. Apoi a fost expulzat din acest oraş. Şi-a redeschis şcoala la Nicomidia. După câtva timp a fost expulzat şi din Nicomidia. Iată-l revenit acum în oraşul său natal – expulzat şi celebru. A deschis o şcoală de filozofie şi la Antiohia. Abia deschisă şcoala, elevii au început să curgă aici din toate colţurile pământului. Libanius era cel mai faimos *magister* al acelei vremi.

Ca toate mamele, Antuza nu voia să-şi încredinţeze fiul decât celei mai bune şcoli din lume. Ea avea acum această şcoală în propriul ei oraş, la Antiohia. De ce faimă se bucura Libanius putem vedea după anumite scrisori ale contemporanilor săi. Împăratul Iulian îi scria:

„Am citit ieri înainte de masă aproape tot discursul tău şi îndată după masă am încheiat dintr-o răsuflare restul lecturii mele. Ferice omul care poate vorbi şi mai mult încă gândi astfel. Ce eleganţă! Ce gânduri! Ce fineţe! Ce diviziune! Ce argumentaţie! Ce ordine! Ce mişcări! Ce dicţie! Ce armonie! Ce întreg!”[1].

Scrisoarea este semnată de Flavius Claudius Iulianus, împăratul romanilor. Nu doar împăratul, dar şi sfinţii înşişi îl admirau pe filozoful păgân Libanius.

Printre admiratorii săi pasionaţi se afla Sfântul Vasile cel Mare, colegul împăratului filozof exilat la Atena.

„Scrisorile lui Libanius sunt pentru Sfântul Vasile cel Mare ca trandafirul ai cărui adevăraţi admiratori îi gustă chiar şi spinii. Dorea ca Libanius să-i scrie chiar şi pentru a-l certa... De ce nu are, pentru a merge să-l vadă pe Libanius, aripile lui Icar?, se întreba el... Când Libanius îi făcea complimente pentru stilul său, el credea că-l vede Polydamas sau Milton dându-i premiul luptei...

Cum îndrăznea să-i scrie unui astfel de om, el care îşi petrecea viaţa în compania lui Moise şi Ilie, nişte barbari care-i transmit, o dată cu adevărul profeţiilor lor, asprimea limbajului lor”[2].

---

[1] *Lettres XIV à Libanius. Œuvres complètes de l’empereur Julien*, Plon, Paris, 1863, p. 367.

[2] A. DE Broglie, *L’Eglise et l’Empire romain au IVe siecle, IIIe partie*, vol. I, Paris, 1863, p. 216.

Faptul că Libanius a fost un păgân militant şi un duşman îndârjit al creştinismului nu l-a împiedicat pe Vasile cel Mare, viitorul sfânt episcop, să-l admire. Cu atât mai puţin putea s-o împiedice pe Antuza care voia să-i dea fiului ei o educaţie strălucitoare. Ea l-a trimis, aşadar, pe Ioan la şcoala lui Libanius. Nicăieri nu putea învăţa el atât de bine ca la şcoala acestui mare maestru al retoricii.

În secolul IV retorica era considerată drept mama tuturor ştiinţelor. Adresându-se păgânilor, Sfântul Grigorie de Nazianz le spunea:

„Vă las toate bogăţiile, naşterea, slava, autoritatea şi toate bunurile de aici, de jos, al căror farmec se risipeşte ca un vis; *dar păstrez elocinţa*. Şi nu regret ostenelile, călătoriile pe mare şi pe uscat pe care le-am întreprins pentru a o cuceri”[1].

Antuza l-a întrebat pe episcopul Antiohiei dacă era potrivit ca o creştină să-şi trimită copilul să studieze la un filozof păgân şi la un duşman al creştinismului. Fără îndoială episcopul i-a dat Antuzei sfatul să-l trimită pe Ioan la Libanius. Episcopii din acea vreme îi trimiteau pe viitori predicatori să înveţe de la Libanius arta de a vorbi. Gură de Aur a devenit, aşadar, elevul lui Libanius şi în scurt timp a ajuns cel mai bun. Există o scrisoarea a lui Libanius adresată lui Ioan. Marele filozof îi scrie viitorului sfânt:

„Am primit discursul vostru elegant şi magnific. L-am dat spre citire unor oameni experimentaţi în elocinţă şi cu o abilitate remarcabilă în a compune opere oratorice. N-a fost niciunul care să nu-şi fi manifestat entuziasmul prin tropăituri, strigăte şi prin toate mişcările spontane care trădează uimirea şi admiraţia. Am fost cu atât mai mândru, cu cât în acest discurs aţi arătat deopotrivă atât legile, cât şi modelul elocinţei judiciare. Sunteţi fericit că aţi ştiut să creaţi un asemenea monument spre lauda împăraţilor, tatăl şi fiii, care au putut întâlni un panegirist asemenea vouă”[2].

Biografii sfântului au susţinut că această scrisoare îi era adresată unui alt Ioan. Aceşti biografi au scris mult timp după canonizarea lui Gură de Aur. De obicei aceşti biografi erau oameni pioşi care înlăturau din biografia sfântului tot ce avea un caracter profan. Acest discurs pentru slava împăratului şi a celor doi fii ai săi era unul profan. Dar în momentul în care îl scria,

---

[1] SAINT GRÉGOIRE DE NAZIANZE, Oper., vol. I, p. B 2, cf. M. VILLEMAIN, *Tableau de l’eloquence chrétienne au IVe siècle*, Paris, 1870, p. 106.

[2] Cf. L’Abbé ROCHET, *Histoire de Saint Jean Bouche d’Or*, vol. I, p. 18.

Gură de Aur era elevul lui Libanius. Nu era încă sfânt. Mai apoi a devenit avocat şi s-a înscris în baroul din Antiohia; a ajuns repede celebru. Nu ştim aproape nimic despre această glorie de avocat şi de orator laic. După canonizare, biografia unui sfânt e supusă unei toalete severe; se elimină din ea tot ceea ce nu are legătură cu sfinţenia. Viaţa lui Gură de Aur, avocat din Antiohia cea frumoasă, nu avea nimic sfânt. Biografii au eliminat, aşadar, această parte cum se proceda de obicei în privinţa aspectelor laice ale vieţii oricărui sfânt.

7

Gură de Aur devenit unul din cei mai buni prieteni ai lui Libanius. A fost în asemenea măsură apreciat ca orator, încât Libanius a pus la cale proiectul de a-l desemna drept succesorul său la conducerea şcolii retorice din Antiohia. S-a întâmplat atunci ceva care l-a determinat pe Gură de Aur să devină sfânt în loc să ajungă succesorul lui Libanius.

A fost un eveniment crucial în viaţa sa. În luna iunie 362 a murit la Antiohia stăpânul universului pământesc, împăratul Romei, numit Flavius Claudius Iulianus, şi care este cunoscut în istorie sub numele de Iulian Apostatul.

Împăratul Iulian era însoţit de istoricul Ammianus Marcellinus şi de un grup de filozofi. Statul major al acestui împărat era compus de preferinţă din filozofi, şi nu din generali. Prima vizită a lui Iulian la Antiohia a fost făcută pentru Libanius care fusese profesorul său. La Libanius, împăratul a făcut, fără îndoială, cunoştinţă şi cu prietenii retorului.

Împăratul Iulian nu aprecia nimic mai mult decât compania filozofilor. În clipa morţii, el a alungat din cortul său curtezanele şi militarii şi a rămas singur cu filozofii. Ştia că mai avea doar câteva minute de întârziat pe acest pământ. Iulian le-a petrecut discutând filozofie.

„A avut loc atunci, spune cronicarul Ammianus Marcellinus[1], o discuţie serioasă cu filozofii Maxim şi Priscus despre suflet şi despre transcendenţa naturii lui. Dar rana i s-a redeschis şi umflarea arterelor facându-i respiraţia dificilă a cerut apă proaspătă pe care a băut-o. După care şi-a dat sufletul fără

[1] AMMIANUS MARCELLINUS, *Cartea XXXV*, 5.

agonie, spre miezul nopţii, în cel de-al treizeci şi unulea an de viaţă.”

Nu e un lucru obişnuit ca muribunzii să-şi petreacă ultimele clipe ale vieţii discutând metafizică. Dar asta era firea lui Iulian şi aşa a fost el toată viaţa sa.

În momentul în care a apărut la Antiohia, îmbrăcat nu în purpura împăraţilor romani, ci într-o togă veche ca aceea a lui Libanius, cu părul şi barba neîngrijite, ca Libanius, el a stârnit o sinceră admiraţie. Împăratul mergea pe jos şi frecventa oameni simpli care erau filozofi. În calitatea sa de prim elev al lui Libanius, Gură de Aur a devenit la acea dată în mod inevitabil unul din cei mai apropiaţi prieteni ai lui Iulian.

Iulian era un filozof adevărat. Ammianus Marcellinus scrie:

„Era de talie mijlocie, avea în mod natural părul lins ca şi cum pieptenul ar fi trecut prin el, barba aspră, stufoasă şi ascuţită. Ochii îi erau frumoşi şi focul care strălucea în ei dezvăluia o minte trează.”

Iulian mânca puţin, ca un ascet, dormea puţin, dispreţuia fastul şi luxul, precum şi toate măreţiile pământeşti. Iulian trăia în castitate ca eremiţii, iar dorinţa vieţii lui era să facă cât mai mult bine cu putinţă. Şi cu toate acestea Iulian este unul din cei mai denigraţi împăraţii din toată istoria universală. Iulian a fost un duşman al creştinismului. Multe secole istoria a fost scrisă numai de oameni temători de Dumnezeu, îndeosebi de monahi. Era normal ca aceşti istorici să nu-l iubească deloc pe Iulian şi să-l descrie în imaginile cele mai negre, ca un antihrist. Duşman sincer al creştinismului, el voia distrugerea religiei creştine şi restaurarea cultului păgân al zeilor. Era marele vis al vieţii sale.

Iulian avea motive foarte serioase pentru a urî creştinismul cu o asemenea patimă. Erau motive omeneşti. Dar chiar şi un mare filozof ca împăratul Iulian nu este decât un om şi are patimi omeneşti. Când Iulian era copil, împăratul Constans i-a masacrat toată familia. După ce i-a masacrat părinţii şi familia, Constans l-a exilat pe Iulian. L-a exilat într-o mănăstire. L-a pus să se boteze. Apoi l-a încredinţat pazei episcopilor, preoţilor şi diaconilor ca să-l crească în religia creştină. Apoi, din porunca împăratului Constans, Iulian a devenit cantor, citeţ integrat în clerul creştin inferior. Pentru Iulian mănăstirea era un loc de exil. Cel care îl ţinea închis aici şi care poruncise ca el să studieze Scripturile era asasinul părinţilor săi. Preoţii, episcopii şi diaconii erau temnicerii lui.

Un istoric francez din secolul trecut scria:

„Un prinţ tânăr plin de imaginaţie şi entuziasm suferă în exil tirania neîncrezătoare a lui Constans, care a făcut să piară întreaga sa familie. Constans era creştin. A fost destul pentru ca Iulian să fie politeist. Constans a distrus vechiul cult al imperiului. A fost destul pentru ca Iulian să vrea să-l restabilească”[1].

Antiohia unde tocmai sosie Iulian era în cea mai mare parte creştină. Aceasta nu i-a împiedicat pe antiohieni să fie entuziasmaţi de manierele împăratului filozof. Dar, după un timp, originalitatea împăratului i-a plictisit pe antiohieni care erau oameni rafinaţi. Ei s-au plictisit de manierele lui sobre, de absenţa ceremoniilor, de refuzul oricăror invitaţii. Şi au început să-l deteste pe Iulian. După care au început să-şi bată joc de împărat şi să scrie epigrame pe pereţi. Împăratul a ajuns de râsul oraşului. Şi distracţia era cu atât mai mare cu cât Iulian nu poruncea poliţiei să-i aresteze pe cei care-l luau peste picior.

„Ironizatorii se distrau dându-şi între ei semnalmentele sale: un om mărunt cu barba de ţap care merge ducându-şi cu greu pieptul îngust şi cu paşi mari în felul lui Otus”[2].

Chiar şi păgânii din Antiohia îşi băteau joc de zelul depus de Iulian în resuscitarea vechiului cult al zeilor. Într-o zi când Iulian s-a dus la templul lui Apollo în împrejurimile Antiohiei ca să săvârşească un sacrificiu, n-a găsit decât un singur sacrificator şi o singură oaie. Împăratul nu s-a supărat deloc. A adunat lemne, a aprins focul şi a sacrificat singur lui Apollo. Excesul său de zel în materie de sacrificii a făcut ca antiohienii să-l numească „casapul”.

„Se spunea că nu domnea decât pentru a stârpi turmele universului şi ucidea atâtea oi şi atâţia boi pe altare, încât mulţi ţărani îl tratau drept *bucătar şi măcelar*”[3].

În timp ce Iulian se afla la Antiohia, templul lui Apollo a fost incendiat. Imensa statuie a lui Apollo, din lemn acoperit cu aur, cu braţele şi picioarele de fildeş, cu ochi de ametist, cu coroană de aur masiv minunat cizelată, s-a prăbuşit şi a fost mistuită de flăcări.

La început împăratul s-a abţinut să răspundă atacurilor. S-a reţinut să folosească forţa împotriva celor care-l insultau. Faptul de a porunci poliţiei şi armatei să ia măsuri de represalii era

---

[1] M. VILLEMAIN, *Tableau de l’éloquence chrétienne au IVe siècle*, Paris, 1870, p. 510.
[2] AMMIANUS MARCELLINUS, *Cartea XXII*, 14.
[3] *Cuvântare la Sfântul Mucenic Vavila.*

lucrul cel mai uşor pentru un împărat. Toţi împăraţii acţionează astfel. Dar Iulian n-a scos sabia. Nu i-a aruncat pe duşmanii săi în închisoare. Cel puţin la început. Le-a răspuns cu condeiul. A scris împotriva antiohienilor care-l atacau o carte intitulată: *Misopogon sau antiohianul*.

Duşmanii săi nu i-au iertat lui Iulian faptul că n-a folosit violenţa. Nu i-au iertat nimic. Chiar faptul de a nu-i fi ucis pe duşmanii săi a fost considerat un defect. „Nu folosea violenţa împotriva creştinilor, spune Gură de Aur, pentru că nu voia să întărească Biserica prin martiriu. Dacă o apuc pe calea violenţei, gândea el, creştinii vor zbura spre moarte ca albinele spre stup”[1].

Libanius însă a publicat o carte în care îi acuza pe creştini că au incendiat templul lui Apollo.

Libanius a fost unul din foarte puţinii reprezentanţi ai lumii păgâne care a avut curajul să spună ce gândea. Ceilalţi îl susţineau pe împărat, dar cu multă rezervă. Oamenii obişnuiţi au curajul să se angajeze, dar numai după ce s-au convins că se angajează de partea celui care va învinge. Nu cunoaştem atitudinea lui Gură de Aur. Nu avea încă douăzeci de ani. E vârsta când tinerii sunt la fel de sensibili ca plăcile fotografice. E imposibil ca Gură de Aur să nu fi suferit influenţa lui Libanius şi să nu fi nutrit şi el un strop din admiraţia maestrului său pentru împăratul filozof care mergea îmbrăcat cu o togă, în loc să poarte mantia de purpură a celor care stăpâneau universul.

Dintre toţi contemporanii, Gură de Aur e cel care a scris cuvintele cele mai crude împotriva lui Iulian, cu o aversiune pătimaşă pe care n-o simţim decât pentru cei pe care i-am iubit şi admirat poate în secret în străfundul inimii, chiar fără să ne fi dat seama.

Pe 26 iunie 363, împăratul Iulian, conducătorul imperiului roman, a murit eroic în fruntea trupelor sale într-o bătălie împotriva perşilor. În ultimele sale clipe, a rostit cuvinte pline de înţelepciune.

„A sosit momentul, prietenii mei. Natura îşi cere tributul, poate puţin prea devreme (nu avea decât treizeci şi unu de ani), dar ca un datornic credincios mă grăbesc să o achit fără să simt, cum s-ar putea crede, nici tristeţe, nici regret. Filozofia m-a învăţat să recunosc superioritatea sufletului faţă de trup, şi

[1] *Cuvântare la Sfinţii Mucenici Iuventin şi Maximin.*

schimbându-mi starea pentru una mai bună, trebuie să mă bucur mai degrabă decât să mă întristez”[2].

Moartea împăratului Iulian a avut o importanţă crucială pentru viaţa lui Gură de Aur. Iulian a fost ultimul împărat care a încercat să restabilească vechiul cult al zeilor. Moartea sa în plină tinereţe a fost trâmbiţată de creştini ca o pedeapsă cerească asupra celor care luptau împotriva adevăratei filozofii, adică împotriva creştinismului. Mulţimea păgânilor a fost cuprinsă de spaimă. Au venit la porţile bisericilor creştine şi au cerut să fie primiţi.

Şcoala lui Libanius a început să se golească. Libanius însuşi a văzut că totul era pierdut. A vrut să se sinucidă. Nu putea concepe oraşele şi satele fără statuile zeilor izvoarelor, fără statuile în marmură albă ale zeilor pădurilor, fără temple. Bătrânul filozof a rămas singur. Ucenicii săi se aflau acum în bisericile creştine. A fost aproape singur la înmormântarea lui Iulian căruia i-a făcut panegiricul.

Împăratul Iulian a fost unul din ultimii săi elevi fideli. Toţi ceilalţi l-au părăsit. Printre aceştia se afla şi Gură de Aur. Ioan şi-a căutat calea altundeva. Din instinct tinereţea nu îmbrăţişează niciodată cauze pierdute. Tinereţea, ca şi mulţimile, au un formidabil instinct de conservare şi se angajează întotdeauna de partea celui mai puternic. Reînvierea zeilor Greciei antice eşuase. Pagânismul murise o dată cu Iulian.

În 367, la patru ani după moartea lui Iulian, Gură de Aur devine citeţ în biserica Antiohiei. De acum încolo el îşi începe antrenamentul pentru a deveni un atlet al lui Hristos, pentru a deveni un campion printre atleţi şi, în fine, un sfânt.

[2] AMMIANUS MARCELLINUS, *Cartea XXV*, 3.

II

1

Însoţit de Antuza, mama sa, Gură de Aur s-a prezentat la poarta bisericii din Antiohia şi a primit botezul[1]. Viitorul sfânt a fost întotdeauna mândru de a fi fost botezat în biserica Antiohiei, una din cele mai vechi în timp, pentru că ea fusese întemeiată direct de către apostoli.

Fără niciun regret Gură de Aur a întors spatele lui Libanius şi lumii păgâne. Nu era singurul care procedase astfel. Toată lumea la Antiohia făcea la fel. Păgânismul murise o dată cu împăratul Iulian. Templele au fost distruse. Statuile zeilor şi zeiţelor au fost aruncate de pe socluri şi sparte. Cărţile filozofilor şi poeţilor păgâni au fost arse: Platon, Aristotel, Homer, arşi!

Filozofia antică era, după Gură de Aur, „o prostituată fardată fără frumuseţe naturală”. Credinţa creştină a fost recunoscută drept adevărata filozofie. „Creştinismul i-a făcut filozofi pe cei simpli şi necultivaţi”[2].

E adevărat că Socrate băuse cucută. Creştinii spuneau: „Cel care a băut cucută a dispreţuit moartea, dar religia noastră aduce milioane de oameni care au făcut acelaşi lucru. Acest Platon care a spus atâtea prostii a tăcut, în timp ce apostolul vorbeşte nu doar apropiaţilor săi, ci şi parţilor, elamiţilor, indienilor, tuturor popoarelor lumii.”

O dată cu prăbuşirea vechilor credinţe, temple şi statui, se prăbuşea şi imperiul roman. Imperiul nu se prăbuşea pentru că se distrugeau zeii şi se ardeau cărţile filozofilor. Era şi el un lucru pământesc care trebuia să moară într-o zi sau în alta. Murea acum fiindcă niciun pom nu poate urca până la cer.

---

[1] Poate părea curios că Ioan, fiul evlavioasei Antuza, a aşteptat să împlinească douăzeci de ani ca să se boteze. În primele veacuri ale creştinismului oamenii se botezau foarte târziu. Întrucât botezul iartă toate păcatele anterioare, unii aşteptau chiar ultimele clipe ca să primească botezul abia pe patul de moarte, ca să ajungă în cer fără păcate, asemenea pruncilor nevinovaţi.

[2] *Omilie la 1 Corinteni.*

Imperiul era extrem de putred în interior (ca toate luprurile vechi). Iar din exterior era asediat de barbari. Şi în timp ce imperiul se scufunda ca un vapor, lumea şi îndeosebi tinerii şi mulţimile căutau mântuirea.

Tinerii şi mulţimile au instincte puternice şi mai cu seamă un instinct vital uimitor de puternic. Voiau să trăiască şi de această dată au găsit mântuirea în Biserică. Convertirile la creştinism aveau loc zilnic cu miile, în mase compacte. Tinerii şi mulţimile nu privesc niciodată în urmă. Nu privesc nici ceea ce calcă în picioare. Stă în firea lor să facă asta. Nu privesc decât înainte. Şi Gură de Aur, odată devenit creştin, nu va mai privi niciodată în urmă.

De fiecare dată când a avut ocazia să scrie sau să vorbească despre maestrul său şi şcoala păgână de filozofie, a făcut-o în termeni acerbi, caustici. Sfinţii au aceeaşi natură umană ca şi ceilalţi oameni. O spune însuşi Gură de Aur. Era normal ca el să nu facă excepţie şi să aibă aceeaşi fire ca toţi flăcăii de douăzeci de ani.

Libanius era, din contră, un om în vârstă. Era normal ca un bătrân să înţeleagă faptul că Gură de Aur a trebuit să-l părăsească plecând cu lumea victorioasă. Dar Libanius îl iubea pe Gură de Aur şi a suferit văzându-se abandonat de elevul său cel mai iubit. De altfel Libanius era în stare să se ridice deasupra condiţiei sale de păgân şi să admire anumite aspecte ale creştinismului.

„Într-o zi, scrie Gură de Aur, maestrul meu a făcut în public elogiul mamei mele spunând: «A! ce femei au creştinii».” Altă dată când a fost întrebat cine îi va urma ca director al şcolii sale de retorică Libanius a răspuns: „Ioan, dacă creştinii nu mi l-ar fi furat!”

Libanius n-a încetat niciodată să-l admire şi să-l iubească pe Gură de Aur chiar atunci când acesta l-a abandonat şi a trecut în tabăra adversă. Aşa cum n-a încetat să-l admire şi să-l iubească pe Vasile cel Mare, când şi acesta l-a părăsit pentru creştini. A continuat să fie prietenul Sfântului Grigorie din Nazianz şi când acesta a devenit creştin.

L-a felicitat chiar pe Sfântul Vasile cel Mare când acesta a îmbrăţişat noua credinţă şi a devenit astfel „prietenul lui Dumnezeu”.

„Nu erai încă decât un tânăr şi deja te veneram din pricina seriozităţii purtării tale, vrednică de înţelepciunea bătrânilor, i-a scris Libanius Sfântului Vasile. Acum, ştiindu-te întors în ţara ta,

îmi spuneam: Se va dedica avocaturii? Va prefera oare învăţământul? Iată că mi se dă de veste *că ai ales un drum mai bun şi cauţi mai degrabă să devii prietenul lui Dumnezeu decât să câştigi bani*. Îi felicit pe capadocieni şi pe tine: pe tine pentru că ai ales o parte atât de frumoasă; pe ei pentru că au drept compatriot un om atât de mare. Libanius”[1].

Libanius îl va fi felicitat desigur şi pe Ioan Gură de Aur pentru faptul „de a fi ales un drum mai bun, căutând mai degrabă să devină prietenul lui Dumnezeu decât să câştige bani”, ca avocat sau profesor de filozofie.

Modul de a proceda al lui Libanius se potriveşte cu situaţia sa de om în vârstă. Un om în vârstă se ridică mai uşor deasupra patimilor. Conduita sa este conformă meseriei sale de filozof.

Gură de Aur îi răspunde în termeni caustici. L-a numit pe Libanius „maestrul meu, cel mai superstiţios dintre oameni” pentru motivul că Libanius n-a îmbrăţişat şi el „adevărata filozofie”. Libanius trebuie să fi înţeles această intoleranţă a vechiului său ucenic.

La douăzeci de ani omul e intolerant şi nu cunoaşte nuanţele şi menajamentele, Ioan Gură de Aur, deşi se îndrepta spre sfinţenie, avea douăzeci de ani. Nu putea să se comporte altfel.

2

După Libanius, Gură de Aur şi-a ales un alt maestru. A devenit ucenicul celui pe care toţi antiohienii îl numeau tatăl lor şi pe care îl cinsteau ca pe un sfânt. Acesta se numea Meletie şi era episcop al Antiohiei. Era capul Bisericii întemeiate de apostolii înşişi. Teodor îl numeşte Meletie cel Mare. Episcopul Antiohiei era armean. Era născut în târguşorul Melitene în Armenia Mică. De-a lungul vieţii sale de episcop a suferit trei exiluri. Nu numai creştinii, dar chiar şi iudeii şi păgânii îl socoteau un sfânt şi îl cinsteau. „Sfinţenia strălucea pe faţa sa. Faţa lui era o predică”, spune Gură de Aur.

Un alt sfânt, contemporanul său, poetul Grigorie din Nazianz scrie: „Om fără meşteşug, cu purtări simple, plin de Dumnezeu, purtând în inima sa calmul august al trăsăturilor sale.” Meletie făcea parte din acea categorie de oameni care par să aibă pacea

[1] Sfântul VASILE CEL MARE, *Epistola* 143, cf. Abbé MARTIN, *Saint Jean Chrysostome, Paris*, 1860, vol. I, p. 49.

în fiecare por al fiinţei lor şi a căror simplă prezenţă domoleşte furtuna cea mai cumplită. Gură de Aur îi descrie pe aceşti oameni fericiţi care au „un suflet paşnic” ca acela al lui Meletie astfel: „Un fier roşu aruncat în apă se răceşte mai puţin repede decât o inimă irascibilă în contact cu un suflet paşnic.” Sfântul Vasile cel Mare nutrea şi el o admiraţie fără limite pentru Meletie, noul maestru al lui Gură de Aur.

El îi scrie: „Dacă evlavia ta ştia ce bucurie îmi faci scriindu-mi, n-ai fi ratat, sunt sigur, nicio ocazie să o faci. Nu ştii oare care este răsplata cerului rezervată celor ce mângâie în întristări? Or aici totul este pradă durerii şi singura abatere de la relele noastre este gândirea ta. De aceea, când primesc una din scrisorile tale, mă uit mai întâi dacă e lungă şi îmi place cu atât mai mult cu cât cuprinde mai multe rânduri. Sunt fericit cât timp o citesc. De îndată ce s-a sfârşit recad în tristeţea mea. Dacă prin rugăciunile tale m-aş învrednici *să nu-mi închei călătoria mea pământească fără să primesc din gura ta învăţătura mântuirii şi să primesc de la tine merinde pentru viaţa prezentă şi cea viitoare, aş socoti aceasta drept un mare bine şi dovada bunătăţii lui Dumnezeu faţă de mine*”[1].

Gură de Aur s-a înscris la şcoala episcopului cu toată pasiunea vârstei sale. De altfel toţi cetăţenii Antiohiei erau ataşaţi de el. Ioan nu putea deci să facă excepţie. Nici chiar viitorii sfinţi nu se pot sustrage influenţei epocii în care trăiesc.

Filozofi existenţialişti din primul deceniu de după cel de-al doilea război mondial afirmă că omul este totalitatea actelor sale. Dar actele unui om sunt adesea dictate de veacul în care trăieşte acest om. Nici atleţii, nici cei mai celebri campioni, nici viitorii sfinţi nu reuşesc să respire un alt aer decât cel al oraşului lor...

Gură de Aur a fost deci luat şi purtat de acelaşi torent ca populaţia Antiohiei.

„De-abia intrase el în Antiohia, scrie Gură de Aur în panegiricului în cinstea lui Meletie, că fiecare din voi dădea numele lui *copiilor săi, crezând că astfel îl introduc pe sfântul însuşi în casa sa*. Numele Meletie era ca lumina unui far, o chemare la evlavie. Răsuna peste tot în pieţele publice, pe câmpuri, de-a lungul drumurilor, *chipul său împodobea nestematele inelelor, cupele, pereţii apartamentelor*.”

[1] Sfântul VASILE CEL MARE, *Epistola 36 către Meletie*.

Tot Gură de Aur descrie întoarcerea lui Meletie la Antiohia: „A fost primit în Antiohia cu o uriaşă bucurie. Întreg oraşul s-a dus în întâmpinarea lui. Unii îi sărutau mâinile, alţii picioarele. Cei pe care mulţimea îi împiedica să se apropie se socoteau fericiţi să-i audă glasul sau să-i vadă faţa”[1].

Gură de Aur a fost printre antiohienii care încercau să-i sărute mâinile sau picioarele episcopului Meletie, părintele lor.

Dar Gură de Aur era un privilegiat. Dacă în stradă, în timpul trecerii alaiului, nu reuşise să-i sărute veşmintele, mâinile sau picioarele sfântului episcop, în schimb a putut deveni ucenicul său.

Gură de Aur era fiul Antuzei, una din parohienele cele mai de vază ale diecezei lui Meletie. Antuza făcea parte din statul-major de văduve bogate şi pioase care îi însoţeau în mod obişnuit pe preoţi şi episcopi. Ea l-a introdus, aşadar, pe fiul său la Meletie. Sfântul episcop l-a luat pe fiul Antuzei sub protecţia sa şi l-a încredinţat celui mai savant profesor de teologie din Antiohia: lui Diodor.

3

Diodor, noul profesor al lui Gură de Aur, avea să devină mai târziu episcop al Tarsului. Ne-au rămas de la el fragmentar câteva comentarii la Scripturi.

Diodor era un erudit care interpreta Scripturile potrivit tradiţiei şcolii din Antiohia. Adică într-un sens predominat istoric şi literal. Teologii antiohieni nu erau mistici. Ei se călăuzeau după litera Evangheliei pe care o citeau aşa cum era scrisă. Pentru Gură de Aur, această metodă teologică a fost extrem de utilă. Gură de Aur a învăţat de la Diodor să citească cu răbdare fiecare cuvânt, fiecare literă, ca sub lupă. Fără să omită nimic. Această obişnuinţă de a citi l-a făcut pe Gură de Aur unul dintre cei mai buni cunoscători ai Bibliei. Din omiliile pe care le-a rostit mai târziu se vede că el cunoştea Scripturile aproape pe de rost.

Cât timp a fost elevul lui Diodor, Gură de Aur şi-a precizat şi planurile de viitor. În timpul studiilor sale teologice şi-a ales şi calea. Voia să devină un sfânt ca Pavel. Admiraţia sa pentru Pavel era fără limită: „Inima lui Pavel, a scris el, este inima lui Hristos. Să-L imităm, fraţii mei, aşa cum făcea el însuşi.” Gură de

[1] *Cuvântare la Sfântul Meletie.*

Aur găseşte chiar asemănări fizice între Pavel şi el! Amândoi erau de statură mică. „Aici Pavel nu avea fireşte niciun avantaj asupra mea.”

În odaia sa avea mereu o icoană a lui Pavel. Chiar dacă nu reuşea să realizeze pe pământ tot ceea ce realizase Pavel, Gură de Aur ştia că puteau fi egali, căci nu realizările, ci eforturile contează aici. Trebuia deci să facă aceleaşi eforturi ca Pavel.

„Fiecare va fi plătit după osteneala pe care şi-o va da, spune Gură de Aur citându-l pe Pavel[1], şi anume *nu după măreţia faptelor pe care le va fi înfăptuit, ci după măreţia încercărilor pe care le va fi suportat*. Iată de ce când Pavel se slăveşte, o face nu atât pentru faptele, cât pentru suferinţele sale. *Departe de a se simţi mai prejos altor slujitori ai Evangheliilor, el crede că poate spune că i-a întrecut*. Sunt ei slujitorii lui Hristos, spune el (evident, regret că nu pot fi modest)? *Eu sunt mai mult decât ei*. Şi pentru a o dovedi, nu compară predicile sale cu predicile lor, faptele sale bune cu faptele lor bune, ci îşi enumeră suferinţele”[2].

Astfel Gură de Aur s-a hotărât să îl egaleze pe Pavel. Din moment ce sfinţenia unui om nu se măsoară în intensitatea, ci în numărul suferinţelor îndurate, cu ajutorul harului va reuşi şi el să devină un sfânt. Ioan e hotărât să sacrifice totul, şi se aruncă în luptă cu tot entuziasmul său.

Din acel moment Gură de Aur n-a mai trăit decât pentru a-şi realiza idealul. A studiat zi şi noapte. A aprofundat învăţătura lui Iisus şi a căutat să o aplice literal la viaţa sa. Şi-a redus somnul, şi-a redus hrana. A rupt toate legăturile sale cu lumea. Ştia însă că aceste exerciţii nu erau decât un început. Avea conştiinţa insignifianţei realizărilor. Dar avea şi răbdare. Lumea care îl înconjura începea să-l aclame. Toată Antiohia vorbea de Gură de Aur, de tânărul fiu al Antuzei, care-i întrecea în virtute pe toţi camarazii săi. Gură de Aur a încercat să se apere împotriva slavei, ştiind că tot ceea ce realizase până atunci nu era decât rodul harului. A strigat cu forţă că nu merita nicio atenţie. „Ieri încă eram un copil dus de vâltoarea preocupărilor profane.”

Spune că nu merită nicio laudă „pentru că şi-a încruntat un moment sprâncenele, pentru că s-a îmbrăcat cu mantie neagră şi şi-a acoperit fruntea cu masca mincinoasă a modestiei”[3].

---

[1] *1 Corinteni* 3, 8.

[2] Scrisoarea a noua către o văduvă tânără.

[3] *Despre Preoţie.*

Gură de Aur dorea cu adevărat să devină un sfânt. Ştia că drumul era lung. Cei care îl elogiau, îl credeau ajuns deja la capăt. Se înşelau. Sfinţenia nu avea nimic de-a face cu ceea ce era el în acea epocă, dar viaţa îţi oferă întotdeauna altceva decât ceea ce doreşti. Antiohia îi oferea lui Gură de Aur gloria. Era, după Meletie, cel mai celebru din slujitorii Bisericii. Era celebru ca orator. Celebru prin virtutea sa.

Într-un discurs rostit mai târziu, profesorul său Diodor vorbeşte astfel despre elevul său: „Să ascultăm deci această gură care ne aduce salutul său. Se poate spune despre ea ceea ce spunea Moise despre pământul făgăduinţei. Or ce spunea Moise? Îl numea un pământ în care curge lapte şi miere. *Ei bine! acelaşi lucru să-l spunem despre această gură care picură miere şi lapte; să gustăm deci acest lapte, să ne săturam cu această miere şi pentru aceasta, încheindu-ne aici discursul nostru, să ne plecăm urechea la accentele lirei şi ale trâmbiţei. Când mă gândesc la dulceaţa cuvintelor sale, numesc vocea sa o liră, dar forţa gândurilor sale mă face să o numesc trâmbiţă de război, aşa cum sunt cele de care s-au slujit evreii ca să doboare zidurile Ierihonului.*"

Într-adevăr, atunci când Gură de Aur vorbea, auditorul plângea, aplauda, gesticula de emoţie, de plăcere.

Gloria face totdeauna plăcere. E ca şampania. Ameţeşte. Dar Gură de Aur nu dorea gloria. El dorea sfinţenia. Nu dorea decât aceasta, o sfinţenie autentică ca aceea a lui Pavel. Refuza laudele dascălului său Diodor cu eleganţa şi curtoazia orientale. Îi spune lui Diodor:

„Coroana de laude care mi s-a adresat este prea mare pentru capul meu. Acest bun părinte (Diodor) nu s-a oprit însă decât atunci când mi-a impus-o într-un fel oarecare. Aşa fac adesea regii: îşi iau diademele şi le aşează pe capetele copiilor lor, dar când îşi dau seama că de fapt coroana regală nu stă bine pe aceste capete de copii, mulţumiţi că i-au făcut să o poarte chiar în joacă, o iau înapoi şi o aşează iarăşi pe capetele lor. Ei bine! întrucât dascălul meu Diodor pune pe capul meu coroana care i se potriveşte lui şi nu mai vrea să o ia înapoi, îngăduiţi-mi să o ridic de pe o frunte nedemnă de a o purta şi să o aşez din nou pe cea care o merită”[1].

După care, Gură de Aur recitează cuvânt de cuvânt elogiile pe care i le-a adresat Diodor, aducându-i-le dascălului său exact

[1] Cuvântare în cinstea lui Diodor din Tars.

aşa cum le primise el. Era o politeţe puţin teatrală. Totuşi publicul a fost entuziasmat!

Gură de Aur devenise idolul auditorilor. Şi pentru că în Antiohia gloria sa creştea tot mai mult şi era un obstacol în drumul său spre sfinţenie, a hotărât să-şi părăsească oraşul natal.

4

Planul lui Gură de Aur de a deveni sfânt nu era nou. Nu era singurul tânăr din Antiohia care dorea aceasta.

Pe atunci la Antiohia era un fapt divers să se audă spunându-se dimineaţa că un negustor, un magistrat, un funcţionar sau o doamnă din înalta societate a lăsat în timpul nopţii totul plecând în necunoscut, în creierul munţilor sau în deşertul de nisip pentru a deveni sfânt sau sfântă. Lumea era obişnuită cu asemenea despărţiri.

Gură de Aur a fost tentat şi el să lase totul şi să plece. A hotărât să nu plece singur. În marile aventuri te îmbarci totdeauna împreună cu un camarad. Cel împreună cu care Gură de Aur a dorit să plece pentru a deveni sfânt studiase şi el la şcoala de teologie a lui Diodor. Se numea Vasile. Istoria n-a reuşit să-l identifice. Se poate ca acest Vasile să fi devenit sfânt şi el, dar nu este în calendar. A devenit probabil sfânt pe cont propriu şi într-un mod anonim undeva pe vârful unui munte sau în deşertul Arabiei. Calendarul ştie că există mii şi mii de sfinţi neidentificaţi, veneraţi în biserici aşa cum în istoria naţională sunt veneraţi soldaţii necunoscuţi căzuţi pe câmpul de onoare.

Gură de Aur a povestit cum anume s-au desfăşurat pregătirile de plecare în marea aventură: cucerirea sfinţeniei. „Vasile nu înceta să mă implore să mă alătur lui, *să fugim împreună şi să plecăm în aventură şi, departe de orice acoperiş părintesc, să ne alegem o locuinţă comună*”[1].

Această fugă şi această plecare spre necunoscut era drumul cel mai scurt care ducea la sfinţenie. Cel puţin aşa gândeau oamenii acelor vremi. Vasile cel Mare, sfântul care avea geniul organizatoric al unui guvernator roman, declară şi el[2] că fuga departe de lume e singurul drum care duce la Dumnezeu:

[1] *Despre Preoţie.*
[2] *Epistola* 223.

„Am citit deci Evanghelia şi am remarcat că nu e niciun mijloc mai potrivit de a ajunge la desăvârşire decât acela de a-ţi vinde bunurile, de a le împărţi acelora dintre fraţii noştri care sunt săraci, de a te elibera de toate grijile acestei vieţi, ca sufletul să nu se lase tulburat de nicio ataşare de lucrurile prezente.”

Gură de Aur şi Vasile au decis, aşadar, să se despartă de lume. Au plănuit să uite trecutul, afecţiunile, interesele, plăcerile; să facă gol în jurul lor, să-şi păstreze mintea liberă ca o tăbliţă de ceară de pe care a fost şters totul. După despărţirea de lume şi după plecarea în deşert se puteau realiza lucruri extraordinare.

În primul rând puteau fi depăşite condiţiile umane. În secolul IV se povesteau lucruri senzaţionale despre performanţele acestor singuratici. Tinereţea mai cu seamă nu poate rezista ispitei de a depăşi condiţia umană, de a deveni sfânt, de a înfăptui minuni. Gură de Aur a scris despre asceţi şi despre viaţa lor cu o admiraţie înflăcărată: „În deşertul Egiptului se vedeau coruri de îngeri cu chip omenesc, popoare de martiri, comunităţi de fecioare; *cerul cu variatul cor al astrelor strălucea mai puţin decât deşertul Egiptului în care se înmulţeau chiliile monahilor*”[1].

Candidaţii la sfinţenie din Alexandria plecau în deşertul Nilului inferior. Cei din Ierusalim fugeau în deşertul Arabiei. Cei din Antiohia plecau în Munţii Taurus din Capadocia şi Armenia, sau ajungeau în regiunile deşertice care înconjurau Marea Neagră.

„A fugi într-o mănăstire, scrie Gură de Aur, înseamnă a fugi de pe pământ la cer.”

Gură de Aur şi Vasile erau la curent cu extraordinarele realizări ale Părinţilor deşertului. Toată lumea le cunoştea. Sfinţii puteau totul. A deveni sfânt însemna să realizezi cu ajutorul lui Dumnezeu imposibilul.

Un ascet numit Cesarion, de exemplu, reuşise să trăiască în zăpadă fără să-i fie frig. La câţiva zeci de kilometri de Antiohia ascetul Simeon Stâlpnicul a trăit patruzeci de ani în vârful unei coloane. Pentru un ascet desăvârşit, imposibilul era monedă curentă. Natura umană era depăşită.

Un adevărat ascet putea traversa Nilul pe spatele unui crocodil. „Se povestea că sihastrul Ilarion, sosind într-o duminică într-o comunitate de pe malurile Nilului, a fost mirat că nu se săvârşea Sfânta Liturghie. E pentru că, i s-a spus, preotul care

[1] *Omilie la Matei.*

slujeşte de obicei locuieşte de cealaltă parte a fluviului, iar acum nu se poate traversa apa din pricina unui crocodil care bântuie vadul. Dacă e vorba numai de asta, zice pustnicul, mă voi duce să-l caut. S-a apropiat de fluviu şi a făcut un gest cu mâna şi s-a văzut atunci înfricoşătorul animal ieşind din apă şi venind să-şi ofere spatele pustnicului pentru a-l duce de cealaltă parte a fluviului. Odată ajuns acolo, Harion nu l-a putut convinge pe preot, care era un sfânt chinovit, să vină împreună cu el pe aceeaşi cale”[1].

Se povestea pe atunci peste tot că sfinţii deşertului puteau trăi fără să doarmă; că puteau trăi fără să mănânce, că nu simţeau nici frig, nici oboseală.

Paladie, biograful lui Ioan Gură de Aur care a trăit şi el în deşert, povesteşte nenumărate fapte din care reiese că sfinţii singuratici depăşiseră adesea condiţia umană.

Potrivit concepţiei lui Gură de Aur, viaţa de pustnic era treapta cea mai înaltă pe care putea urca un om. El a scris un studiu intitulat *Paralelă între un rege şi un monah*. Gloria de a fi monah este incomparabil mai mare decât aceea de a fi împărat.

„Aşa cum un spectator vede din înaltul stâncii ce domină marea navigatorii izbiţi ca nişte prizonieri de furtună, înghiţiţi de valuri sau zdrobiţi de stânci, tot aşa omul înrolat în serviciul lui Hristos scapă de talazurile învolburate ale vieţii şi stă în siguranţă pe stânci.”

Totul este sublim în viaţa monahilor şi a pustnicilor, spunea în acea vreme Gură de Aur:

„Aproape de izvoare, într-o linişte absolută şi o singurătate profundă, aparţinând lui Dumnezeu înainte de orice, monahul se simte un suflet înaripat, uşor, mai curat decât aerul cel mai limpede. Sărmanele chilii monahale strânse la un loc pe munte alcătuiesc o tabără cu mult mai frumoasă decât cea a împăratului.”

Entuziasmul lui Gură de Aur pentru viaţa monahilor e atât de mare, încât afirmă că până şi somnul lor nu mai este un somn omenesc: „Somnul lor este frumos, e un somn superficial, de ajuns pentru a odihni... Fără sforăituri sau respiraţii zgomotoase; fără somnoroşi care se fâţâie şi se descoperă sau care, căzuţi într-un somn de plumb, se aseamănă morţilor.”

[1] Citat de A. DE BROGLIE, *L’Église et l’Empire au IVe siècle*, vol. V, Paris, 1866, p. 163.

Când eşti monah, şezi pe un pat de iarbă, ca Hristos când mânca în deşert. Cea mai mare parte a monahilor îşi iau masa afară având *„drept tavan cerul, drept lampă luna şi n-au nevoie nici de untdelemn, nici de servitori, iar luna străluceşte sus în maiestatea ei doar pentru ei”*.

Se pare chiar că Vasile a fost mai activ decât Gură de Aur şi a vrut să pună numaidecât în practică planul fugii în deşert.

„Am avut mulţi prieteni, scrie Gură de Aur, am avut prieteni adevăraţi, prieteni sinceri, care cunoşteau legile prieteniei şi ştiau să le practice, dar printre aceşti numeroşi prieteni a existat unul a cărui afecţiune pentru mine era unică, şi între ea şi celelalte prietenii e tot atâta distanţă câtă exista între prietenii mei şi oamenii care nu erau nimic pentru mine. Nu eram niciodată despărţiţi. Ne-am făcut studiile împreună, am avut aceiaşi dascăli. O aceeaşi emulaţie şi o aceeaşi înverşunare pentru muncă treziseră în noi aceleaşi ambiţii”[1].

5

Vasile şi Gură de Aur şi-au încheiat toate pregătirile. Erau pe punctul de a părăsi lumea şi de a se lansa în marea aventură. Dar în ultimul minut s-a întâmplat un lucru mărunt, un lucru care putea părea fără importanţă în comparaţie cu un ideal atât de înalt. Acest lucru mărunt a făcut ca toate planurile să cadă dintr-o dată. Acest lucru care a oprit în ultimul moment realizarea planului de a deveni sfânt a fost faptul că Antuza, mama lui Gură de Aur, a început să plângă. Antuza era mama. Era fără îndoială o bună creştină, dar pentru o mamă e greu să-şi lase fiul să plece în adâncul deşertului. Şi Antuza a făcut ceea ce era normal din partea unei mame: *a început să plângă* şi să-şi implore fiul să rămână lângă ea. Se crede că sora mai mare a lui Gură de Aur nu mai era în viaţă. Antuza nu-l mai avea decât pe Ioan şi voia să-l păstreze lângă ea prin lacrimi, ca oricare altă mamă.

„Planul nostru era pe punctul de a se realiza, scrie Gură de Aur, dar de îndată ce preaiubita mea mamă a simţit planul meu de a pleca, m-a luat, m-a prins de mână şi m-a condus *în odaia ei. Apoi s-a aşezat alături de mine pe acelaşi pat unde am văzut lumina zilei şi acolo, izbucnind în lacrimi, a adăugat suspinelor care îmi sfâşiau inima cuvinte încă şi mai duioase:* «Aşteaptă

[1] *Despre Preoţie.*

plecarea mea din această lume. Poate va avea loc în curând. La vârsta mea nu mai aştepţi nimic decât moartea. După ce mă vei fi pus în pământ şi vei fi reunit, încă o dată, trupul meu cu cel al tatălui tău, pleacă atunci cât de departe vei voi, îmbarcă-te pentru cea mai îndepărtată călătorie, avântă-te pe marea alegerii tale: nimeni nu te va mai reţine. Dar atâta timp cât mama ta respiră încă, suferă, *nu refuza să rămâi cu ea şi nu-L supăra poate pe Dumnezeu, cufundând inutil şi fără motiv în atâtea rele o mamă care nu ţi-a făcut niciun rău... dacă poţi spune că vreau să te împovărez cu grijile vieţii... calcă în picioare legile firii sau ale simplei decenţe,* nu ţine seama de nimic şi fugi de mine ca un duşman care îţi întinde curse»”[1].

Acest fapt pe care-l întâlnim în toate zilele – o mamă care plânge pentru fiul său – a fost faptul crucial în viaţa lui Gură de Aur. El avea să decidă în mod irevocabil dacă Gură de Aur avea să devină sau nu sfânt. Pentru a atinge curăţia creştină, trebuia să se retragă în afara lumii. Această retragere e drumul cel mai scurt spre sfinţenie, e un lucru sigur. Dar cel care calcă în picioare un om atunci când se retrage din lume *îşi închide pentru totdeauna calea sfinţeniei.*

Dacă striveşti omul poţi deveni reformator social, mare şef militar, conducător al popoarelor, explorator. Nimeni nu poate însă deveni sfânt călcând peste oameni. Fie şi peste un singur om.

Primul pas spre sfinţenie e iubirea de oameni, şi mai ales iubirea de toţi oamenii. Cel care nu iubeşte integral orice făptură omenească nu poate atinge nici măcar prima treaptă a virtuţii creştine.

Drumul sfinţeniei este interzis tuturor celor care nu se pleacă acestei legi a iubirii. Se poate ca într-o zi societatea actuală să devină mai echitabilă graţie revoluţiei socialiste. Se poate. Cei care o vor realiza vor fi consideraţi binefăcători ai omenirii. Dar, oricât de echitabilă, ea nu va avea decât o „singură dimensiune”, decât un timp lipsindu-i măreţia veşniciei, întrucât condiţia realizării ei a fost exterminarea anumitor clase sociale. Această binefacere nu va mai avea nimic sfânt. Ca şi revoluţia tehnicii nucleare plătită astăzi cu viaţa pescarilor japonezi. Tot ce se realizează, tot ceea ce se realizează prin sacrificii umane – chiar dacă duce la măreţie – nu va avea decât o măreţie

[1] *Despre Preoţie.*

pământească, efemeră, fără frumuseţe veşnică şi divină. Sfinţenia începe, din contră, prin iubirea de oameni.

Gură de Aur ştia (şi o va spune mai târziu) că un suflet are o valoare egală sau chiar mai mare decât cea a nenumărate oraşe şi imperii[1].

Zdrobind inima Antuzei, Gură de Aur n-ar fi figurat niciodată în calendar. El a luat prima mare decizie care trebuia să-l ducă la Dumnezeu. A rămas alături de mama sa.

Asceza, singurătatea, rugăciunea, postul, nimic nu poate egala gestul de iubire faţă de femeia cu părul cărunt care plângea şi-l implora să nu plece. Gură de Aur scrie că s-a despărţit de Vasile şi l-a lăsat să plece singur. „Mi-am violentat prietenia", scrie el.

Vasile a plecat fără Gură de Aur care a rămas sub acoperişul matern. „Prietenul meu m-a întrecut deja în cursa sa spre înălţimi. Antrenamentul pe care l-a dobândit l-a dus departe de mine, el dispărând repede, de îndată, din viaţa mea, în înălţimi."

6

A fost cu siguranţă primul pas al lui Gură de Aur spre sfinţenie. Dar drumul spre sfinţenie e mai lung decât drumul spre stele. Ioan n-a plecat cu Vasile în deşert. Dar dacă nu a plecat în deşert, a adus deşertul sub acoperişul matern. L-a adus în mod real. Antuza i-a cerut un singur lucru: să nu plece cât timp va fi în viaţă. El a ascultat. A rămas acasă. Dar, din acea zi, el a dus în casa Antuzei aceeaşi viaţă cu cea pe care ar fi dus-o în deşert.

A aruncat patul din odaia sa. A aruncat mobilele. A renunţat să fie servit de servitorii mamei sale. Îşi pregătea singur tot ceea ce avea nevoie asemenea pustnicilor din inima deşertului. Şi-a redus somnul cât mai mult posibil. Gură de Aur nu mai vedea pe nimeni. Nu ieşea şi nu primea, îşi pregătea hrana – legume fierte – o dată pe zi. Timpul îi era consacrat studiului şi rugăciunii. A căutat – aşa cum fac pustnicii deşertului – să-şi stăpânească patimile, instinctele. A trăit într-o singurătate absolută. Nu vedea decât tavanul şi pereţii goi ai camerei sale. „Fără îndoială patimile mele nu s-au stins, dar mi-e mai uşor să le combat... Aşa cum animalele sălbatice bine hrănite pun la pământ cu uşurinţă pe cei care le atacă, mai cu seamă dacă nu sunt nici

[1] *Primul îndemn către Teodor după căderea sa.*

puternici, nici abili, dar dacă sunt istovite prin foame, furia lor se domoleşte şi puterile lor se sting în mare parte: tot aşa cel care slăbeşte patimile sufletului, le supune jugului raţiunii... Închis în singurătatea mea, trebuia să fac eforturi pentru a le îmblânzi. Prin harul lui Dumnezeu însă le îmblânzesc şi nu mai aud decât urletele lor îndepărtate. Iată de ce îmi păzesc chilia şi o ţin închisă pentru oricare vizitator”[1].

Deşi trăia în casa sa natală ca într-un deşert, Gură de Aur ne mărturiseşte care sunt cei mai mari duşmani: „Sufletul meu e slab. Nu poate suporta cu moderaţie nici ocările, nici laudele.” Nu avea prilejul să suporte ocările, cel mai mare pericol fiind însă laudele.

Cu cât Gură de Aur se izola mai mult, cu atât mai mult creştea gloria sa în Antiohia. Oraşul nu vorbea decât de înţelepciunea sa, de virtutea lui, de gura sa de aur şi de geniul său. Într-o zi, oraşul care îl venera pe acest tânăr solitar care trăia în plină Antiohie cu mai multă austeritate decât pustnicii deşertului, într-o zi, aşadar, oraşul a pătruns în chilia lui Gură de Aur. Antiohia a vrut să-l scoată din singurătatea sa şi să-l facă episcop.

7

În acel timp Vasile trebuie să se fi găsit fără îndoială în vreo mănăstire din jurul Antiohiei. El a fost convocat la Antiohia şi i s-a spus că Gură de Aur şi el vor fi făcuţi episcopi în Biserica întemeiată de apostoli.

Gură de Aur a căutat să se eschiveze. Viitorul sfânt credea în valoarea sublimă a preoţiei, dar nu credea că a atins o desăvârşirea care să-l facă vrednic să îmbrace haina preoţească.

Era convins că mai trebuia să facă eforturi pentru a atinge desăvârşirea personală. Voia să câştige timp.

Antiohienii nu au admis acest argument. Gură de Aur a căutat altele. A răspuns că era prea tânăr şi că antiohienii trebuiau să aleagă un episcop care să fie un om în vârstă.

„Sunt excluşi de la alegere oameni a căror vârstă şi virtute cere respect şi, iată, că nişte copii care mai ieri încă erau duşi de vâltoarea grijilor profane, pentru că şi-au încruntat pentru un moment sprâncenele, s-au îmbrăcat cu o mantie neagră şi şi-au

[1] *Despre Preoţie.*

acoperit fruntea cu o mască mincinoasă de modestie se văd deodată ridicaţi de părinţi la această demnitate sublimă... Astfel de oameni, care din copilărie şi până la vârsta cea mai înaintată şi-au cheltuit toată existenţa în făptuirea celor sfinte, se văd întotdeauna supuşi datoriei riguroase a ascultării, în timp ce autoritatea care comandă e în mâinile copiilor lor care nu cunosc nici măcar existenţa legilor sfinte care guvernează obligaţiile preoţiei”[1].

Prin acest refuz de a deveni episcop, Gură de Aur a făcut al doilea pas spre sfinţenie. Primul pas fusese iubirea, al doilea a fost gravitatea. Relaţia dintre om şi Dumnezeu e actul cel mai serios pe care îl poate realiza o creatură umană pe pământ. Ca orice act serios, şi acesta cere gravitate. Preoţia implică profunzime, maturitate, solemnitate. La vârsta sa, Gură de Aur nu se considera suficient de pregătit. Era sigur că se poate ridica mai sus. O dorea, şi din această cauză a refuzat. Dar Antiohia îl voia pe Gură de Aur episcop cu orice preţ. Căpeteniile religioase ale oraşului erau de acord cu prietenii lui Ioan. Întreaga populaţie insista ca el *să devină episcop împreună cu Vasile*. Văzând că nu putea stărui în refuzul său, Gură de Aur a acceptat. Dar în ziua în care trebuia întronizat a dispărut fără să lase urmă. Fără să spună nimic nimănui. A mărturisit-o el însuşi: „Puţin timp după sosirea printre noi a episcopului care trebuia să ne sfinţească *m-am ascuns de orice căutare.*” Doar Vasile a fost întronizat: nimeni nu-l putea găsi pe Gură de Aur.

Nu voia să se facă episcop pentru a face pe placul cetăţenilor săi. Voia să devină mai întâi un adevărat atlet al lui Hristos. Trebuia să aibă mai întâi imensul curaj de a nu fi de acord cu cetăţenii săi atunci când era vorba de credinţă şi de Dumnezeu. Gură de Aur l-a citit pe Pavel care spunea: „Dacă încerc să plac oamenilor nu voi mai fi slujitorul lui Hristos”[2].

Aceasta avea să fie deviza lui Gură de Aur de-a lungul întregii sale vieţi pământeşti: *Nu-L va sacrifica pe Dumnezeu pentru a face pe plac oamenilor.*

Mai târziu Vasile a venit să-l caute. A încercat să-i adreseze câteva reproşuri. „De îndată ce a aflat de noua mea fugă a căzut într-o profundă întristare... a venit să mă găsească, s-a aşezat alături de mine, a vrut să rostească câteva cuvinte şi, în ciuda eforturilor sale, n-a reuşit să-mi explice violenţa pe care a

[1] *Despre Preoţie.*
[2] *Galateni* 10, 1.

suferit-o. S-a străduit să vorbească, dar durerea i-a oprit cuvintele pe buze.” Vasile era cel mai bun prieten al lui Gură de Aur. Dar Gură de Aur nu putea accepta preoţia doar pentru a-i face pe plac celui mai bun prieten al său. Nu voia să facă pe plac prietenilor. Nu voia să fie decât slujitorul şi atletul lui Hristos. Cu această hotărâre curajoasă a părăsit Antiohia care îl venera. De această dată Gură de Aur a plecat în deşert. Era în anul 375. Se pare că mama sa nu mai era pe această lume. Putea, aşadar, să-şi urmeze acum calea spre desăvârşire. Şi această cale trecea prin deşert, prin asceză, prin toate experienţele cumplite pe care trebuie să le suporte un om pentru a se ridica deasupra condiţiei sale umane şi a se apropia de Dumnezeu.

III

1

Din toate bunurile adunate de generalul Secundus şi administrate cu atâta iscusinţă de Antuza, Gură de Aur n-a păstrat nimic. S-a retras mai întâi într-o mănăstire. Singura sa bogăţie era „o haină, o rasă, şi o rogojină pentru a se culca”. Renunţarea la toate bunurile pământeşti era pentru el una din cele mai insignifiante. Gură de Aur nu avusese de altfel niciodată dorinţa de a poseda bunuri. Acum totul fusese împărţit săracilor. El se dedicase numai lui Dumnezeu.

Intrând în mănăstire a renunţat şi *la trup şi la sânge*, adică la toate legăturile cu lumea. Singurii săi fraţi erau ceilalţi monahi. Asta era tot. Mai trebuia să renunţe şi „la sine însuşi” şi acesta era lucrul cel mai dificil. Monahul trebuie să se supună întâi-stătătorului său. Gură de Aur realiza această renunţare ca şi cum renunţase la proprii săi ochi şi la simţurile sale. Idealul său era acela de a îşi întoarce privirile de la lucrurile exterioare cele mai apropiate şi de a nu avea ochi decât pentru Dumnezeu şi veşnicie.

Niciodată un monah nu trebuie să remarce că unul din cele trei lucruri pe care le are – haină, rasă, şi rogojină – a fost rupt, pierdut sau furat[1].

Dacă un monah spunea că nu mai are rogojini pentru dormit, aceasta însemna că se preocupa încă de lucrurile exterioare. Aceste lucruri erau de resortul economului mănăstirii. Numai economul trebuia să remarce dacă unul din fraţi nu avea haină. Chiar imaginile trecutului trebuiau toate şterse din memorie. Somnul nu dura decât câteva ore. Trezirea avea loc îndată după miezul nopţii. „Ceea ce este miezul zilei pentru ceilalţi este miezul nopţii pentru slujitorii lui Dumnezeu”[2].

Viitorul atlet al lui Hristos nu avea niciodată permisiunea de a ieşi singur. Nu trebuia nici să privească o faţă de femeie, nici

[1] *Regulile Sfântului Macarie.*
[2] Sfântul VASILE CEL MARE, *Epistola* 6.

măcar un veşmânt feminin. Sfântul Ieronim care a trăit în deşert aproape de Antiohia scrie: „Nu spun nimic despre hrana mea, nici despre băutura mea: în acest deşert, chiar monahii bolnavi abia îndrăznesc să bea apă proaspătă. A mânca mâncare gătită e socotit drept necumpătare”[1].

Nu avea dreptul să spună că nu a comis greşeala pentru care i se face mustrare. Chiar dacă nu a comis-o în mod real, trebuia întotdeauna să ceară iertare cu o smerenie sinceră. Munca fizică era obligatorie. Dar această muncă fizică era întreruptă *cel puţin de şase ori pe zi* de rugăciuni în comun, pentru ca atmosfera interioară să nu sufere nicio întrerupere.

Studiul Scripturii avea loc în permanenţă. Detaşarea de lumea materială, de corpul propriu, era împinsă până acolo încât monahul nu trebuia să-şi privească niciodată trupul atunci când făcea baie, căci până şi propriul corp făcea parte din lumea exterioară „a celor văzute”, efemere, la care trebuia să renunţe.

Timp de patru ani Gură de Aur a trăit detaşat cu totul de lume şi de propria sa persoană. În acest timp a compus o apologie a vieţii monahale în care îi sfătuia pe părinţi să nu-şi împiedice niciodată copiii să îmbrăţişeze viaţa singuraticilor.

Numeroşi părinţi erau uniţi pentru a duce o campanie violentă împotriva pustnicilor.

În opere sale: *Îndemn către Teodor după căderea sa, Împotriva adversarilor vieţii monahale, Paralelă între un rege şi un monah, îndemn către Stragirius,* Gură de Aur devine avocatul monahilor. După patru ani însă, Gură de Aur, care atinsese o nouă treaptă în viaţa de detaşare de sine, a căutat mai departe desăvârşirea. A părăsit mănăstirea şi s-a retras, singur, într-o peşteră.

Paladie scrie: „Înfometat de întuneric, s-a retras singur într-o peşteră; a rămas aici de trei ori opt luni lipsindu-se de somn aproape neîncetat, studiind temeinic testamentul lui Hristos. În aceşti doi ani *nu s-a culcat nici ziua, nici noaptea*.”

Această viaţă de singurătate totală, de detaşare absolută de sine, e unul din eforturile atletului Gură de Aur. E un efort cumplit pe care pot să-l facă doar atleţii mult timp antrenaţi. Drumul pentru cucerirea sfinţeniei prin singurătate, post, rugăciune şi virtute a durat doi ani. După aceşti doi ani, Gură de Aur a revenit în lume. A revenit, dar complet transformat.

[1] Sfântul IERONIM, *Scrisoarea 22 către Eustochium*.

2

Paladie scrie că sfântul îşi părăsise peştera şi revenise în lume pentru că avea picioarele paralizate.

A fost lucrarea Proniei divine care printr-un rău fizic l-a făcut impropriu ostenelilor ascezei şi l-a smuls din peştera sa pentru binele Bisericii.

Faptul a fost verificat. Într-o zi Gură de Aur s-a trezit în peştera sa paralizat. Nu mai putea să se mişte. Toată viaţa a suferit de pe urma infirmităţilor contractate în timpul şederii sale în grotă. Dar viitorul sfânt şi-a părăsit grota şi a revenit la Antiohia – după şase ani de absenţă.

Atinsese în deşert o înaltă treaptă de desăvârşire. Mai rămânea însă un drum lung între această desăvârşire individuală şi sfinţenie. Şi acest drum trebuia să-l facă în lume, nu în deşert. Deşertul, asceza, peştera şi cei şase ani de mortificări n-au fost decât o etapă. O etapă sublimă, e adevărat – dar nimic mai mult decât o etapă pe calea spre sfinţenie.

3

Gură de Aur a revenit la Antiohia paralizat, cu stomacul complet distrus de posturi. Lăsa impresia că nu mai avea nici trup, nici sânge.

„Un corp descărnat ale cărui oase abia se ţineau unele de altele”[1]. A revenit din deşert cu o independenţă şi o detaşare absolută în privinţa lucrurile văzute şi cu o iubire infinită pentru Dumnezeu şi pentru fraţii săi oamenii. Toată viaţa pe care Gură de Aur o va mai trăi pe pământ avea să fie marcată de virtuţile dobândite în timpul celor şase ani în deşert. Erau virtuţi sublime, dar insuficiente. Gură de Aur o spune textual: „Nu-mi mai vorbiţi de munţi abrupţi, de văi pline de tufişuri, de prăpăstii, de singurătăţi inaccesibile. *Toate aceste lucruri singure nu sunt de ajuns să risipească neliniştea sufletului. Pentru aceasta e nevoie de flacăra pe care Hristos a aprins-o în inima lui Pavel*.”

Era o nouă dimensiune scoasă din învăţătura lui Hristos. Asceza şi virtutea sfântului sunt deşarte dacă ele nu sunt puse în

[1] Sfântul IERONIM, *Scrisoarea 22*.

slujba oamenilor. Era noua concepţie a lui Gură de Aur, o concepţie pe care astăzi am numi-o socială.

„Ceea ce îl caracterizează pe iubitorul de Hristos e faptul că se preocupă de mântuirea fraţilor săi.”

„Toţi monahii care s-au retras pe vârfurile munţilor pentru a se răstigni în mii de feluri să asculte aceste cuvinte. Să-i ajute pe măsura puterilor lor pe cei aflaţi în fruntea Bisericilor, să-i încurajeze prin rugăciunile lor, prin simpatia lor, prin dragostea lor. *Să ştie bine că dacă, în ciuda îndepărtării, nu-i susţin pe cei pe care harul dumnezeiesc i-a aruncat în primejdii şi i-a supus în atâtea necazuri, viaţa lor rămâne trunchiată şi înţelepciunea lor mutilată.”*

În gura unui sfânt aceste ultime cuvinte sunt cutremurătoare. El îi avertizează pe aceşti oameni care au sacrificat totul pentru Dumnezeu împotriva unei vieţi ratate şi a unei înţelepciuni mutilate. Venind de la un om care a trăit în deşert toate mortificările pentru a dobândi sfinţenia, această acuzaţie e de o extremă gravitate. Dar Gură de Aur descoperise dimensiunea eclezială a creştinismului. Dobândise suprema virtute personală. În faţa lui se deschidea un alt orizont, o nouă cale. Cale în care s-a angajat.

4

Iată-l deci pe Gură de Aur revenit în Antiohia sa natală, în Antiohia cea frumoasă. Nu-l interesează ce se petrece în imperiul în care trăieşte. Pustnicul întors din peştera sa ignoră cu totul dimensiunile istorice şi politice ale vieţii. Cum ar fi putut şti ce anume se petrece în lume, în afară, el care nu privea niciodată în jurul lui, nici măcar propriul trup, care nu remarca nici măcar dacă era îmbrăcat sau gol?

Ignora astfel existenţa imperiului roman. Avea o singură preocupare. Era o inimă curată, şi curăţia inimii înseamnă, se pare, a avea o singură idee (Søren Kierkegaard). Primul său ideal fusese acela de a dobândi virtutea personală şi nimic mai mult. A dobândit-o. De această dată voia să-i mântuiască pe oameni şi să-i aducă la adevărata credinţă. „*E preferabil să fii mai puţin virtuos şi să-i întorci pe ceilalţi la credinţă în loc să rămâi în munţi şi să-i vezi pe fraţii care se osândesc”*, spune el.

Imperiul însă nu-l ignora pe Gură de Aur. Nu ignora niciun pustnic, fie el în adâncurile peşterilor. E adevărat că soldaţii şi funcţionarii imperiului nu mai pătrundeau în provinciile de frontieră. Acolo se aflau barbarii. Dar imperiul observase că acolo unde soldaţii şi agenţii fiscului roman se retrăgeau, monahii păreau să rămână.

Asceţii nu se temeau nici de lei, nici de pantere, nici de barbari. Imperiul roman dorea să-şi perpetueze continuitatea în teritoriile pierdute de armată şi funcţionari, fie şi numai prin aceste elemente care erau creştinii singuratici şi asceţii care nu-L recunoşteau decât pe Dumnezeu.

Funcţionarul consular Ambrozie din Milano a fost şi el făcut episcop. Dar imperiul nu a reuşit să facă din el un funcţionar! Un funcţionar în haină de episcop era mai ascultat decât un funcţionar cu emblemă de guvernator, mai ales în teritoriile unde singurii cetăţeni romani erau creştinii. Propaganda imperială tradusă în limbaj creştin era asemănătoare celei căreia i se consacra Gură de Aur. Înaintea lui ea fusese folosită cu cel mai mare succes de Sfântul Vasile cel Mare.

Aceşti veneraţi sfinţi erau de bună-credinţă. E sigur că ajunseseră la această concepţie socială a creştinismului numai datorită virtuţii lor. Dar propaganda imperială joacă şi ea un rol extrem de important. Sfinţii admit că în anumite puncte interesele imperiului şi ale Bisericii coincid. Într-o anumită măsură, imperiul cu noile sale orientări politice este şi el responsabil de întoarcerea lui Gură de Aur din peştera sa printre oameni, la Antiohia.

Sfântul Vasile cel Mare scrie în „Regulile monahale”:

„Nimeni nu-şi este suficient sieşi, chiar şi numai pentru nevoile trupului şi tot avem nevoie unii de alţii pentru necesităţile vieţii. Dumnezeu Care ne-a creat a vrut să avem nevoie unii de alţii, ca să rămânem legaţi unii de alţii. Mai mult, iubirea lui Hristos nu îngăduie unui om să se gândească numai la el însuşi. Or cel care trăieşte cu totul singur *n-are alt scop decât propria sa mântuire*, ceea ce este în mod evident contrar legii iubirii pe care apostolii o urmau atunci când *căutau să se facă tuturor toate pentru a mântui pe cât mai mulţi*... În fine, într-o retragere de acest fel pustnicul nu-şi va recunoaşte cu uşurinţă defectele, neavând pe nimeni care să-l avertizeze şi să-i aducă o îndreptare frăţească. Într-adevăr, chiar venită de la un duşman, mustrarea face să se nască în omul generos dorinţa de a se îndrepta şi un prieten sincer dojeneşte cu îndrăzneală greşelile

pe care le vede la prietenul său. Or în singurătatea absolută n-ai un asemenea prieten... De aceea se spune: *Vai celui singur, căci dacă cade n-are pe nimeni ca să-l ridice*. În viaţa pustnicească se întâlnesc şi alte neajunsuri, şi cel mai mare este că omul singur se complace în el însuşi. Nefiind nimeni de faţă ca să judece lucrarea care se realizează în el, se crede ajuns la desăvârşirea tuturor poruncilor. Negăsind de altfel în ce să-şi exercite virtutea, întrucât a îndepărtat de la el materia şi ocazia tuturor poruncilor lui Dumnezeu, el nu cunoaşte nici ceea ce îi lipseşte încă, nici progresele pe care le-a făcut. Cum îşi va face văzută smerenia cel care nu găseşte pe nimeni în faţa cui să se smerească? Şi ce ocazie va avea de a fi compătimitor cel care nu vede pe nimeni care suferă? Cum îşi va exercita răbdarea când nimeni nu se împotriveşte voinţei lui? Când a vrut să dea modelul desăvârşirii, al iubirii şi smereniei, Domnul şi-a încins mijlocul şi a spălat picioarele ucenicilor Săi. Dar voi, pustnicii, cui veţi spăla picioarele şi ai cui slujitori vă veţi face? Cum veţi face să fiţi cei din urmă dacă sunteţi singuri?”[1].

Şi Sfântul Vasile adaugă: *„Viaţa de obşte este adevărata arenă a desăvârşirii, adevărata cale a progresului, adevăratul exerciţiu al virtuţii, adevărata practică a legii Domnului.”*

În peştera sa Gură de Aur auzea aceste „slogane”. Cei care le lansau o făceau cu artă. Ca toate „sloganele” propagandistice, dacă nu reuşeau să convingă direct, lucrau asupra inconştientului. Pustnicii, aceste elemente utile, trebuiau recuperaţi din peşterile lor şi puşi în slujba colectivităţii, pentru că, după cuvintele Sfântului Vasile, nu există progres decât în colectivitate, în Biserică.

Refractarii trebuiau convinşi prin mijloace indirecte. Unul din refractarii tipici era Sfântul Efrem. Decan de vârstă al pustnicilor din Asia Superioară, al cărui geniu impetuos nu putuse fi supus de nicio regulă, Efrem a fost şi el recuperat de viaţa colectivă. Bătrânul poet sirian Efrem *a fost învins de propagandă în timpul somnului*. A povestit el însuşi că într-o zi trecând printr-un oraş din Capadocia (căruia, cu dispreţul său pentru lucrurile profane, nu-i mai ştia nici măcar numele) a auzit o voce care-i spunea:

„Efrem, ridică-te şi vino să mănânci idei.”

„Şi unde aş putea găsi, Doamne, această hrană?”, a întrebat el.

[1] Sfântul VASILE CEL MARE, *Regulile mari*.

„În casa Mea, a răspuns vocea. Vei găsi acolo un vas regal plin de hrana potrivită ţie.” Efrem s-a dus la biserică. Ştia că biserica era casa Domnului. Acolo a găsit un preot care i-a ţinut un discurs convingător despre întoarcerea în viaţa comună. L-a făcut să iasă din individualismul său şi l-a convertit la învăţătura socială a creştinismului. Nenumăraţi pustnici au fost, asemenea lui Efrem, scoşi din peşterile lor, din deşert sau de pe vârfurile munţilor. Şi au fost integraţi în colectivitatea monastică care, la rândul ei, se integra în colectivitatea eclezială. În această epocă Gură de Aur îşi părăseşte şi el peştera. E greu de ştiut care anume a fost cauza care l-a determinat să revină în lume. Cazul lui Gură de Aur e mai complicat decât cel al lui Efrem care fusese convins în vis.

E sigur că motivul principal trebuie să fi fost zelul apostolic al Sfântului Pavel. Gură de Aur voia să imite activitatea misionară a lui Pavel. Se poate de asemenea ca, după ce a atins înălţimea unei adevărate sfinţenii, să fi dorit să-i ridice pe ceilalţi oameni la aceeaşi înălţime. Această solidaritate umană stă în firea omului. Pe primul loc trebuie să fie fost în mod sigur imensa sa iubire pentru Hristos şi mântuirea oamenilor prin botez.

5

Angajat pe această nouă cale, Gură de Aur s-a consacrat, începând din 381, societăţii creştine. A devenit diacon. Misiunea sa era ajutarea săracilor. Pe lângă Biserica din Antiohia exista un fel de asistenţă socială de cruce roşie. Acest serviciu de asistenţă a fost condus de Gură de Aur. El s-a consacrat acestei lucrări cu întreaga sa pasiune de atlet al lui Hristos, aşa cum s-a consacrat singurătăţii câţiva ani înainte. Pentru el era o muncă aridă şi aparent îndepărtată de lucrarea unui preot. Gură de Aur scrie:

„Din cauza cruzimii voastre, Biserica e plină de câmpuri, de case închiriate, de căruţe, cai, catâri. Temându-se că or să vadă murind de foame văduvele, orfanii şi fecioarele, episcopii voştri au fost obligaţi să acumuleze bunuri. Şi acum nu mai îndrăznim să deschidem gura, Biserica nefiind mai bună decât oamenii din lume. Episcopii noştri sunt mai copleşiţi de grijile materiale decât intendenţii, economii şi comercianţii, deşi ar trebui să se ocupe numai de sufletele voastre. Toată ziua calculează şi percep

taxe... Devenim ridicoli. În loc să ne dedicăm rugăciunii şi învăţării, ne petrecem timpul în dezbaterea preţurilor cu negustorii de vin, de grâu şi de alte mărfuri; discuţii interminabile, amestecate cu injurii grosolane."

Cu toată această revoltă, Gură de Aur s-a achitat ireproşabil de noua sa funcţie. Ştia că tot ceea ce făcea, chiar şi atunci când negocia preţurile cu comercianţii, era o muncă pentru Hristos. A continuat lupta pe terenul asistenţei sociale, ca slujitor al Domnului, timp de cinci ani. A continuat şi lucrarea teologică. În acest timp a scris tratatele *Despre feciorie, Dialog despre Preoţie, Scrisoare unei tinere văduve* şi multe altele.

În 386 episcopul Antiohiei Flavian, succesorul lui Meletie, l-a hirotonit preot. Atletul lui Hristos care luptase în Antiohia, în deşert, în peşteră, la piaţă cu negustorii, venea acum să-l slujească lui Hristos luptând prin cuvânt ca predicator.

Era o nouă cale, diferită, dar pentru acelaşi adevăr înscris în Evanghelie.

IV

1

În ziua în care Gură de Aur a fost hirotonit preot, toată Antiohia a venit la biserică. Pentru antiohieni el nu era numai fiul Antuzei. Era acum un atlet experimentat al lui Hristos care dusese lupte cumplite. Urmele acestor lupte se vedeau în toată făptura sa. Deşi în vârstă de doar patruzeci de ani, era aproape alb. Îşi pierduse părul. Trupul său era mic şi foarte slab. Îmbrăcat cu singurul veşmânt pe care-l avea nu cântărea mai mult de patruzeci de kilograme. Realizase cuvintele Apostolului: „Omorâţi-vă mădularele omului pământesc.” Îşi omorâse trupul. Se poruncise: „Lipiţi-vă de cele de sus, nu de cele pământeşti.” Pentru Gură de Aur numai cerul singur exista. În ziua în care a îmbrăcat haina preoţească, acest om mic, cu fruntea palidă, cu vocea asemenea unei lire sau a unei trâmbiţe, avea un ideal care ne-ar face să tremurăm, atât de imens era. Gură de Aur dorea să poată spune ca Pavel: *„Împlinesc în mine ceea ce lipseşte pătimirii lui Hristos”*[1].

Cu această intenţie s-a urcat pentru prima dată în amvon: cu gândul de a împlini, el, Ioan Gură de Aur din Antiohia, fiul Antuzei şi al lui Secundus, ceea ce lipseşte patimii lui Hristos. Acest curaj este uimitor. Mai întâi, patima lui Hristos, răstignirea, Golgota constituie o jertfă supremă. Unui apogeu nu i se mai poate adăuga nimic. Pavel şi Gură de Aur susţin însă să Iisus a purtat crucea pentru mântuirea oamenilor. Dacă oamenii nu primesc mântuirea, jertfa lui Hristos este ineficace. E ceea ce a făcut Pavel atunci când spunea că împlineşte în trupul său ceea ce lipsea patimii lui Hristos; cu această intenţie a urcat Ioan Gură de Aur în amvonul bisericii din Antiohia. Amândoi au înţeles că Hristos avea nevoie de ei ca să nu lipsească nimic Patimii Sale.

Concret, el voia să convertească la creştinism toată Antiohia, până la ultimul om şi să-l facă pe fiecare creştin să trăiască exact aşa cum ar fi cerut Iisus; apoi, mergând mai departe, să-i

[1] *Coloseni* 1, 24.

adune în Biserică pe toţi cei din afara ei. Aceasta era ambiţia sa. Ştia că această realizare cerea forţele unui campion. Ştia că nu mai avea muşchi, carne, sânge, că trupul său se prăbuşea la cea mai mică suflare de vânt. Ştia că era mărunt şi dărâmat. El însuşi spune că albina, una din cele mai mici insecte zburătoare, face miere care este lucrul cel mai dulce din lume. A urcat deci curajos în amvon pentru a putea spune: „Ceea ce lipseşte suferinţelor lui Hristos eu împlinesc acum pentru trupul Său care este Biserica."

Mulţimea ghiceşte îndrăzneală preotului. Mulţimea ştie că va asista la lupte cum nu au mai existat niciodată în Antiohia. De aceea nimeni nu lipseşte din biserică în ziua sfinţirii. Chiar păgânii sunt acolo!

La prima sa predică Gură de Aur este emoţionat. „Văd acum acest mare oraş, acest popor atât de numeros, această mulţime uimitoare îndreptându-şi privirile lacome spre micimea mea ca şi cum ceva remarcabil ar trebui să iasă din gura mea"[1].

Mulţimile au intuiţie. Ele ştiu că vor asista la spectacole extraordinare şi din această cauză au venit la sfinţirea lui Ioan Gură de Aur. Ioan ştia şi el – intuitiv – care era arma cu care trebuia să lupte şi prin care va pieri: *cuvântul*.

În ziua în care a fost hirotonit, în discursul pe care l-a rostit ca preot a adus ofrandă Domnului *nişte cuvinte*. Cu cuvântul avea să lupte şi din pricina cuvintelor ieşite din gura sa de aur va trebui să moară. În această zi s-ar zice că avea intuiţia a ceea ce îl aştepta:

„Deschizând pentru prima dată gura într-o biserică, mi-am propus să-I dedic lui Dumnezeu pârga cuvântului meu, a acestui dar care ne vine de la Dumnezeu." Spune că din toate ofrandele Dumnezeu iubeşte cel mai mult ofranda cuvântului. Adresându-se păcătoşilor care doreau să potolească mânia lui Dumnezeu, profetul Osea le recomanda să aducă drept jertfă nu turme întregi de boi, nici hambare de grâu, nici turturele, nici porumbei, nici nimic asemănător. Dar ce anume? Ce spune el? Aduceţi cuvinte de laudă.

2

[1] *Omilie pentru ziua când a fost hirotonit preot.*

Planul de activitate al preotului Gură de Aur era să-i aducă la creştinism pe toţi oamenii şi să-i facă creştini desăvârşiţi. Asta e tot. El le spune credincioşilor: Vreau să deveniţi desăvârşiţi. Pe pământ nu există pentru om decât un singur pericol: păcatul. Caută, aşadar, să îi scape pe oameni din primejdia păcatului. Mulţimea din Antiohia e entuziasmată de predicile lui Gură de Aur. Aplaudă, strigă, plânge, flutură batistele... „Nu mi-am făcut datoria pentru plăcerea de a vorbi şi a savura aplauzele entuziaste, ci pentru a-i aduce pe cei rătăciţi pe calea adevărului.” Mulţimea îl asculta ca pe un flautist. Mulţimea îl venera, savura fiecare frază, fiecare cuvânt.

Cât despre păcate: beţia, minciuna, furtul, cochetăria, trufia şi atâtea altele, antiohienii amână îndeplinirea acestor recomandări pe mai târziu.

Creştinismul, spune Kierkegaard, e ca o terapie radicală pentru un bolnav. Bolnavul este convins de eficacitatea acestei cure, dar atâta timp cât se poate mişca, cât îşi poate continua viaţa, întârzie gestul eroic de a începe această terapie, o amână pentru mâine.

Antiohienii ascultau, în delir, predicile lui Gură de Aur şi erau hotărâţi cu toţii să pună în practică sfaturile sale, dar nu imediat, mai târziu. Pentru moment îşi continuau viaţa cu micile lor păcate, hotărâţi să se despartă de ele într-o zi mai îndepărtată. Mai târziu.

Gură de Aur ajungea de nenumărate ori la exasperare văzând această mulţime care asculta predicile sale, în picioare, ore în şir, dar care nu-i urma sfaturile. Dar Ioan avea să-i vadă cu ochii săi pe toţi cetăţenii Antiohiei devenind creştini, până la ultimul, urmând Evanghelia la literă, „Într-adevăr, dintre virtuţi unele sunt voluntare, altele se datorează împrejurărilor”[1].

Împrejurările care au făcut din antiohieni adevăraţi creştini şi-au avut punctul de plecare pe ziua de 26 februarie 387.

3

Gură de Aur nu se interesa de atmosfera politică în care trăia. Un sfânt e deasupra istoriei. Biserica şi sfinţii au cu realităţile politice acelaşi relaţii ca uleiul cu apa: Sunt în acelaşi vas, dar uleiul rămâne deasupra şi apa la fund şi nu se amestecă

[1] PALADIE, *Istoria lausiacă XV*, 2.

deloc. Biserica şi politica nu se amestecă, deşi trăind în acelaşi spaţiu şi în aceeaşi epocă sunt contemporane una cu cealaltă. Naturile lor sunt prea diferite. Se ignoră. Din timp în timp, se ivesc evenimente care tulbură elementele, care le amestecă astfel încât pentru o vreme nu mai poţi spune care este apa, care este uleiul. E un amestec tulbure. Autoritatea eternă este amestecată cu autoritatea temporală. Sfinţii cad în tabăra soldaţilor şi soldaţii în lumea sfinţilor; nicio placă indicatoare nu mai spune unde anume este Biserica şi unde este politica. Totul este amestecat.

O furtună asemănătoare a izbucnit la Antiohia în anul 387, pe 26 februarie. Gură de Aur era un predicator. Lupta ca un atlet pentru a-i scăpa pe oameni din păcat şi a-i face virtuoşi.

Era singura sa preocupare. Dar pe 26 februarie şi-au făcut apariţia în Antiohia afişe oficiale anunţând o mărire a impozitelor. E sigur că impozitul nu-l interesa pe Gură de Aur. El spunea „Daţi Cezarului ce-i aparţine Cezarului”, iar acum era obligat să se ocupe şi de impozite. Problema nu era simplă.

Pe atunci imperiul roman era condus de Teodosie. Istoria păstrează despre el o foarte bună amintire şi îl numeşte Teodosie cel Mare. Se pare că urma să împlinească cincizeci de ani şi pregătea pentru acest eveniment festivităţi grandioase. Festivităţi care costau bani. Sărbătorea de asemenea a zecea aniversare a urcării sale pe tron. Totul cădea în acelaşi timp. Acest al doilea eveniment cerea sărbători încă mai fastuoase, adică şi mai costisitoare. Cu această ocazie Teodosie a promis fiecărui soldat din armata imperială un cadou: cinci piese de aur.

Această generozitate faţă de soldaţii care în marea lor majoritate erau barbari era absolut necesară, pentru că soldaţii se revoltaseră în diferite locuri ale imperiului.

Pentru a organiza aceste sărbători şi pentru a face cadouri fiecărui soldat, împăratul avea nevoie de bani. Deşi istoria l-a numit „cel mare”, Teodosie a procedat ca toţi micii împăraţi care au nevoie de bani: a creat un nou impozit. Această veste a sosit la Antiohia, oraşul lui Ioan Gură de Aur, în ziua de 26 februarie şi a produs o panică mai mare decât anunţul unei invazii de lăcuste sau apariţia unei epidemii de holeră.

Auzind vorbindu-se de un nou impozit, populaţia a ieşit pe străzi demoralizată; femeile plângeau, bărbaţii se lamentau. O parte a populaţie pleca deja, pentru a nu fi prinsă de agenţii fiscului. O altă parte a cetăţenilor îşi făcea bagajele pentru a părăsi oraşul. Alţii se gândeau să se sinucidă considerând

sinuciderea preferabilă unui nou impozit. Dar cei mai mulţi antiohieni erau în stradă şi căutau o soluţie. Căutau pe cineva care să vrea să meargă să-l întâlnească pe împărat şi să-l implore să-i excepteze de la cumplita calamitate care era acest nou impozit.

Antiohienii nu iubeau banul mai mult decât cetăţenii din vremea noastră. Ar fi fost deci normal ca ei să izbucnească în invective la adresa administraţiei imperiului şi să plătească noua taxă. Aşa cum se face în zilele noastre.

Dar în acea vreme, în secolul IV, plata unui impozit însemna torturi, morţi, răniţi, copii deveniţi orfani, femei devenite văduve, oameni invalizi.

Un scriitor din epocă, Firmianus Lactantius, scrie că „la perceperea de impozite se măsurau câmpurile prin muşuroaie de pământ, se socoteau trunchiurile de vie, se scriau animalele, se înregistrau oamenii. Nu se auzeau decât lovituri de bici, strigăte de tortură. Sclavul credincios era torturat împotriva stăpânului său, soţia împotriva soţului ei, fiul împotriva tatălui. În lipsa altor martori, erau torturaţi împotriva lor înşişi. Şi când cedau convinşi de durere, se scria ceea ce nu spuseseră... Abia li se raporta acestor primi agenţi că se şi trimiteau alţii pentru a găsi mai mult şi sarcinile se dublau mereu, deşi aceştia nu găseau nimic, dar adăugau la întâmplare, pentru a nu părea inutili”[1].

În faţa unei noi taxe, panica şi spaima care i-au cuprins pe antiohieni erau deci legitime.

4

După ce au coborât în stradă până la ultimul şi s-au lamentat, antiohienii s-au hotărât să se ducă în masă la guvernatorul Antihoiei şi să-l implore să le ia apărarea faţă de împărat, ca să fie scutiţi de această cumplită nenorocire.

Guvernatorul era un prieten al împăratului. Acesta se găsea la Constantinopol. Guvernatorul trebuia să meargă să-l întâlnească pe împărat şi să-l implore în numele antiohienilor să-i exonereze şi să nu-i predea agenţilor fiscului. Antiohienii sperau că guvernatorul le va accepta rugămintea. Nu era un om rău.

[1] Firmianus Lactantius, cf. A. RAMBAUD, *Histoire de la civilisation française*, Paris, 1893, p. 49.

De la copiii care abia mergeau până la cei mai în vârstă, toţi antiohienii s-au îndreptat plini de speranţă spre palatul guvernatorului. Guvernatorii şi funcţionarii ordinii publice sunt oameni a căror sensibilitate e redusă la un minimum. Lipsa lor de sensibilitate e o deformaţie profesională care devine o calitate profesională. Gardienii ordinii publice au însă totuşi o sensibilitate uimitor de mare faţă de mulţimi de care, fără excepţie, le e teamă, o teamă cumplită.

Aceşti oameni duri care ordonă execuţii şi asistă la ele surâzători, care participă la torturile cele mai înfricoşătoare fără a simţi nimic, tremură ca nişte copii atunci când văd mulţimile îndreptându-se spre ei. Se simt pierduţi. Devin palizi şi sunt gata să plângă. Rămân buimaci. Guvernatorul Antiohiei semăna cu toţi gardienii ordinii publice. Când a văzut mulţimea îndreptându-se spre palatul său, a dat ordin să se zăvorască porţile. Nimeni nu-l putea convinge pe guvernator că cetăţenii veneau cu intenţii paşnice. Tremura. Guvernatorii se tem până şi de cortegiile de înmormântare. E singura lor sensibilitate şi, pentru că este unică, se ascute în cel mai înalt grad.

După ce a poruncit închiderea porţilor, guvernatorul a dispărut fugind aproape gol pe o scară de serviciu. În piaţă, mulţimea îl ruga să se arate, dar el dispăruse din palat.

Văzând că guvernatorul nu răspundea, mulţimea s-a îndreptat spre palatul episcopului Flavian, succesorul lui Meletie. Şi el era un prieten al împăratului. Primise veşmintele de episcop din mâinile lui Teodosie şi a fost trimis la Antiohia împotriva voinţei preoţilor şi credincioşilor. Poporul nu-l iubea pe Flavian, dar era obligat să îi ceară ajutorul cuiva care avea acces la împărat. Poporul s-a dus deci la episcop şi, din stradă, l-a chemat pe Flavian. Dar nici episcopul n-a apărut.

Poporul ştia că, dacă episcopul nu răspundea şi nu-l apăra pe lângă împărat, Antiohia ar fi fost expusă unei nenorociri cumplite. Mulţimea a forţat deci poarta palatului episcopal. A rupt pur şi simplu poarta. O poartă străpunsă e ca un chibrit care poate da singur foc unui întreg oraş.

După ce au forţat poarta, alţi cetăţeni furioşi, văzând că episcopul lor se ascundea în chiar clipa în care credincioşii aveau nevoie de el, au demolat clădirea băilor care se găsea alături de palatul episcopal. După care mulţimea a pătruns în episcopie. Flavian era absent. Când mulţimea a rupt poarta şi a demolat zidurile, când a pătruns în palat, el nu era acolo. Poate nu fugise.

De altfel ar fi fost anormal să se ascundă, pentru că episcopilor nu le e teamă de mulţimi ca prefecţilor şi poliţiştilor.

5

Negăsindu-l pe episcop, mulţimea s-a îndreptat din nou spre palatul guvernatorului. Porţile erau tot încuiate. Cu câteva minute înainte, mulţimea forţase porţile episcopului Flavian. Mulţimea ştia acum din experienţă că se putea intra printr-o poartă încuiată. Era de ajuns să o spargă. Şi antiohienii au spart porţile palatului guvernatorului. Au pătruns aici cu toţii. Palatul era gol. Nici guvernatorul nici altul din colaboratorii care i-ar fi putut ajuta pe antiohieni în aceste momente dificile nu se aflau aici. Toate sălile palatului erau goale. Dramatic era că ele erau goale tocmai în momentul în care mulţimea avea absolută nevoie să găsească pe cineva. Dar nu erau decât ziduri, mobilă. Nu era decât o statuie în mărime naturală a împăratului Teodosie şi a augustei sale familii. Nu era nicio făptură vie. Mulţimea a privit statuia împăratului. Pe el ar fi vrut poporul să-l implore să-l scutească de această calamitate: impozitul. Dar nu era decât statuia sa, nu era împăratul.

Era magnifică. Din aur, din argint, din marmură. Dar oricât de frumoasă şi asemănătoare împăratului ar fi fost, statuia nu putea fi de nici un ajutor antiohienilor. Şi cum ea nu le putea veni în ajutor, ci rămânea acolo ca o sfidare, inutilă în faţa oamenilor, mulţimea a răsturnat-o. După ce a dat-o jos de pe soclul său, mulţimea a spart-o în bucăţi. Cum facem cu un obiect inutil pe care îl aruncăm pentru că îl găsim atunci când căutăm altceva. Cu mânie. Pentru că ne stă în cale.

După ce a spart statuia împăratului şi a dus-o în stradă, ridicolă ca orice statuie coborâtă de pe soclul ei şi mutilată, mulţimea le-a distrus şi pe celelalte, care reprezentau pe soţia decedată a împăratului şi pe cei doi fii Arcadius şi Honorius. Le-a făcut bucăţele, pe toate patru, începând cu împăratul, ca tot omul când e supărat, disperat.

Toate aceste evenimente, adică vizita la guvernator, procesiunea mulţimii la palatul episcopal, distrugerea băilor şi întoarcerea la rezidenţa guvernatorului unde au fost sparte statuile imperiale, au durat cu totul trei ore.

Aceste trei ore i-au fost suficiente însă guvernatorului ca să fugă pe scara de serviciu şi să revină cu trupe numeroase, cu poliţie şi armată.

Sub conducerea sa, poliţiştii şi soldaţii au început masacrul. Mulţimea era acum calmă. Dar aceasta nu mai avea importanţă. Calmă sau în revoltă, populaţia trebuia masacrată. Era legitim. Tot ceea ce face poliţia este legal şi legitim, întotdeauna.

6

Prefectul oraşului Antiohiei se numea Tisamen. Ocupat cu masacrul, n-a dormit noaptea. S-au chemat trupe din forturile şi taberele vecine. Au fost aduse din Siria, de pretutindeni. Antiohia a fost asediată de propria ei armată. Cetăţenii erau vânaţi pe străzi. Erau vânaţi în propriile lor case, în grădinile lor, pretutindeni. Bărbaţi, femei, copii erau arestaţi, ucişi, martirizaţi. Torturile aveau loc în public. Casele erau incendiate. Prefectul Tisamen nu era mai crud decât alţii. Dar situaţia Antiohiei era foarte gravă. Injuria la adresa statuii împăratului Romei era crima cea mai odioasă din câte se putea comite sub soare. Aşa era pe atunci. Oricât de crude ar fi putut fi măsurile luate de Tisamen împotriva populaţiei, el risca să fie acuzat de slăbiciune. Tisamen a ordonat deci soldaţilor săi să nu cruţe nimic, după care a trimis un curier la Constantinopol pentru a cere instrucţiuni ca să ştie dacă putea lăsa o piatră sau un zid în picioare în Antiohia, sau trebuia să distrugă tot. Căci aceasta era pedeapsa celor care maltratau o statuie augustă.

Antiohienii ştiau ce îi aştepta. Călătoria trimişilor până la Constantinopol şi înapoi dura două săptămâni. Cetăţenii care nu fuseseră ucişi în timpul acestor două săptămâni urmau să fie mutilaţi şi ucişi după sosirea mesagerilor excepţionali, purtători ai ordinului de exterminare.

7

În timp ce antiohienii spărgeau statuile imperiale, Gură de Aur îşi pregătea predica pentru a doua zi. Nu-şi scria niciodată predicile, ci le pregătea întotdeauna temeinic, studiind tema,

meditând. Când prefectul Tisamen a ordonat masacrul, Gură de Aur şi-a lăsat deoparte discursul. Nu mai era vorba de predica pentru a doua zi. El vorbea în toate bisericile Antiohiei, pe rând, nu doar de sărbători, ci aproape în fiecare zi, pentru ca un număr cât mai mare de cetăţeni să-l poată auzi.

De această dată, s-au scurs trei zile fără ca el să-şi fi deschis gura. Trei zile fără ca sfântul să apară în amvon. În omiliile sale, Gură de Aur îi îndemna pe creştini să respecte virtuţile evanghelice. Era subiectul său, unicul său subiect. De această dată însă, nu mai era vorba de sfaturi, de niciun fel de sfaturi.

Credincioşii Antiohiei erau ameninţaţi la orice oră din zi şi din noapte. Fiecare cetăţean îşi aştepta moartea. Când e ameninţat cu moartea, omul uită totul. Stă în firea lucrurilor. Gură de Aur spusese într-o predică: deşi oamenii mor de regulă încă de la apariţia lor pe pământ, incertitudinea momentului morţii şi urâţenia morţii fac ca oamenii să nu se obişnuiască niciodată cu aceasta. De fiecare dată când un om moare, evenimentul este atât de grav încât pare că este prima moarte care are loc.

Acest eveniment cu care oamenii nu se puteau obişnui îi ameninţa de această dată pe fiecare din cei cinci sute de mii de locuitori ai Antiohiei. Panica, era generală. Tisamen, ca orice funcţionar, îşi făcea meseria de prefect. Vânătoarea de oameni a atins apogeul. Din această cauză încă din ziua masacrului Gură de Aur a hotărât să nu mai vorbească credincioşilor. El iubea oamenii. Or oamenii nu voiau cuvinte, nici sfaturi, voiau doar un lucru: să scape de groaza crudă a morţii. De aceea Gură de Aur nu le-a mai ţinut discursuri în toate aceste zile. S-a rugat pentru ei. A încercat să facă ceva pentru ei pentru a-i elibera de teroarea în care trăiau. Voia să-i scape pe antiohieni de la moarte.

8

Pentru a-i salva pe antiohieni, nu exista decât o singură cale: îmblânzirea împăratului Teodosie. Singur împăratul putea face să înceteze masacrul. Gură de Aur l-a rugat pe mai-marele său, episcopul Flavian, să meargă la Constantinopol. Flavian era prietenul lui Teodosie, protejatul său. Era persoana cea mai indicată pentru a-l convinge pe Teodosie. Gură de Aur l-a rugat

deci să se ducă de urgenţă pentru a obţine graţierea oraşului şi a locuitorilor Antiohiei.

Planul lui Gură de Aur era excelent şi avea toate şansele de reuşită. Dar exista un obstacol în realizarea sa: episcopul Flavian era bătrân. Chiar foarte bătrân. „Vârsta lui atinge limita ultimă a bătrâneţii”, scrie Gură de Aur.

Bătrânii sunt făpturi care nu vor să se deplaseze. Nu vor să se mute dintr-un fotoliu într-altul. Bătrânul s-a supărat când i s-a cerut să se mişte. Era normal ca episcopul Flavian să fie scandalizat când Gură de Aur i-a propus să efectueze o călătorie de o mie o sută de kilometri, adică de mai multe săptămâni. Flavian n-a vrut nici măcar să audă vorbindu-se de aşa ceva. Era în februarie, în plină iarnă. Bătrânul Flavian era bolnav cum e normal pentru un om aflat „la limita ultimă a bătrâneţii”.

Pe de altă parte, Flavian avea o soră care aştepta şi ea moartea de la o zi la alta şi care nu voia să-şi lase fratele să se îndepărteze de ea mai mult timp. Bătrânii au întotdeauna nenumărate argumente pentru a nu se deplasa şi a rămâne acolo unde sunt.

A fost una din cele mai grele lupte pe care le-a dus în viaţa sa Gură de Aur; să-l convingă pe bătrânul Flavian să plece la Constantinopol în plină iarnă. „Bunul păstor îşi pune viaţa pentru turma sa”[1], i-a spus Gură de Aur bătrânului pregătindu-i bagajele. Mai mult, îi pregăteşte discursurile pe care Flavian trebuia să le citească împăratului. După care îi dă instrucţiuni precise despre modul de a acţiona.

Pentru a încorona totul, Gură de Aur îi spune lui Flavian că n-avea dreptul să revină fără ca actul de graţiere a antiohienilor să fie semnat de împărat. Gură de Aur inserase în discursul său fraza lui Moise: „Dacă le iertaţi păcatele, trimiteţi-mă înapoi, dacă le refuzaţi iertarea, puneţi-mă la moarte împreună cu ei”[2].

Flavian a cedat insistenţelor şi a promis să plece.

Când episcopul şi-a luat angajamentul să se ducă la împărat, sfântul a avut conştiinţa împăcată de a fi făcut ceva concret pentru salvarea credincioşilor Antiohiei. După o săptămână de absenţă a apărut din nou înaintea enoriaşilor săi. Pentru moment nu le-a spus nimic de planul de plecare al episcopului. Bătrânii sunt atât de capricioşi! Flavian putea să-şi schimbe gândul între

[1] *Ioan* 10, 11.
[2] *Ieşire* 32, 32.

timp! Mai bine să nu le anunţe această plecare înainte ca episcopul să fie urcat în trăsură şi să fi ieşit din oraş.

Totuşi, Gură de Aur a avut curajul să le vorbească parohienilor săi, căci era nevoie de un mare curaj pentru a vorbi în acele momente de cumplită disperare unor oameni vânaţi de poliţie şi armată.

„Timp de două zile, spune Gură de Aur, am păstrat tăcerea, ca prietenii lui Iov. Acum permiteţi-mi să-mi deschid gura şi să deplâng această nenorocire comună... Înainte nimic nu era mai strălucitor decât cetatea noastră; acum nimic nu ne-a devenit mai amar. Oraşul e gol. Aşa cum albinele sunt alungate din stupul lor de fum... tot aşa locuitorii Antiohiei au fost alungaţi din oraşul lor de frică. Mai întâi s-a zguduit oraşul nostru, iar astăzi sufletul locuitorilor săi. Antiohia s-a clătinat din temeliile ei şi acum fiecare din noi se clatină în adâncul inimii sale... Avem neîncetat moartea în faţa ochilor noştri, trăim în spaime continue, suntem mai nenorociţi decât cei care locuiesc de multă vreme în ascunzişuri, suferind ororile neobişnuite ale unui asediu fără asemănare. Căci cei ce sunt asediaţi de duşmani nu sunt închişi decât între zidurile cetăţii lor. Pentru noi însă nu e lipsit de primejdie să apărem chiar şi în spaţiul public, fiecare rămânând închis în propria casă. Şi aşa cum cei asediaţi nu se pot aventura în afara zidurilor din pricina duşmanilor care veghează de jur-împrejur, tot aşa mulţi din concetăţenii noştri nu se pot aventura în afara caselor lor, nici nu se pot arăta în public pentru a nu cădea în mâinile oamenilor care-i hărţuiesc din toate părţile atât pe nevinovaţi, cât şi pe cei vinovaţi, îi ridică din mijlocul agorei şi îi târăsc fără deosebire înaintea tribunalelor.

Oamenii liberi confundaţi cu sclavii lor sunt oarecum ca înlănţuiţi în locuinţele lor. Cine e cel prins, dus şi condamnat astăzi? Din care motiv şi în ce fel? Despre asta se întrebă ei cu nelinişte. Despre asta se informează neîncetat de la cei pe care cred că-i pot întreba în siguranţă. Moartea însăşi este mai puţin nenorocită decât o astfel de viaţă.

Deplângând în fiecare zi nenorocirea celorlalţi, ei tremură cumplit pentru ei înşişi, viaţa lor nu e cu nimic preferabilă morţii sau, mai bine spus, sunt deja morţi de spaimă.

Pe stradă abia de se mai observă unul sau doi oameni cu capetele înclinate sub povara întristării... Oamenii au dispărut. Lipsit de locuitorii săi, oraşul nostru nu mai este decât un sol răvăşit, un pământ arid, a cărui vedere aruncă sufletul în mâhnire şi doliu. Dar nu numai pământul, ci şi aerul, însăşi

umbra soarelui mi se par întristate de nefericirile noastre, acoperite de durerile noastre, nu pentru că natura s-a schimbat, ci pentru că ochii cetăţenilor Antiohiei sunt permanent plini de lacrimi. S-ar spune că toată populaţia noastră a coborât în sânul pământului. Locuitorii săi seamănă cu nişte statui de marmură...”

Vorbindu-le creştinilor din Antiohia după o săptămână de absenţă, Gură de Aur avea şi el ochii plini de lacrimi. Era un sfânt, şi un sfânt suferă împreună cu fiecare om. Nu seamănă cu un profet.

Profetul iubeşte legea; sfântul îi iubeşte pe oameni. Şi, întristat fără măsură de suferinţa oamenilor, Gură de Aur le-a cerut credincioşilor să-l scuze dacă chiar după o săptămână de tăcere nu le dă niciun sfat. „Abia dacă am puterea să-mi deschid gura, spune el, abia dacă am puterea să-mi mişc limba să scot un sunet articulat. Mâhnirea este o frână care-mi ţine buzele nemişcate şi mă împiedică să vorbesc.”

În timpul discursului său sfântul plângea. S-a adresat oamenilor şi i-a implorat: „Daţi-mi sufletul vostru... Să încercăm să-l punem în mâinile lui Dumnezeu... Dumnezeu are mai multă grijă de mântuirea noastră decât noi înşine, căci El este Creatorul nostru”[1].

9

A doua zi, Gură de Aur a vorbit din nou credincioşilor. De această dată a anunţat poporului marea veste: episcopul Flavian era pe punctul de a pleca la Constantinopol să-l implore pe împărat şi să-i salveze pe antiohieni de la exterminare. Pentru a le da curaj le-a descris călătoria lui Flavian.

„Bătrân, el s-a avântat pe drum ca un tânăr, şi curajul său îi dă aripi”[2].

Bătrânul Flavian, înfăşurat în cuverturi, nu era descris doar ca având aripi, Gură de Aur îi asigura pe credincioşi că era de ajuns ca Flavian să apară pentru ca împăratul să semneze graţierea antiohienilor. „Sunt sigur, spune el, în omilia a treia, că de-abia ce va apărea înaintea credinciosului nostru împărat şi va vedea faţa sa, mânia aprinsă împotriva noastră va fi domolită de

[1] *Omilia a doua către poporul Antiohiei.*
[2] *Omilia a treia către poporul Antiohiei.*

această întâlnire. Nu numai cuvintele sfinţilor, ci însăşi faţa lor străluceşte de un har duhovnicesc."

Gură de Aur avea serioase motive pentru a anunţa victoria lui Flavian înainte chiar ca bătrânul să fi ajuns la Constantinopol. Pe lângă discursul pe care l-a redactat şi înmânat lui Flavian pentru ca acesta să-l citească împăratului, el a organizat în detaliu o campanie de îmblânzire a lui Teodosie. Era imposibil ca această cauză să sufere un eşec. Gură de Aur a pus totul în mişcare pentru a-l determina pe împărat să graţieze Antiohia.

În suita lui Flavian se aflau persoane însărcinate să înveţe de la cântăreţele curţii cântări compuse special pentru a cere graţierea Antiohiei.

În timpul şederii lui Flavian la Constantinopol, cântăreţele şi dansatorii nu trebuiau să mai aibă în programul lor cântece şi dansuri de veselie pentru a-l amuza pe Teodosie. Trebuiau să cânte doar lungi litanii şi să mimeze în dansurile lor scene pentru a arăta durerea şi întristarea antiohienilor. Slujitorii, paharnicii, tot personalul palatului imperial trebuia să lucreze pentru a-l face pe împărat să acorde iertarea Antiohiei.

La fiecare pahar de apă, la fiecare fel de mâncare, când i se aducea o scrisoare sau un halat de baie, trebuia rostită o frază care să-i amintească împăratului de Antiohia şi să i se ceară graţierea locuitorilor săi.

Gură de Aur a compus aceste „slogane" şi le-a expediat la Constantinopol o dată cu Flavian.

Iată un exemplu de tiradă ce trebuia recitată împăratului ca din întâmplare, la un anume moment al zilei: „Gândiţi-vă că e vorba de soarta nu a unui sau a doi sau a zece, ci a unui număr incalculabil de suflete, şi de o capitală a universului. E oraşul unde a fost rostit pentru prima dată numele de «creştin». Aduceţi cinstire lui Hristos şi respectaţi acest oraş care a dat, cel dintâi, ucenicilor săi un nume atât de blând şi venerat[1]. Iată o cinste pe care nu o va revendica nici un oraş de pe pământ, pe care nu o poate revendica nici Roma însăşi"[2].

Gură de Aur organizase totul pentru a îmblânzi inima împăratului. Din această cauză putea anunţa credincioşilor că succesul era asigurat. În acelaşi discurs în care le aducea la cunoştinţă antiohienilor că actul de graţiere va fi cu siguranţă

[1] *Omilia a treia către poporul Antiohiei.*
[2] *Omilia a şaptesprezecea către poporul Antiohiei.*

semnat de împărat, el le cerea să devină creştini. Nu doar creştini cu numele, ci adevăraţi creştini.

„Părintele nostru Flavian, spune el, îşi îndeplineşte departe misiunea sa, iar noi, fără să părăsim oraşul, să îndeplinim o ambasadă pe lângă împăratul cerurilor: să-l ajutăm pe Flavian prin rugăciunile noastre”[1].

Cuvintele rostite de Gură de Aur în acele zile când prefectul Tisamen îneca oraşul în sânge erau singurele cuvinte de speranţă adresate nefericiţilor oameni din Antiohia condamnaţi la moarte în masă pentru a fi spart câteva statui. Gură de Aur care aducea aceste cuvinte de speranţă a devenit idolul Antiohiei. Omul are nevoie de speranţă în permanenţă. Dar mai cu seamă în clipele de groază. Speranţa este o nevoie mai preţioasă decât pâinea. Şi Gură de Aur le-a dat antiohienilor speranţa.

Toţi cetăţenii s-au strâns în jurul lui. Toţi oamenii Antiohiei au devenit creştini. Toţi creştinii s-au întrecut în virtute. „Întreaga cetate pare să fi devenit o biserică, spune Gură de Aur. Antiohia seamănă cu o doamnă de neam bun.” Cetăţenii Antiohiei practicau până la ultimul toate virtuţile creştine. Exact cum le cerea Gură de Aur. Străzile erau goale, dar biserica era plină, zi şi noapte. Oamenii nu mai beau, nu mai jurau, nu mai minţeau. Gură de Aur le-a cerut antiohienilor să practice una din cele mai dificile virtuţi: să-şi iubească duşmanii. „O spun, o proclam, o fac publică cu voce mare: niciunul din cei care au duşmani să nu înainteze spre sfânta masă şi să nu primească Trupul Domnului; niciunul din cei care s-au apropiat să nu păstreze în inima sa sentimente de duşmănie. *Vă urâţi duşmanii? Nu înaintaţi*”[2].

Gură de Aur era atât de ascultat de poporul Antiohiei, adică de întreaga populaţie, încât putea porunci celor mai intime sentimente ale fiecăruia. În acele zile, antiohienii au trecut cu succes cumplita încercare a creştinismului: iubirea de vrăjmaşi, iubindu-i sincer pe duşmani ca pe fraţii lor. Dar această stare de înaltă şi curată atmosferă creştină nu a durat mult timp.

Pe 15 martie 387, credincioşii Antiohiei l-au abandonat pe Gură de Aur. Toţi. În masă. A rămas brusc singur. Numai el, sfântul, cu ochii întorşi spre Iisus. Toţi credincioşii i-au întors spatele. Au întors spatele Bisericii. Au întors spatele lui Iisus. Toţi

[1] *Omilia a treia către poporul Antiohiei.*
[2] *Omilia a douăzecea către poporul Antiohiei.*

până la ultimul. Şi sfântul s-a găsit brusc mai singur decât era în peşteră.

10

Evenimentul care a avut loc pe 15 martie a fost cunoscut de toţi locuitorii Antiohiei înainte de zorii zilei. Toată lumea era la curent cu faptele cumplite care trebuiau să se producă dintr-o clipă în alta. Într-adevăr, s-a răspândit vestea că împăratul Teodosie a trimis doi înalţi magistraţi şi trupe ca să distrugă Antiohia din temelii şi să-i extermine pe cetăţeni până la ultimul.

Coloana de soldaţi şi magistraţi fusese văzută. Existau martori oculari. Erau aproape de Antiohia şi înaintau foarte repede. Sosirea era eminentă.

În zori, populaţia Antiohiei şi-a părăsit casele şi s-a refugiat mai întâi în biserică. Populaţia nu venea ca să se roage. Nici ca să asculte o nouă omilie. Nu mai era nimic de sperat. Era deci inutil să se roage. Ordinul de exterminare fusese dat. În câteva ore soldaţii vor fi la zidurile oraşului. Iar la noapte nu va mai rămâne nimic din cetate. Oamenii veniseră la biserică pentru a fi împreună. Când au aflat cumplita veste, şi-au părăsit casele şi au fugit împreună. În timp de pericol oamenii se adună unul lângă altul. Toţi jeleau. Femeile îşi smulgeau părul. Când s-au adunat cu toţii, au hotărât să fugă în masă din oraş. Li se părea că în masă ar fi mai puţin groaznic decât dacă ar fugi fiecare singur. Au hotărât deci să plece înainte de sosirea soldaţilor. Între timp jeleau. Urletele mulţimii făceau să tremure zidurile. Gură de Aur era de faţă. Căuta o soluţie. Există momente în care oamenii nu găsesc nicio soluţie. Nici măcar sfinţii. Gură de Aur s-a rugat Domnului fierbinte, arzător, în timp ce mulţimea urla disperată. Cât despre sfânt, el făcuse tot ceea ce era în puterea sa ca să salveze Antiohia. Făcuse totul pentru a îmblânzi inima împăratului. Gură de Aur creştinase toată Antiohia. L-a trimis pe Flavian la Constantinopol cu discursul pe care l-a redactat el însuşi, însoţit de o suită de persoane care l-ar fi ajutat să îmblânzească inima lui Teodosie.

Deşi călătorea ca un tânăr înaripat, Flavian nu ajunsese încă la Constantinopol. În schimb, mesagerii imperiali şi soldaţii însărcinaţi cu exterminarea avansau tinereşte în direcţia Antiohiei. Gură de Aur se întreba dacă era mai bine să lase

populaţia să plece sau trebuia să o împiedice. Dacă Gură de Aur nu reţinea poporul, însemna că nu mai aştepta harul lui Dumnezeu. Şi un creştin aşteaptă în permanenţă acest har. Dacă însă îi reţinea pe aceşti oameni şi îi sfătuia să nu fugă, ei ar fi fost masacraţi sub ochii săi până la ultimul. Şi el o dată cu ei. În câteva ore. Fiindcă mesagerii imperiali şi soldaţii purtători ai ordinului de exterminare erau aproape. Numai Dumnezeu putea înfăptui miracolul de a opri masacrul. Gură de Aur nu putea. Ştia că oamenii vor fi masacraţi. Şi se ruga. E tot ceea ce poate face un om. Să se roage. Chiar dacă e sfânt.

În acest timp prefectul Tisamen a apărut la biserica lui Gură de Aur. Atras de strigătele locuitorilor şi avertizat că antiohienii voiau să părăsească oraşul, toţi, până la cel din urmă, prefectul a venit la biserică: Tisamen era păgân. Dar era prefect. Un prefect are dreptul să intre pretutindeni. Deci Tisamen a intrat în biserică. Cu mersul său de prefect. A urcat în amvonul de unde predica Gură de Aur. Şi Tisamen s-a adresat poporului. A spus că nu era cazul ca cetăţenii să părăsească oraşul. Împăratul a trimis într-adevăr înalţi magistraţi la Antiohia. Ei se numeau Hellebicus – şeful miliţiei – şi Cezarius – maestrul de oficii al împăratului. Erau trimişi de împărat, dar nu aduceau ordinul de exterminare a populaţiei. Pentru moment, legaţii imperiali vor face o anchetă şi vor prezenta rezultatele prefectului. Decizia de a distruge sau nu Antiohia va fi luată ulterior. Pentru a fi crezut, prefectul Tisamen şi-a dat cuvântul de onoare că Hellebicus şi Cezarius nu veneau pentru a demola oraşul, nici a ucide populaţia cum s-ar fi crezut, ci doar pentru a efectua o anchetă. Cetăţenii au respirat uşuraţi. Privirile s-au înseninat. Sentinţa la moarte fusese amânată. Adunaţi în biserică, cetăţenii Antiohiei se uitau la Tisamen ca la bunul Dumnezeu: cu recunoştinţă şi cu veneraţie. Le adusese vestea că sentinţa la moarte fusese amânată. Uitându-se la Tisamen, prefectul, din amvon, ca şi cum s-ar fi uitat la Dumnezeu, credincioşii Antiohiei au uitat de Iisus. Au uitat biserica. Şi l-au uitat pe Gură de Aur. Pentru ei conta un singur lucru: că nu vor fi ucişi în ziua aceea.

Când i-a văzut pe credincioşi întorşi cu spatele la altar şi cu toată speranţa întoarsă spre prefectul păgân, Gură de Aur a început să plângă... A plâns pentru că sufletele antiohienilor se ofereau oricui, numai să fie salvate de la moarte. Antiohienii erau pe punctul de a se pierde. Pentru Gură de Aur sufletul unui om pierdut pentru adevărata credinţă era cea mai mare pierdere care poate exista în univers. „Plâng pierderea unui suflet, al

cărui preţ îl egalează pe cel al naţiunilor sau mai degrabă îl depăşeşte”, spunea el. De această dată nu era vorba de un singur suflet. Toate sufletele o luaseră pe drumul pierzaniei lor. Şi asta doar de frica morţii.

Gură de Aur era singur. Singur cum nu mai fusese niciodată, nici măcar în inima deşertului.

11

După plecarea prefectului, Gură de Aur a urcat în amvon. A urcat în acelaşi amvon pe care îl părăsise prefectul: „Aş fi vrut ca pământul să se deschidă ca să mă înghită când am auzit un străin adresându-vă cuvântul când calmându-vă strigătele, când mustrându-vă pentru a vă fi dedat slăbiciunii voastre”, spune sfântul. Le-a amintit antiohienilor că un creştin nu se teme de pierderea casei sale, a averii şi a bunurilor sale pământeşti: creştinul e „un străin şi un pelerin pe pământ”. Patria sa este în cer. În loc să-i înveţe pe păgâni să nu se teamă de moarte, nici de durere, cetăţenii Antiohiei care erau creştini primeau sfaturi de la păgâni. „Nu se cădea să primiţi astfel de lecţii. Mai degrabă trebuia sa fiţi învăţători voi înşivă.” În ultimul moment antiohienii deveniseră adevăraţi creştini. Chiar Gură de Aur, păstorul, i-a lăudat. Dar în clipa în care antiohienii trebuiau să pună în practică virtutea supremă a creştinismului, dispreţuirea morţii, au dat înapoi. N-au trecut această probă de virtute. Nu erau atleţi ai lui Hristos. Şi Gură de Aur le-o spune: „Nu-mi arătaţi atletul în mijlocul stadionului, arătaţi-mi-l în clipa cea mai tare a luptei. Nu-mi vorbiţi de evlavia care stă doar în a asculta, vorbiţi-mi de cea care se arată în faptă”[1]. Şi continuă: „Oricine ascultă învăţătura mea şi nu o pune în practică se aseamănă celui lipsit de minte care-şi construieşte casa pe nisip”[2]. Ioan Gură de Aur suferea din pricina slăbiciunii antiohienilor ca şi cum ar fi suferit în trupul său. „Laşitatea voastră a răspândit întuneric şi durere asupra mea, spune el, nu-mi mai pot stăpâni sufletul atât sunt de copleşit de indignare şi de mâhnire. Cum să nu sufăr văzând că după învăţăturile cuvântului sfânt (Scripturii), aţi avut nevoie de învăţătura grecilor pentru a vă îndemna şi a vă determina să rezistaţi cu putere fricii care vă cuprinde din toate părţile.”

[1] *Omilia a şaisprezecea către poporul Antiohiei.*
[2] Matei 7, 26 – 27.

Antiohienii îl ascultau pe Gură de Aur. Fără îndoială, avea dreptate. Dar ce puteau face în faţa primejdiei? Gură de Aur a ghicit gândurile credincioşilor. „Ce puteam face, se va spune? Nu suntem oare oameni?” Sfântul le-a amintit că erau oameni, dar oameni creştini. „În loc să vă ocupaţi de mesager, trebuia să vă plecaţi genunchiul, să-L chemaţi pe Domnul, să suspinaţi fierbinte şi Domnul ar fi îndepărtat primejdia.” În cazul în care Domnul ar fi vrut ca antiohienii să fie masacraţi, ar fi trebuit să se lase masacraţi cu surâsul pe buze şi convinşi că înfăptuiesc voinţa lui Dumnezeu. Ar fi trebuit să se lase masacraţi cu măreţie – cu astfel de măreţie – încât soldaţii şi călăii să fie uimiţi de această măreţie a creştinilor. „Astfel este sufletul sfinţilor”, le-a spus el. „Când îi ameninţă o primejdie, sfinţii nu chibzuiesc cum anume ar putea să scape, *ci îşi consacră toate eforturile spre a-i câştiga pentru cauza adevărului pe persecutorii lor*”[1].

Dar Gură de Aur ştia foarte bine că faptul de a deveni creştin, de a deveni sfânt, de a învinge durerea şi a-l converti la credinţă propriul călău prin măreţia morţii e un lucru extrem de greu. Era totuşi singura cale posibilă pentru a salva Antiohia, oraşul unde pentru prima dată fusese rostit numele de *creştin*.

Deşi prin funcţiile lor erau oameni la fel de insensibili ca pietrele, călăii, torţionarii şi trimişii imperiali trebuiau să fie uimiţi de măreţia creştină. Aceste brute trebuiau convertite la creştinism. Altfel Antiohia nu putea fi salvată.

Gură de Aur şi-a propus să înfăptuiască actul cel mai temerar al vieţii sale: convertirea la creştinism a poliţiştilor trimişi pentru a masacra populaţia şi a distruge oraşul. Ei trebuiau să fie cât mai repede aduşi pe calea credinţei. Căci sângele curgea în valuri. Trimişii imperiali şi călăii trebuiau creştinaţi fără întârziere. Pentru a face să înceteze masacrul.

12

Exista o singură cale pentru a-i aduce pe poliţişti la credinţă. Antiohienii trebuiau să suporte moartea, torturile şi toate supliciile cu atâta măreţie şi seninătate încât poliţiştii să fie mişcaţi. Călăii trebuiau să fie cuprinşi de admiraţie. Victimele trebuiau să aibă atâta măreţie, încât grandoarea lor să-i uimească, să-i uluiască pe torţionari.

[1] *Omilia a şaisprezecea către poporul Antiohiei.*

Gură de Aur ştia că acest lucru putea fi realizat. Stătea în puterea omului. Fusese realizat de Sfântul Pavel.

Adus în faţa judecătorilor săi, Pavel fusese atât de demn, atât de puternic în credinţa sa şi atât de mare în îndurarea supliciului său, încât judecătorii au fost uimiţi de atitudinea sfântului. Gură de Aur le-a spus antiohienilor: „Vedeţi ce se petrece între Pavel şi judecătorul său. Pavel vine să se apere el însuşi. Iar când se retrage, judecătorul este câştigat pentru cauza sa. Judecătorul însuşi e cel care afirmă cu aceste cuvinte: *Puţin a lipsit să mă convingi să mă fac creştin*[1]."

Gură de Aur îi invită pe antiohieni să-l imite pe Pavel: „Astfel ar trebui să acţionaţi astăzi. Ar fi trebuit să oferiţi prefectului acestui oraş ocazia să admire măreţia voastră de suflet, reţinerea voastră plină de calm şi demnitate. Ar fi fost de dorit ca ţinuta voastră să-i servească de învăţătură şi ca, ieşit din această adunare, să nu aibă altceva de făcut decât să dea mărturie de admiraţia sa pentru conduita voastră, să vă aducă pentru purtarea voastră elogii meritate şi să înveţe din experienţă ce deosebire este între creştini şi păgâni." Astfel ar fi trebuit să se comporte antiohienii aflând că vor fi masacraţi în cursul aceleiaşi zile: „Aşa se comportă un adevărat creştin. Sfântul Pavel s-a comportat astfel. Pavel a spus: *Aş vrea, şi nu superficial, ci din adâncul inimii mele, ca voi toţi care mă auziţi să deveniţi creştini ca mine*[2]."

Gură de Aur ar fi acţionat la fel. Şi aşa ar fi dorit să-i vadă comportându-se pe antiohieni în acele ore tragice. Dacă antiohienii s-ar fi comportat ca Pavel, ar fi fost adevăraţi creştini, ar fi fost salvaţi. Salvaţi de masacru cu certitudine. Călăii şi poliţiştii ar fi fost dezarmaţi. Dar antiohienii au fost slabi. Erau pierduţi pentru că le era teamă de moarte. Dar Gură de Aur îi iubea pe oameni, aşa cum învăţase Iisus pe munte, nu numai pentru calităţile lor, dar chiar şi cu defectele lor. Şi voia să-i salveze acum pe oameni de la masacru, deşi fuseseră slabi. Dar pentru a-i dezarma pe soldaţi, pe poliţişti şi magistraţi, Gură de Aur avea nevoie de adevăraţi creştini, care să meargă la moarte cu surâsul pe buze şi plini de măreţie.

Gură de Aur şi-a adus aminte că existau pe pământ creştini autentici, adică oameni care-şi puteau oferi viaţa cu aceeaşi nepăsare cu care ofereau o haină veche. Aceşti creştini

[1] *Faptele Apostolilor* 26, 28.
[2] *Faptele Apostolilor* 26, 29.

adevăraţi erau eremiţii şi asceţii deşertului şi ai vârfurilor munţilor. Erau pustnicii, vechii colegi de singurătate ai lui Gură de Aur. „Anahoreţii sunt păstrătorii comorii învăţăturii şi ai religiei apostolilor.” Conduşi în faţa călăilor, aceşti eremiţi ar fi făcut să înceteze masacrul, i-ar fi uimit prin atâta măreţie creştină; Gură de Aur a trimis deci mesageri în deşert, pe vârfurile munţilor, în locurile cele mai ascunse unde trăiau anahoreţii. Era greu să-i găsească. Unii dintre ei erau zidiţi în peşteri şi doar un mic orificiu în zid îngăduia unui frate să le dea puţină apă şi legume din când în când. Alţii erau ascunşi pe vârfurile munţilor unde doar pasărea în zbor putea pătrunde. Alţii erau în inima deşertului. Alţii, în adâncul pădurilor. Gură de Aur cunoştea locurile şi pe pustnici. Trăise şase ani printre ei. Le-a trimis un mesaj, i-a implorat să apară neîntârziat în Antiohia pentru a-i salva pe fraţii lor de la moarte şi de la tortură.

Nu se ştie în ce fel a fost difuzat acest mesaj. Dar el a ajuns până la ultima peşteră, până la cel mai îndepărtat şi mai izolat dintre pustnici. Toţi au primit mesajul lui Gură de Aur şi eremiţii au început să-şi facă apariţia în Antiohia. Erau adevăraţi creştini care nu se înspăimântau nici de moarte, nici de durere. Erau ca Pavel. Erau ca Iisus. Erau creştini. Şi veneau unul după celălalt. Unii erau goi. Alţii erau îmbrăcaţi în zdrenţe. Alţii erau acoperiţi cu piei de animale. Unii dintre ei nu mai erau decât piele şi os. Cu bărbile şi părul până la centură, cu toiege mari au apărut în Antiohia. Pentru a face să înceteze masacrul. Fiindcă ei singuri erau capabili să-l facă să înceteze.

13

În acelaşi timp cu eremiţii au fost invitaţi la Antiohia preoţii şi episcopii oraşelor şi satelor Siriei. După ce a trimis acest mesaj, Gură de Aur s-a dus la tribunal. Hellebicus şi Cezarius îşi făceau meseria, cumplita şi dezgustătoarea lor meserie. Nu aveau încă ordinul de a-i extermina pe antiohieni. Aveau ordinul de a efectua o anchetă. Dar pentru poliţişti ancheta este sinonimă cu tortura, crima şi brutalitatea. Întotdeauna a fost aşa. Încă de la sosirea lor în oraş, trimişii imperiali au abolit toate privilegiile Antiohiei. De la sosirea lui Hellebicus şi a lui Cezarius, „Antiohia cea frumoasă” nu mai era capitala Siriei. Mai mult încă, Antiohia a fost ştearsă de pe lista oraşelor. Ea era asemenea unui general

căruia i s-au smuls galoanele. Era considerată acum ca un sat. Un sat nenorocit, pe punctul de a fi distrus din temelii. Ca sat, Antiohia nu mai avea dreptul să aibă băi. Nu mai trebuia să aibă teatru, nici vreun loc de distracţii, nu mai trebuia să aibă hipodrom. Nu mai avea dreptul să-şi lumineze străzile. După această degradare a oraşului, trimişii imperiali au ordonat arestări masive. S-a început prin arestarea celor mai înalţi funcţionari vinovaţi de a nu fi prevăzut şi împiedicat spargerea celor patru statui. Senatorii nu participaseră la distrugerea statuilor, dar era logic să fie arestaţi. Poliţiştii sunt oameni logici. Ei ştiau că statuile fuseseră distruse de popor. Or senatorii erau reprezentaţii poporului. Arestarea reprezentanţilor celor care spărseseră statuile era deci un fapt logic. După arestarea senatorilor şi a funcţionarilor, poliţiştii au început să-i vâneze pe oameni la întâmplare. Erau luaţi toţi cei care erau găsiţi. Fără alegere. Aşa cum se procedează de obicei în situaţii asemănătoare considerate grave de poliţie.

Gură de Aur s-a dus la tribunal.

„Înspăimântat de această singurătate tristă, m-am dus cu inima de gheaţă spre pretoriu unde şedeau magistraţii trimişi de împărat. Voiam să asist la deznodământul acestei cumplite încercări. Acolo am văzut întinsă, zăcând aproape de porţile palatului, o mulţime înspăimântată, distrusă, care abia respira în strânsoarea unei groaze de moarte. Era o privelişte sfâşietoare.

Aproape de acest pretoriu cu aspect sinistru, toţi, bărbaţi, femei, copii, bătrâni, muţi de emoţie se priveau cu uimire. Păreau să nu aibă nici puterea de a se întreba nici capacitatea de a se înţelege. Se îndoiau unii de alţii, căci în fiecare clipă erau martorii trădărilor care făceau să fie prinşi şi duşi în faţa judecătorilor chiar cei care îşi întemeiau scăparea lor pe inocenţa lor.

În această situaţie copleşitoare ne-am ridicat la cer ochii plini de lacrimi, ne-am ridicat mâinile în tăcere. Dar inima îşi descărca amărăciunea, îi adresa lui Dumnezeu implorările ei şi făcea să se audă strigătele de tristeţe. Inima cerea ajutor. Ruga cerul să asiste conştiinţa judecătorilor, să îmblânzească neînduplecarea inimii lor şi să îndulcească rigoarea sentinţei lor.

Astfel era spectacolul sfâşietor care se oferea privirii mele la poarta pretoriului.

Dar, când am intrat în interiorul acestui teatru de torturi, mi-am simţit *sufletul cuprins de groază la vederea aparatului înspăimântător al justiţiei. Eram în prezenţa soldaţilor înarmaţi*

cu ciomege, săbii, dând forţa şi cooperarea lor rigorii magistraţilor.

Toţi vinovaţii aveau la poarta pretoriului pe tatăl lor, mama lor, copiii lor, nevestele lor, prietenii lor. Dacă vreo sentinţă la moarte venea să scoată din întristare această mulţime şi s-o umple de groază, soldaţii veneau pentru a respinge cu forţa mişcările de disperare, pentru a asigura triumful hotărârilor justiţiei şi a pune frână tumultului prin ameninţare şi arme... *strigătele călăilor, zgomotul lanţurilor, ameninţările înspăimântătoare ale judecătorilor, gemetele victimelor loveau urechile*.

Şi pe măsură ce condamnaţii îşi primeau sentinţa, *erau supuşi ei înşişi la şi mai atroce torturi.*

Pretoriul nu oferea deci decât tortură în afară, torturi în interior.

Înăuntru jale, în afară jale... Cât despre mine, aşezat la distanţă, priveam acest spectacol..."[1]. Aceste torturi, aceste masacre, această calamitate voia Gură de Aur să le facă să înceteze. Căci groaznicul spectacol nu lua sfârşit nici măcar la capătul zilei. Continua. Chiar şi după apusul soarelui. Noapte şi zi. „Nici una din aceste dureri nu-i îndupleca pe judecători care şedeau înăuntru. *Unica lor preocupare era să instruiască în profunzime acest proces.*"

Din timp în timp apăreau în piaţă, „încătuşaţi în lanţuri de fier", convoaie de condamnaţi.

În faţa acestui spectacol, Gură de Aur se gândea la convocarea trimisă asceţilor. Ştia că asceţii puteau încăleca crocodilii şi traversa Nilul. Sfinţii deşertului puteau îmblânzi fiarele sălbatice şi barbarii. El îi chemase pe aceşti sfinţi la Antiohia. I-a chemat ca să realizeze o minune mai grea decât îmblânzirea crocodililor, a leilor, a tigrilor şi sălbaticilor. I-a chemat sfinţii deşertului ca să-i îmblânzească pe judecători, pe poliţişti şi pe soldaţi. Singur Sfântul Pavel reuşise până la acea dată să-i îmblânzească pe judecători, pe poliţişti şi pe soldaţi.

Îi aştepta pe sfinţii asceţi cu emoţie. Căci este un lucru cumplit de greu să găseşti un rest de inimă la un poliţist. Dar Gură de Aur avea o credinţă imensă. Credea din toată fiinţa sa, chiar atunci când raţiunea îi spunea că nu mai e posibil să creadă.

[1] *Omilia a treisprezecea către poporul Antiohiei.*

14

Într-o bună zi sfinţii şi-au făcut apariţia pe străzile Antiohiei. Ca şi cum ar fi căzut din cer. Nu aveau nimic uman în aspectul lor. Unii erau aproape lipsiţi de veşminte: nu erau decât schelete acoperite cu piele arsă de soare. Alţii aveau trupul învelit în piei de animale. Gură de Aur a strigat: „Ei, care de atâţia ani erau închişi în peşterile lor... părăsiţi pe stâncile lor, în chiliile lor, au alergat aici din toate părţile, *asemenea îngerilor coborâţi din ceruri*."

Oameni săraci care aveau drept întreagă avere o haină grosolană, care duceau cea mai aspră viaţă, a căror existenţă era chiar ignorată înainte, care trăiau în mijlocul munţilor şi în păduri. „...Aceşti sfinţi coborau acum pe străzile Antiohiei îndoliate." Străzile erau pline de aceste sfinte personaje *„a căror singură prezenţă slujea de mângâiere nenorociţilor noştri concetăţeni şi îi îndemna să dispreţuiască dezastrele care îi ameninţau"*[1].

Sfinţii deşertului veneau să-i salveze de la masacru pe oamenii „pe care nu-i mai văzuseră niciodată, pe care nu-i auziseră niciodată vorbind, cu care nu avuseseră niciodată legături, *pe care îi cunoşteau numai prin nefericirea lor. Pe aceştia i-au iubit într-atât, încât dacă ar fi avut o infinitate de vieţi, le-ar fi dat de bunăvoie pentru a-i salva pe aceşti nefericiţi*"[2].

Acţiunea pustnicilor în vederea îmblânzirii poliţiştilor şi a judecătorilor care-i devorau pe antiohieni a durat o zi, o singură zi. Sfinţii au apărut în zori. La apusul soarelui, poliţiştii care devorau Antiohia erau îmblânziţi. Sfinţii veneau din deşert. Ştiau cum se îmblânzesc fiarele sălbatice.

15

Gură de Aur scrie că apariţia eremiţilor pe străzile Antiohiei a fost ca o coborâre a îngerilor pe pământ. Dar spune mai departe că aceşti asceţi aveau un alt aspect decât acela de îngeri.

---

[1] *Omilia a şaptesprezecea către poporul Antiohiei.*
[2] *Omilia a şaptesprezecea către poporul Antiohiei.*

În Antiohia „când toată lumea era consternată şi îngrozită, *ei păreau asemenea leilor în piaţa publică*”. Gură de Aur scrie că asceţii „erau asemenea războinicilor curajoşi care chiar înainte de a-şi întâlnii adversarii îi obligă să fugă prin simpla lor înfăţişare şi sunetul vocii lor!”

E greu să ne imaginăm un personaj care să fie în acelaşi timp un înger căzut din cer şi un leu care se plimbă prin piaţă, înspăimântându-şi adversarul doar prin aspectul său şi prin sunetul vocii sale. Dar acesta era aspectul adevăratului sfânt. Gură de Aur scrie că un sfânt luptă gol, pentru ca adversarul să nu aibă priză, să nu aibă nimic de care să-l prindă. Sfântul este în acelaşi timp înarmat până în dinţi ca un războinic, ca un leu, dar cu arme duhovniceşti. Astfel se iveau acum pe străzile Antiohiei sfinţii deşertului: ca atleţi şi ca îngeri, adică lipsiţi de tot ceea ce era pământesc, şi cu scuturi, lănci, cu cleşti şi cârlige. Unul dintre ei se numea Macedonius. Nimeni nu-i văzuse faţa până atunci. Trăia retras în deşert, dar numele său era cunoscut în tot imperiul. Era cunoscut sub numele de Macedonius Critofagul, adică mâncătorul de orz.

Toată viaţa sa, de când se afla în deşert, Macedonius nu mâncase decât orz. Venise acum să îmblânzească poliţiştii. Era unul din primii sfinţi care apăruseră pentru a salva Antiohia. Ajuns în piaţă, i-a întâlnit pe Hellebicus şi Cezarius, care mergeau călare spre tribunal, însoţiţi de o puternică escortă.

Sfântul mâncător de orz le-a barat strada şi le-a poruncit să coboare de pe cai. Macedonius a dat acest ordin trimişilor împăratului cu o astfel de autoritate încât aceştia au uitat că ei erau stăpânii cetăţii şi au pus piciorul pe pământ la porunca sfântului în zdrenţe.

Gărzile erau uimite să vadă că trimişii imperiali executau ordinele unui cerşetor. Şi n-au îndrăznit să-l împingă deoparte pe Macedonius.

După ce Hellebicus şi Cezarius au pus picioarele pe pământ, Macedonius le-a poruncit să plece la Constantinopol, să plece amândoi în aceeaşi zi, şi să-i aducă la cunoştinţa împăratului Teodosie că, oricât de împărat ar fi, n-avea dreptul să ucidă nici măcar un singur om. E adevărat că antiohienii au spart câteva statui, spune Macedonius. Nu e frumos să spargi statui. Dar între timp, antiohienii au ridicat altele mai frumoase decât cele care fuseseră distruse. Dacă împăratul ucidea un om nevinovat, el, împăratul, nu mai putea construi un altul. Împăratul nu putea să fabrice nici măcar un fir de păr de om viu. Şi, concluziona

Macedonius, din moment ce împăratul nu e în stare să construiască un om viu, nu are dreptul să-l ucidă. Împăratul trebuie să pună sabia în teacă şi să nu se mai atingă de oameni. Fiecare om este creat după chipul lui Dumnezeu. Fiecare om este o copie a lui Dumnezeu. Frazele lui Macedonius erau poetice cum era graiul oamenilor din Antiohia din acel timp. Macedonius a poruncit trimişilor imperiali să-i aducă la cunoştinţă împăratului că nu avea dreptul să şteargă din cartea vieţii niciun chip omenesc, căci orice chip omenesc era o copie a chipului lui Dumnezeu. Macedonius a spus ceea ce avea de spus şi a plecat. Cei doi magistraţi nu s-au supărat deloc. Nu pentru că erau oameni sensibili. Dar de atâta timp de când ucideau oameni ajunseseră la saturaţie. Nările lor, porii lor erau saturaţi de vapori de sânge uman. Apoi, era o chestiune de demnitate. Trimişii imperiali nu se puteau supăra după ce au executat ordinul lui Macedonius de a coborî de pe cal. Era prea târziu pentru a se supăra. Au ascultat deci cuvântul sfântului mâncător de orz pentru a salva aparenţele faţă de mulţimea care-i privea.

Trimişii imperiali i-au spus lui Macedonius, din simplă politeţe, că vor transmite împăratului cuvintele sale foarte înţelepte. Era o simplă formulă. După care Hellebicus şi Cezarius au urcat din nou în şa şi s-au dus în pretoriu. Dar zelul lor de anchetatori era mai puţin mare. O parte din entuziasmul cu care îi condamnaseră pe oameni la supliciu dispăruse. Cuvintele sfântului pe care le-au ascultat la început cu surâs le-au rămas în memorie. Există adevăruri care obsedează. Şi cuvintele sfântului nu putea fi şterse din mintea lor.

16

Eremiţii veniţi să salveze Antiohia erau numeroşi. Ei nu cunoşteau diferenţele dintre clasele sociale. Ignorau ierarhia socială. Pentru aceşti eremiţi, Hellebicus, Cezarius ba chiar şi împăratul erau asemenea acuzaţilor: *Còpii ale chipului lui Dumnezeu lipite în cartea vieţii.* Erau toţi egali. Dumnezeu singur era judecător. Din această cauză anahoreţii le vorbeau poliţiştilor, magistraţilor şi acuzaţilor de la egal la egal, şi îi chemau pe toţi pe nume. „Văzându-i, scrie Gură de Aur, cine n-ar fi dispreţuit moartea?... cine n-ar fi dispreţuit viaţa...? Nu se temeau să-i abordeze pe judecători şi să mijlocească în favoarea

acuzaţiilor spunând că erau dispuşi să-şi verse sângele lor şi să-şi sacrifice capul lor pentru a-i smulge pe prizonieri de la pedepsele gata să-i lovească”[1].

Antiohia era pustie. Pustnicii care apăreau pe străzi căutau oameni, se îndreptau fără nicio călăuză spre pretoriu. Încă de dimineaţă, pustnicii ocupaseră tribunalul şi străzile înconjurătoare. Erau masaţi înăuntru ca şi în afară. Armata nu putea să-i respingă fiindcă ei nu se temeau nici de lăncile soldaţilor, nici de săbiile lor.

„Şi-au petrecut ziua întreagă aşezaţi înaintea porţilor pretoriului, gata să-i smulgă pe condamnaţi din mâinile călăilor.” S-au oferit pentru a fi executaţi în locul condamnaţilor la moarte. Au forţat mâinile călăilor să elibereze victimele şi să-i ucidă pe ei. S-au aruncat înaintea torţionarilor cerând să fie torturaţi, dar să fie eliberaţi acuzaţii. Între timp i-au obligat pe judecători să le facă o promisiune: niciun chip de om să nu mai fie şters din cartea vieţii. În câteva ore tribunalul imperial din Antiohia a fost paralizat. Nici soldaţii, nici judecătorii, nici călăii nu-şi mai puteau face meseria. Oamenii nu mai puteau fi torturaţi, nici ucişi pentru că, între călăi şi victime se aflau sfinţii care implorau să fie loviţi. „Protestau că nu se vor retrage înainte ca judecătorii să fi iertat poporul acestui oraş.” Judecătorii au răspuns că nu stătea în puterea lor să-i ierte pe antiohieni. Asceţii au poruncit magistraţilor să nu mai pronunţe condamnări la moarte. Au decis să plece pe jos la Constantinopol şi să revină cu actul de graţiere semnat de împărat. Dar în timpul absenţei lor judecătorii nu mai trebuia să condamne pe nimeni. În cazul în care judecătorii ar vrea să ucidă anumiţi vinovaţi, o parte din sfinţi vor rămâne înaintea tribunalului, ca să li se taie lor capul în locul acuzaţiilor.

Judecătorii au fost consternaţi de această atitudine. Au acceptat propunerile asceţilor şi au promis să nu mai execute pe nimeni până la întoarcerea lor de la Constantinopol. Dar când Hellebicus şi Cezarius au văzut aceste nenumărate schelete fără carne nici muşchi, aceşti oameni fără nicio forţă fizică, gata să întreprindă cu picioarele goale o călătorie de o mie o sută de kilometri, i-au oprit. Sfinţii au fost invitaţi să redacteze un memoriu pentru împărat în care cereau graţierea Antiohiei. Apoi Hellebicus şi Cezarius au plecat ei înşişi la împărat cu memoriul pentru a scuti armata sfinţilor de osteneala călătoriei. Cei doi trimişi imperiali au participat şi ei la acţiunea sfinţilor în felul lor

[1] *Omilia a şaptesprezecea către poporul Antiohiei.*

militar, făcând drumul de la Antiohia la Constantinopol în şase zile. Era un record.

În tot acest timp ancheta a fost suspendată. Sfinţii s-au retras din oraş în aceeaşi seară şi s-au întors la sihăstriile lor mulţumiţi că, pentru o clipă, „còpiile lui Dumnezeu nu vor mai fi şterse din cartea vieţii”.

Antiohienii erau salvaţi. Gură de Aur a reuşit. El scrie: ‚Astfel, le-a fost de ajuns o singură zi acestor evlavioşi să coboare din munţii lor, să pledeze cauza voastră, să împrăştie nenorocirea voastră şi să se întoarcă apoi la sălaşurile lor.”

17

La Constantinopol, bătrânul episcop Flavian îi recita împăratului discursul compus de Gură de Aur. Îi spunea lui Teodosie că într-adevăr coroana de împărat al Romei şi stăpân al universului era superbă. „E adevărat că această diademă este simbolul virtuţii voastre, dar ea atestă şi generozitatea celui care va transmis-o, în timp ce coroana umanităţii voastre se va fi datorat doar vouă înşivă, şi nu veţi fi datori pentru ea decât filozofiei voastre. Dacă oamenii admiră aceste pietre preţioase, care strălucesc pe fruntea voastră, cu atât mai mult vor admira victoria pe care o veţi câştiga asupra inimii voastre... ”

Flavian a sfârşit prin a-l convinge pe Teodosie că, iertându-i pe antiohieni, ar dobândi o glorie şi mai mare, încât secolele viitoare nu vor vorbi decât de el. „Căci e uşor pentru un stăpân să-şi pedepsească supuşii neascultători. Dar e rar şi greu să-i ierte. Veţi da un mare exemplu secolelor viitoare.” Teodosie era cu totul dispus să ierte Antiohia, dacă putea să supravieţuiască – cu titlu de exemplu. (E orgoliul împăraţilor, al faraonilor şi al regilor.) Mai mult, Teodosie avea o pasiune: voia să creştineze universul. Semnase legi prin care erau pedepsiţi la moarte toţi cei care practicau culte păgâne, ordonase distrugerea templelor. Declarase că mariajul dintre un creştin şi o păgână era lovit de nulitate.

Flavian a ţinut să flateze această slăbiciune a împăratului care voia să creştineze imperiul prin codul penal. Flavian i-a spus împăratului că evreii şi păgânii, văzând actul de iertare a Antiohiei, vor striga: „Dumnezeule mare, ce putere uimitoare au creştinii! Vor veni să se refugieze în masă sub aripile materne

ale unei religii care ştie să le ceară fiilor ei o morală atât de sublimă. Vedeţi, vor zice încă, care este puterea religiei creştine. A oprit indignarea şi mânia unui om care nu are egal în univers."

În această pledoarie pentru Antiohia, nici un argument n-a fost lăsat afară. Flavian i-a spus lui Teodosie că nu era numai ambasadorul antiohienilor, ci că venea special ca *ambasadorul lui Dumnezeu*. „Vin din partea lui Dumnezeu să vă declar că dacă le veţi ierta acestor oameni greşelile lor şi slăbiciunile lor, şi Tatăl vostru Cel ceresc vă va ierta... Gândiţi-vă la ziua înfricoşătoare în care va trebui să dăm seamă de lucrările noastre... Hotărârea pe care o veţi pronunţa va fi propria voastră sentinţă."

Acesta era discursul pe care Gură de Aur îl redactase pentru Flavian. Gură de Aur n-a omis niciun argument pentru a îmblânzi inima imperială. I-a spus lui Flavian să-i declare împăratului că dacă nu-i va ierta pe antiohieni, Flavian nu se va mai întoarce. De voie, de nevoie, episcopul i-a spus împăratului: „Dacă nu iertaţi Antiohia nu doar nu mă voi întoarce pentru a o vedea coborând în mormânt, dar voi merge să caut un alt azil. Voi merge să mor pe un ţărm străin, departe de patria mea."

O dată cu Flavian pleda pentru graţierea Antiohiei tot personalul palatului. Au venit apoi legaţii imperiali Hellebicus şi Cezarius, purtători ai memoriului sfinţilor. Asaltat din toate părţile, Teodosie a semnat actul de graţiere a oraşului Antiohia. Această salvare a fost opera preotului firav, care nu mai era decât piele pe oase. A fost opera lui Gură de Aur.

Ordinul de graţiere a ajuns în timpul Săptămânii Patimilor. Antiohia a sărbătorit în acelaşi timp învierea Domnului nostru Iisus Hristos şi propria ei înviere din morţi. Gură de Aur a câştigat o nouă victorie pe calea sfinţeniei. A luptat ca un mare atlet pentru salvarea Antiohiei. A câştigat bătălia. Era o victorie pe care numai un sfânt, numai un adevărat atlet al lui Hristos putea să o obţină.

V

1

După ce a salvat de la moarte Antiohia şi pe locuitorii săi, Gură de Aur a început lupta pentru salvarea adevăratei patrii a antiohienilor, patria lor veşnică. Fiindcă adevărata patrie a antiohienilor nu era minunata lor cetate: „Nu uitaţi, le-a spus Gură de Aur, dacă sunteţi creştini, că patria voastră nu este pe pământ.” În Antiohia, ca în toate oraşele lumii, oamenii nu erau decât pelerini şi străini chiar dacă erau născuţi acolo din tată în fiu. „Numele noastre sunt înscrise în cer. *Acolo ne vom bucura cu adevărat de numele de cetăţean*”[1].

Gură de Aur lupta ca toţi cetăţenii Antiohiei să devină cetăţeni asemenea lui şi, pentru ca ei să nu-şi piardă drepturile de cetate în cer, îi invita să-l urmeze.

„Picioarele voastre să fie încălţate, gata spre urmarea Evangheliei”[2].

Le cita drept exemplu propria sa viaţă. În Antiohia el trăia oarecum mai auster chiar decât în deşert. Omiliile lui Gură de Aur erau ascultate de o mulţime imensă şi de fiecare dată mulţimea era în delir. În timp ce îl ascultau, auditoriile agitau batiste, aplaudau, plângeau şi strigau. Răsăritul n-a avut vreodată un orator mai mare. Sfântul Nil îl compara cu „un fluviu care rostogoleşte aur”. Isidor Pelusiotul declara că Grecia n-a avut niciodată un atât de mare orator, iar Suidas îl compara cu cascadele Nilului.

Totuşi Gură de Aur dorea ca omiliile sale să fie mai puţin aplaudate, iar învăţăturile sale mai mult urmate. Dar mulţimea îl adora. Mai întâi ca orator. Apoi îl adora şi admira ca sfânt. Era un om mărunt. După salvarea Antiohiei aproape nu mai avea păr pe cap. Barba sa era albă. Pielea feţei sale era galbenă ca o lămâie. Era atât de fragil, încât te aşteptai să-l vezi prăbuşindu-se la cea mai mică suflare de vânt. Dar ochii îi erau două lumini arzând de

[1] *Omilia a şaptesprezecea către poporul Antiohiei.*
[2] *Efeseni* 6, 15.

credinţă. Când începea să vorbească nu se mai vedea corpul său mărunt. „Nu lăudaţi omul din pricina frumuseţii lui şi nu urâţi pe nimeni din pricina înfăţişării”, spunea el, „albina este mică între creaturile înaripate, dar nimic mai dulce decât mierea pe care o face ea”[1]. Şi David era mic. Cum era şi Gură de Aur. Dar aspectul exterior nu are importanţă pentru că: „Toată slava fiicei regelui este înăuntru.” Tot ce este în afară este „lipsit de importanţă”. În această epocă Gură de Aur era un om matur. Şi un om matur se ocupă de lucruri serioase, nu se ocupă de nimicuri, precum copiii. Realităţile istorice şi politice sunt lucruri minore, nedemne de un om matur. Gură de Aur spunea: „Să nu mergem pe urmele copiilor, dispreţuim! lucrurile mari şi extaziindu-ne în faţa celor mici.” „Lucrurile mici” sunt gloriile pământeşti, împăraţii, guvernatorii, primii miniştri şi tot restul. Gură de Aur îi ignoră, deşi a trebuit să lupte cu poliţiştii şi judecătorii care voiau să-i devoreze pe cetăţenii Antiohiei. El ştia cât de cumplită este puterea distructivă a acestor personaje; dar nu le acorda mai multă atenţie decât Macedonius, sfântul mâncător de orz. Nu le acorda o atenţie specială, pentru că nu o meritau deloc. Sunt şi ei ca ceilalţi oameni, simple copii ale chipului lui Dumnezeu... Desigur, Gură de Aur face pentru mântuirea lor aceleaşi eforturi ca pentru mântuirea tuturor oamenilor. Se preocupă de sufletele lor.

Într-o zi, când Asterius, comitele Orientului, l-a anunţat că dorea să viziteze biserica martirilor aproape de Antiohia, Gură de Aur a acceptat să-l însoţească. Vizita la o biserică unde sunt îngropate trupuri de martiri este un lucru profitabil pentru orice om. Chiar dacă acest om este comitele Orientului, ca Asterius. Acceptă deci întâlnirea. Biserica martirilor era situată la ieşirea din Antiohia, pe malurile Orontesului, aproape de poarta Romanesia. Era la sfârşitul lui noiembrie. Întâlnirea era fixată pentru seară. Comitele era un om ocupat. Un comite n-are timp să viziteze bisericile decât seara. Gură de Aur a fost punctual la întâlnire. Când a început să se însereze, Gură de Aur, îmbrăcat cu singurul său veşmânt, căci niciodată nu a avut două, era prezent la poarta Romanesia şi îl aştepta pe Asterius. Comitele a fost punctual şi el. Comiţii sunt la fel de punctuali ca şi sfinţii. Gură de Aur s-a dus la poarta Romanesia cu căruţa sa cu măgar. Comitele a venit cu o trăsură trasă de cai de rasă, împodobită cu emblemele imperiale în aur. La poarta Romanesia comitele l-a

[1] Istoria Susanei 11,2.3.

invitat pe sfânt să facă drumul de la poartă la biserică în trăsura sa. Gură de Aur a acceptat. A urcat alături de comite în trăsura capitonată cu mătase şi catifea. Apoi au plecat amândoi spre biserica martirilor. Era aproape noapte.

2

De îndată ce caii au pornit, comitele i-a spus lui Gură de Aur că nu are de gând să viziteze biserica martirilor. Asterius l-a rugat politicos să-l scuze pentru că a minţit un sfânt. De altfel trăsura cu embleme imperiale a apucat pe un cu totul alt drum decât cel care-l ducea la biserica martirilor. Comitele primise ordin de la împărat să-l expedieze pe Gură de Aur la Constantinopol în cel mai discret mod posibil. Pe 17 septembrie murise Nectarie, episcopul Constantinopolului. Împăratul a refuzat să-i recunoască pe candidaţii care i s-au prezentat. Împăratul Arcadius dorea ca Gură de Aur să devină episcop al Constantinopolului. Şi pentru că populaţia Antiohiei îl iubea pe Gură de Aur ca pe un idol şi ar fi fost în stare să facă o revoluţie aflând că i-a fost luat predicatorul, împăratul a hotărât să-l facă pe sfânt să iasă din Antiohia în cel mai mare secret. Fără ca nimeni să o ştie. Aşa cum tocmai făcuse Asterius. În prima localitate după Antiohia, trăsura imperială aştepta împreună cu doi poliţişti în civil, cu doi „curioşi”, cum se numeau în acea epocă membrii poliţiei secrete.

Gură de Aur s-a mirat aflând că împăratul îl cunoaşte. Comitele a surâs şi i-a explicat că împăratul avea un serviciu secret, o armată întreagă de „curioşi”, care îi comunica tot ce se întâmpla în lumea întreagă. Prim-ministrul împăratului, Eutropius, s-a dus la Antiohia să asculte o predică a lui Gură de Aur. Eutropius a fost impresionat. Omilia i-a plăcut enorm. Întors la Constantinopol, Eutropius a cerut fişa preotului din Antiohia. Din această fişă reieşea că Gură de Aur era un adevărat sfânt. Nu avea decât o singură haină, nu mânca decât o dată pe zi, dormea într-o cameră fără mobile, pe un pat de scânduri. Poliţiştii ştiau tot despre viaţa sfântului, din copilăria sa până în acea zi. Ştiau că fusese în deşert. Ştiau că salvase Antiohia. Poliţia ştia tot. Până şi păcatele pe care le-a comis. Ştia, de exemplu, şi i-a comunicat lui Eutropius că Gură de Aur avea două defecte. Îi plăcea să facă în fiecare zi o baie. Era primul său

defect. Apoi îi plăceau bomboanele. Era al doilea defect. La Antiohia se găseau bomboane de miere. Sfântul avea totdeauna un pachet în buzunarul său. Dar poliţia ştia că, deşi îi plăceau aceste bomboane şi le-ar fi mâncat cu pumnul precum copiii, sfântul nu lua decât una singură, cu o jumătate de oră înainte de predica sa. Poliţia ştia tot. Ştia şi că Gură de Aur, când era foarte cald la Antiohia, punea în apă câteva picături de vin aromatizat. Şi poliţia i-a spus toate aceste lucruri lui Eutropius, iar acesta a fost impresionat de viaţa austeră, de ştiinţa şi talentul sfântului. Nu l-a uitat şi, când episcopul Nectarie a murit, Eutropius i-a propus împăratului să-l aducă pe Gură de Aur la Constantinopol şi să-l facă episcop. Împăratul a acceptat. Şi ca să nu fie răzmeriţe şi dezordini în oraş, Eutropius i-a ordonat lui Asterius să-l facă pe sfânt să iasă din oraş fără ştirea nimănui. Şi acum, Asterius, comitele Orientului, se achita de această misiune imperială. În trăsură i-a dat asigurare lui Gură de Aur că avea cuverturi calde şi că poliţiştii „curioşi” vor avea de grijă să nu-i fie frig şi să nu se obosească. În concluzie, vor fi atenţi cu el. Trăsura a ajuns la destinaţie, Gură de Aur a coborât, l-a părăsit pe comitele Asterius şi a urcat în trăsura care trebuia să-l conducă la Constantinopol.

În acest timp, căruţa şi măgarul său îl aşteptau la poarta Romanesia. Dar sfântul nu va mai reveni niciodată. Pleca împreună cu cei doi „curioşi” spre Constantinopol. Mergea să devină episcop. Nu se gândise niciodată la asta. Şi acum trăsura imperială îl conducea spre sediul episcopal. Gură de Aur ştia că era slujitorul Domnului. Din această pricină accepta totul. N-avea decât o singură grijă: să-şi păstreze „sufletul curat, restul nu are nicio importanţă”. Dumnezeu nu caută „nicio elocinţă strălucitoare, nicio savantă aranjare a cuvintelor, *ci frumuseţea sufletelor*”. Trebuia să-şi păstreze sufletul curat. Oriunde s-ar fi aflat, trebuia să fie numai slujitorul lui Dumnezeu. Nu va fi niciodată slujitorul împăratului. Nici al împărătesei. Nici al lui Eutropius. Chiar episcop fiind. Va rămâne numai slujitorul lui Dumnezeu. „Dacă aş căuta să plac oamenilor, n-aş mai fi slujitorul lui Dumnezeu”[1]. Gură de Aur călătorea cu un singur gând: să nu facă pe plac oamenilor, ci să placă lui Dumnezeu. Era totul. Şi – acolo, în trăsură – îl ruga pe Domnul să-l ajute în această hotărâre. Fără ajutorul lui Dumnezeu, omul nu poate realiza nimic. Fie el un atlet ca Gură de Aur. Din această pricină

[1] *Galateni* 1, 10.

implora ajutorului Domnului ca să rămână doar slujitor al lui Iisus. În trăsură se ruga. Fiindcă Gură de Aur ştia că Domnul e întotdeauna aproape de oameni. Chiar într-o trăsură cu embleme imperiale. „Eu sunt Dumnezeu Care este aproape, nu Dumnezeu Care e departe”[1] spusese Creatorul. Oamenii îl pot frecventa pe Dumnezeu la orice oră şi în orice loc. I se pot adresa Lui chiar în această trăsură cu doi „curioşi”.

„Vă puteţi oricând şi neîncetat adresa lui Dumnezeu în cea mai mică dificultate, spunea Gură de Aur. Pentru a-L frecventa pe Dumnezeu nu aveţi nevoie nici de portar să vă introducă, nici de intendent, nici de administrator, nici de apărător, nici de prieteni. Prezentaţi-vă înaintea lui Dumnezeu şi El vă va asculta mai mult decât dacă aţi fi recurs la un intermediar pentru a-L ruga”[2].

3

La Constantinopol, împăratul i-a făcut sfântului luat din Antiohia o primire fastuoasă. În scurt timp Gură de Aur a făcut cunoştinţă cu toţi demnitarii imperiului, cu toate personalităţile, cu toate vedetele zilei.

Sfântul care trăise şase ani în deşert şi în peşteri a fost stupefiat de strălucirea capitalei. Luxul şi bogăţia erau atât de mari încât orbeau şi ochii unui sfânt obişnuit să nu vadă ce era în jurul lui. Când a fost condus la palatul imperial sau palatul sacru, cum se numea, sfântul, care nu avea decât o singură pereche de încălţări, a fost obligat să meargă pe alei pavate cu aur. Era normal să fie uimit. Fiindcă toate aleile palatului lui Arcadius erau acoperite cu nisip de aur. De aur veritabil. După spusele lui Synesius – care a trăit în această epocă – exista un serviciu naval special care nu făceau decât să aducă nisip de aur din India pentru a acoperi aleile palatului imperial. Acum sfântul mergea stupefiat pe aceste alei de aur. El descrie cortegiul împăratului astfel:

„Imaginaţi-vă cortegiul imperial... soldaţii strălucind de aur, atelajul, măgarii albi cu valtrapuri de aur, trăsura strălucind de pietre preţioase, placată cu lamele mişcătoare de metal şi tapiţată cu stofe de mătase brodate cu dragoni, scuturile cu

[1] *Ieremia* 13, 23.
[2] *Omilie la Psalmul 4.*

podoabe de aur, caii încărcaţi de aur şi cu frâie de aur. Dar înfăţişarea împăratului eclipsează totul, el singur atrage privirile noastre, cu mantia de purpură, cu diadema şi sceptrul său, cu încălţările sale roşii şi maiestatea chipului său." Dar nu numai împăratul se îmbrăca în aur şi pietre preţioase. Sfântul avea ochiul viu. Remarca totul. Persoanele particulare din Constantinopol trăiau în acelaşi lux: „N-au ei oare amfore, oale şi alte recipiente din aur? Ce să spunem de aceste femei (în ciuda ruşinii mele, trebuie să vorbesc şi despre aceasta) care comandă oale de noapte în argint?... Farfurii de argint e încă acceptabil, spune sfântul, dar vase ignobile în argint? Ce aberaţie! Da, da, dacă ar fi în puterea lor, cei bogaţi ar vrea ca totul să fie din aur masiv, pământul, zidurile până şi cerul şi aerul."

Gură de Aur, care le sfătuia pe femeile creştine din Antiohia să nu poarte nicio podoabă, era consternat. „Dacă, spune el, e oprit femeii să-şi împodobească capul cu aur şi cu perle, ce iertare va primi cea care foloseşte argintul pentru o întrebuinţare atât de josnică?"

Aşa erau femeile creştine, noile parohiene ale sfântului la Constantinopol. Gură de Aur era înspăimântat de manierele acestor creştine cărora trebuia să le mântuiască sufletul şi să le fie păstor.

„Nu sunt oare destule scaune şi taburete din argint masiv, deşi acest lux este el însuşi intolerabil? *Mi-e teamă ca nu cumva alergând astfel spre nebunie femeile să nu devină în curând monştri. Cred că visul lor e să aibă părul de aur, sprâncenele de aur şi să-şi îmbrace tot corpul în foiţe de aur.* Să nu credeţi că glumesc. Chiar acum împăratul Persiei n-are oare o barbă de aur, n-are artişti pricepuţi care îi aplică pe părul său, ca pe o urzeală, foiţe de aur? Un adevărat fenomen!" Vase de noapte şi pisoare în argint nu existau doar în palatele şi în casele private. În palatul episcopal unde sfântul trebuia să locuiască lucrurile stăteau aproape la fel. Predecesorul lui Gură de Aur, fostul episcop Nectarie, fusese prefect al Constantinopolului. În momentul pensionării, prefectul a fost invitat de împărat să-şi asume funcţiile de episcop. A fost botezat în grabă, fiindcă era încă păgân[1], şi a fost instalat. Dar, afară de veşmintele preoţeşti, el a rămas totdeauna un prefect la pensie. În palatul episcopal totul era din aur şi din argint. Existau canapele de mătase şi catifea, tablouri de preţ, candelabre de aur, o bucătărie imensă

[1] În această epocă botezul era amânat uneori până pe patul de moarte.

ca o uzină, cu cei mai buni bucătari din Constantinopol. Gură de Aur şi-a dat seama că, devenit episcop, pentru a-l face pe plac lui Dumnezeu, trebuia să lupte la Constantinopol mai înverşunat decât în deşert, şi că în lupta sa va fi mai singur decât în peşteră. Dar era hotărât să nu placă oamenilor, ci lui Dumnezeu.

4

Pentru moment, sfântul privea atent în jurul lui. După descrierea pe care a făcut-o cortegiului imperial se vede că observa totul. Fiindcă era hotărât să demoleze tot ceea ce nu era pe placul lui Dumnezeu. După ce a văzut că împăratul avea încălţăminte roşie şi era acoperit cu atâta aur cât putea duce trupul său, Gură de Aur l-a văzut pe împărat şi de aproape. Acesta se numea Arcadius. Era un om tânăr. Avea douăzeci de ani. Era creştin. Creştin în măsura în care pot fi creştini împăraţii. Fusese crescut în religia creştină încă din cea mai fragedă copilărie. L-a avut drept preceptor pe un personaj numit Arsenie pe care-l găsim astăzi în calendar sub numele de Sfântul Arsenie cel Mare.

Arcadius era fiul lui Teodosie cel Mare. Teodosie, tatăl defunct al împăratului actual, avusese un plan de salvare a imperiului, plan pe care fiul său îl urma. Teodosie a plănuit să salveze imperiul roman de la cădere prin mijloacele de care dispunea. Armata romană era în descompunere. Teodosie a angajat ofiţeri şi soldaţi germani.

Funcţionarii imperiului erau corupţi. Teodosie conta mai mult pe episcopi decât pe funcţionari. În posturile de încredere a numit funcţionari credincioşi şi oneşti pe care îi îmbrăca apoi în sutană. Astfel a procedat cu Nectarie, predecesorul lui Gură de Aur. În acest fel, cetăţenii ascultau de funcţionari. Cetăţenii ascultau de episcopi.

Teodosie avea doi fii: Arcadius şi Honorius. Ei nu erau însă în stare să guverneze un imperiu atât de vast. De aceea Teodosie a împărţit imperiul în două şi a dat jumătatea occidentală fiului său Honorius, iar jumătatea orientală lui Arcadius. Le-a dat de asemenea celor doi fii şi tutori. Căci n-ar fi reuşit să guverneze singuri. Dar principala grijă a lui Teodosie a fost ca cei doi fii să guverneze cu ajutorul Bisericii creştine. Biserica era singura instituţie sănătoasă a imperiului.

Arcadius şi Honorius au primit de la Teodosie sfatul de a se bizui mai mult pe Biserică decât pe armată. Creştinismul a fost consolidat. Dar Teodosie înţelegea creştinismul în felul împăraţilor, adică doar ca o instituţie care trebuia să fie consolidată cu ajutorul poliţiei şi a codului penal. Printr-o lege (2 martie), Teodosie a interzis sectanţilor apollinieni să aibă biserici şi preoţi. Printr-o altă lege (29 februarie) a declarat nulă orice căsătorie contractată între creştini şi iudei. Cel care nu respecta această lege era condamnat pentru adulter. Cel care se făcea vinovat de sodomie sau de alte păcate împotriva legii creştine era ars de viu. În public. Sectanţii lui Arie au fost expulzaţi din oraşe. Cei care abandonau creştinismul îşi pierdeau toate drepturile civile. Cu aceste metode voia Teodosie să consolideze Biserica. El a murit la 17 ianuarie 395 şi le-a lăsat prin testament fiilor săi grija de a-i continua opera.

Arcadius a devenit împăratul Imperiului Roman de Răsărit la optsprezece ani. El îl primea acum pe Gură de Aur cu toate onorurile, pentru că înainte de a muri tatăl lui i-a spus că un episcop era mai important pentru imperiu decât toţi conducătorii armatei. Din cauza aceasta, era extrem de respectuos faţă de Gură de Aur. Arcadius avea în această vreme douăzeci de ani. Era mic de statură. Gură de Aur a remarcat că avea faţa tânără, că era anemic şi se bâlbâia vorbind, ca şi cum ar fi avut limba grea. Dar ceea ce l-a impresionat în mod special pe Gură de Aur a fost că împăratul Arcadius părea să doarmă în timp ce vorbea cu el. Într-adevăr, Arcadius îşi ţinea în permanenţă ochii pe jumătate închişi. Trăia dormind. Nu doar ochii împăratului erau închişi ca în timpul somnului. Şi mintea lui era închisă. Arcadius suferea, am spune astăzi, de insuficienţă vitală. Era străin de tot ceea ce se petrecea în jurul lui. Când Gură de Aur a sosit, Arcadius şi-a deschis mari ochii. Tatăl lui i-a spus că forţa imperiului stătea în episcopi.

Respectul lui Arcadius faţă de episcopi şi Biserică era un respect pios şi plin de superstiţie. Imperiul nu îndrăznea să facă rău Bisericii căci, deşi adormit, Arcadius era un fiu ascultător. La audienţa de primire ca episcop, Arcadius se arătă respectuos şi îşi ţinu ochii deschişi. Asta nu i se întâmpla decât rar. Era a doua oară în viaţa sa. Nu i s-a întâmplat decât o dată să deschidă ochii şi să privească atent. A fost în ziua în care şeful eunucilor imperiali, Eutropius, i-a arătat portretul unei tinere fete. Această, tânără fată era atât de frumoasă încât Arcadius a deschis ochii şi a privit portretul. L-a privit atent. După aceea a declarat că vrea

să se căsătorească urgent cu această tânără, apoi a închis din nou ochii, aşteptând ca eunucul Eutropius să facă cele necesare în vederea căsătoriei cu tânăra blondă care se numea Eudoxia.

5

La prima audienţă la „palatul sacru”, Gură de Aur a făcut cunoştinţă şi cu Eudoxia. Doi ani trecuseră de când era împărătească. Eudoxia era o femeie diferită de celelalte femei din Constantinopol. Era normal să fie astfel, Eudoxia fiind o străină. Era fiica unui general germanic care servise în armata romană. Tatăl său murise credincios religiei sale germanice. Făcuse însă din fiica sa o creştină.

La Constantinopol era mai uşor unei orfane, dacă era creştină, să acceadă la o situaţie înaltă şi să se mărite. Creştinismul era religia de stat. Păgânismul era persecutat. Generalul nu vroia ca, după moartea sa, fiica să fie persecutată din cauza religiei. A acceptat deci să fie botezată pentru a o scuti pe tânără de necazuri. Eudoxia devenise o foarte bună creştină. Semăna cu Lorelai. Era de altfel din aceeaşi familie. Tribul său trăia tot pe Rin. Era mare, mândră şi plină de farmec nordic. Exact ca Lorelai din cântecul popular care îi vrăjea marinarii de pe Rin. Farmecul Eudoxiei şi feminitatea sa exotică erau atât de mari, încât chiar portretul ei putea vrăji. Înainte chiar de a o vedea, împăratul se îndrăgostise de portretul său. Arcadius o ceruse în căsătorie numai pe baza imaginii ei.

Gură de Aur află că Eudoxia era o susţinătoare a Bisericii. Aceasta l-a bucurat pe sfânt. Un suflet care trăieşte în credinţă e un motiv de bucurie pentru un sfânt. S-a bucurat deci de evlavia împăratului Arcadius şi de evlavia împărătesei Eudoxia.

6

Gură de Aur a fost sfinţit episcop pe 26 februarie 398. A fost o întronizare cu foarte mare pompă. Când părăsise Antiohia sfântul era preot. Ceremonia de hirotonire a fost prezidată de episcopul Teofil al Alexandriei. Teofil a fost unul din cei mai răi episcopi pe care i-a avut Biserica. Era supranumit „faraonul

creştin”. Era crud ca un faraon şi îndrăgostit de aur şi de pietre preţioase ca un faraon, şi tot ca un faraon dispreţuia oamenii. Teofil nu-l iubea pe Gură de Aur. Ar fi vrut să-l pună pe tronul episcopal al Constantinopolului pe unul din egiptenii săi. Dar împăratul şi Eutropius îl voiau pe Gură de Aur. Împotriva voii sale, Teofil a trebuit să-l sfinţească pe sfântul din Antiohia. După întronizare, conform uzanţei, Gură de Aur a trimis o scrisoare papei de la Roma, Siricius, ca şi celorlalţi patriarhi. Gură de Aur avea un mare respect pentru Roma, pentru că la Roma muriseră Sfinţii Petru şi Pavel. Din acest oraş plecaseră cei doi apostoli spre cer. Gură de Aur îi venera pe urmaşii apostolilor. Îl venera pe papă. Odată această formalitate îndeplinită, Gură de Aur a intrat în palatul în care trebuia să locuiască de acum înainte.

În prima zi a făcut câteva schimbări. A schimbat în palatul episcopal anumite lucruri care puteau să-i displacă lui Dumnezeu. Gură de Aur a poruncit să fie vândute toate vasele de argint, iar rezultatul vânzării să fie dat săracilor. Apoi a vândut covoarele şi cu aceşti bani a construit un spital pentru săraci. Gură de Aur a vândut apoi canapelele, băile de marmură şi candelabrele. Cu argintul din această vânzare a ridicat un azil pentru străini în Constantinopol. A vândut oglinzile, tablourile, coloanele. A vândut totul şi a lăsat pereţii goi. A vândut patul de mătase, de catifea şi de lemn rar în care dormise predecesorul său Nectarie. A pus să i se aducă un pat de scânduri şi o cuvertură. Un sfânt nu doarme în puf. N-avea nevoie de podoabe pe pereţi. Avea în camera sa doar icoana Sfântului Pavel deasupra mesei de lucru. Apoi Gură de Aur i-a chemat pe bucătari. Exista o armată întreagă de bucătari, de intendenţi, de administratori, de chelneri, de chelari. Le-a plătit tuturor lefurile şi i-a concediat. A trimis ustensilele culinare şi toată instalaţia la bucătăriile azilurilor pentru săraci.

Personalul palatului episcopal nu mai văzuse niciodată aşa ceva. Angajaţii au îndrăznit să-i spună respectuos sfântului că episcopul Constantinopolului era al doilea episcop al lumii, că avea obligaţii oficiale. Trebuia să dea recepţii, şi toate acele obiectele de bucătărie şi toată acea veselă îi erau absolut indispensabile. Împăratul însuşi ca şi împărăteasa trebuiau invitaţi. Aşa era protocolul. Gură de Aur s-a supărat. A răspuns că un episcop nu era un cârciumar care invită oamenii ca să le dea să mănânce. Un episcop e un medic şi un părinte duhovnicesc. Pentru a da acestor cuvinte un sens, a pus să fie vândută sufrageria, cu scaunele, mesele şi bufetele ei. Absolut

totul. A promis să nu invite niciodată pe cineva la cină şi a spus că va lua masa singur, cum făcuse toată viaţa sa. Nu mai avea nevoie de bucătar şi de veselă. Îşi pregătea singur, sau cu ajutorul unui monah, legumele ce alcătuiau singura sa hrană.

Aristocraţia, care aştepta cu nerăbdare să fie invitată la recepţiile episcopului cum fusese întotdeauna, s-a amuzat aflând că sfântul nu mânca decât o dată pe zi – către ora şase seara – şi că-şi lua masa singur în chilia sa. Meniul era întotdeauna acelaşi: legume şi apă. După masă, sfântul lucra până aproape de miezul nopţii. Nu dormea mai mult de trei ore pe noapte. Bogaţii nu-şi imaginau că al doilea episcop al lumii poate duce o viaţă atât de aspră. Dar s-au convins că un sfânt putea.

Bogaţii îl iubeau pe sfântul episcop, îl considerau un original. Veneau în masă să-i asculte omiliile. Un singur personaj n-a vrut să creadă la început că Gură de Aur ducea o astfel de viaţă. Era bătrânul episcop Acachie. Un amic al lui Gură de Aur. Acachie a dus primul mesaj al lui Gură de Aur la papa Romei. El stătea în provincie. Venea la Constantinopol pentru diferite afaceri.

Aflând de sosirea lui Acachie, Gură de Aur l-a rugat să fie oaspetele său în palatul episcopal. Gură de Aur i-a explicat lui Acachie că existau nenumărate camere în palat şi că n-ar fi corect să locuiască altundeva. Bătrânul episcop a fost fericit de această invitaţie. Pentru el era un lucru la care nu visase niciodată. El, Acachie, episcop de provincie, să fie găzduit în marele palat al episcopului Constantinopolului.

Această onoare îl copleşea şi a acceptat foarte fericit invitaţia lui Gură de Aur. Povestind la întoarcerea sa că locuise la Constantinopol în însuşi palatul episcopului, Acachie ar fi avut tot atât succes cât ar fi avut dacă ar fi spus că a fost oaspetele împăratului. Acceptă deci invitaţia. A fost condus în camera sa din palat. Era o cameră exact asemănătoare celei a lui Gură de Aur, cu un pat de scânduri, o cuvertură şi pereţii goi. Acachie a fost înmărmurit şi a crezut că prietenul său Gură de Aur îşi bătea joc de el. Se aştepta să fie invitat într-o cameră de dormit împodobită cu covoare, cu un pat moale, cu servitori. Aşa era normal să fie camera prietenilor la un episcop. Acachie a crezut că i s-a oferit pentru dormit odaia vizitiului. Numai odaia unui vizitiu putea fi atât de sordidă. Acachie a părăsit pe loc palatul episcopal. Din clipa aceea a devenit duşmanul de moarte al lui Gură de Aur. Degeaba i s-a explicat că episcopul Constantinopolului dormea într-o cameră asemănătore. Degeaba. Acachie nu putea crede asta. Gură de Aur îşi bătuse

joc de el oferindu-i odaia unui sclav. Din ziua aceea şi până la sfârşitul vieţii sale Acachie va căuta să răzbune această umilinţă.

În acelaşi timp cu el şi alte persoane din înalta societate au fost iritate socotind o ofensă faptul că noul episcop nu invita niciodată pe nimeni. Au început să colporteze diferite legende... despre Gură de Aur s-a spus că făcea orgii, el singur, orgii de ciclop. Alţii spuneau că sfântul avea un defect, o infirmitate şi că mânca într-un mod atât de josnic încât nu o putea face în public. Toate aceste zvonuri erau comunicate lui Gură de Aur de către diaconul său, Serapion, administratorul episcopiei. Sfântul nu se supăra. Un sfânt e mai puternic decât calomnia. El ducea o viaţă austeră pentru a-l plăcea lui Dumnezeu. Se ocupa de sufletele oamenilor şi n-avea timp de pierdut în recepţii. Faptul că aristocraţia era nemulţumită nu-l deranja. Ştia că nu putea să placă oamenilor şi, în acelaşi timp, lui Dumnezeu. Voia să fie slujitorul credincios al Domnului şi nu servitorul oamenilor. Continua deci să trăiască în palatul episcopal ca într-o peşteră: cu legume, apă, singurătate şi rugăciuni.

7

Împăratul Arcadius continua să-i persecute pe eretici aşa cum îl sfătuise tatăl său pe patul de moarte. Erau îndeosebi persecutaţi arienii. Biserica oficială n-a exercitat niciodată o persecuţie mai pasionată, mai implacabilă decât aceasta. Persecuţia împotriva arienilor a atins o astfel de intensitate, încât tot ceea ce avea legătură cu ei şi cu Arie, întemeietorul sectei, a fost distrus.

În această epocă, toate casele de rugăciune ale arienilor au fost confiscate. Şi ei nu mai aveau loc de rugăciune. Nu mai puteau să se întâlnească nici pe stradă, fiindcă nu aveau drept de staţionare, nici de a ţine reuniuni în incinta oraşului. Arienii au procedat atunci aşa cum procedează alţi greviştі. Întrucât nu aveau dreptul de a staţiona, mergeau şi se rugau în mers. În fiecare seară, în coloane, circulau pe străzi, celebrau liturghia mergând. Aceste liturghii ariene în marş durau toată noaptea. Fiecare preot îşi aducea credincioşii după el şi oficia mergând de-a lungul străzilor. Procesiunile ariene erau de o solemnitate fără egal. Credincios testamentului lăsat de Teodosie, împăratul a vrut să interzică chiar şi această liturghie mobilă. Gură de Aur s-

a opus. Dar cu ajutorul credincioşilor săi el a organizat procesiuni nocturne asemănătoare procesiunilor ariene. În scurt timp a organizat procesiuni mai impresionante. În fiecare seară creştinii din Constantinopol, purtând lumânări aprinse, se întâlneau la procesiunile lui Gură de Aur în coloane care defilau, circulau, pe străzile oraşului. Dar pentru aceasta era nevoie de sute de mii de lumânări în fiecare noapte. Eudoxia a oferit din banii săi lumânări pentru toţi credincioşii care urmau aceste procesiuni. Mai mult, îmbrăcată în negru ca o călugăriţă, purtând diadema de împărătească, Eudoxia mergea pe jos în cortegiul religios, ţinând în mână o lumânare aprinsă, alături de sclavi şi de poporul sărac.

Un astfel de lucru părea inimaginabil în acea vreme. Gură de Aur însuşi era impresionat de conduita virtuoasă a împărătesei Eudoxia. În luna septembrie, în primul an al episcopatului său, Gură de Aur a organizat o procesiune asemănătoare la biserica din Diypia, aproape de capitală, unde erau înhumaţi martiri. Procesiunea a început la Constantinopol la miezul nopţii. Eudoxia era pe jos în capul cortegiului. Erau prezenţi de asemenea toţi curtenii, toţi sclavii, toţi cetăţenii Constantinopolului, toţi aristocraţii, toţi egali înaintea lui Dumnezeu. Gură de Aur era emoţionat. Ajuns la biserica martirilor i-a spus Eudoxiei în omilia sa:

„Ca şi voi, Maria conducea odinioară poporul lui Dumnezeu, purtând în pământul făgăduinţei osemintele lui Iosif în mijlocul strigătelor de bucurie, al cântărilor şi imnelor... Maria purta în mână instrumente sonore, iar voi purtaţi o inimă care ştie să audă o armonie mai suavă şi mai frumoasă... Maria prăznuia eliberarea iudeilor, voi daţi o coroană Bisericii... Sunteţi măreaţă, regină!”

Eudoxia a devenit cea fervent㠄 credincioasă a lui Gură de Aur. Ridica biserici desenând planurile cu mâna ei. A construit aziluri pentru bătrâni şi pentru săraci. Singura preocupare a tinerei împărătese blonde şi frumoase era Biserica. Omul pe care îl asculta şi respecta cel mai mult era Gură de Aur. Toţi banii săi mergeau la Biserică, la săraci, la bolnavi. Gură de Aur avea dreptate să o numească pe Eudoxia *mama Bisericii*. I-a făcut elogiu în public. Admira frumuseţea creştină a împărătesei Eudoxia.

8

De la venirea lui Gură de Aur, palatul episcopiei din Constantinopol fusese transformat în mănăstire. Sfântul găsise în curte imense blocuri de marmură rară pe care Nectarie le comandase de departe, plătindu-le foarte scump, pentru a împodobi palatul episcopal. El le-a vândut dând ca de obicei săracilor banul provenit din vânzare.

Proletariatul Constantinopolului găsise pentru prima dată un apărător şi un protector. De fiecare dată când proletariatul îşi găseşte un protector, îl pierde însă repede. Apărătorii săracilor sunt întotdeauna consideraţi periculoşi şi sunt suprimaţi de autorităţi. De această dată, apărătorul săracilor era episcopul însuşi, un om care nu putea fi acuzat că tulbură ordinea publică, cum sunt acuzaţi de obicei protectorii şi tribunii mulţimilor sărace. Mai mult, Gură de Aur era prietenul împărătesei. Era o personalitate oficială. Săracii şi dezmoşteniţii îl venerau. Între timp Gură de Aur a sfârşit prin a evacua din palatul episcopal tot ceea ce nu-i plăcea lui Dumnezeu. Apoi a făcut turul clerului. Mulţi preoţi, episcopi sau diaconi aveau în casa lor o femeie care le făcea menajul. În Occident, aceste femei care locuiau cu clerul erau numite *mulieres subintroductae* sau „femei subintroduse”. În Răsărit ele purtau un nume mai frumos, *agapete, agape* fiind iubirea de Dumnezeu în opoziţie cu *eros* care este iubirea pământească. Preotul lua la el o orfană sau o tânără fată care vroia să se dedice Bisericii, o declara soră agapetă şi o păstra ca menajeră toată viaţa sa. Lui Gură de Aur nu-i plăcea această viaţă comună a monahilor şi tinerelor fete. Era convins că Dumnezeu nu iubea această coabitare, oricât de castă ar fi fost ea. Viaţa în aceeaşi casă cu o femeie era deja o voluptate. Era nesănătos pentru un monah să aibă tot timpul pe lângă el prezenţa unei tinere femei.

„În concepţia mea, viaţa comună cu o femeie nu este lipsită de voluptate, spune sfântul, voluptate chiar în afara unirii conjugale şi a oricăror relaţii trupeşti.” .

Sfântul se scuză cu candoare neştiind exact despre ce e vorba, pentru că nu încercase niciodată să trăiască sub acelaşi acoperiş cu o femeie, dar îşi imaginează că simplul fapt de a trăi în aceeaşi casă, cu toate uşile închise, împreună cu o femeie, era o voluptate.

„Neavând nicio piedică, unirea cu o femeie legitimă împrăştie dorinţele; adesea chiar generează dezgust şi pune capăt pornirilor.”

O femeie legitimă are copii, este uneori bolnavă, îmbătrâneşte şi infirmităţile care rezultă din naşteri „veştejesc repede floarea tinereţii, rup boldul voluptăţii... Fecioara nu este supusă la nimic din toate acestea; nu are nici relaţii trupeşti care deprimă şi ucid forţele naturii, nici suferinţe, nici istovirea maternităţii care grăbeşte ridurile, e văzută păstrându-şi mult timp vigoarea tinereţii... Cel care atinge trupul unei fecioare e mai tulburat prin contact decât prin văz...”

Gură de Aur încearcă să-i convingă pe monahi că această coabitare este încărcată de păcat. Cel care spune contrariul minte.

„Veacul nostru a văzut mulţi oameni care îşi legau trupul cu lanţuri, se acopereau cu un sac, se retrăgeau pe vârfurile munţilor; ei trăiau în privegheri şi posturi neîncetate, dând exemplu de cea mai aspră disciplină, interzicând riguros oricărei femei să treacă pragul acoperişului lor sărăcăcios şi, cu toate aceste rigori exersate asupra lor înşişi, abia puteau respinge furia patimii”[1].

Pe lângă păcat, există şi scandalul provocat în afară de aceste coabitări. Gură de Aur a interzis de aceea tuturor episcopilor, preoţilor, diaconilor, întregului cler al diecezei sale, să aibă femei în casele lor.

Această decizie a episcopului a declanşat o furtună de proteste. Monahii şi fecioarele au devenit duşmanii înverşunaţi ai episcopului care „le-a interzis viaţa în comun”. Gură de Aur nu s-a lăsat intimidat. El ştia că aceste coabitări nu plac Domnului şi aduc prejudiciu Bisericii. El a spus că, dacă ar tolera astfel de coabitări ilegitime, el însuşi, episcopul, s-ar face vinovat de acelaşi păcat ca şi proxeneţii.

Gură de Aur a ordonat acestor fecioare să părăsească numaidecât locuinţele preoţilor. Le-a sfătuit să se mărite dacă voiau să trăiască cu un bărbat, coabitarea cu preoţii fiind mai condamnabilă decât conduita prostituatelor. Preotul este un atlet al lui Hristos.

„Sfântul Pavel spunea: «Nu fiţi robii oamenilor.» Eu vă voi spune: încetaţi să fiţi sclavii femeiuştilor care vă duc împreună cu ele la pierzanie. Hristos vrea ca oştirea Sa să recruteze soldaţi veghetori, atleţi viguroşi pe care lupta îi lasă în picioare, şi nu

[1] *Contra coabitărilor suspecte. Prima cuvântare.*

ne-a înarmat cu arme duhovniceşti ca noi să trăim ca slujitori ai unor fete ticăloase, printre lânuri şi fuse”[2].

Sfântul episcop era sever, ireductibil. El i-a scos din Biserică pe episcopii şi preoţii care nu s-au supus ordinului de a concedia aceste tinere fete. Prima armată de duşmani ai lui Gură de Aur era deja formată. Dar sfântul nu a dat înapoi. Ştia că a nemulţumit clerul, dar că a plăcut lui Dumnezeu şi a curăţat Biserica lui Hristos.

9

Acum palatul episcopal era curat de tot ceea ce nu-l plăcea Domnului... Casele preoţilor erau curate şi ele... Femeile şi cetele lor au fost scoase la poarta locuinţelor oamenilor Bisericii. Era acum rândul bisericii în care oficia noul episcop. Gură de Aur vorbea rar în amvon, el vorbea din faţa uşilor împărăteşti sau din mijlocul credincioşilor pentru a fi mai aproape de popor. Vocea lui nu era foarte puternică. Din această cauză prefera să fie cât mai aproape de auditoriu. Chiar în faţa lui, în timp ce predica, se afla un grup de doamne ale palatului care aparţineau aristocraţiei. În fruntea lor se aflau trei prietene ale împărătesei care se numeau Marsa, Castricia şi Eugrafia. De fiecare dată când le vedea pe aceste femei la biserică Gură de Aur avea impresia că ele îl ofensau pe Dumnezeu şi Biserica. În special Eugrafia, care era cea mai în vârstă dintre cele trei femei. Biograful lui Gură de Aur spune că Eugrafia se farda ca un idol egiptean. Îşi vopsea violent genele şi sprâncenele, îşi farda faţa şi purta toalete extravagante.

În acea epocă, moda cerea o coafură care aducea în vârful capului părul buclat şi frizat, astfel încât să acopere fruntea de la o tâmplă la cealaltă. Cu puţin timp în urmă, această coafură fusese purtată numai de prostituate. Gură de Aur nu le putea vedea pe aceste aristocrate fără să-şi aducă aminte de faptul că ele aveau în casele lor vase de noapte din argint. Le-a privit în ochi şi le-a spus:

„Ce preţ credeţi că au excrementele voastre ca să le adunaţi în vase de argint?”

Şi vocea lui a devenit energică: „Plecaţi bine urechea. Nu mai îndemn, *poruncesc în mod imperativ*. Aveţi libertatea de a

[2] *Contra coabitărilor suspecte.*

vă supune sau nu. Dacă persistaţi în această greşeală, nu o voi tolera şi vă voi interzice să intraţi în această biserică. Păgânii îşi bat joc de noi şi consideră religia noastră un mit. Vă poruncesc deci să vă descotorosiţi de aceste podoabe, de aceste oale de noapte şi să daţi preţul lor săracilor, să nu mai perseveraţi în această nebunie.

Împotriviţi-vă dacă vreţi, protestaţi împotriva mea; nu voi da înapoi în faţa nimănui. Când voi da seama la tribunalul lui Hristos, veţi fi oare acolo ca să mă apăraţi? Cum deci? Atâţia săraci asediază Biserica şi ea cu atâţia copii bogaţi se vede incapabilă să-i ajute? Unul e ghiftuit, în timp ce altul moare de foame. *Unul îşi depune excrementele în vase de argint, iar celălalt n-are pâine.* Nebunie! Cruzime!" Şi Gură de Aur o privea pe Eugrafia pictată ca un idol egiptean şi împodobită cu noua coafură a prostituatelor. Potrivit lui Paladie, Gură de Aur i-a spus:

„De ce vă siliţi trupul să întinerească când el nu poate face asta? Vă aduceţi buclele părului pe frunte după moda prostituatelor pentru a-i înşela pe cei care vă văd, dar, credeţi-mă, prin aceasta nu faceţi decât să vă recunoaşteţi ridurile." Privindu-le decolteurile el spunea că femeile care îi stârnesc pe bărbaţi pe stradă, la palat, sunt nişte criminale. Aceste femei trebuie să înceteze să-şi arate decolteurile. Fiindcă e un atentat împotriva bărbaţilor care le privesc.

„Văd în atentatul vostru un lucru îngrozitor şi ticălos pe care nu-l presupune nici măcar crima celui care otrăveşte sau cea a asasinului. Căci asasinul şi cel care otrăveşte nu distrug decât trupul semenului lor, în timp ce aceste femei îi distrug sufletul. Voi aduceţi moartea pentru chipul lui Dumnezeu."

Mai mult, un asasin ucide cu o intenţie oarecare: pentru a se răzbuna, pentru a fura, în timp ce femeile care prin decolteurile lor îi stârnesc pe bărbaţi comit o faptă rea gratuită, fără niciun profit. Comit o crimă de dragul crimei. Gură de Aur ştie că este violent: „Cuvântul meu, ştiu bine, ofensează multe susceptibilităţi. Dar n-am ce face. E vorba de poruncile Domnului... N-am vorbit ca un stăpân poruncitor, ci trist şi îndurerat. Iertaţi-mă, n-aş vrea să fiu lipsit de bună-cuviinţă vorbind de aceste lucruri, dar sunt silit la aceasta."

Înalta societate şi îndeosebi Eugrafia şi doamnele de o anumită vârstă cărora le-a spus că degeaba se împodobesc, că vor fi pentru totdeauna bătrâne, nu i-au iertat acest adevăr. Alături de preoţii şi fecioarele agapete în armata duşmanilor lui Gură de Aur s-au înrolat, aşadar, şi femeile elegante ale

Constantinopolului. S-au considerat ofensate şi au jurat să se răzbune. Mai ales Eugrafia pe care sfântul a privit-o în ochi atunci când a întrebat-o: „De ce vreţi să vă întineriţi trupul, deşi ştiţi că acest lucru e cu neputinţă? Cu cât încercaţi mai mult cu atât vi se văd mai mult ridurile...” Nicio femeie nu putea ierta această jignire. Nici măcar o creştină. Şi Eugrafia nu i-a iertat-o.

10

Cu aceeaşi îndârjire cu care a golit palatul episcopal de mobilele sale luxoase, Gură de Aur voia să stârpească păcatul şi din societatea constantinopolitană. „Bogaţii, spune el, îl supără în permanenţă pe Domnul.” Gură de Aur spunea că bogaţii sunt nişte hoţi. „Sfânta Scriptură ne învaţă: nu furăm numai când luăm ceva de la celălalt; furăm şi când nu împărţim ceea ce avem.”

Un bogat este ca o fiară sălbatică.

„Bogatul nu are nimic dacă nu are totul, spunea Gură de Aur; un bogat nu este un om, însăşi faţa lui îi arată firea de fiară. Chiar şi fiarele sunt mai puţin nemiloase, unghiile lor sfâşie mai puţin.” Gură de Aur ştie că a declanşat un mare scandal atacându-i pe bogaţi. El spunea: „Mulţi mă acuză pentru că-i acuz mereu pe cei bogaţi, dar o fac doar pentru că aceştia îi atacă mereu pe cei săraci. Da, îi atac pe cei bogaţi, sau mai bine zis nu pe cei bogaţi, ci pe cei care îşi folosesc rău bogăţia lor!”

„Bogaţii sunt copiii mei, dar şi săracii sunt copiii mei.” Le spunea că vrea să-i mântuiască: „Te smulg din lăcomie, te fac simpatic tuturor şi îţi asigur împărăţia cerurilor. Te iubesc... Cine altcineva îţi va vorbi de patima ta? Eu vreau mântuirea ta, sunt medicul tău. Nu mă tem decât de un singur lucru: de păcat.”

După această omilie a episcopului, bogaţii au încetat să mai vină la biserică. S-au aliat şi ei cu fecioarele agapete, cu femeile elegante şi cu preoţii Constantinopolului împotriva sfântului. Dar sfântul nu avea decât o singură teamă: păcatul. Ostilitatea preoţilor, a celor bogaţi, a femeilor elegante şi a fecioarelor nu-l înspăimânta. Un sfânt e un om fără frică. Un sfânt nu se teme decât de păcat.

11

Gură de Aur voia să-i salveze de la păcat pe toţi oamenii, fără deosebiri de clasă socială. Printre cei care trăiau în păcat se afla şi Eutropius, prim-ministrul lui Arcadius. Eutropius era adevăratul stăpân al imperiului, fiindcă împăratul era mereu somnolent. Eutropius se ocupa de tot. El l-a chemat pe Gură de Aur din Antiohia şi l-a făcut episcop. Gură de Aur simţea o imensă milă pentru Eutropius. Eunucul îşi pierduse sufletul. Şi Gură de Aur ştia că datoria lui era să salveze sufletele oamenilor. S-a dus deci la Eutropius ca să-l salveze din păcat. Eutropius, stăpânul Imperiului Roman de Răsărit, era un nefericit care-şi pierduse deja viaţa sa pământească. Sfântul voia să salveze măcar sufletul eunucului. Un sfânt este un om care luptă cu pasiune împotriva păcatului. Idealul sfântului e distrugerea păcatului în el însuşi şi în cei care îl înconjoară pe toată suprafaţa pământului. Păcatul oamenilor îl face pe sfânt să sufere ca o rană în trupul său. Gură de Aur o spune patetic:

„Nu vreau să mă mântui şi voi să fiţi pierduţi. Ah! dacă v-aş putea arăta iubirea mea pentru voi, nu mi-aţi mai reproşa că vă vorbesc cu asprime. Nimic nu-mi este mai drag decât voi, nici chiar lumina.”

Gură de Aur s-a dus deci la prim-ministrul împăratului Arcadius şi i-a spus că voia să-l salveze. Eutropius era un om în vârstă. Biografia acestui eunuc este dureroasă. Se născuse pe malurile Eufratului. La puţin timp după naşterea sa, părinţii l-au castrat pentru că un băiat castrat era mai scump decât un băiat normal şi ei voiau să ia pe el cel mai bun preţ.

Claudian vorbeşte despre Eutropius astfel: „Hărăzit încă din leagăn celor mai crude torturi ale mutilării. Târât apoi dintr-o piaţă în alta... Obiect de trafic, el e expus în pieţele publice şi-şi schimbă mereu casa. Cine ar putea enumera numele atâtor stăpâni?”[1].

Primul stăpân cunoscut al lui Eutropius a fost un soldat care se numea Ptolemeu. După câtva timp, soldatul l-a vândut. Eutropius a fost vândut unui general. Se pare că era mai bine să fii sclavul unui soldat decât al unui general. Căci, după cum spune Claudian, Eutropius a suferit când soldatul l-a vândut. „Câte lacrimi nu l-a costat această despărţire!” Apoi Eutropius a fost cumpărat de un consul. Consulul l-a făcut cadou fiicei sale

[1] CLAUDIAN, *Eutropius. Cartea I.*

cu ocazia căsătoriei sale. Aici „el pieptăna părul stăpânei şi-i aducea într-un vas de argint apa necesară pentru toaletă...” Când stăpâna sa ieşea din baie, Eutropius împrospăta aerul din jurul ei cu un evantai.

Între timp a îmbătrânit. Stăpâna sa nu mai putea să-l folosească... Dar, pentru că nimeni nu voia să-l cumpere pe Eutropius din cauza vârstei sale, stăpâna i-a redat libertatea. Un sclav în vârstă este o gură inutilă. A fost alungat. Eutropius a intrat în cele din urmă în serviciul unui general al curţii numit Abundantius. Împăratul Teodosie a avut ocazia să-i vorbească eunucului când acesta era în serviciul generalului şi a fost uimit de inteligenţa, tactul şi abilitatea lui Eutropius. De fiecare dată când avea nevoie de un sfat înţelept, Teodosie i-l cerea lui Eutropius. În scurt timp, Eutropius a devenit consilierul particular al marelui împărat. Teodosie i-a încredinţat eunucului o serie de misiuni delicate şi Eutropius s-a achitat perfect de ele. La moartea lui Teodosie, Eutropius a devenit consilierul lui Arcadius şi l-a însoţit la Constantinopol. După asasinarea lui Rufin, tutorele din tinereţe al împăratului, Eutropius a devenit singurul consilier al lui Arcadius.

El l-a făcut să se căsătorească cu frumoasa Eudoxia. Pentru că împăratul era somnolent, mai tot timpul imperiul era condus de Eutropius. Fostul sclav devenise guvernatorul general al Imperiului Roman de Răsărit. Toată lumea era supusă lui Eutropius, inclusiv împăratul şi împărăteasa. El avea o soră, o fostă sclavă şi ea, pe care o iubea ca pe lumina ochilor săi. Eunucul era creştin, un foarte bun creştin chiar. Totuşi, de când devenise prim-ministru, viaţa sa era un iad. Lumea nu-i putea ierta lui Eutropius că fusese sclav şi se ridicase atât de sus. Patru sute de ani trecuseră de la naşterea lui Hristos şi totuşi oamenii nu erau încă foarte convinşi că erau cu toţii egali; un sclav era considerat o fiinţă în lanţuri. Faptul că Eutropius nu purta lanţuri era o nedreptate în ochii lor. „Mâinile făcute să poarte lanţuri îndrăznesc să fluture sceptrul de consul”, scrie poetul Claudian.

Eutropius ştia să suporte umilinţele. Un fost sclav e obişnuit să fie umilit şi ofensat neîncetat. Faţa sa avea acum mai multe riduri decât o smochină uscată. Avea părul alb. Dar resemnarea sclavilor şi vârsta nu sunt de ajuns întotdeauna. Oamenii îşi pierd uneori măsura. Când nu mai sunt constrânşi, oamenii nu suportă de bunăvoie umilinţele. Stă în firea lor. Şi din când în când îşi pierd răbdarea. Şi Eutropius şi-a pierdut răbdarea. Într-o zi, l-a condamnat pe unul din duşmanii săi, generalul Tomasius. După

care condamnările au continuat. Fără întrerupere. Generalul Tomasius a fost capul unui complot împotriva lui Eutropius? A fost deportat într-o oază. Ceilalţi complotişti s-au refugiat în biserică. Bisericile erau locuri sfinte. Nimeni nu putea fi arestat dacă se refugia aici. Când a văzut că duşmanii îi scapă nepedepsiţi, Eutropius a dat, la 4 septembrie 397, o lege prin care interzicea bisericilor să dea azil oamenilor căutaţi de justiţie. Această lege a alarmat întreg imperiul. Ura împotriva lui Eutropius s-a dezlănţuit. La rândul său, Eutropius a răspuns urii pierzându-şi complet capul... Până în ziua aceea el condamna, aşa-zicând, din umbră. Acum nu mai voia să rămână sclavul consilier. Voia să braveze. Voia să se manifeste: a început să-şi ia tot felul de titluri şi să-şi comande toate uniformele posibile.

Eutropius a îmbrăcat uniforma de general. A îmbrăcat toga de magistrat. A îmbrăcat toga de consul. Dacă ar fi putut, le-ar fi îmbrăcat pe toate în acelaşi timp ca să se răzbune. Din revoltă a început să adune aur. Tot felul de bogăţii. Era tiranic. Era crud. Nu mai avea milă. După părerea sfântului episcop Gură de Aur, Eutropius trăia în păcat până la gât. Eutropius era un suflet pierdut. Şi atunci sfântul, în imensa sa iubire de oameni, s-a dus la Eutropius ca să-l scape de păcat. Gură de Aur i-a arătat toate nedreptăţile pe care le-a comis. Sfântul a luat apărarea victimelor. Mai mult, Gură de Aur nu putea tolera că Eutropius atacase Biserica desfiinţând-i dreptul de azil pentru cei care veneau să ceară ocrotire la altar. Gură de Aur nu putea suporta mai cu seamă asta. Nimeni nu are dreptul să atace Biserica. Nici măcar tiranii. El era episcop şi trebuia să apere Biserica. Cu orice risc.

„Dacă vezi religia atacată, nu prefera pacea... luptă-te până la moarte...”

Şi, în calitatea sa de cap şi apărător al Bisericii, Gură de Aur şi-a sacrificat pacea şi a intrat în luptă cu Eutropius care o atacase.

12

Dreptul de azil al Bisericii e unul din cele mai vechi drepturi din câte au existat pe pământ. Înainte să existe legile, când erau în primejdii, oamenii căutau scăpare în braţele zeilor. Templele, lăcaşele zeilor, erau inviolabile. În cursul istoriei, armata şi poliţia

au recurs la felurite stratageme pentru a-i omorî pe cei refugiaţi în casa zeilor. Uneori găureau acoperişurile şi prin aceste găuri trăgeau înăuntru cu arcul. Credeau că în acest fel nu violau templul. Alteori, tot din grija de a nu viola templul, zideau porţile şi cei care se aflau înăuntru închişi mureau de foame şi de sete. Romanii puneau o pază strictă la porţile templelor şi împiedecau oamenii să intre.

Existau la Roma temple în care era cu neputinţă să pătrunzi, mai ales în momentul revoluţiilor, atât de bine erau păzite intrările.

O altă lege îi obliga pe preoţi şi monahi să plătească datoriile celui care se refugia în biserică, în cazul în care acesta era urmărit de fisc. Două edicte ale lui Eutropius interziceau bisericilor să îi găzduiască pe cei ce se făceau vinovaţi de crimă de lezmaiestate. Adică pe cei care complotau împotriva lui. Gură de Aur a început deci lupta împotriva lui Eutropius. Sfântul avea un aliat pasionat şi puternic. Era împărăteasa Eudoxia. Ea îl susţinea pe sfânt în lupta sa împotriva lui Eutropius.

13

Eudoxia era pornită împotriva lui Eutropius, dar nu din aceleaşi motive ca Gură de Aur. Eudoxia nu era iritată de faptul că Eutropius răpise bisericilor dreptul de azil, dar pretextul era binevenit pentru a declanşa lupta împotriva eunucului. De îndată ce a aflat că sfântul a început lupta împotriva ministrului, Eudoxia a fost de partea sa.

Eutropius a căsătorit-o cu Arcadius şi a făcut-o împărătească. Era adevărat. Dar Eudoxia era o femeie mândră. Orgolioasă. Chiar dacă n-ar fi avut decât orgoliul inerent oricărei femei, tot n-ar fi putut suporta ca Eutropius să-i comande ca unei subalterne. Căci, deşi împărătească, ea trebuia să execute ordinele lui Eutropius. Chiar împăratul nu făcea decât ceea ce spunea Eutropius. Eudoxia a vrut să scape de eunuc... Să rămână liberă în palat.

Cu ajutorul lui Gură de Aur, Eudoxia spera să-i dea eunucului o lovitură mortală. Să-l arunce afară din palat.

14

În primăvara anului 399 a venit la Constantinopol o căpetenie a goţilor pe nume Tribigild. Nimeni nu bănuia la sosirea acestui tânăr got că el va juca un rol important în căderea lui Eutropius. Era un got ca atâţia alţii care veneau la Constantinopol. Situaţia lui Tribigild era aceeaşi cu cea a tatălui împărătesei Eudoxia. Amândoi erau din aceeaşi familie. Amândoi erau germani. Obosiţi de război, goţii încetaseră să atace imperiul roman. După câtva timp s-au angajat ca să apere imperiul pe care nu-l putuseră cuceri. Imperiul le-a dat pământuri, le-a dat ranguri, arme şi lefuri. Acest Tribigild sosit acum din Frigia venea să-i ceară împăratului o mărire a soldei pentru goţii care erau sub comanda sa. Cererea şi alte favoruri pentru goţii din Frigia. Voia să vorbească personal cu împăratul, dar Arcadius nu se ocupa de imperiu. Eutropius era cel care se ocupa de stat. Tribigild a cerut deci audienţă la Eutropius. Eunucul amâna audienţa căpeteniei gote şi l-a lăsat să facă anticameră timp de zile în şir ca să-l umilească. Tribigild s-a simţit foarte ofensat văzând că eunucul îl făcea să aştepte zile întregi. În cele din urmă Eutropius l-a primit pe Tribigild care era tânăr şi mândru... Eutropius a refuzat toate cererile sale şi, mai mult, l-a umilit vorbindu-i într-un mod injurios. Tribigild a fost atât de ofensat, încât aproape ar fi plâns de furie. S-a dus la una din rudele sale, un general got pe nume Gainas care comanda miliţia din Constantinopol. Gainas i-a povestit că nu era singurul om ofensat de Eutropius. Eudoxia împărăteasa fusese şi ea ofensată de eunuc. Biserica şi Gură de Aur fuseseră de asemenea ofensaţi. Gainas însuşi era ofensat în permanenţă de Eutropius care îl lăsase într-un post secundar. Întreaga aristocraţie era ofensată de eunuc. Şi toată armata. Şi tot imperiul.

Gainas nu vedea decât o soluţie pentru a spăla ofensa: moartea lui Eutropius.

Cei doi şefi goţi, Tribigild şi Gainas, au jurat deci să se răzbune. Ştiau că puteau conta pe Eudoxia, pe toată lumea. Căci în întreg imperiul nu exista om mai urât decât Eutropius.

Întors la el în Frigia, Tribigild le-a povestit goţilor săi cum el, căpetenia lor, fusese ofensat la Constantinopol de un eunuc. Auzind ce ofense îi fuseseră aduse soţului ei în palatul imperial, soţia lui Tribigild şi-a smuls părul de furie. Toţi goţii erau furioşi. Au declanşat revolta.

În câteva zile întreaga Frigie a fost în flăcări. Goţii erau pe punctul de a declanşa războiul cu Imperiul Roman de Răsărit şi înaintau spre Constantinopol. Eutropius trebuia să-i oprească.

15

Eutropius trebuia să trimită armata împotriva lui Tribigild şi a goţilor revoltaţi. Dar armata imperială era alcătuită din goţi şi comandată de goţi. Eutropius era deci obligat să-i trimită pe goţi să se bată cu fraţii lor. După multe căutări, Eutropius a găsit un general care nu era got. El se numea Leon. Eutropius l-a trimis pe generalul Leon împotriva lui Tribigild. Armata comandată de Leon a fost repede zdrobită, iar Leon a fost ucis în bătălie. Goţii înaintau victorioşi spre Constantinopol. Pentru a-i opri, Eutropius a trebuit să trimită de această dată un general got, pe Gainas. Era unicul general în stare de asta. În afara faptului că Gainas era got, ca şi Tribigild împotriva căruia trebuia să se bată, el era şi prietenul său. Mai mult încă, erau rude şi făcuseră jurământ să scape de Eutropius. Era greu de imaginat că Gainas va lupta împotriva lui Tribigild pentru a-l salva pe Eutropius şi imperiul. Faptele care au urmat au confirmat că era un lucru imposibil. Gainas şi armata sa gotă şi-au ridicat tabăra în regiunea Constantinopolului. Tribigild şi ai săi au sosit apoi în aceeaşi regiune. În loc să se lupte, Gainas a făcut alianţă cu Tribigild. L-a înştiinţat pe Eutropius că armata lui Tribigild era prea puternică şi nu putea să o oprească. Eutropius ar fi vrut să trimită alte trupe, dar nu mai avea. Atunci Eutropius a încercat să negocieze cu Tribigild, tânăra căpetenie gotă. Eutropius l-a întrebat ce dorea şi i-a promis că de această dată dorinţele sale vor fi luate în considerare. De comun acord cu Gainas, Tribigild a răspuns că nu mai voia bani, nici supliment de soldă pentru oamenii săi, nici noi privilegii, ci un singur lucru: capul lui Eutropius care l-a umilit. Asta era tot... Capul ministrului. Tribigild ameninţa că dacă nu va primi satisfacţie, o să distrugă Constantinopol. În acest timp goţii înain tau. Erau la porţile oraşului. Împăratul a deschis ochii mari. Încă o dată în viaţa sa împăratul a ieşit din somnolenţă. Situaţia era gravă. Împăratul nu ştia ce să facă. El nu ştia niciodată nimic. Şi ca de obicei Arcadius a apelat la Eutropius întrebându-l ce trebuia să facă. Goţii cereau capul lui Eutropius. Împăratul l-a întrebat pe Eutropius dacă trebuia să-i taie capul şi să-l trimită goţilor.

Împăratul dorea sfatul unui prieten. El ceruse totdeauna sfatul lui Eutropius şi, de această dată, a făcut la fel.

Eutropius nu se putea hotărî în această alternativă: să lase să i se taie capul sau să sacrifice Constantinopolul. S-a retras într-o altă încăpere a palatului pentru a medita. Era o situaţie greu de rezolvat. Pe drum a întâlnit-o pe Eudoxia, care era în anticamera împăratului. Împărăteasa Eudoxia era înspăimântată. Toţi cetăţenii Constantinopolului erau înspăimântaţi, mai ales mamele. Goţii erau la porţile oraşului şi puteau pătrunde dintr-un moment în altul. Situaţia o alarmase pe împărătească. Ea ştia că numai decapitarea lui Eutropius putea salva oraşul. Împărăteasa a privit acest cap pe care ea nu-l mai voia în palat şi i-a spus deschis eunucului să lase să i se taie capul ca să fie trimis goţilor pentru a salva Constantinopolul. De altfel era un cap urât. Un cap urât, groaznic de urât.

Eutropius a prins-o pe împărătească de mână cu violenţă şi i-a spus: „la seama, Eudoxia, mâna care te-a adus în acest palat este încă destul de puternică pentru a te alunga”[1].

Eudoxia a izbucnit în plâns. Şi-a luat în braţe copiii, pe Flacillia care avea trei ani şi pe Pulheria care avea cinci luni. Copiii plângeau. Eudoxia plângea. Ţinându-şi copiii în braţe, ea a intrat în biroul somnolentului său soţ. La strigătele copiilor şi ale Eudoxiei Arcadius a deschis din nou ochii mari. Împăratul a înţeles că Eudoxia a fost ofensată şi venea acum la el să-i ceară capul eunucului. Nu numai goţii, şi împărăteasa voia acest cap.

Împăratul nu putea să suporte strigătele nici plânsetele. Şi pentru a nu le mai auzi i-a dat împărătesei capul lui Eutropius. Ea putea să-l trimită goţilor. Împăratul a dat ordin să fie confiscate toate uniformele, titlurile şi bunurile lui Eutropius. Ordinul nu fusese încă redactat, că servitorii imperiali plecaseră deja în căutarea lui Eutropius pentru a-l linşa şi a-i tăia capul. Dar Eutropius era un om abil. A reuşit să iasă deghizat din palat pe scara de serviciu. Eudoxia, care dorea capul lui Eutropius cu mai multă patimă decât goţii, a grăbit poliţia, gărzile, servitorii ca să i-l aducă pe Eutropius în lanţuri. Tinerele femei ştiu să dorească cu pasiune. Şi Eudoxia dorea cu pasiune capul lui Eutropius... Dar Eutropius era deja în catedrala Sfânta Sofia din Constantinopol, îngenuncheat înaintea altarului şi cerând protecţia sfântului episcop Gură de Aur. Sfântul i-a adus aminte că tocmai el anulase prin două decrete drepturile de azil ale

[1] *Philostrogius*, cf. A. THIERRY.

bisericilor. Cei persecutaţi şi urmăriţi nu se mai puteau refugia în biserică din cauza legilor pe care el însuşi le dăduse. Eutropius era disperat. Prin aceste legi îşi închisese el însuşi calea de salvare. Ca orice sfânt, Gură de Aur respecta în primul rând legile veşnice. L-a încurajat pe Eutropius. Aşa cum trebuie încurajaţi oameni aflaţi în necaz. Gură de Aur i-a promis că Biserica îl va ocroti, deşi Eutropius interzisese Bisericii să-i ocrotească pe cei aflaţi în durere. Sfântul i-a spus eunucului că gloria cea mai mare a Bisericii era atunci când persecutorii veneau să-i ceară protecţia. Între timp, preoţii s-au adunat în jurul sfântului şi i-au cerut să-l predea pe Eutropius. Diaconii, episcopii, diaconiţele, toţi considerau un sacrilegiu protecţia acordată lui Eutropius, duşmanul Bisericii. Sfânta Sofia a fost înconjurată de armată şi poliţie. Populaţia Constantinopolului era adunată în jurul bisericii, cerând capul lui Eutropius şi protestând împotriva lui Gură de Aur care-l găzduia pe tiran. Episcopul Gură de Aur a ieşit în pragul bisericii, în faţa mulţimii şi a soldaţilor. El a spus că independent de legile care puteau fi promulgate de miniştri, biserica a fost şi a rămas totdeauna un loc de azil sacru. Episcopul avea datoria să apere biserica şi dreptul său de azil. Nimeni nu putea pătrunde aici, le-a spus Gură de Aur, decât trecând peste cadavrul său. Cât va fi el în viaţă nu va permite nimănui să-l atingă pe cel care ceruse refugiu în biserică. Soldaţii au răspuns că ei aveau ordin să-l scoată pe Eutropius, ticălosul, duşmanul Bisericii... Gură de Aur a închis calea soldaţilor. Le-a repetat că Biserica era trupul lui Hristos şi un episcop trebuia să o apere.

Dar Sfântul Gură de Aur era un om mărunt şi firav, cu trupul uscat de posturi şi rugăciuni. Soldaţii erau oameni tineri şi atletici. Orice soldat l-ar fi putut ridica cu o singură mână pe Gură de Aur, dar sfântul era hotărât să-şi apere biserica oricât de slab era. Şi fiindcă nu putea să se împotrivească într-un alt fel, iar soldaţii voiau să intre, Gură de Aur şi-a desfăcut haina la piept şi a cerut să fie ucis el înainte de a pătrunde în biserică. Soldaţii şi mulţimea s-au oprit. Episcopul le-a cerut să fie condus la împărat şi să i se permită să vorbească personal cu Arcadius. Soldaţii l-au încadrat pe sfânt între lăncile lor ca pe un criminal şi l-au condus la împărat.

16

Înainte de a pleca, episcopul a încuiat biserica cu cheia. S-a lăsat apoi împins de soldaţi. S-a lăsat apoi escortat de săbii ca un asasin pe străzile Constantinopolului până la palatul imperial.

La vederea acestui spectacol, la vederea idolului său escortat de soldaţi, mulţimea a uitat de Eutropius. Toată lumea a urmat cortegiului sfântului prizonier până la palat. Arcadius l-a primit pe Gură de Aur pe loc. Sfântul a spus pur şi simplu că biserica se bucura de imunitate printr-un drept sacru, şi că în virtutea acestui drept divin ea putea să-i acorde azil lui Eutropius. Biserica îi putea găzdui pe toţi oamenii care se refugiau în ea urmăriţi de justiţia umană. Arcadius a vrut să discute teologie cu Gură de Aur. Dar era prea iritat! Şi-a adus aminte ofensele aduse de Eutropius *preanobilei împărătese*. A spus că Eutropius nu se putea refugia într-o biserică din moment ce el însuşi desfiinţase dreptul de azil al acesteia. Gură de Aur argumenta spunând că gloria Bisericii era să-i găzduiască chiar şi pe duşmanii ei. Împăratul nu mai ştia ce să răspundă. Şi a început să plângă: plângea pentru că nu ştia ce să facă.

În acest timp mulţimea adunată sub zidurile palatului imperial se agita. Mulţimea şi soldaţii cereau în cor capul lui Eutropius. Împăratul Arcadius a făcut un efort şi a ieşit la balcon pentru a vorbi mulţimii ce fierbea sub ferestrele palatului. Împăratul nu era un orator. Mulţimea urla dezlănţuită şi cerea moartea lui Eutropius. Văzând că nu putea face faţă mulţimii şi nu putea spune nimic, împăratul a izbucnit în hohote în faţa lui Gură de Aur. Împăratul plângea în faţa mulţimii şi nu rostea un cuvânt. Plânsul împăratului a domolit poporul şi soldaţii ca o vrajă. Toţi au tăcut. Emoţionaţi. Întristaţi. Şi n-au mai cerut capul lui Eutropius. Eutropius a rămas în viaţă ascuns în biserică.

17

A doua zi după aceste evenimente era o duminică. Biserica era plină. Niciun singur cetăţean al Constantinopolului n-a rămas acasă. Toţi erau la biserică. Toţi voiau să afle noutăţi despre Eutropius şi să-l asculte pe Gură de Aur. Nici chiar de Paşti, spunea Gură de Aur, n-a fost atâta lume la biserică. Toţi veniseră să afle veşti despre marele eveniment care tocmai se petrecuse.

Omul cel mai puternic al imperiului căzuse, se afla ascuns în biserică. Gură de Aur îl apărase pe eunuc cu preţul vieţii sale şi continua să-l ocrotească. Gură de Aur ţinuse singur piept soldaţilor, mulţimii şi împăratului. Fusese condus încadrat de săbii. Erau lucruri care pasionau, care nu se întâmplau decât foarte rar. Gură de Aur era asemenea lui David, pentru că învinsese armata şi mulţimea... El singur. Era un record spectaculos. Curajul lui Gură de Aur a uimit poporul. O spune el însuşi: „Cursele nu mă fac să tremur... nimeni să nu-mi reproşeze că am greşit, şi lumea întreagă să-mi declare război. Căci un astfel de război nu poate decât să mă onoreze. Iată principiul în care vreau să vă educ. *Nu vă temeţi de mânia omului puternic, nu vă temeţi decât de tirania păcatului. Omul nu vă poate face rău. Voi singuri vă puteţi face rău.*"

Când episcopul a apărut să-şi ţină predica, s-a făcut o tăcere solemnă. Gură de Aur era mai palid decât de obicei. Era obosit. Evenimentele din ajun fuseseră foarte neplăcute. Mulţimea nu aproba gestul lui Gură de Aur. Cei mai mulţi dintre ei credeau că el nu trebuia să-l ocrotească pe Eutropius. Aproape că nu exista familie în oraş, în imperiu, care să nu fi fost lovită, umilită şi persecutată de Eutropius. Gură de Aur ştia că mulţimea voia să se răzbune şi dezaproba comportarea ei. A făcut semn cu mâna. Auditorii îl priveau. Înainte să fi rostit primul cuvânt, cortina care ascundea sanctuarul s-a ridicat ca la teatru şi Eutropius a apărut lângă altar ca pe o scenă. Stătea în genunchi, cu capul acoperit cu cenuşă, îmbrăcat în zdrenţele cu care se deghizase când fugise din palat. Eunucului îi clănţăneau dinţii în gură de frică şi privirile îi erau îngrozite la vederea mulţimii aflate la câţiva paşi de el. Era un spectacol pe care nimeni nu-l prevăzuse. Emoţia era maximă. Profitând de această emoţie, Gură de Aur s-a adresat întregii populaţii a Constantinopolului aflată înaintea lui, în faţa lui Eutropius:

„În aceste clipe ne este îngăduit să spunem cu înţeleptul: Deşertăciunea deşertăciunilor, toate sunt deşertăciune."

Arătând cu degetul spre omul nenorocit care stătea în genunchi, copleşit, înspăimântat înaintea mulţimii, Gură de Aur l-a întrebat pe Eutropius:

„Unde sunt acum strălucirile puterii consulare? Unde este lumina lămpilor şi a torţelor? Unde sunt aplauzele şi corurile, dansurile, festinurile şi adunările vesele? Unde sunt mesele încărcate de carne, vinul băut pe rând zile întregi, mâncărurile

rafinate, limba subţire a servitorilor puterii? Toate acestea au trecut...” Întorcându-se spre Eutropius, Gură de Aur a spus:

„Nu ţi-am spus neîncetat că bogăţia e trecătoare? Nu m-ai ascultat. Nu ţi-am spus: e ca slujitorii nerecunoscători, care nu se gândesc decât să scape? Nu ai vrut să mă crezi. Şi totuşi experienţa ţi-a demonstrat că nu e numai un lucru fugar şi nerecunoscător, dar şi de moarte, fiindcă te face palid şi tremurător... Ai luptat împotriva Bisericii, şi Biserica ţi-a deschis braţele să te primească. Biserica pe care ai persecutat-o nu are azi decât o singură grijă: să-ţi întindă mâna în necaz şi să te mântuiască.” Şi adresându-se mulţimilor, Gură de aur zis:

„Cine a fost mai mare ca omul acesta? Nimeni în toată lumea nu putea spune că avea bogăţia lui. Nicio cinste nu-i lipsea, şi iată că a ajuns mai nenorocit decât captivul în lanţuri, mai gol decât sclavul, mai sărac decât cerşetorii flămânzi... Nu are acum înaintea lui decât săbii scoase, călăi, torturi înfricoşătoare... În faţa lui stă neîncetat chinul în toate formele lui, moartea cu toate grozăviile ei.”

Gură de Aur le-a mai spus credincioşilor să fugă de păcatele lui Eutropius. Şi el să le servească drept exemplu.

Gură de Aur îşi menţinea cu toată energia hotărârea de a continua să-l apere pe Eutropius. „A atacat Biserica? Da, dar s-a refugiat în ea... E oare triumf mai răsunător decât prezenţa acestui vinovat în această incintă? Să-l respectăm pe Eutropius în azilul său... El este aici cea mai frumoasă podoabă a altarului... El însuşi a închis acest azil şi a abrogat prin propria lui lege iertarea pe care acum o imploră. Fără îndoială, dar prin însăşi fapta sa el face mai puternică inviolabilitatea acestui azil.”

După ultimele cuvinte, cortina a căzut peste Eutropius. Mulţimea a ieşit din biserica Sfânta Sofia răvăşită ca după un spectacol foarte violent.

18

Gură de Aur l-a ţinut pe Eutropius în biserică sub protecţia sa timp de trei zile. Nici împăratul, nici armata, nici mulţimea nu îndrăzneau să-l smulgă de acolo.

Acest fapt constituia o mare victorie pentru Gură de Aur. O singură persoană însă nu putea renunţa la răzbunare. Era Eudoxia. O femeie ţine uneori la răzbunare mai mult decât la

viaţa ei. Eudoxia nu mai putea trăi dacă nu făcea să cadă capul lui Eutropius care o umilise. A trimis la biserică emisari imperiali care i-au jurat lui Eutropius că îi vor cruţa viaţa. Eutropius i-a crezut. A fugit din biserica lui Gură de Aur. De îndată ce a părăsit incinta bisericii a fost însă arestat, pus în lanţuri şi deportat în Cipru. Gură de Aur şi-a anunţat credincioşii că dacă Eutropius n-ar fi părăsit biserica, n-ar fi fost arestat. Cel care părăseşte Biserica lui Iisus este întotdeauna în primejdie. În foarte mare primejdie. Omul nu este în siguranţă decât în incinta bisericii.

19

Împăratul nu voia să-l ucidă pe Eutropius pentru că jurase să-i cruţe viaţa. Şi nu voia să-şi încalce jurământul. Eudoxia a găsit un magistrat pe nume Aurelian, care a început să instruiască procesul eunucului. Lui Eutropius trebuiau să i se ierte toate crimele pe care le comisese, aşa cum îi jurase împăratul. Dar trebuia în acelaşi timp să fie condamnat, ca să se facă pe plac împărătesei. Lucrul era uşor pentru un magistrat. Justiţia îşi are logica ei proprie. Justiţia poate condamna un om achitându-l şi îl poate achita condamnându-l.

Eutropius a fost iertat pentru toate crimele pe care le-a comis de-a lungul vieţii sale. A fost iertat pentru insultele aduse împărătesei. A fost iertat pentru jafuri, pentru abuzurile de încredere, pentru torturi, pentru asasinate, pentru corupţie. Aşa cum i s-a promis. A fost iertat pentru toate.

În timpul anchetei, Aurelian, prefectul pretoriului, a descoperit un portret al lui Eutropius făcut în ziua în care eunucul fusese instalat în funcţiile sale de consul. Ochiul magistratului căuta o nouă crimă pentru care împăratul nu-i acordase iertarea pentru că nu o cunoştea. Magistratul a căutat deci o crimă în portretul eunucului. Sub uniforma consulară a găsit amestecată cu alte embleme purtate de Eutropius o emblemă care nu figura pe uniforma oficială de consul. Era o emblemă, o stea sau poate o bijuterie pe care croitorul care a croit uniforma de consul o prinsese printre celelalte podoabe fie din neglijenţă, fie din ignoranţă. Dar singur împăratul avea dreptul să poarte acea minusculă emblemă. Oricare altul decât el care ar fi purtat-o se făcea vinovat de crimă de lezmaiestate. Şi pedeapsa era moartea. Eutropius şi-a pierdut deci capul pentru

un fir, pentru o emblemă, pentru un nasture pe care îl purtase într-o zi pe o haină; poate chiar fără să ştie că-l purta. Lui Eutropius i s-a tăiat capul din cauza acestui ornament vestimentar. Fiindcă toate celelalte crime i-au fost iertate. Împăratul a jurat să i le ierte. Şi împăratul şi-a ţinut jurământul.

20

Gură de Aur era foarte supărat. Nu suferea atât pentru că Eutropius fusese decapitat, deşi i se promisese că i se va cruţa viaţa, nici pentru că Eudoxia era răzbunătoare. Sfântul încerca o suferinţă imensă pentru că exemplul lui Eutropius nu servise la nimic credincioşilor.

Niciunul dintre creştini nu-şi schimbase modul de viaţă după acest exemplu. Şi aceasta îl întrista peste măsură pe sfânt. Nu numai că parohienii lui Gură de Aur n-au devenit mai buni după căderea lui Eutropius, dar ei au făcut exact ceea ce făcuse acesta. De exemplu, toţi cei care au avut ocazia s-au năpustit ca nişte şacali asupra averii lui Eutropius. Fiecare voia să prindă ceva. Exemplul eunucului nu folosise la nimic. Credincioşii voiau să se îmbogăţească aşa cum voise şi eunucul. Şi chiar cu averea acestuia. Un sfânt suferă pentru păcatul oamenilor mai mult decât pentru o rană făcută trupului său.

VI

1

Eutropius a fost decapitat în Colchida. Statuile sale au fost sparte. Bunurile sale au fost confiscate. Dar abuzul de putere şi nedreptatea n-au dispărut o dată cu el. Arcadius îşi continua viaţa sa de împărat somnolent. Eudoxia a fost cea care l-a înlocuit pe Eutropius în postul de consilier al împăratului. Împărăteasa blondă se ocupa de toate problemele imperiului secondată de trei prietene intime: Eugrafia (căreia Gură de Aur îi spusese să nu mai facă eforturi inutile de întinerire), Castricia şi Marcia. Despre aceste treî prietene ale împărătesei Eudoxia istoria nu vorbeşte decât de rău. Adunaseră averi fabuloase, practicau traficul de influenţă şi nimeni nu le putea rezista. Conduceau imperiul împreună cu Eudoxia.

Cele trei femei ca şi împărăteasa îşi aveau aghiotanţii lor. Eudoxia îl avea pe comitele Ioan, amantul împărătesei. Era apoi Aurelian, magistratul care-l condamnase pe Eutropius şi căruia cele trei doamne şi împărăteasa îi admirau îndemânarea în a deforma şi a aplica paragrafele legii. Venea în fine Saturnin, soţul Castriciei. Aceasta era echipa care conducea imperiul.

Un singur om se opunea deschis echipei de la palat: episcopul Gură de Aur. El le cerea împărătesei şi doamnelor ei să fie virtuoase, aşa cum cerea de altfel tuturor creştinilor.

Această invitaţie la virtute nu plăcea nobilelor doamne. Al doilea lucru care deranja imperiul condus de Eudoxia erau goţii. Tribigild şi Gainas împreună cu compatrioţii lor blonzi îşi ridicaseră tabăra într-o periferie de la marginea Constantinopolului şi în fiecare noapte ameninţau capitala cu distrugerea. Împăratul a încercat să trateze cu ei. Nu avea armată ca să-i învingă. Trebuia deci să negocieze cu goţii. Tribigild şi Gainas au răspuns că acceptau să trateze cu împăratul, dar cu el personal. Problemele de dezbătut erau treburi de bărbaţi. Dar la palat totul era condus de femei şi de cei trei secretari ai lor. Pentru a putea discuta în linişte cu împăratul, de la bărbat la bărbat, goţii au cerut să le fie trimişi

mai întâi cei trei protejaţi ai femeilor de la palat: Aurelian, Safurnin şi comitele Ioan cu care să fie liberi să facă după bunul lor plac. Împăratul nu ştia ce răspuns să dea goţilor. Eutropius nu mai era, pentru a-i da sfat. Arcadius a întrebat-o deci pe Eudoxia, care luase locul lui Eutropius. Pentru nimic în lume Eudoxia n-ar fi acceptat să se despartă de comitele Ioan, amantul său. Dar goţii ameninţau că vor pătrunde în Constantinopol dacă li se refuza predarea celor trei demnitari. Eudoxia a pregătit un răspuns negativ pentru goţi. Era dispusă să declanşeze lupta, chiar dacă această luptă avea să se soldeze cu distrugerea Constantinopolului, mai degrabă decât să-l predea pe amantul său. Eudoxia a dus răspunsul negativ soţului ei ca acesta să-l semneze. Era deja prea târziu. Făcând un act cavaleresc, cei trei bărbaţi închiriaseră o barcă şi plecaseră în noapte la barbari ca să se predea şi să salveze astfel Constantinopolul de invazie. Au preferat să se predea de bunăvoie barbarilor, să se ofere torturii pentru a salva imperiul.

2

Gainas şi Tribigild i-au primit pe cei trei aristocraţi aşa cum era de aşteptat. Mai întâi le-au poruncit să se dezbrace şi să apară complet goi înaintea căpeteniilor gote. I-au pus în lanţuri. După care au chemat călăul şi au poruncit aristocraţilor să-şi pună capul pe butuc ca să fie tăiat cu securea. Dar când securea ajungea la gâtul prizonierului şi îi dădea frisoane călăul ridica securea. Şi tot începea din nou. Iar căpeteniile gote se amuzau decapitându-i fără să-i decapiteze pe cei trei prizonieri, şi asta de zeci de ori. Fiindcă prizonierii simţeau frisonul morţii de fiecare dată când securea ajungea deasupra capului lor. Aceste decapitări suspendate în ultima secundă au durat mai multe zile.

Când Gură de Aur a aflat ce se petrecea în tabăra gotă a urcat în barcă şi a plecat la barbari. S-a dus singur ca să trateze cu ei. Un sfânt nu se teme de barbari. I-a cerut lui Gainas să înceteze supliciul celor trei prizonieri pentru că nu era un lucru demn din partea unui bărbat. Gainas a fost impresionat de curajul acestui episcop care venea în tabăra duşmană fără teamă şi care îi vorbea căpeteniei gote de la egal la egal. Gainas a cruţat viaţa celor trei captivi. I-a exilat. După care goţii i-au cerut împăratului în persoană să vină în tabăra lor pentru a

negocia. Gură de Aur l-a luat pe împărat şi l-a dus cu el la goţi. Episcopul a asistat la toate tratativele. Goţii îi cereau împăratului conducerea supremă a armatei imperiale. În schimb îi promiteau să se comporte ca soldaţi disciplinaţi şi să apere imperiul. După aceste acorduri goţii au intrat în Constantinopol ca apărători ai oraşului, nu ca invadatori. Era o nouă victorie a lui Gură de Aur care-şi salvase credincioşii de asaltul barbarilor.

3

Pentru Gură de Aur evenimentul era însă unul secundar. El voia în primul rând să-i salveze pe oameni de la păcat. Şi această salvare nu putea veni decât prin Biserică. El era atletul care lupta pentru ea şi o apăra.

Barbarii însă au îndrăznit să atace Biserica. Goţii fuseseră acceptaţi şi li s-a permis să se stabilească în imperiul roman cu condiţia să devină creştini. La acea dată însă împăratul Romei era arian. Intrând în imperiu, goţii au devenit prin urmare arieni. Un alt împărat a urmat. Religia împăratului era religia oficială a imperiului. Noul împărat era însă ortodox şi le-a cerut goţilor să abjure arianismul şi să îmbrăţişeze ortodoxia; să primească deci religia imperială aşa cum e de datoria oricărui bun soldat şi bun cetăţean. Goţii au refuzat. N-au facut-o din motive de doctrină. Îşi aveau logica lor: era ridicol, spuneau, să-ţi schimbi religia cu fiecare nou împărat pentru a avea totdeauna aceeaşi religie cu aceasta. Religia era pentru ei o chestiune pe care o luau foarte în serios. Şi goţii au rămas arieni. Iar acum, că toată armata Imperiului Roman de Răsărit era compusă din goţi, au cerut dreptul să aibă biserici ariene. Împăratul i-a răspuns lui Gainas că această chestiune trebuia dezbătută cu Gură de Aur. Episcopul s-a supărat. Era apărătorul Bisericii. Şi nu putea deschide în oraşul său biserici eretice.

Pentru sfântul episcop Biserica era una: cea întemeiată de apostoli. Tot restul era erezie. Deci arienii erau eretici. Nu-i putea lăsa să invadeze adevărata Biserică, Biserica apostolilor, fiindcă misiunea sa de episcop era să-şi apere Biserica chiar cu preţul vieţii lui. De această dată Gainas a avut în faţa lui un adevărat războinic hotărât să nu cedeze şi să-şi apere Biserica. Să o apere împotriva păcatului, împotriva ereziei arienilor, împotriva tuturor

primejdiilor. Îndrăzneala lui Gură de Aur l-a făcut pe Gainas să nu mai ceară biserici pentru arieni.

Gură de Aur le vorbea goţilor care deveniseră ortodocşi pe limba lor, în biserica lor, prin intermediul unui tălmaci. Dar goţii aveau alte preocupări mai grave. Erau în plină decădere. Tribigild tocmai murise. Un alt got, Praviha, i-a propus împăratului să-i atace pe concetăţenii săi pe la spate şi să-i alunge din capitală. Populaţia înarmată de Praviha şi gărzile imperiale au masacrat într-o noapte toţi goţii lui Gainas care se aflau în Constantinopol. Gainas a fugit în Carpaţii româneşti de astăzi unde a fost ucis de huni. Capul său în vârful unei suliţe a fost trimis drept cadou Eudoxiei. Hunii ştiau că acest cadou va face mare plăcere împărătesei. Gainas era unul din cei care îl torturaseră pe amantul său, comitele Ioan.

Cadoul hunilor a făcut într-adevăr mare plăcere împărătesei.

VII

1

Gură de Aur repurtase o victorie spectaculoasă asupra lui Eutropius şi asupra goţilor. Ar fi avut dreptul la o clipă de răgaz. Toată viaţa sa nu fusese decât un şir de lupte şi de victorii. Dar Gură de Aur nu trăia decât pentru luptă. Un sfânt trăieşte într-o „permanentă frică şi cutremurare”. Gură de Aur o spunea el însuşi foarte frumos: un sfânt trăieşte „într-o frică permanentă pentru a fi astfel într-o permanentă siguranţă”. Ca şi Sfântul Pavel, era mereu preocupat de problema Judecăţii de Apoi.

„Tremur ca nu cumva după ce am vestit altora Evanghelia, să nu fiu eu însumi osândit.” Această frază a Sfântului Pavel, Gură de Aur o citase în prima sa cuvântare de preot. Şi cât timp va trăi va avea această frază în inima sa. Se străduia să nu comită greşeli în calitatea sa de părinte duhovnicesc, fiindcă acum era responsabil faţă de Dumnezeu nu doar de propriile păcate, ci şi de cele ale tuturor credincioşilor săi. Era o responsabilitate grea.

În luna lui septembrie a anului 400 Gură de Aur prezida la Constantinopol un sinod alcătuit din douăzeci şi nouă de episcopi. La ultimele şedinţe i s-a prezentat un episcop străin numit Eusebiu al Valentinopolisului. Eusebiu era un om de la munte. Episcopia sa cuprindea sate căţărate pe culmile munţilor. Cuvântul său era direct şi aspru. Venea, i-a spus Eusebiu lui Gură de Aur, să denunţe nelegiuirile comise de anumiţi episcopi din Asia şi să ceară pedepsirea acestor fărădelegi episcopale. Gură de Aur i-a cerut lui Eusebiu detalii. Fără urmă de ezitare, Eusebiu a afirmat că în toată Asia demnităţile ecleziastice se vindeau, făcându-se comerţ cu ele. Se vindeau până şi crucile episcopale. Existau tarife. Această comercializare a demnităţilor, a Sfintelor Taine şi a crucilor episcopale fusese instaurată de episcopul Antonin al Efesului.

În afara acestui comerţ care era foarte rentabil şi care se practica pe scară largă, Antonin topise toate vasele de argint ale bisericii şi le vânduse. Vânduse apoi argintul topit al podoabelor

sfinte. Mai mult, acest Antonin al Efesului luase marmura baptisteriului episcopal şi se folosise de ea pentru a-şi construi la el acasă băi superbe. După care Antonin luase coloanele de marmură ale bisericii pentru a-şi împodobi sufrageria. Antonin trăia împreună cu o femeie în mod oficial, în văzul tuturor, şi avea cu ea un cârd de copii. Gură de Aur asculta aceste acuzaţii cu capul în mâini. Un diacon i-a adus aminte că trebuia să săvârşească Liturghia şi l-a chemat să vină în biserică. Gură de Aur a refuzat. Când afli astfel de lucruri nu mai poţi săvârşi Liturghia. Pe sfântul îl dureau urechile. Ştia însă că Efesul nu ţinea de dieceza sa. Episcopii Constantinopolului nu interveniseră acolo niciodată. Şi ce dacă! Gură de Aur intervenea oriunde trebuia să apere Biserica.

2

Gură de Aur a început deci o anchetă pentru a şti dacă acuzaţiile aduse împotriva episcopului Efesului erau adevărate. Din nefericire totul era adevărat. Un creştin din Asia i-a mărturisit lui Gură de Aur într-o scrisoare: „De mulţi ani, cu-vioase părinte, suntem conduşi împotriva oricărei reguli şi împotriva oricărui drept. Te rugăm deci să vii aici.” Sfântul era bolnav. Iarna era în toi. Delegaţia hunilor care-l omorâseră pe Gainas în Carpaţi urma să sosească la Constantinopol cu capul generalului got pentru a i-l oferi împărătesei Eudoxia. În alte împrejurări Gură de Aur ar fi vorbit de iubirea pe care trebuie să o avem pentru duşmanii noştri şi ar fi sfătuit-o pe împărătească să nu mai cadă în barbarie acceptând darul hunilor. Dar acum sfântul nu mai avea decât o singură preocupare: curăţirea Bisericii Efesului. Biserica este trupul lui Hristos şi el trebuia să păstreze Biserica curată. Pe 9 februarie 401 Gură de Aur s-a îmbarcat pentru Asia. În timpul călătoriei s-a dezlănţuit o furtună cumplită. Pentru ca nava pe care călătorea sfântul să nu fie spartă de valuri, marinarii au aruncat ancora pe un ţărm pustiu. Acolo, lipsiţi de apă şi de hrană şi bătuţi de valuri, Gură de Aur şi preoţii care-l însoţeau au trebuit să aştepte trei zile ca furtuna să se liniştească. Au ajuns în port epuizaţi de boli şi lipsuri. La Efes, Gură de Aur a convocat un sinod din şaptezeci de episcopi. Au fost aduşi şi preoţii şi episcopii vinovaţi de a-şi fi cumpărat cu aur episcopatul. Pentru că arhieria nu se cumpără. Antonin,

traficantul de har şi demnităţi, a murit. A murit înainte de a fi judecat. Clienţii săi, cei care cumpăraseră demnităţile, au venit şi au mărturisit adevărul, adică preţul pe care l-au plătit şi în câte rate. Banii cu care au plătit crucile şi demnităţile erau bani buni. Acum, dacă Gură de Aur voia să le ia înapoi crucile de episcopi şi să-i depună din preoţie, trebuia să le dea înapoi aceşti bani. Ei făcuseră un târg. Mai mult, cei care cumpăraseră preoţia au mărturisit că au fost induşi în eroare şi că au acţionat de bună-credinţă. „E adevărat că am dat aceşti bani. Am crezut că aşa e obiceiului”, spuneau ei.

Gură de Aur simţea o durere nemărginită pentru această vânzare a Sfintelor Taine, dar cei care plătiseră erau victime. Gură de Aur i-a depus din treapta preoţiei, dar, pentru că erau victime şi fuseseră de bună-credinţă în momentul în care au plătit un lucru care nu se vinde, le-a dat o hotărâre care le permitea să-i urmărească în justiţie pe moştenitorii lui Antonin în faţa tribunalului civil şi să-şi ia înapoi banii. Unii dintre ei îşi dăduseră ultimul ban pentru achitarea tarifului cerut şi acum se găseau concediaţi şi ruinaţi. Sfântul le-a promis să-i vorbească împăratului şi să-l implore să-i scutească pentru câtva timp de impozite. Era tot ce putea face un sfânt.

În locul lui Antonin, Gură de Aur a lăsat ca episcop al Efesului pe diaconul Heraclide. Din Asia s-a dus în provinciile vecine: în Licia, în Caria, în Pamfilia, în Frigia şi în Pont. Şaisprezece episcopi au fost destituiţi şi înlocuiţi.

În Nicomidia, Gură de Aur a găsit ca episcop un tămăduitor şi un iluzionist pe numele lui Gerontius din Milano. Îmbrăcat cu haine episcopale, iluzionistul avea cele mai mari facilităţi de a-şi exersa meseria. Gură de Aur l-a destituit pe magician şi i-a luat înapoi veşmântul. Dar poporul Nicomidiei îl iubea pe magicianul Gerontius. Poporul iubeşte întotdeauna magicienii şi iluzioniştii. Mulţimea a protestat împotriva înlocuirii lui Gerontius şi a adresat o plângere împăratului. Provinciile în care s-a dus Gură de Aur, unde a depus episcopi numind alţii în locul lor, nu erau sub jurisdicţia sa. Iar canoanele interziceau unui episcop să se amestece în afacerile altei dieceze. Scandalul şi necurăţia Bisericii lui Hristos din Asia erau însă atât de mari încât sfântul trecuse peste datinile bisericeşti. Lupta pentru Biserica lui Hristos acolo unde se afla ea. Nu lupta pentru procedură. S-ar fi considerat în stare de păcat dacă n-ar fi apărat Biserica acolo unde aceasta era în primejdie. Şi a preferat să fie încadrat de săbii ca un răufăcător pentru a fi încălcat datinile mai degrabă

decât să fie în stare de păcat. Fiindcă este un păcat să nu aperi Biserica.

„Dacă veţi fi înconjuraţi de arme deşi n-aveţi păcate, Dumnezeu va şti să vă apere. Dacă sunteţi însă păcătoşi, chiar de veţi fi în rai, veţi fi alungaţi”, spunea Gură de Aur. Pentru a nu fi păcătos în faţa lui Dumnezeu, sfântul a încălcat datinile. Un sfânt îl respectă pe Dumnezeu, nu datinile.

3

Periplul lui Gură de Aur a durat trei luni. La întoarcerea sa în Constantinopol sfântul a aflat schimbările petrecute între timp. În primul rând, împotriva lui Gură de Aur se formase un complot ai cărui conducătorii erau episcopii nemulţumiţi.

Bătrânul episcop Acachie, care găsise odăile palatului episcopal atât de austere încât crezuse că a fost găzduit în odaia vizitiului, devenise duşmanul moarte al sfântului. Bătrânul era una din căpeteniile conspiraţiei. Era apoi un episcop numit Severian gelos pe gloria lui Gură de Aur. Veneau apoi câţiva episcopi din Antiohia şi care ar fi vrut să aibă gloria concetăţeanului lor. Locul de întâlnire al conspiratorilor era la Eugrafia căreia Gură de Aur îi spusese că era indecent să încerce să se întinerească. Era o femeie în vârstă şi sfântul îi făcuse observaţia că nu era de bun-simţ să se îmbrace ca o fată tânără. Eugrafia dorea să vadă în locul lui Gură de Aur un episcop care îi spusese că era tânără, aşa cum îi spuneau Severian şi ceilalţi episcopi conspiratori.

În rândul conjuraţilor se aflau şi episcopii depuşi recent, cei care cumpăraseră Taina Preoţiei. Şi ei erau împotriva sfântului. Veneau apoi prietenele Eugrafiei: Castricia şi împărăteasa însăşi. Lor li se adăugau fecioarele care nu mai aveau permisiunea să locuiască cu preoţii, precum şi preoţii care nu mai aveau permisiunea să locuiască cu fecioarele agapete. Un alt episcop ar fi permis din nou această coabitare. Doreau deci să aibă un alt episcop care i-ar autorizat să reia viaţa comună de altădată. Împotriva lui erau şi bogaţii, oamenii eleganţi ai Constantinopolului, cei care iubeau teatrul, căci n-a existat un duşman mai mare al teatrului decât Gură de Aur. Toţi voiau să aibă un nou episcop.

În schimb, poporul, mulţimile, proletariatul, oprimaţii, cei care nu aveau ocrotitor, poporul Constantinopolului cerea cu patos întoarcerea sfântului. Poporul a simţit absenţa lui Gură de Aur. Episcopul intervenea zilnic în favoarea sa. Îl ajuta zilnic. Timp de trei luni poporul Constantinopolului rămase fără ocrotitor. Şi la vestea sosirii sfântului, poporul s-a adunat pe chei cu o zi înainte de sosirea navei. Toată mulţimea săracă era în port. De îndată ce nava s-a văzut pe mare, mulţimea a început să strige şi să fluture batistele. Când nava a sosit în port bucuria a luat proporţiile unui delir. Gură de Aur a fost ridicat pe sus. Strigând, aplaudând, plângând de bucurie, mulţimea l-a adus pe braţe până la reşedinţa sa. Sfântul nu era în stare să vorbească. Era prea obosit. A făcut un semn şi le-a cerut locuitorilor să-l lase singur până a doua zi, să se întoarcă la ei acasă. Dar mulţimea a rămas pe străzi toată noaptea. A doua zi, când sfântul s-a adresat săracilor, adevăraţilor creştini, adevăraţilor credincioşi, el a rostit mai degrabă cuvinte care se spun iubiţilor după o scurtă despărţire. Căci poporul îl iubea pe Gură de Aur cum şi el iubea poporul cu patimă:

„Dacă suntem despărţiţi cu trupul, a spus el mulţimii, rămânem uniţi în iubire. Adunarea voastră mi-a fost mereu în minte pe când străbăteam marea şi tresăream de speranţă la gândul revederii voastre.”

Declaraţiile de iubire ale mulţimii faţă de Gură de Aur au fost la fel de aprinse ca declaraţiile de iubire pe care le adresase sfântul credincioşilor. El a spus poporului: *„Vă iubesc aşa cum mă iubiţi şi voi, ce aş fi eu fără voi? Voi sunteţi tatăl meu, sunteţi mama mea, sunteţi fraţii mei, sunteţi copiii mei, sunteţi toată lumea. N-am nici bucurie, nici durere care să nu fie ale voastre şi când unul dintre voi piere, pier şi eu o dată cu el.”* Când a auzit aceste declaraţii mulţimea a fost în delir.

În tot imperiul nu era un om iubit cu o mai mare dragoste de popor decât Gură de Aur.

Această iubire pasionată trebuia să declanşeze drame. Căci toate pasiunile sfârşesc în deznodăminte dramatice.

4

Gură de Aur nu se interesa de complotul pe care îl urzeau doamnele palatului şi episcopii. Ajutat şi de vârstă, el era în

această perioadă complet detaşat de preocupările pământeşti, dar când a văzut Biserica ameninţată, Gură de Aur a devenit atletul care coboară în arenă şi luptă aşa cum luptase împotriva soldaţilor pentru a-l salva pe Eutropius. Gură de Aur a observat că episcopii săi frecventau zilnic casele femeilor din aristocraţie, că luau prânzul cu cei bogaţi, că duceau o existenţă mondenă. Cu siguranţă acesta nu era un lucru pe placul lui Dumnezeu. Un episcop este un părinte duhovnicesc care trebuie să ducă o viaţă plăcută Domnului. Gură de Aur i-a admonestat în public pe doi episcopi care îşi petreceau zilele în invitaţii şi recepţii. Ei se numeau Antioh şi Severian.

„Antioh şi cu tine, i-a spus sfântul lui Severian, duceţi o viaţă de paraziţi şi de linguşitori; aţi ajuns de râsul oraşului şi sunteţi de comedie pentru cei ce joacă pe scene.”

Într-o altă zi, Gură de Aur le-a spus şi mai categoric celor doi episcopi subalterni că erau pe calea păcatului:

„Adunaţi-i în jurul meu pe aceşti preoţi ai necinstei care mănâncă la masa Izabelei, ca să le spun ca altădată Ilie: Până când veţi şchiopăta cu amândouă picioarele? Dacă Baal este Dumnezeu, mergeţi înaintea lui. Dacă masa Izabelei este şi a lui Dumnezeu, mâncaţi, mâncaţi, mâncaţi până veţi vomita.”

Într-o zi Severian s-a certat cu un diacon al lui Gură de Aur numit Serapion. Diaconul era unul din cei mai credincioşi colaboratori ai lui Gură de Aur. Era egiptean. Serapion avea un singur defect, pentru că nu există om fără defect. Serapion era violent, de parcă sângele îi fierbea în vine. Într-adevăr, cu toate posturile, cu toate rugăciunile şi lipsa de somn la care se silea, sângele diaconului Serapion fierbea în permanenţă. Serapion s-a luat la ceartă cu episcopul conspirator Severian. Cearta a fost provocată ca de obicei de Serapion. Diaconul lui Gură de Aur n-a avut răbdare să aştepte să fie provocat. După întoarcerea lui Gură de Aur, Serapion fierbea de mânie împotriva conspiratorilor. Într-o zi – când Severian trecea pe lângă el – Serapion n-a vrut să-l salute. A urmat un schimb de cuvinte aspre cum avea obiceiul Serapion să rostească. Severian şi-a pierdut orice măsură şi a spus şi el cuvinte pe care chiar un episcop furios nu le poate rosti! Episcopul ar fi spus între alte lucruri: „Dacă Serapion moare creştin, atunci Dumnezeu nu S-a făcut om.” Au fost aduşi martori. Severian a repetat fraza. Nu se ştie ce a vrut să spună episcopul cu aceste cuvinte, dar mulţimea care era pornită împotriva conjuraţilor a făcut din fraza lui Severian un sacrilegiu şi o erezie. Episcopul a fost dus în faţa

unui sinod, cuvintele sale au fost considerate grave. Severian a fost deci suspendat din funcţiile sale. I s-a interzis accesul în catedrala în care rostise aceste cuvinte de sacrilegiu. Lovit de această sentinţă poate prea dură, Severian a rostit reproşuri şi ameninţări la adresa lui Gură de Aur. Era un lucru foarte grav. Aflând că Severian i-a ameninţat idolul, mulţimea a plecat ca un singur om să-l pedepsească pe Severian. Vestea că cineva a îndrăznit să-l ameninţe pe Gură de Aur a ridicat populaţia din tot oraşul care a pornit din toate cartierele să-l caute pe episcopul Severian pentru a-l pedepsi. Acesta a reuşit să scape de furia poporului fugind noaptea într-o barcă. Dar mulţimea nu s-a potolit. Căuta alţi vinovaţi. Împăratul, împărăteasa, doamnele palatului l-au rugat pe Gură de Aur să-l ierte pe Severian şi să anuleze pedeapsa dată de sinod. În acelaşi timp, împărăteasa l-a chemat pe Severian în capitală. Întors la Constantinopol, în ciuda protecţiei împărătesei, a poliţiei şi a armatei, episcopul n-a putut apărea nicăieri. A rămas ascuns. Dar chiar şi în ascunzătoarea sa nu era în siguranţă. Mulţimea nu îngăduia nimănui să-i atace ocrotitorul, pe Sfântul Gură de Aur. Văzând că situaţia lui Severian, episcopul său preferat, nu părea să se amelioreze, împărăteasa a apărut într-o zi în biserică în timpul slujbei ţinându-l în braţe pe ultimul său nou-născut. A îngenuncheat înaintea lui Gură de Aur şi l-a rugat în numele copilului ei să-l ierte pe Severian. Fără iertarea rostită de Gură de Aur mulţimea nu putea fi domolită. Cum se cuvenea unui sfânt, Gură de Aur l-a iertat pe Severian. Nu era însă la fel de uşor să potolească revolta poporului împotriva lui Severian şi a conjuraţilor. Dar Gură de Aur ştia să vorbească mulţimilor cu pasiune şi mulţimile îl urmau. A cerut poporului să-i ierte pe duşmanii săi personali şi pe cei care îi voiau răul aşa cum i-a iertat el însuşi. Mulţimea a scrâşnit din dinţi, dar s-a supus.

VIII

1

Complotul aristocraţilor şi al episcopilor lumeşti din Constantinopol eşuase. Sfântul a fost însă atacat din nou. De această dată atacul venea de altundeva, din Egipt, de la Teofil al Alexandriei. Teofil era cel care-l sfinţise pe Gură de Aur episcop din ordinul lui Eutropius. Deţinător al unui vechi scaun apostolic al Răsăritului, el era deranjat de importanţa pe care o luase episcopul Constantinopolului în problemele bisericeşti. De aceea s-a înţeles cu Eudoxia ca să-l înlăture pe Ioan. Teofil era supranumit faraonul creştin. Episcopii Alexandriei fuseseră supranumiţi astfel pentru că administraţia imperială i-a lăsat liberi în Egipt să gestioneze treburile civile ca şi treburile Bisericii. Mai mult, ei dobândiseră o mare autoritate. Predecesorul lui Teofil, Sfântul Atanasie, fusese un mare adversar al arianismului. Unul din cei mai mari Părinţi ai Bisericii. Carierea lui Teofil al Alexandriei începuse să ia amploare când a început să distrugă temple şi biblioteci. Creştinii egipteni credeau că îi slujesc Domnului con- stituindu-se în echipe, pe care păgânii le numeau „bandele negre”, şi distrugând templele zeilor antici. Cel mai mare distrugător de temple a fost Teofil al Alexandriei. El conducea personal detaşamentele de soldaţi şi ataca templele frontal. Uneori păgânii rezistau. Teofil conducea el însuşi jefuirea templelor şi pedepsirea păgânilor. Demolând temple, Teofil s-a molipsit de boala faraonilor. A fost atins de boala pietrei. A început să reconstruiască fără întârziere nu piramide, ci biserici cu aceeaşi înflăcărare cu care faraonii au pus să se construiască piramidele lor. Mai mult, avea colecţii inestimabile de idoli, de obiecte păgâne, din care şi-a făcut o comoară. Din banii săi ridica biserici. Şi pentru că cine iubeşte cu pasiune pietrele ajunge fatalmente să dispreţuiască omul, Teofil nu mai iubea deloc oamenii. Era crud. Acest faraon a intrat în complicitate cu Eudoxia pentru a-l ataca pe Gură de Aur. Era cel mai indicat pentru a o face. Teofil era specialist în demolări, în distrugeri şi în exterminări.

2

Monahii numiţi „fraţii lungi” au fost pretextul care i-a permis crudului faraon să se năpustească împotriva lui Gură de Aur. Gură de Aur ştia ceea ce ştia toată lumea creştină din secolul IV: că în deşertul Nitriei în Egipt existau patru fraţi. Toţi patru erau adevăraţi atleţi ai lui Hristos. Lumea îi cunoştea după porecla lor: „fraţii lungi”. Toţi patru erau înalţi şi, pentru că mâncau puţin şi nu dormeau aproape deloc, erau cumplit de slabi toţi patru, ceea ce îi făcea să pară încă şi mai mari decât erau în realitate. Din această cauză oamenii îi numea „fraţii lungi”. În realitate ei se numeau: Ammoniu, Dioscor, Eftimie şi Eusebie. Îmbrăcaţi doar cu piei de oaie, cu pieptul şi picioarele goale, ei trăiau ca asceţi în adâncul deşertului Nitriei.

Episcopul Alexandriei a vrut să-i scoată din deşert pe toţi cei patru fraţi ca să-i facă episcopi. Ar fi fost adevăraţi păstori şi conducători de suflete. Dar cei patru fraţi n-au vrut să părăsească deşertul. Într-o zi, Teofil, faraonul creştin care nu acţiona decât în forţă, a trimis un detaşament de soldaţi cu ordinul de a-l aresta pe unul din cei patru fraţi şi a-l aduce la Alexandria pentru a-l face episcop. Teofil avea nevoie de un bun episcop. A zorit deci armata să i-l aducă pe Ammoniu în lanţuri... Când a văzut soldaţii veniţi să-l ia pentru a fi făcut episcop, Ammoniu a luat cuţitul pe care îl folosea la curăţatul legumelor şi şi-a tăiat o ureche. Canoanele Bisericii prevedeau că pentru a fi episcop trebuia să ai două urechi, un nas şi doi ochi. Ammoniu nu mai avea decât o ureche. Deci Teofil nu-l mai putea face episcop. Ammoniu a continuat să rămână în deşertul Nitriei cu fraţii săi studiind, postind, rugându-se şi muncind. Cei patru fraţi îşi câştigau pâinea lucrând cu mâinile şi împletind coşuri de rafie. În jurul celor patru fraţi se formase o comunitate pe care ei o conduceau. Era una din comunităţile monahale la care se referea Gură de Aur când spunea că în deşertul egiptean erau chilii monahale care străluceau prin virtutea lor mai puternic decât stelele cerului şi cei care locuiau acolo erau îngeri cu chip de om. Aşa erau cei patru fraţi. Patru îngeri care trăiau în deşert. Gură de Aur primea regulat veşti de la atleţii lui Hristos care trăiau în nisip. Îi admira şi îi respecta pe cei patru fraţi.

Luat ca secretar al episcopului Alexandriei cu ocazia unei călătorii la Roma, Ammoniu n-a vrut pe toată durata şederi sale în capitala lumii să iasă din chilia lui. Cât a durat şederea sa la Roma Ammoniu n-a vrut să vadă nimic din minunile celui mai mare oraş al lumii, nimic în afara mormântului Sfântului Apostol Petru. Asta fost totul. Restul oraşului nu-l interesa. A revenit în deşert fără să fi văzut Roma, deşi a stat în ea. Teofil n-a vrut însă să-i lase pe cei patru fraţi în pacea deşertului. Într-o zi episcopul Teofil a vrut să pună mâna pe moştenirea unei văduve bogate. Pentru a falsifica documentele succesiunii, faraonul creştin avea nevoie de complicitatea administratorului său. Chiar dacă eşti director de bancă, pentru a falsifica conturi ai nevoie de complicitatea contabilului. Dar administratorul episcopului era un om care nu voia să facă falsuri. Se numea Isidor şi era un monah credincios. A refuzat cu încăpăţânare să devină complice la furtul episcopului. Teofil a pus să fie arestat administratorul. A vrut să-l condamne. Isidor a fost torturat şi predat justiţiei civile. Pentru a-l condamna însă trebuiau găsiţi martori împotriva lui Isidor. Isidor era un administrator corect, dar cu martori mincinoşi poate fi condamnat oricine. Nu mai e nevoie ca acuzatul să fie vinovat. E de ajuns să ai martori. Teofil a trimis după cei patru monahi ai deşertului. Cinstea lui Isidor era cunoscută tuturor şi pentru a condamna un om atât de onest Teofil avea nevoie de mărturia unor oameni încă şi mai oneşti decât Isidor. Or în tot Egiptul numai cei patru fraţi aveau o reputaţie de oameni oneşti mai mare decât Isidor. Teofil i-a convocat şi le-a poruncit să semneze declaraţii mincinoase împotriva administratorului. Cei patru fraţi au refuzat. Teofil, care avea la dispoziţia sa pentru a conduce episcopia detaşamente de poliţie şi forţe armate, a poruncit ca cei patru fraţi să fie puşi în lanţuri toţi patru. Ei au fost puşi în lanţuri. Dar chiar şi după ce au fost puşi în lanţuri au refuzat să facă declaraţii mincinoase. Teofil a început să-i lovească. El însuşi. E uşor să loveşti oameni înlănţuiţi. Episcopul i-a bătut cu mâinile sale episcopale până ce i-a umplut de sânge. După ce cu mâinile sale episcopale i-a bătut, le-a înnegrit ochii, le-a tumefiat nasul, i-a acoperit cu vânătăi peste tot, episcopul a poruncit să fie culcaţi la pământ şi legaţi. Şi episcopul i-a călcat în picioare cu picioarele sale episcopale pe toţi patru până ce le-a frânt oasele. Dar ei tot n-au vrut să dea declaraţii mincinoase. Cei patru fraţi erau oameni care nu se temeau de nimeni, nici măcar de episcopi.

Au fost duşi la închisoarea oraşului împovăraţi de lanţuri. Când credincioşii i-au văzut pe cei mai sfinţi oameni ai Egiptului înlănţuiţi ca pe criminali, s-au cutremurat de indignare. Toată Alexandria s-a cutremurat. Dar Teofil a făcut să circule zvonul că cei patru fraţi erau vinovaţi de erezie, şi anume de origenism. Zvonul n-a prins decât pe jumătate, deşi Teofil îl alimentase cu tot felul de argumente. Cei patru fraţi au fost apoi puşi în libertate şi s-au reîntors în deşert. Într-o zi, Teofil a chemat un detaşament de poliţişti, s-a pus în fruntea lui şi a plecat pe cal în deşertul Nitriei. Ajunşi în Nitria, soldaţii comandaţi de episcop s-au năpustit împotriva chiliilor monahale despre care Gură de Aur scria că „stelele cerului sunt mai puţin strălucitoare decât ele”. Chiliile au fost incendiate de soldaţi. Monahii care au ieşit din chiliile incendiate erau alungaţi şi ucişi de soldaţi. Despre această noapte de masacru ordonat de Teofil, Paladie scrie: „Sângerosul mistreţ a răvăşit via lui Hristos.” Masacrul monahilor a durat până la ziuă. Cei patru fraţi şi trei sute de monahi au reuşit să fugă în deşert. Alţii au murit. Numai trei sute au scăpat de masacru, în zori, din chiliile care străluciseră în deşert ca stelele n-a mai rămas decât cenuşa. Cei trei sute de monahi scăpaţi din masacru, conduşi de cei patru „fraţi lungi”, erau aproape goi. Fără nimic. Aşa se salvaseră din chiliile lor incendiate în cursul nopţii. Monahii au spus rugăciuni. Apoi au hotărât să se separe în grupuri mici şi să continue împrăştiaţi astfel drumul prin deşert. Cei trei sute de monahi şi-au dat întâlnire la graniţa palestiniană. Apoi, plini de credinţa în Dumnezeu, încrezători în Domnul, au plecat unii după alţii prin nisipul arzător. Întors la Alexandria, Teofil i-a anatemizat şi excomunicat pe cei care scăpaseră din masacru şi care rătăceau în grupuri mici prin deşert.

3

La întâlnirea de la frontiera palestiniană, din cei trei sute de monahi au venit doar optzeci. Restul, adică două sute douăzeci, au murit în timpul călătoriei prin deşert. Au murit de sete, de foame, de insolaţie, de boală. Monahii rămaşi în viaţă i-au luat pe fraţii lor morţi şi au trecut apoi frontiera intrând în Palestina. S-au îndreptat în grup spre Ierusalim. Episcopul Ierusalimului i-a primit ca pe nişte fraţi, fiindcă toată lumea creştină cunoştea

virtutea asceţilor din Nitria. Ei s-au stabilit aproape de Ierusalim şi au început să muncească, să se roage şi să-şi ducă viaţa lor de asceţi.

Între timp, episcopul Ierusalimului a primit de la Teofil al Alexandriei următoarea scrisoare:

„Nu trebuia, împotriva voinţei mele, să-i primeşti în oraşul tău pe monahii Nitriei, căci eu i-am alungat pentru crimele lor. Totuşi, dacă ai făcut-o din neştiinţă, te iert. Ai grijă de acum înainte să nu mai ai comuniune cu cei pe care i-am excomunicat şi fereşte-te să le acorzi funcţii bisericeşti sau loc de şedere în jurisdicţia ta”[1].

Episcopul Ierusalimului se temea de faraonul creştin al Egiptului. El i-a invitat pe „fraţii lungi” şi pe cei optzeci de refugiaţi să părăsească de urgenţă Ierusalimul. Alungaţi din Ierusalim, monahii Nitriei au pornit la drum. Au căutat azil în alte locuri. Dar pretutindeni sosise ordinul lui Teofil care le interzicea să rămână. Erau alungaţi de pretutindeni. Nicăieri nu li se permitea să rămână. „Fraţii lungi” şi cortegiul de monahi s-au îndreptat spre mare. Pe pământ, nu li se îngăduia să se oprească. Ajunşi în Cezareea s-au îmbarcat pe o navă veche şi s-au îndreptat spre Constantinopol. „Fraţii lungi” ştiau că Gură de Aur era episcop la Constantinopol şi un sfânt nu putea refuza să dea azil unor refugiaţi. Curajul cu care Gură de Aur lupta pentru credinţă şi pentru adevăr era cunoscut de toată lumea creştină. „Fraţii lungi” ştiau că era dispus să-şi dea mai degrabă viaţa decât să sacrifice adevărul. Din această cauză, nava cu cei optzeci de sfinţi călătorea cu speranţă spre Gură de Aur.

4

În timpul călătoriei au mai murit treizeci de monahi. Din cei trei sute scăpaţi din noaptea masacrului Nitriei nu mai rămăseseră decât cincizeci care au debarcat la Constantinopol pentru a-i cere lui permisiunea să rămână pe pământul diecezei sale. Era tot ceea ce cereau monahii: permisiunea să rămână pe pământ pentru a se ruga şi a face voia lui Dumnezeu. Gură de Aur i-a primit imediat pe cei cincizeci de fraţi pe care Teofil îi acuzase de origenism, şi a discutat cu „fraţii lungi” pentru a vedea dacă nu erau în erezie. Datoria sa de păstor de suflete era

[1] PALADIE, *Dialoguri despre viaţa Sfântului Ioan Hrisostom.*

să apere Biserica împotriva ereziei. Dar n-a văzut nicio erezie în spiritualitatea asceţilor Nitriei. Mai mult, Gură de Aur a fost foarte impresionat de suferinţele şi ororile pe care le suportaseră cei cincizeci de sfinţi aflaţi acum înaintea lui. Gură de Aur le-a spus „fraţilor lungi”: „Iau asupra mea această problemă şi voi face în aşa fel încât sau un alt sinod să vă absolve, sau ca episcopul vostru să ridice de bunăvoie excomunicarea voastră. Bizuiţi-vă pe mine.”

Până la întrunirea unui nou sinod, Gură de Aur i-a considerat şi el pe cei cincizeci de monahi ca excomunicaţi. N-aveau dreptul să primească împărtăşania. E adevărat că episcopul Teofil era un tiran şi făcuse un act nedrept. Dar era episcop şi excomunicarea era valabilă. Nedreptatea trebuia fără nicio îndoială reparată, dar până la repararea ei monahii trebuiau să o suporte. Un adevărat creştin trebuie să ştie să suporte chiar şi nedreptăţile. Gură de Aur i-a găzduit pe monahii Nitriei în casele bisericii învierii. Sarcina de a-i hrăni şi a le purta de grijă a încredinţat-o Olimpiadei. Această primă colaboratoare a lui Gură de Aur era o aristocrată cu o avere fabuloasă. Rămasă văduvă la scurt timp după căsătorie, Olimpiada îşi donase toate bunurile săracilor şi se consacrase Bisericii. Olimpiada nu avea pe atunci încă treizeci de ani, dar virtutea ei era considerată de toţi contemporanii unică în întreg imperiul. Pe ea a desemnat-o Gură de Aur să se ocupe de nenorociţii monahi ai Nitriei, căci ştia că nimeni nu-i va îngriji mai bine decât ea. Înainte de a-i încredinţa Olimpiadei, Gură de Aur i-a rugat pe monahi să evite să iasă pe străzile Constantinopolului. Cetăţenii capitalei vedeau adesea asceţi, dar niciunul dintre ei nu semăna cu aceşti monahi din Nitria. Erau aproape goi, n-aveau decât o piele de oaie care le acoperea parţial trupul. Erau atât de slabi şi descărnaţi încât ar fi atras în urma lor valuri de curioşi ca nişte făpturi apărute de pe o altă planetă. Gură de Aur i-a rugat deci să rămână închişi. În plus, le-a adresat o altă cerere şi i-a rugat cu insistenţă să o respecte: nu trebuiau cu niciun preţ să ceară protecţia împăratului sau a împărătesei care reprezentau autoritatea lumească. „Bisericii, a spus el, îi revine să judece lucrurile Bisericii. Tribunalele lumeşti n-au nimic de-a face cu dezbaterile care interesează slujirea lui Dumnezeu”[1].

[1] PALADIE, *Dialoguri despre viaţa Sfântului Ioan Hrisostom.*

5

În cursul aceleiaşi zile, Gură de Aur a început să se ocupe de soarta monahilor rătăcitori. I-a scris lui Teofil al Alexandriei o scrisoare cu următorul conţinut:

„I-am interogat pe monahii Nitriei şi cu adevărat n-am descoperit în învăţătura lor nimic contrar adevăratei credinţe, dar mâhnirea le-a sucit capul. Vor să te denunţe împăratului şi mi-au prezentat o cerere cu această intenţie, la a cărei trimitere au renunţat la rugămintea mea.” După care Gură de Aur l-a rugat pe Teofil: „Ridică-le deci tu însuţi excomunicarea, iartă-i şi totul se va sfârşi.”

Gură de Aur nu uita că în afară de cap al Bisericii şi de păzitor al disciplinei bisericeşti el este şi slujitor al adevărului.

Pe moment el respecta disciplina Bisericii şi excomunicarea rostită de Teofil, dar întrucât această excomunicare era nedreaptă, el va lupta pentru adevăr şi va convoca el însuşi un sinod care-i va judeca pe fraţii Nitriei. Acest lucru nu era, încă o dată, conform cu canoanele, dar era conform cu adevărul.

Un atlet al lui Hristos luptă pentru adevăr. Scopul unui sfânt este adevărul, chiar dacă trebuie să sufere cu resemnare nedreptăţile vremelnice. Aici găsim una din cele mai frumoase atitudini ale lui Gură de Aur. Oricât de mari ar fi nedreptăţile suferite pentru disciplina lumească, un sfânt nu uită niciodată că idealul său este *Adevărul*.

6

În vreme ce Gură de Aur îi spunea curajos lui Teofil că excomunicarea fraţilor din Nitria era nedreaptă şi că în cazul în care Teofil nu le va anula această excomunicare va întruni un sinod care să stabilească adevărul, împărăteasa Eudoxia i-a acoperit brusc pe monahi cu binefaceri imperiale. Sfântul s-a angajat cu curaj, luând apărarea fugarilor împotriva lui Teofil, dar respecta canoanele şi nu-i primea la împărtăşanie. În acest timp, Eudoxia îl acuza că i-a închis pe refugiaţi într-o mănăstire cu regim penitenciar. A început să pună în circulaţie zvonuri pentru a face impresie. Monahii din Nitria erau lipsiţi de Sfintele Taine,

erau înfometaţi... Toate aceste zvonuri au circulat la un moment dat în Constantinopol. Eudoxia voia să arate că este mai milostivă decât sfântul. Nefericiţii monahi, bolnavi psihic şi dărâmaţi moralmente nu ceruseră însă protecţia împărătesei. Eudoxia le-a impus-o cu forţa. I-a obligat să semneze o petiţie prin care implorau această protecţie. Văzând că unii dintre ei mor în biserica învierii fără să primească Sfintele Taine, monahii din Nitria au acceptat protecţia împărătesei care le-a promis să-i restabilească în drepturile lor de creştini. Împărăteasa le-a adus la cunoştinţă monahilor că în cel mai scurt timp un sinod vă fi convocat la Constantinopol pentru a ridica excomunicarea şi a le acorda iertarea. Văzând că împărăteasa se amesteca în această problemă, Gură de Aur s-a retras. Problemele bisericeşti nu puteau fi rezolvate de împăraţi. Eudoxia nu avea dreptul să convoace sinoade şi să stabilească dacă o excomunicare era justă sau nu. Această chestiune era de competenţa Părinţilor şi Dascălilor Bisericii.

În tot acest timp împărăteasa, episcopii lumeşti şi toţi duşmanii lui Gură de Aur n-au încetat să-şi arate atenţia specială faţă de monahii din Egipt pentru a le demonstra că Gură de Aur nu-i ocrotea suficient.

Mulţimea care e totdeauna de partea victimelor a fost informată că nefericiţii asceţi care nu găsiseră asistenţa sperată pe lângă Gură de Aur se aflau de această dată sub protecţia împărătesei. Eudoxia îi vizita regulat. Eudoxia cea mai milostivă dintre toate împărătesele îi răsfăţa, îi mângâia ca pe propriii săi fii. Mai mult, împăratul şi împărăteasa cu inimă bună, spre deosebire de Gură de Aur, au convocat un important sinod care se va reuni de urgenţă şi va face dreptate sfinţilor din Nitria.

7

Gură de Aur era mulţumit de ceea ce se întâmpla, de faptul că împăratul şi împărăteasa au convocat sinodul promis monahilor egipteni. A făgăduit chiar să asiste personal. Era hotărât, cum făcuse încă de la început, să-i apere împotriva nedreptăţii pe cei patru „fraţi lungi” şi pe confraţii lor. Data convocării a fost fixată. Împărăteasa şi-a ţinut cuvântul şi a reunit sinodul în timp record. O parte din episcopi îşi părăsiseră

deja oraşele şi se îndreptau spre Constantinopol. Sub preşedinţia lui Gură de Aur, sinodul trebuia să îl judece în principiu pe Teofil.

În realitate, toţi duşmanii lui Ioan se coalizaseră pentru ca sinodul să-l judece şi pe cel care trebuia să-l prezideze, pe Gură de Aur însuşi. Teofil s-a străduit în acest scop încă de la sosirea sa la Constantinopol. În programul şedinţelor sinodului figura nu doar chestiunea „fraţilor lungi” şi a monahilor egipteni refugiaţi la Constantinopol, ci şi plângerile depuse de episcopii din Asia destituiţi de Ioan Gură de Aur!

„Îmi vor moartea”, a spus Gură de Aur. Ştia că vor să-l ucidă. E ceea ce voia Eudoxia. Sfântul nu credea în existenţa răului pe pământ. De fiecare dată când se afla în prezenţa răului era pentru el o mare uimire. Şi iată că acum împărăteasa şi slugile ei voiau să-l ucidă. De aceea era uimit. Pentru că aceştia făceau cu pasiune, într-un mod abject, răul în stare pură, răul în existenţa căruia Gură de Aur nu credea. De fiecare dată când întâlnea răutatea, Gură de Aur era surprins, ne spune Paladie, pentru că era un om curat. Faptul că împărăteasa, faraonul creştin şi armata de episcopi egipteni voiau să-l ucidă nu-l speria. Gură de Aur nu se temea de moarte niciodată. Niciun sfânt nu se teme de ea. Era uimit, şi atâta tot. Continua să considere sinodul ca destinat să-l judece pe Teofil şi a refuzat chiar, în cele din urmă, să se ducă în sinod din scrupul canonic; n-avea dreptul ca episcop al Constantinopolului să se ocupe de afacerile Alexandriei.

IX

1

Sinodul de la Constantinopol avea deci drept obiect condamnarea lui Gură de Aur. Pentru a salva aparenţele faţă de opinia publică, a fost înscris în programul de lucru şi procesul „fraţilor lungi”. La final acesta urma să fie suprimat. Justiţia trebuia să scoată de pe rol procesul monahilor martiri din Nitria fără să scandalizeze opinia publică. Nu au mai lăsat decât procesul lui Gură de Aur, proces de care nici măcar nu era vorba în momentul convocării lui.

Iată cum au procedat împărăteasa şi judecătorii bisericeşti egipteni pentru a elimina procesul monahilor martiri. În primăvara anului 403 şi-a făcut apariţia la Constantinopol un episcop bătrân şi foarte venerat din Cipru, pe nume Epifanie. Specialitatea sa era detectarea ereziilor. Toată viaţa sa nu făcuse decât să caute erezii la toţi monahii din străfundul deşertului, de pe munţi, din mănăstiri sau din oraşe. Epifanie era specialistul secolului în materie. Un asemenea tehnician era necesar, căci Biserica nu avea oameni atât de savanţi. Un tehnician la care se putea face apel de fiecare dată când apărea o erezie era indispensabil Bisericii. Epifanie cunoştea Biblia, dogmele, doctrinele, toate devierile de la dreapta-credinţă, ceea ce nu era cazul pentru cea mai mare parte a episcopilor ce alcătuiau un sinod. În această calitate Epifanie lua parte la toate sinoadele. Episcopii sinoadelor votau în unanimitate ceea ce le recomanda Epifanie. Trimis la Constantinopol, Epifanie a ajuns primul.

A venit aşa cum venea de fiecare dată când era chemat, arogant, cu aerele singurului savant teolog şi atotputernic, cu aerele tuturor anchetatorilor şi ale tuturor experţilor. Se comporta ca şi cum Gură de Aur era deja condamnat pentru origenism pentru că îi susţinuse pe monahii origenişti. A început să celebreze în Constantinopol, deşi acest lucru era interzis de canoane. Un episcop nu are dreptul să celebreze într-o altă dieceză fără permisiunea episcopului locului. Dar Gură de Aur

era eretic! Epifanie hirotonea preoţi în dieceza lui Gură de Aur fără să ceară consimţământul sfântului. Boteza. Gură de Aur şi-a păstrat calmul. Căci în afară de alte virtuţi un sfânt trebuie să aibă şi răbdare. După ce l-a provocat pe Gură de Aur, pe care nici măcar nu-l văzuse, Epifanie a găsit ocazia să lichideze procesul monahilor egipteni. Problema a fost rezolvată cu o fantezie demnă de un roman poliţist. Împărăteasa a pretextat că unul din copiii ei era grav bolnav. Niciun copil imperial nu era bolnav, dar această punere în scenă făcea parte din tehnica necesară eliminării procesului monahilor din Nitria. După ce a anunţat în tot oraşul că unul din copiii săi era grav bolnav, pentru a întrista poporul, Eudoxia a trimis să fie căutat sfântul episcop Epifanie pentru a-l salva de la moarte pe fiul Eudoxiei. Poporul se întristează totdeauna când prinţii sau prinţesele sunt bolnavi, ca şi cum ar fi vorba de propriii săi copii. Bătrânul Epifanie a refuzat să se ducă la palat pentru a-l salva, chipurile, de la moarte pe fiul împărătesei, aşa cum lucrul fusese convenit înainte: „Copilul împărătesei va rămâne în viaţă dacă «fraţii lungi» renunţă la erezie şi se întorc la dreapta-credinţă.”

Împărăteasa şi doamnele palatului au alergat la mănăstirea unde erau închişi „fraţii lungi” şi i-au implorat să-şi mărturisească credinţa: dacă nu fac act de supunere faţă de Teofil şi Epifanie, copilul împărătesei moare, iar ei vor fi vinovaţi de moartea unui prinţ.

„Fraţii lungi” ştiau că nu erau în erezie. Nu aveau nimic de abjurat. Erau victimele faraonului creştin care îi exterminase pe fraţii lor şi îi alungase din chiliile lor. Împărăteasa insista: copilul ei era pe cale să moară dacă nu făceau act de supunere faţă de Teofil. Ammoniu, cel dintâi dintre „fraţii lungi”, a fost dus aproape pe sus până la casa bătrânului tehnician şi expert în materie de credinţă.

Când s-a aflat înaintea lui, Ammoniu a avut curajul să-l întrebe pe Epifanie:

„Mă cunoaşteţi?”

Bătrânul anchetator a răspuns negativ. Nu ştia că era Ammoniu. Nu-l văzuse niciodată. Cel mai mare dintre „fraţii lungi” s-a prezentat. A spus că era Ammoniu. L-a întrebat apoi pe Epifanie dacă a citit vreuna din cărţile sale sau vreo carte de-a fraţilor săi. „Fraţii lungi” publicaseră mai multe lucrări de învăţătură creştină. Epifanie nu citise niciuna din lucrările „fraţilor lungi”!

„Dar, dacă nu mă cunoaşteţi şi dacă n-aţi citit niciuna din cărţile noastre, cum ştiţi că suntem în erezie şi de ce vreţi să ne exterminaţi?”, a întrebat Ammoniu. Bătrânul anchetator, care toată viaţa sa nu visase decât să descopere eretici şi să-i condamne, a înţeles că, de această dată, fusese atras într-o capcană. El sosea automat acolo unde i se semnala o erezie. Cei care-l trăseseră pe sfoară erau Eudoxia şi Teofil, faraonul creştin. Bătrânul şi-a dat seama că fraţii din Nitria nu erau eretici. Era doar o intrigă bine ţesută. A refuzat să continue să facă jocul intrigii. Era un lucru ruşinos pentru om de vârsta lui. Mai erau şi reproşurile pe care Epifanie le auzise din gura violentului diacon al lui Gură de Aur. Ţinându-şi toiagul, Serapion se plantase în faţa lui Epifanie şi îi enumerase, când acesta a vrut să intre în biserică, toate ilegalităţile pe care el, bătrânul episcop tehnician al ereziilor, le-a comis în Constantinopol.

Epifanie a înţeles de la Serapion şi de la Ammoniu adevăruri pe care, ca om în vârstă, le-a găsit juste. De aceea a considerat că trebuia să se retragă cât mai repede posibil din această afacere. A luat o navă şi a părăsit Constantinopol în cea mai mare grabă. A plecat înainte de a sosi membrii sinodului. Bătrânul detector de erezii a murit pe nava care îl ducea acasă în Cipru...

Moartea lui Epifanie n-a putut însă împiedica condamnarea Sfântului Gură de Aur. Vasul care transporta trupul lui Epifanie s-a încrucişat pe drum cu vasul care aducea la Constantinopol douăzeci şi opt de episcopi egipteni care aveau drept misiune condamnarea lui Gură de Aur.

2

Un sinod judeca la fel ca un tribunal. Sinodul proceda la interogatorii, aduna piesele acuzării şi pronunţa toate pedepsele bisericeşti. Mai mult, strângea dovezi care, după intervenţia statului, duceau la pedepse corporale şi la exil. Misiunea Bisericii consta în a arăta care este adevărata credinţă. Dar cum imperiul acceptase să protejeze Biserica, el o debarasa şi de cei pe care aceasta îi desemna drept eretici. Astfel, orice hotărâre a unui sinod ducea practic la executarea acestor decizii de către agenţii statului. Recurgând la această procedură în cazul lui Gură de Aur se făcea pe plac împărătesei Eudoxia, fecioarelor care nu mai

aveau permisiunea să doarmă sub acelaşi acoperiş cu preoţii şi tuturor celor cărora le displăcuse să fie contemporanii şi vecinii unui sfânt. Şi aceştia erau numeroşi. Nu este nicio plăcere să fii vecinul unui sfânt. Un sfânt este auster. El este inversul plăcerii.

3

În fruntea prelaţilor egipteni se afla, cum era normal, faraonul creştin, episcopul Teofil al Alexandriei. Împăratul Arcadius a pus la dispoziţia faraonului vila imperială din parcul de la Stejar. În această vilă Teofil locuia ca un cap încoronat. Avea o gardă de corp şi, pe lângă gardă, avea armata Egiptului. De îndată toţi cei care voiau moartea sfântului s-au reunit la vila sa ce se afla într-o suburbie a Constantinopolului, aproape de Chalcedon. Gură de Aur refuza să intervină în reuniunea de la Stejar: sinodul trebuia să-l judece pe Teofil şi el nu voia să se amestece. A dat astfel mână liberă faraonului.

4

Gură de Aur îşi petrecea aproape tot timpul în palatul episcopal, în sala care servise odinioară de sufragerie lui Nectarie. Acum era o încăpere austeră, vastă, mobilată cu scaune de lemn în felul sălilor de mese ale mănăstirilor. Aici Gură de Aur se întâlnea cu prietenii săi. Între aceştia era Olimpiada „al cărei curaj bărbătesc şi ferm înfrunta fricile şi meschinăriile lumii”. Era Prendiatia, soţia generalului Tomasius, ucis de Eutropius. Era Salvina, o prietenă maură care îşi închinase viaţa Bisericii. Era Serapion, diaconul fidel şi violent; Cassian, un alt diacon fidel al Sfântului Gură de Aur, faimos cunoscător al spiritualităţii monahilor egipteni, care va construi mai târziu biserica Saint-Victor din Marsilia. Erau apoi de partea sfântului diaconii literaţi Produs, Heraclide, Filip, preotul Germanus şi alţi sfinţi preoţi, diaconi şi episcopi. Dacă toţi s-ar fi dus la Stejar, ar fi avut majoritatea! În rândurile lor se afla şi preotul Tigrius care îl iubea pe episcop cu o iubire fără margini. Tigrius era un sclav născut pe ţărmurile Tigrului. De aceea nu avea alt nume. Sclavii nu aveau permisiunea să aibă un nume. Li

se dădea cel al ţării de unde veneau. Toată viaţa sa acest Tigrius n-a dorit decât un singur lucru: să devină un om liber. Visul său era să nu mai fie sclav. Graţie unor teribile privaţiuni, el a adunat ban cu ban. Aproape de sfârşitul vieţii sale, Tigrius s-a putut răscumpăra de la ultimul său stăpân şi să devină un om liber, un eliberat. Din ziua în care a devenit liber, Tigrius nu a încercat să facă comerţ, nici să acceadă în funcţiile la care îi dădea dreptul condiţia sa de om liber. Dorise libertatea ca să facă ceva mai bun: şi-a oferit din toată inima libertatea sa lui Dumnezeu. Tigrius credea că era cel mai bun lucru pe care un om îl putea face cu libertatea sa: să i-o dea lui Dumnezeu. S-a făcut monah. A vrut să scape de lanţuri ca să se facă monah. Atunci l-a întâlnit Gură de Aur. Sfântul a fost uimit de credinţa dreaptă şi neclintită a fostului sclav care dobândise libertatea după grele privaţiuni pentru a o aduce apoi în dar lui Iisus. Gură de Aur l-a invitat pe Tigrius să vină alături de el şi să-i fie diacon. După care l-a hirotonit preot. Un sclav, chiar eliberat, nu trebuia să primească Taina Preoţiei. Dar Gură de Aur ştia că toţi cei care aveau credinţă puteau să o primească, şi niciunul dintre toţi cei pe care îi întâlnise Gură de Aur nu avea credinţa lui Tigrius. Primind preoţia, Tigrius a socotit-o un dar al lui Dumnezeu, căci ştia că nu avea acest drept. Şi îl iubea pe Gură de Aur ca pe Dumnezeu, pentru că Dumnezeu îi dăduse Taina Preoţiei prin intermediul lui Gură de Aur.

Acum, toţi prietenii lui Gură de Aur erau în jurul lui, îngrijoraţi. În jurul reşedinţei episcopale, la fiecare fereastră, la fiecare poartă, la fiecare colţ de casă, pe toată strada, se înghesuia mulţimea de săraci a Constantinopolului. După ce s-a răspândit vestea că se urzea condamnarea sfântului ocrotitor al săracilor, mulţimea nu s-a mai îndepărtat zi şi noapte nici măcar o clipă de casa sa. Când intra în biserică, Gură de Aur o găsea plină. Zi şi noapte, pe toată durata procesului, biserica a fost plină. Mulţimea îşi aştepta sfântul ocrotitor la orice oră din zi şi din noapte; în număr mare ca pentru sărbătoare. De fiecare dată când îl vedea, mulţimea îl implora pe sfânt să-şi deschisă buzele şi să spună câteva cuvinte. Fie şi numai o frază. Cuvintele lui Gură de Aur erau pâinea săracilor.

5

Într-o zi, spre jumătatea lunii iulie, procesul a început. Gură de Aur şi prietenii săi se aflau ca de obicei în încăperea mare care fusese vechea sufragerie episcopală. Paladie povesteşte că la un moment dat, în plină discuţie, Gură de Aur a avut presentimentul primejdiei care-l aştepta şi întrerupându-l pe cel care vorbea a spus: „Rugaţi-vă, fraţii mei, şi, dacă-L iubiţi pe Hristos, nimeni dintre voi să nu părăsească Biserica lui din pricina mea, *căci vă pot spune împreună cu Apostolul: timpul junghierii mele este aproape, lupta cea bună am luptat, alergarea mea s-a încheiat. Îl cunosc pe satan şi cursele sale. Satan nu mai poate îndura războaiele pe care le-am dus cu el prin învăţăturile mele*. Dumnezeu să aibă milă de mine! Voi, fraţii mei, pomeniţi-mă în rugăciunile voastre.”

A urmat o tăcere solemnă. Apoi s-au auzit plânsetele unora din cei prezenţi. După care toţi au început să plângă. Unii sufocaţi de lacrimi au vrut să se ridice, să plece să plângă altundeva fiindcă hohotele li se urcau în gât. Cuvintele sfântului erau clare şi limpezi. Sfântul Gură de Aur simţise că va muri. Şi şi-a luat rămas-bun de la prietenii săi. De altfel în oraş circula zvonul că asasinarea sfântului fusese deja decisă şi aprobată de împărat. „Sfântul Gură de Aur va fi decapitat cu securea pentru crima de răzvrătire şi ultragiu la adresa împărătesei Eudoxia.” Se spunea că şedinţa sinodului deschis în acea zi nu era decât o formalitate. Sentinţa fusese deja pronunţată. Toţi prietenii sfântului aflaseră această veste. Dar auzind acum cuvintele de despărţire şi de rămas-bun chiar din gura sfântului, au izbucnit în hohote.

Paladie spune că plânsetele înăbuşite ale celor care îl înconjurau pe Gură de Aur semănau „cu zumzăitul albinelor neliniştite în jurul stupului lor”.

„Nu plecaţi, le-a spus Gură de Aur celor care se îndreptau spre poartă. Rămâneţi, fraţii mei. Aşezaţi-vă şi încetaţi să plângeţi de teamă că mă veţi întrista şi mai mult. V-am spus şi vă repet mereu: *Hristos este viaţa mea şi moartea îmi este câştig*.”

„Dacă plângem, a spus unul din episcopi, e pentru că ne vedem orfani, pentru că vedem Biserica văduvă, legile sfinte tulburate; ambiţia, necredincioşia triumfând, săracii abandonaţi, poporal fără învăţătură.”

Gură de Aur avea un gest al său atunci când voia să pună capăt unei discuţii. Sfinţii au gesturile lor caracteristice ca toţi

oamenii. Cu arătătorul mâinii drepte lovea palma mâinii stângi, gest care însemna „destul cu pălăvrăgeala”.

Apoi le-a spus celor prezenţi: „Nu subscrieţi, dar cooperaţi cu urmaşul meu. Cooperaţi ca să nu se facă schismă.” Acesta era ultima grijă a lui Gură de Aur: ca după moartea sa prietenii săi să nu se despartă de adevărata Biserică, de Biserica apostolilor. Pentru aceasta ei trebuiau să colaboreze cu orice episcop ar fi venit după el.

În acest timp, a intrat în sală slujitorul Eutropius. Eutropius era slujitorul episcopului. Era un adolescent credincios sfântului şi delicat ca o fecioară. Avea obrajii palizi, dar cum tocmai plânsese, faţa sa era toată roşie. Eutropius a anunţat cu vocea strânsă de emoţie că doi preoţi străini tocmai sosiseră şi voiau să-i vorbească episcopului personal.

Gură de Aur a înţeles că nou-veniţii erau trimişii sinodului. A poruncit să fie lăsaţi să intre. Şi Eutropius i-a introdus pe străini.

6

Prietenii sfântului îi priveau pe cei sosiţi. Nimeni nu-i cunoştea. Erau două figuri străine. Purtau haine preoţeşti. Gură de Aur i-a întrebat ce rang aveau în Biserică. Străinii au răspuns: „Suntem episcopi.”

Şi s-au prezentat. Unul dintre ei se numea Dioscor. Celălalt, Pavel. Amândoi erau foarte tineri. Abia fuseseră hirotoniţi episcopi. Amândoi erau din Lidia.

„Suntem doar purtătorii unei scrisori pentru dumneavoastră. Permiteţi să fie citită”, a spus unul dintre cei doi episcopi.

Gură de Aur făcu un gest de aprobare. Episcopul a început să citească: „Sfântul sinod adunat la Stejar, lui Ioan...” .

Prietenii lui Gură de Aur au înţeles ce va urma. Chiar şi adresarea era o provocare. Era scris: „lui Ioan” fără niciun titlu, fără calitatea de episcop. „Sfântul sinod adunat la Stejar, lui Ioan: Am primit împotriva ta o jalbă de acuzare denunţând *o infinitate de crime de care eşti făcut vinovat*. Îţi poruncim să compari aici, înaintea noastră, aducându-i cu tine pe preoţii Serapion şi Tigrius, căci avem nevoie de ei.”

7

Episcopii prieteni ai sfântului au redactat o scrisoare de răspuns sinodului şi au semnat-o toţi. Gură de Aur a redactat o scrisoare personală la adresa lui Teofil care prezida acest sinod. În cele două scrisori sinodul era avizat că Gură de Aur nu accepta să compare înaintea lui, pentru că sinodul constituit ilegal din duşmani personali şi declaraţi ai sfântului era contrar canoanelor şi avea loc într-un teritoriu străin diecezei. Aceste două scrisori au fost trimise prin trei episcopi şi doi preoţi. Episcopii purtători ai misivelor se numeau Lipinius, Demetrius şi Eulysius, iar preoţii, Germanus şi Severus. Au plecat de îndată. Când au ajuns la Stejar, sinodul era în plină sesiune. Cei trei episcopi purtători de misive s-au prezentat în faţa sfinţilor părinţi şi înaintea lui Teofil. Sosirea lor a provocat furia episcopilor. Membrii sinodului şi-au părăsit locurile şi s-au repezit cu pumnii înainte asupra celor trei mesageri. Trimişii lui Gură de Aur au fost trântiţi la pământ de membrii sinodului în plină sală de şedinţe. Hainele le-au fost rupte în bucăţi. Au fost dezbrăcaţi şi acoperiţi de sânge. Unul din episcopi, membru al sinodului, a pregătit o surpriză: a adus la şedinţă o funie pentru a fi trecută peste gâtul lui Gură de Aur. Era o funie lungă, ca cele folosite pentru prinderea cailor sălbatici. Acest membru al sinodului voia să arunce de la locul său funia în jurul gâtului lui Gură de Aur, când acesta va apărea în faţa lor. Furios că nu-l vede apărând pe Gură de Aur pentru a-i putea pune „funia de gât”, acest membru al sinodului s-a folosit de ea pentru a-l lega pe unul din purtătorii scrisorii. După ce a fost legat gol şi acoperit de sânge, trimisul lui Gură de Aur a fost târât afară din sala de şedinţe de toţi membrii sinodului. Apoi sfinţii membri ai sinodului l-au pus pe purtătorul scrisorii într-o barcă pe care au lăsat-o să plutească în derivă pe mare. Ceilalţi doi au fost târâţi şi ei în stradă, dezbrăcaţi de veşminte şi bătuţi. Era prima activitate a sinodului de la Stejar condus de Teofil al Alexandriei.

8

În timp ce trimişii lui Gură de Aur erau dezbrăcaţi şi bătuţi de sinodul de la Stejar, sfântul a primit vizita unui notar imperial care i-a prezentat şi el o somaţie ca să apară în faţa sfatului

judecătorilor. Împăratul recunoştea deci validitatea sinodului reunit pentru a-l judeca pe Teofil dar care îl judeca acum pe Gură de Aur. După notarul imperial a sosit o a treia somaţie, adusă de doi monahi. În cursul aceleiaşi zile, Gură de Aur a fost convocat prin trei somaţii. A refuzat însă categoric să compare înaintea unui sinod ilegal. După ce i-a maltratat pe trimişii sfântului, văzând că acesta nu se prezenta, membrii sinodului au început să-l judece în absenţă. Nici acest fapt nu era legal, dar împăratul dăduse o autorizaţie specială de procedură în absenţă. Patriarhul Fotie a adunat mai târziu cu grijă documentele având legătură cu acuzaţiile aduse împotriva lui Gură de Aur la acest sinod, ca şi procesele verbale ale dezbaterilor. Gură de Aur era acuzat de douăzeci şi nouă de nelegiuiri bisericeşti şi politice. Pentru aceste douăzeci şi nouă de fărădelegi, sinodul de Stejar l-a judecat în afara prezenţei sale. Viaţa sfântului a fost cercetată încă din copilăria sa, aşa cum e cercetată viaţa criminalilor. În ciuda îndârjirii lor, Teofil şi prietenii săi nu au găsit nicio umbră în trecutul sfântului. Fiul Antuzei avea o viaţă ireproşabilă. I s-au descoperit însă douăzeci şi nouă de fărădelegi săvârşite mai târziu. Membrii sinodului au lucrat mult timp pentru a le descoperi. În prima zi, când i-au maltratat pe trimişii lui Gură de Aur, nu erau decât treizeci şi şase de membri. La sfârşit erau patruzeci şi şase. Erau aduşi neîncetat şi alţii. Pretutindeni unde se descoperea un duşman al lui Gură de Aur, era chemat pentru a deveni membru al sinodului. Printre cele douăzeci şi nouă de fărădelegi pentru care a fost judecat şi condamnat Gură de Aur era şi fărădelegea de a-l fi preoţit pe părintele Tigrius, fostul sclav răscumpărat, care-şi câştigase libertatea pentru a i-o dărui Domnului devenind monah.

Gură de Aur era acuzat că făcea baie singur. La această acuzaţie nu putea răspunde nimic. Sfântul făcea băi, şi atunci prefera să rămână singur. A făcut asta până la sfârşitul zilelor sale. Trupul îi era descărnat, nu era decât piele şi oase, era mic şi slab, dar nu mirosea niciodată urât. L-au acuzat de narcisism. Apoi Gură de Aur era acuzat că mănâncă bomboane de miere. Această acuzaţie era exactă şi ea. Desigur, sfântului îi plăceau bomboanele. După moartea lui Gură de Aur, sinoadele care au înscris numele său în calendar ştiau şi ele că sfântul mânca bomboane. Dar Biserica a considerat că un atlet al lui Hristos şi un martir poate figura în calendar chiar dacă în decursul vieţii sale pământeşti i-a plăcut din când în când să mănânce o bomboană. Nu era o mare crimă. Chiar cu un atare defect poţi să

intri în calendar. Sfinţii judecători de la Stejar l-au condamnat însă şi pentru bomboane, pentru că le mânca îndeosebi după împărtăşanie pentru ca nicio părticică din Sfânta Taină să nu rămână în gura sa. Pe de altă parte, bomboanele erau de miere, şi el, care vorbea adesea ore întregi fără întrerupere, simţea nevoia să pună în gură din timp în timp o pastilă de miere, ca să nu i se usuce gâtul.

Gură de Aur a fost acuzat apoi că doarme cu femei. Era acuzaţia cea mai infamă. El, al cărui trup era uscat de posturi, de lipsa somnului şi de asceză, putea fi acuzat de orice, în afară de erotism. Dar sfinţii de la Stejar l-au condamnat şi pentru aceasta. Această acuzaţie l-a durut cel mai mult pe Gură de Aur. Într-o scrisoare adresată mult mai târziu lui Chiriac, el spune:

„Ei (judecătorii de la Stejar) spun şi că am dormit cu o femeie. *Dezbrăcaţi-mi trupul şi veţi vedea starea jalnică a membrelor mele*”[1].

Sinodul de la Stejar l-a judecat şi condamnat pe Gură de Aur şi pentru că lua masa singur şi pentru că, în zilele când avea dureri mari de stomac sau când era foarte cald, punea două picături de vin medicinal în apa pe care o bea. Printre cele douăzeci şi nouă de nelegiuiri comise de sfânt figura şi crima de a nu-şi împături hainele preoţeşti cu destulă grijă. Au fost aduşi martori oculari care au declarat că l-au văzut pe sfânt că nu aranja cum trebuie veşmintele.

Ţinând cont de toate aceste crime, sinodul l-a condamnat pe Gură de Aur.

Sinodul a adunat şi mărturii pentru a dovedi că Gură de Aur s-a făcut vinovat de crimă de lezmaiestate.

Iată scrisoarea pe care sinodul de la Stejar a prezentat-o împăratului: „Având în vedere că Ioan, acuzat de anumite crime, simţindu-se vinovat a refuzat să vină să se justifice înaintea noastră şi că, în acest caz, legile canonice prevăd depunerea, noi l-am depus. *Întrucât însă jalbele de acuzare conţin pe lângă nelegiuirile bisericeşti şi pe cea de lezmaiestate, revine milostivirii voastre să porunciţi pedepsirea vinovatului, pentru ca o crimă atât de mare să nu rămână nepedepsită. Cât despre noi, nu este al nostru să o cunoaştem.*”

După ce l-au condamnat pe Gură de Aur, prea-sfinţiţii judecători de la Stejar au cerut să fie aduşi „fraţii lungi”. Procesul lor a durat foarte puţin. Majoritatea fraţilor din Nitria erau morţi.

[1] *Scrisoarea 125 către episcopul Chiriac.*

Şeful lor Ammoniu murise şi el. Unii dintre ei au fost aduşi pe targă. Au fost obligaţi să vină înaintea lui Teofil şi a celor patruzeci şi cinci de episcopi şi să rostească fraza următoare:

„Dacă v-am greşit, ne pocăim şi vă cerem iertare.” Atâta tot. Odată această formalitate terminată, sinodul aştepta execuţia lui Gură de Aur. Activitatea sinodului de la Stejar luase sfârşit.

X

1

Reacţia împăratului Arcadius când a primit sentinţa care-l condamna pe Gură de Aur a fost o surpriză pentru anturajul său. Împăratul, care de la moartea lui Eutropius semna cu ochii de jumătate închişi fără să citească tot ceea ce îi cerea Eudoxia să semneze, a deschis mari amândoi ochii. Împăratul a văzut clar sentinţa sinodului de la Stejar şi tremura. Cu ochii mari deschişi şi cu o voinţă pe care nimeni nu i-o bănuia, împăratul a refuzat categoric să-l condamne la moarte pe sfânt. Eudoxia a fost stupefiată când a văzut că soţul său lua poziţie. Şi cât de mare nu i-a fost surpriza sa când împăratul i-a declarat cu aceeaşi voinţă că nu-l va trimite pe Gură de Aur în exil. E adevărat, sinodul îl condamnase la aceasta, dar sinodul nu-l putea trimite fără ordinul împăratului. Şi el, împăratul Arcadius, nu voia să-şi ofere braţul ca această sentinţă infamă a egiptenilor şi invidioşilor să fie executată.

În ciuda insistenţei Eudoxiei, împăratul a refuzat să-l exileze pe sfânt. Mai mult, Arcadius a dat ordinul categoric să nu se facă nicio violenţă împotriva sfântului episcop. Acest ordin fiind dat celor care îl înconjurau într-un mod foarte clar, Arcadius a închis pe jumătate ochii şi a continuat să somnoleze.

2

Dacă se ţinea seama de hotărârea sinodului de la Stejar, Gură de Aur nu mai era episcop. Ar fi trebuit să plece în exil. Să lase totul. Îndată după pronunţarea sentinţei şi fără să mai aştepte ordinul împăratului, Eudoxia a şi trimis un ofiţer al palatului să-l anunţe pe Gură de Aur că trebuia să se pregătească de plecare şi că trebuia să plece de bunăvoie în exil.

Gură de Aur l-a primit pe mesagerul imperial şi i-a răspuns categoric că nu va pleca. Ofiţerul, care nu avea altă misiune decât să-l informeze pe sfânt, s-a retras. A anunţat-o pe împărătească că sfântul refuza să plece. Împărăteasa, care nu voia să-l violenteze pe sfânt fără aprobarea soţului său, a încercat o altă modalitate. Aproape în fiecare oră trimitea un ofiţer la palatul episcopal pentru a-l invita pe Gură de Aur să plece. Spera că la sfârşit, obosit de atâtea invitaţii, sfântul îşi va face bagajele şi va pleca. Dar, de fiecare dată, episcopul era şi mai categoric în răspunsul său.

În tot acest timp, Gură de Aur se ocupa de problemele sale bisericeşti ca şi cum sinodul de la Stejar nici măcar nu existase şi ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Dar mulţimea din Constantinopol era adunată în jurul casei sale. Biserica Sfânta Sofia era plină. Fiecare cetăţean al Constantinopolului se simţea obligat să apere cu propriul său trup viaţa lui Gură de Aur. Mulţimea stătea de pază zi şi noapte. Nu doar în jurul casei lui Gură de Aur. Veghea în tot oraşul. Iubirea lui Gură de Aur pentru mulţime era împărtăşită. Sfântul îi iubea pe săraci pentru că, după cuvântul lui Iisus, ca să fii creştin trebuie mai întâi să fii sărac. Adevăraţii creştini sunt săracii. De aceea sfântul îi iubea; pentru că un sfânt iubeşte virtutea. Le spunea de mii de ori:

„Eliberat de legăturile care fac din cel bogat un sclav mai degrabă decât un stăpân al pământului, săracul este leul care suflă foc pe nări. Ridicat deasupra lucrurilor lumii, nu este nimic ce săracul să nu întreprindă şi să nu execute pentru binele Bisericii.” Sărăcia e prima condiţie a virtuţii şi a credinţei. Gură de Aur iubea cu pasiune săracii, iar săracii îl iubeau cu pasiune pe ocrotitorul lor. De această dată, săracii luaseră în mâinile lor apărarea sfântului. Şi erau numeroşi. Săracii erau hotărâţi să nu dea înapoi, să nu precupeţească nimic, nici măcar propria lor viaţă, pentru a-l apăra pe sfânt. Gură de Aur i-a invitat pe credincioşii săi să rămână calmi. Pentru moment mulţimea era calmă. Dar nimeni nu rămânea acasă. Toţi erau pe străzi. Din când în când poporul pleca în procesiuni, cântând cântece religioase de-a lungul străzilor. Uneori poporul începea să strige: „Vrem un sinod care să facă dreptate sfântului nostru episcop.” Apoi, mulţimea continua să intoneze imne de slavă Domnului defilând prin oraş zi şi noapte.

3

Trei zile trecuseră de la pronunţarea sentinţei de depunere şi de pedepsire a lui Gură de Aur, dar în tot acest interval de timp nu s-a întâmplat nimic. Totul era ca înainte. A treia zi, Gură de Aur a urcat în amvon şi s-a adresat mulţimii de credincioşi care-l implorau să vorbească şi să nu-i lase în această aşteptare apăsătoare. Şi Gură de Aur le-a spus:

„Ameninţările lumii le calc în picioare; de promisiunile ei îmi bat joc. Nu mi-e teamă de sărăcie... moartea nu mă face să tremur, nu doresc să trăiesc decât pentru sporirea voastră în bine." Şi sfântul a mai spus mulţimii: *„Nimeni nu ne va putea despărţi... Sufăr toate acestea din iubire pentru voi... Şi ce nu aş suferi pentru voi?... Aici e patria mea şi familia mea, voi sunteţi fraţii mei şi copiii mei, împreună formăm un singur trup. Voi sunteţi lumina mea, o lumină mai dulce decât cea a soarelui... Iubirea voastră îmi împleteşte o cunună pentru veacurile ce vor veni... vă spun aceste lucruri la ureche: Cine va putea închipui o mai binevoitoare atenţie decât a voastră? Aţi vegheat atât de multe zile, şi nimic nu v-a putut mişca, nici lungimea timpului, nici frica, nici ameninţările."*

Cuvintele de iubire rostite de Gură de Aur au făcut se freamete mulţimea; au făcut-o să aplaude, să plângă, să strige. Mulţimea i-a jurat sfântului credinţă veşnică până la moarte şi dincolo de moarte. Gură de Aur le-a spus în acest discurs că nimic nu-i va putea despărţi. Iar ei au promis, la rândul lor, că nu se vor despărţi de el niciodată.

Acest discurs al lui Gură de Aur e cunoscut sub titlul de *Omilie înainte de plecarea în exil*. Vorbind de evenimentele ruşinoase care s-au desfăşurat cu prilejul sinodului de la Stejar, Gură de Aur foloseşte un joc de cuvinte. În greacă, *eudoxia* înseamnă *onoare*, *adoxia* înseamnă contrarul onoarei, *dezonoarea*.

Sinodul de la Stejar, spune Gură de Aur, a fost o *adoxia*. Sentinţa dată de sinod a fost o *adoxia*. Conduita lui Teofil şi a episcopilor egipteni a fost de asemenea o *adoxia*. Relele tratamente aduse preoţilor de judecătorii lui Teofil au fost o *adoxia*. De fiecare dată când rostea cuvântul *adoxia*, Gură de Aur o făcea în aşa fel încât ai fi spus că rostea numele împărătesei Eudoxia. Infamia, *adoxia*, era împărăteasa. Adevăratul nume ale împărătesei nu era Eudoxia, ci Adoxia.

A doua zi după ce a fost rostit acest discurs insolent, ofiţerii imperiali care s-au prezentat înaintea lui Gură de Aur nu i-au mai spus ca mai înainte să-şi facă bagajele şi să plece. De această dată i-au arătat ordinul scris care îi obliga să folosească forţa, dacă sfântul refuza să plece în exil.

Gură de Aur a chibzuit o clipă. Dacă rezista, treptele casei sale, treptele bisericii vor fi roşii de sânge. Mulţimea nu aştepta decât un semn pentru a se opune soldaţilor. Gură de Aur le-a răspuns soldaţilor că accepta să plece, dar cu o singură condiţie: să i se dea posibilitatea să părăsească casa fără să fie văzut de mulţime. Căci dacă mulţimea ar vedea că sfântul era arestat, s-ar fi vărsat sânge. Şi sfântul nu voia să curgă sânge. Sfântul voia să plece în exil, dar fără ca poporul să-şi verse sângele pentru el, pentru că el „murea cu fiecare om care murea”.

Ofiţerii au aşteptat ca Gură de Aur să-şi părăsească reşedinţa în secret. Fără să fie văzut de nimeni.

4

Plecarea lui Gură de Aur a avut loc noaptea. Pentru că toate ferestrele şi toate străzile vecine erau păzite de mulţimea care aştepta să ia apărarea sfântului episcop, el a ieşit printr-un tunel care ieşea într-un cartier situat în afara oraşului. Străbătând acest tunel, Gură de Aur a fost însoţit de doi „curioşi”, de doi poliţişti în civil. Uniformele ar fi atras atenţia mulţimii. Şi s-ar fi dat alarma. În ciuda acestor precauţii şi în ciuda nopţii, de îndată ce a ieşit din tunel în cartierul de la marginea Constantinopolului însoţit de cei doi „curioşi”, Gură de Aur a fost recunoscut de primii trecători. Şi s-a dat alarma. Poporul a fost prevenit. Mulţimea voia să-i linşeze pe „curioşi”. Gură de Aur a luat însă apărarea „curioşilor” şi abia s-a eliberat din grupul de cetăţeni care căutau să-l oprească şi să-l apere cu trupurile lor. A ajuns în port. Acolo se aflau soldaţi în uniformă. Şi ofiţeri în uniformă. Şi trimişii împărătesei în uniformă. Gură de Aur a fost îmbarcat pe nava care-l aştepta şi care a pornit în grabă spre locul de exil.

5

Vestea ridicării lui Gură de Aur şi a plecării sale în exil s-a răspândit cu viteza fulgerului. Ora era târzie. Era întuneric. Totuşi, toată populaţia Constantinopolului a ieşit în stradă. Mulţimea s-a împărţit în trei grupe. Nimeni nu comanda, însă primul grup format îndeosebi din bărbaţi a desprins bărcile de pe ţărm. Toate bărcile existente au ieşit pe mare. În aceste bărci se aflau bărbaţi cu torţe aprinse şi care încercau să ajungă nava care-l transporta pe episcop. Marea era acoperită de lumini. Toată noaptea aceste bărci au străbătut apa şi l-au căutat pe sfântul prizonier.

Al doilea grup de cetăţeni a ocupat toate bisericile. Mulţimea ştia că fusese luat apărătorul bisericilor. Şi s-a constituit în apărătoare a bisericilor, fie că era vorba de biserica Sfânta Sofia sau de altele. Restul populaţiei n-a mai părăsit străzile. Purtând lumânări aprinse, în procesiune, mulţimea a rătăcit toată noaptea pe străzile Constantinopolului „copleşită de durere”, cântând litanii. Nu s-a semnalat niciun act de violenţă. Dar atmosfera era încărcată. Se putea bănui că focul va izbucni undeva, pentru că durerea mulţimii, după ridicarea sfântului, era foarte mare. Constantinopolul suferea până la ultimul om ca şi cum s-ar fi anunţat o mare catastrofă.

6

A doua zi după plecare sfântului în exil, Teofil şi episcopii egipteni care l-au condamnat s-au prezentat la palat şi au „implorat ajutorul braţului statului” pentru a-l instala pe noul episcop şi pe noii preoţi. Eudoxia a poruncit să se pună la dispoziţia faraonului creştin Teofil armată şi poliţie pentru a ocupa bisericile şi a-i instala pe noii prelaţi.

De această dată mulţimea şi-a pierdut răbdarea. Când egiptenii au apărut în fruntea trupelor pentru a lua în stăpânire bisericile, mulţimea s-a opus. Bisericile erau pline de oameni, de credincioşii lui Gură de Aur.

Aceştia s-au baricadat şi au hotărât să moară mai degrabă decât să-i lase pe uzurpatori să intre în locurile sfinte. Teofil avea o îndelungată experienţă în materie de asalturi ale bisericilor. Avea şi autorizaţia Eudoxiei. Avea poliţia şi armata. A procedat cu bisericile şi cu populaţia Constantinopolului aşa cum a procedat cu monahii din Nitria. Soldaţii aveau ordinul să

acţioneze fără niciun menajament. Cronicarul Zosim povesteşte că era de ajuns ca un cetăţean să fie îmbrăcat în negru pentru a fi ucis de soldaţii împărătesei. E o exagerare, dar încleştări sângeroase au avut loc cu siguranţă.

În cursul aceleiaşi nopţi, în timp ce cadavrele zăceau încă în biserici şi pe străzi, iar soldaţii continuau încă vânătoarea creştinilor credincioşi episcopului prin cartierele oraşului, pământul a început să se cutremure. Constantinopolul e zguduit de dese cutremure de pământ. Oamenii erau obişnuiţi. Dar în noaptea aceea cutremurul a fost atât de puternic încât patul împărătesei s-a răsturnat şi Eudoxia a fost aruncată la pământ. Împărăteasa s-a ridicat înspăimântată. A alergat la soţul său, a căzut în genunchi şi l-a implorat să-l cheme înapoi pe Gură de Aur. Eudoxia credea că îi venise ceasul de pe urmă. Cu părul despletit, în genunchi i-a spus lui Arcadius:

„Omul pe care l-am alungat este un drept şi Dumnezeu îl răzbună. Dacă vreţi să vă păstraţi imperiul, chemaţi-l neîntârziat înapoi.” Arcadius a răspuns că nu el l-a alungat pe Gură de Aur. Împărăteasa şi egiptenii l-au exilat, împăratul Arcadius avea conştiinţa împăcată. Dormea în momentul în care fusese dat ordinul de exil. Nu era vinovat de nimic!

Împăratul i-a spus Eudoxiei că dacă voia să-l cheme pe Gură de Aur nu avea decât să o facă. El nu se opunea. Şi împăratul a adormit la loc.

7

Eudoxia a scris – cu mâna ei – în noaptea aceea următoarea scrisoare adresată lui Gură de Aur.

„O implor pe sfinţia ta să nu creadă că am luat parte la lucrurile care s-au petrecut cu tine. Sunt nevinovată de sângele tău. Oamenii răi şi corupţi au urzit un complot împotriva ta. Dumnezeu îmi este martor de adevărul cuvintelor mele ca şi de lacrimile pe care I le aduc jertfă.”

Scrisoarea a fost încredinţată unui aghiotant care a primit ordinul să o înmâneze chiar în mâinile lui Gură de Aur. Sfântul debarcase în localitatea Hieron, nu departe de Constantinopol. Hieron era prima etapă pe drumul exilului. Acolo ar fi trebuit să-l găsească scrisoarea împărătesei şi implorarea ei ca să revină, să ierte şi să-şi reia postul de episcop şi de pastor.

8

Gură de Aur nu era însă la Hieron. Ofiţerul purtător al scrisorii împărătesei l-a căutat peste tot şi nu l-a găsit. Sfântul dispăruse. S-a apelat la poliţie, armată, la funcţionarii locali care au cercetat până în zori toată regiunea, metru cu metru fără a da de urma sfântului. Neliniştită că ofiţerul care trebuia să-l aducă înapoi pe sfânt nu dădea semne de viaţă, împărăteasa a trimis în grabă un al doilea aghiotant la Hieron. Acesta a început să-l caute pe Gură de Aur împreună cu primul trimis imperial. În acest timp Constantinopol era neliniştit. Oamenii se temeau ca sfântul să nu fi fost asasinat. Poporul s-a urcat în bărci şi a plecat în căutarea sfântului. Al treilea delegat imperial a plecat la rândul său. Nici urmă de sfânt, nicăieri. Eudoxia era copleşită de disperare. Poporul era în fierbere. Poporul îşi manifesta deschis ostilitatea faţă de împărătească, care era acuzată că l-a ucis pe episcop şi se preface acum că-l caută ca să înşele poporul. Dar împărăteasa îl căuta sincer şi cu aceeaşi nelinişte ca toţi cetăţenii Constantinopolului.

„Curioşii” imperiali trimişi la faţa locului au reuşit în cele din urmă să descopere unde anume se afla Gură de Aur. S-au dus acolo şi i-au transmis rugăminţile împărătesei de a reveni la Constantinopol şi de a ierta totul. Dar episcopul era neîncrezător. Fusese debarcat la Hieron în cursul nopţii. Văzându-se pe acest ţărm aproape pustiu a bănuit că poliţiştii vor să-l asasineze şi profitând de întuneric a dispărut de sub ochii lor. A făcut pe jos drumul până la vila unui prieten, la Proenetos, unde se ascundea în acel moment. Nu credea în sinceritatea invitaţiei formulate de împărătească. Credea că poliţiştii voiau să-l atragă într-o capcană. Numai atunci când împărăteasa l-a trimis pe primul său eunuc Brisson, care era un prieten al lui Gură de Aur, sfântul a dat crezare promisiunilor făcute şi a acceptat să se întoarcă.

9

Noua întoarcere a lui Gură de Aur a produs un adevărat delir în Constantinopol. Pe toate străzile oamenii intonau cânturi de bucurie şi aduceau mulţumiri Domnului. O parte din locuitori s-a

dus înaintea sfântului pentru a-l escorta cu bărcile lor. O altă parte a început să-l caute pe Teofil şi pe egiptenii care făcuseră parte din sinod ca să-i arunce în mare. Văzând că tot răul pe care s-a străduit să-l facă pentru a se descotorosi de Sfântul Gură de Aur fusese în zadar, Teofil nu mai avea acum decât o singură preocupare: să-şi salveze viaţa. Cu multă greutate a reuşit să găsească o navă veche şi să se îmbarce într-un port izolat cu toţi egiptenii săi pentru a nu fi făcut bucăţi de mulţime. În timp ce faraonul creştin se îndepărta de Constantinopol fericit că şi-a salvat viaţa şi jurând să nu mai pună niciodată piciorul în oraş, mulţimea se adunase în portul cartierului Nariana unde sfântul trebuia să debarce. Gură de Aur a fost ridicat pe sus de mulţime. A fost dus la catedrală. Mulţimea l-a pus în tron şi l-a rugat să vorbească.

Mulţimea plângea de bucurie şi fiecare voia să atingă cu mâna sa trupul lui Gură de Aur pentru a se convinge de prezenţa sa. Şi, în acelaşi timp, îl implorau să nu păstreze tăcerea. Să le spună ceva. Să le vorbească. Şi toţi oamenii plângeau de bucurie. Gură de Aur era emoţionat şi el. Le-a povestit ce i s-a întâmplat, apoi s-a adresat poporului ca unei iubite.

„O, generozitatea turmei mele! În absenţa păstorului său a pus lupii pe fugă. O, frumuseţe, sau mai degrabă, curăţie a miresei. În absenţa mirelui i-a ţinut pe corupători la distanţă. Şi aşa a strălucit adevărata ei frumuseţe, aşa a strălucit înţelepciunea sa. Cum i-ai alungat tu pe adulteri? Prin măreţia curăţiei tale... Unde sunt ei acum? În întuneric. Unde suntem noi? În bucurie. Împăraţii sunt cu noi. Cu noi sunt oamenii puterii.”

Eudoxia şi Arcadius erau alături de popor, din nou credincioşi lui Gură de Aur. Dar această împăcare era prea frumoasă ca să dureze mult timp.

XI

1

Reluându-şi funcţiile episcopale, Gură de Aur i-a cerut împăratului să convoace un nou sinod, unul adevărat, care să se pronunţe asupra acuzaţiilor aduse împotriva lui de sinodul de la Stejar. Împăratul şi Eudoxia i-au promis-o. Insultele proferate împotriva sfântului trebuiau şterse. Data acestui sinod n-a fost fixată imediat, pentru că Imperiul Roman de Răsărit avea o altă preocupare urgentă şi care reclama întreaga sa atenţie. Imperiul păstrase anumite obiceiuri din vremea în care era încă păgân. Astfel statuile imperiale aveau un caracter sacru pentru că îl reprezentau pe „Unsul lui Dumnezeu”. Era un vestigiu creştinat al vechiului cult imperial. Pentru că a spart câteva statui, Antiohia ar fi fost rasă până la temelii dacă Gură de Aur, ajutat de asceţi, n-ar fi salvat-o. Soţia, copiii, părinţii împăratului erau veneraţi şi ei, dar nu prin statui. Eudoxia se simţea ofensată. Ea cerea să-i fie venerate statuile. Pretindea un cult egal cu cel al soţului ei. Imperiul Roman de Răsărit a considerat cererea Eudoxiei o calamitate. Niciodată nu s-a văzut ceva asemănător în toată istoria glorioasă a imperiului. Eudoxia a insistat cu încăpăţânare şi poate avea dreptate. Soţul său nu ştia nimic din tot ceea ce se petrecea în imperiu şi dormita. Ea, Eudoxia, era cea care conducea efectiv atât pe soţul ei, cât şi tot imperiul; o zeitate secundară în cele din urmă. Din acest punct de vedere Eudoxia avea dreptate. Senatul a apreciat şi el justeţea cererii sale şi a declarat-o egală soţului ei şi tuturor împăraţilor din istoria romană. Eudoxia avea dreptul să fie venerată după modelul celorlalţi împăraţi, şi nu doar ea, ci şi statuile ei.

Aşa cum muritoarele de rând îşi comandă cât mai multe haine cu putinţă când le pică o sumă de bani pe care nu contau, tot aşa şi Eudoxia după ce a fost declarată zeiţă şi-a comandat statui. Le-a comandat la cei mai mari sculptori ai epocii, ca şi cum şi-ar fi comandat rochii la cei mai mari croitori. Stă în firea femeii, iar Eudoxia era femeie. Şi pentru că nu era doar femeie, ci şi zeiţă, Eudoxia nu şi-a comandat rochii, ci statui.

Statui pe care toţi cetăţenii erau obligaţi să le adore şi înaintea cărora trebuiau să depună flori şi ofrande. Statui care erau opera celor mai mari maeştri şi pentru care se foloseau materialele cele mai scumpe: statui în marmură, în bronz, în aur, în argint. Şi acesta este un comportament de femeie. O femeie visează să aibă rochii din toate modelele care se poartă.

Fiecare oraş trebuia să posede cel puţin o efigie a împărătesei. Constantinopolul trebuia să aibă şi el una, mai înaltă şi mai costisitoare decât cele ale altor oraşe. De aici a venit noua ceartă dintre Eudoxia şi Gură de Aur.

2

Pentru a ridica statuia împărătesei a fost aleasă piaţa principală a Constantinopolului. Era piaţa cea mai vastă a oraşului. Statuia trebuia să se ridice în faţa catedralei lui Gură de Aur.

Gură de Aur era un sfânt milostiv, indulgent. Nu era de acord cu cultul statuilor imperiale, dar nu putea schimba singur totul dintr-o dată. Ştia că pe viitor cultele păgâne vor fi abolite. În omiliile sale el îi pregătea pe credincioşi să devină adevăraţi creştini, le cerea împăraţilor, dacă erau creştini, să nu mai pretindă să fie adoraţi ca zeii, iar creştinilor să nu mai adore statuile imperiale.

Pe moment el vedea că statuia de argint a Eudoxiei se ridica exact în faţa bisericii. Eudoxia era reprezentată cu însemnele sale de împărătească într-o atitudine de comandant. Această statuie de argint se ridica pe o coloană de porfir. Deşi foarte înalte, statuia şi coloana care o purta erau puse un imens soclu de marmoră. În acest fel, statuia Eudoxiei domina biserica Sfânta Sofia şi palatul imperial ca şi întreg oraşul. Pentru inaugurarea ei s-au organizat ceremoniile care se derulau de obicei la inaugurarea statuii unui împărat roman. În cadrul lor se executau dansuri, cântece, spectacole de toate felurile, coruri, fanfare, orchestre, adică tot ceea ce se putea imagina în materie de spectacol. Repetiţiile au început o dată cu ridicarea statuii. Erau luptători, acrobaţi, dansatori, actori. Toată această lume venea să repete. Locul din faţa bisericii Sfânta Sofia era plin de oameni şi zumzăia de zgomotul pe care îl făceau. Gură de Aur n-ar fi vrut să se amestece. El ura spectacolele, dar nu voia să o provoace

din nou pe împărătească. Un sfânt e un om delicat. Care iartă totul. Zgomotul pe care-l făceau artiştii, dansatorii, muzica, corurile, strigătele ce însoţeau luptele erau însă atât de puternice încât pătrundeau în biserică, iar sfântul nu mai putea sluji. La mijlocul unei rugăciuni se auzea vocea unei actriţe; în timp ce credincioşii erau în genunchi se auzea muzică de dans. Gură de Aur a considerat că aceste ofense trebuie să înceteze. S-a adresat prefectului şi i-a expus situaţia.

Prefectul i-a răspuns în aceşti termeni: „Nu este oare acesta obiceiul imemorial? Oare pentru preavenerata noastră împărătească Eudoxia ar trebui să facem mai puţin decât s-a făcut pentru toţi cezarii şi să pedepsim entuziasmul pe care supuşii îl arată faţă de suverana lor?”

Prefectul i-a spus Eudoxiei că Gură de Aur cerea poporului să nu-şi manifeste bucuria cu ocazia inaugurării minunatei sale statui. De comun acord cu Eudoxia, prefectul a ordonat pentru a doua zi festivităţi încă şi mai entuziaste. În plus, a ordonat să se dea şi de băut poporului. Să fie şi mai multă muzică. Şi dans mai mult. Gură de Aur a fost obligat să răspundă la această provocare prin singurul mijloc pe care îl avea: omilia. A ţinut o predică în care a spus tot ce credea despre statui, despre persoanele care comandau statui, despre festivităţile păgâne cerute de împărătească pentru inaugurarea efigiei sale şi a terminat cu un citat din Biblie, comparând-o pe Eudoxia cu Salomeea. Gură de Aur a spus poporului că ştia bine că după acest discurs Salomeea (adică Eudoxia) va cere capul lui Ioan, nu capul lui Ioan Botezătorul, ci pe cel al lui Ioan Gură de Aur. El însă nu se temea de moarte. Era de datoria lui să înfiereze păcatul. Ceea ce se petrecea din cauza acestei statui în faţa porţii bisericii era un scandal, era un lucru de iad; un amestec de păcate care supărau cerul.

3

Gură de Aur nu s-a înşelat. Începând chiar de a doua zi Eudoxia a făcut toate cele necesare pentru a lua capul lui Ioan Gură de Aur. Exact cum făcuse Salomeea pentru a obţine capul celuilalt Ioan, al Sfântului Ioan Botezătorul.

Eudoxia i-a invitat de urgenţă la Constantinopol pe toţi episcopii care-l condamnaseră pe Gură de Aur; ştia însă că un

singur om era maestru în arta lichidărilor: Teofil al Alexandriei. Faraonului creştin i-a fost trimisă o scrisoare lungă implorându-l să revină la Constantinopol pentru a-l judeca pe Gură de Aur. În această scrisoare Eudoxia i-a jurat că de această dată nu va mai fi un suflet slab şi nu-l va mai chema înapoi pe Gură de Aur, cum a făcut-o prima dată. Îi cerea lui Teofil să vină să tranşeze în felul lui „cazul Gură de Aur". Altfel spus, să procedeze la lichidarea sa. Pretextul de convocare a unui nou sinod era deja găsit. Îl cerea însuşi Gură de Aur. Voia să fie achitat, şi pentru aceasta a cerut împărătesei constituirea unui nou sinod. Ea i-l oferea acum, dar nu pentru a-l achita, ci pentru a-l condamna la moarte. De această dată nu vor mai fi menajamente. Gură de Aur a comis faţă de Eudoxia actul cel mai injurios. O femeie nu uită niciodată şi se răzbună dacă îi critici fie şi numai pălăria, rochia sau coafura. Criticarea efigiei este pentru o femeie un lucru care nu se poate solda decât cu o răzbunare completă. Cu moartea celui care a îndrăznit să facă un asemenea lucru. Adică cu moartea sfântului.

4

Episcopii egipteni şi-au făcut din nou apariţia la Constantinopol. Teofil n-a mai venit. După ce se întâmplase prima dată şi-a jurat că nu va mai pune piciorul în acest oraş. Voia să o servească pe Eudoxia mai ales că era vorba de moartea lui Gură de Aur, dar nu voia să rişte încă o dată să fie aruncat în mare. Teofil a trimis toate instrucţiunile. Aşa cum cei mai buni cunoscători ai codului penal sunt marii infractori de drept comun, tot aşa cel mai mare cunoscător al canoanelor bisericii din acea epocă era Teofil care încălca aceste canoane. În luna septembrie a anului 403, cu ocazia inaugurării statuii împărătesei, episcopii care trebuiau să alcătuiască sinodul erau la Constantinopol. Ei s-au reunit la scurt timp după sărbătoarea inaugurală.

Încă de la prima şedinţă, înainte de convocarea lui Gură de Aur, un egiptean s-a ridicat şi a întrebat sinodul:

„Ce-am venit să facem noi aici?"

Episcopii au răspuns în cor că s-au reunit pentru a-l judeca şi condamna pe Gură de Aur. Egipteanul a surâs. Şi a explicat că Gură de Aur era o persoană inexistentă. Cineva care nu există nu

poate fi chemat să compară în faţa judecătorilor. Şi cu această logică demnă de Teofil, egipteanul le-a povestit că în 341 (cu câţiva ani înainte de naşterea lui Gură de Aur) se ţinuse la Antiohia un sinod care fixase anumite canoane în virtutea cărora Gură de Aur era automat condamnat. Niciunul nu cunoştea aceste canoane. Egipteanul i-a invitat pe sfinţii episcopi să asculte lectura canonului patru al sinodului de la Antiohia.

Acest al patrulea canon spunea: *„Orice episcop depus din scaunul său fie pe drept, fie pe nedrept de un sinod şi care îndrăzneşte să urce din nou în el din proprie autoritate fără să fi fost disculpat de condamnarea sa de către acelaşi sinod sau de către un altul, fără să fi fost rechemat de judecătorii săi la funcţiile sale episcopale, fără să-i fie permis să se justifice, şi oricine i-ar fi alături în îndrăzneala sa sau ar colabora cu el, să fie exclus din comuniunea Bisericii”*[1].

Episcopul egiptean a explicat sinodului că nu era nimic de judecat. Sinodul de la Stejar prezidat de preacredinciosul Teofil l-a depus pe Ioan Gură de Aur. Or, fără să fie absolvit de sinodul de la Stejar, episcopul Ioan Gură de Aur a continuat să fie episcop al Constantinopolului. Prin urmare, era excomunicat în mod automat şi nu mai avea dreptul să se adreseze vreodată unui sinod. Gură de Aur nu doar nu mai era episcop, dar era şi excomunicat. Pretindea că a fost condamnat pe nedrept. Aceasta nu constituie o justificare. Canonul al patrulea de la Antiohia spune clar că sunt excomunicaţi atât cei care au fost condamnaţi pe drept, cât şi cei care au fost condamnaţi pe nedrept şi aceasta fără niciun drept de apel. Egipteanul a cerut ca sinodul să nu se mai ţină. Era fără obiect. Gură de Aur nu mai aparţinea Bisericii. Întreaga sa activitate ulterioară condamnării nu era de competenţa tribunalelor bisericeşti, ci de cea a poliţiei. Canonul următor, al cincilea de la Antiohia, era clar în această privinţă:

„Dacă un preot sau un episcop exclus din Biserică (cum era cazul lui Gură de Aur) continuă să facă tulburări, să fie reprimat de puterea din afară (a statului) ca un răzvrătit.”

Cazul lui Gură de Aur nu era, aşadar, de resortul Bisericii, ci de al poliţiei. Pentru Biserică, Gură de Aur era un excomunicat care nu mai avea niciun drept să facă apel. Canoanele Bisericii stipulează limpede că dacă un individ de categoria sa face

[1] PALADIE, *Dialoguri despre viaţa Sfântului Ioan Hrisostom.*

tulburări, trebuie „cerut ajutorul braţului statului” sau „puterea din afară”, poliţia, ca să-l cheme pe numele său.

Logica era implacabilă. Episcopii sinodului nu cunoşteau canoanele. Erau multe lucruri pe care nu le cunoşteau; dar tocmai le-au aflat! Au ridicat şedinţa. Sinodul a anunţat că, potrivit canoanelor, Gură de Aur nu mai exista pentru Biserică, era excomunicat, şi nimeni nu mai avea dreptul să fie în contact cu el. Era mai rău ca un lepros. Sinodul îi sugera împăratului Arcadius să termine o dată pentru totdeauna cu acest excomunicat.

5

Împărăteasa Eudoxia era de acord cu sinodul pentru pedepsirea în regim de urgenţă a lui Gură de Aur care-i insultase statuia sa de argint; Arcadius a întrebat, ca-n vis, ce anume gândea Gură de Aur despre această situaţie. Mesagerii împăratului l-au întrebat pe Gură de Aur ce gândea despre propria sa situaţie. Până atunci nu i-a trecut nimănui prin minte să-i pună această întrebare! Era excomunicat fără drept de apel. Doar împăratul Arcadius s-a gândit să-i ceară părerea, pentru că împăratul era adormit şi pentru că oamenii adormiţi sunt mai oneşti decât oamenii treji. Gură de Aur a răspuns că tot ce susţinea sinodul egiptenilor convocaţi de împărătească era fals.

În primul rând, canoanele sinodului de la Antiohia erau canoane eretice şi o adunare ortodoxă nu le putea invoca. Sinodul de la Antiohia fusese compus din treizeci şi şase de episcopi arieni convocaţi de împăratul arian Constans.

În al doilea rând, aceste canoane nu i se aplicau lui, episcopului Ioan Gură de Aur, pentru faptul că el nu fusese niciodată condamnat de un sinod bisericesc. În acest sens sfântul avea dreptate. Sinodul de la Stejar nu-i comunicase lui Gură de Aur condamnarea sa. Un ofiţer al împărătesei a venit să-i spună să se pregătească de exil. Din moment ce sinodul de Stejar nu i-a comunicat pedeapsa înseamnă că ea nu exista.

În al treilea rând, cazul lui nu putea fi integrat în canonul al cincilea.

Cerând o nouă judecată, el nu cerea să fie reintegrat în funcţiile de unde nu fusese niciodată exclus. Voia doar „să-şi

recupereze nevinovăţia”, să pună capăt calomniei, cum e de datoria oricărui episcop.

Arcadius a spus că al doilea sinod avea dreptate. Dar că Gură de Aur avea şi el dreptate. Împăratul era un om integru. A dat dreptate ambelor părţi şi a cerut să fie lăsat în pace. Conştiinţa sa era liniştită. El nu adusese prejudiciu nimănui.

6

În acest timp, întrucât împăratul nu luase nicio măsură, Gură de Aur şi-a continuat activitatea de cap al Bisericii. Aristocraţia, cei bogaţi, cei care aspirau la cariere strălucitoare nu mai veneau să-i asculte omiliile. Când Arcadius a vrut să se ducă la biserică, Eudoxia şi episcopii lumeşti l-au anunţat că riscă excomunicarea intrând în biserica unui condamnat. Împăratul nu s-a dus la biserică. Era docil. Totuşi voia să se roage. Toţi îl împiedecau să meargă la biserică. Un împărat nu putea intra în biserica unui excomunicat ca Gură de Aur. În cele din urmă, împăratul a fost constrâns să ordone ca Gură de Aur să fie exilat. Îndată după ce a semnat ordinul de exilare, a revenit asupra deciziei sale. S-a întrebat dacă din întâmplare Gură de Aur nu era nevinovat. Iar poruncind exilul unui episcop nevinovat şi sfânt, Arcadius se putea aştepta la o pedeapsă aspră din partea lui Dumnezeu. S-a gândit că putea să cadă din pat, că putea să ia o boală, că ar putea printre altele să ardă de viu. A revenit deci asupra hotărârii sale. Şi a dat ordinul următor: pe moment Gură de Aur nu mai trebuia să iasă din casa sa. Avea domiciliu forţat în propria casă. Gură de Aur nu mai avea dreptul să intre într-o biserică.

Şi în acest timp împăratul Arcadius observa dacă Dumnezeu era supărat de această hotărâre. Dacă era supărat, i-ar fi trimis o pedeapsă: un furuncul, un cutremur, un incendiu sau ceva asemănător. Văzând mânia divină, împăratul ar fi ordonat pe loc punerea în libertate a sfântului. În cinci minute sfântul putea fi liber! Palatul nu era departe de episcopie...

Dacă însă între timp Dumnezeu nu se supăra şi nu-l pedepsea pe împărat, aceasta însemna că Dumnezeu era de acord să-l trimită pe Gură de Aur în exil. Arcadius i-a mărturisit Eudoxiei tactica sa de a-L pune pe Dumnezeu la încercare. Atitudinea sa viitoare faţă de Gură de Aur depindea în

exclusivitate de modul cum ar reacţiona Dumnezeu în faţa pedepsei date episcopului, în faţa trimiterii sale în arest la domiciliu.

7

Împăratul a ordonat punerea în arest a sfântului în propria sa casă. În acelaşi timp observa cu atenţie reacţia cerului în faţa acestei pedepse.

Împăratul a rămas treaz ca să vadă ce anume face Dumnezeu! Dumnezeu nu s-a supărat pentru arestarea lui Gură de Aur. Nu a fost nici cutremur de pământ, nici furtună, nici epidemie şi nici un furuncul n-a apărut pe corpul împăratului. De aici Arcadius a dedus că Dumnezeu aproba pedepsirea lui Gură de Aur. Din moment ce avea consimţământul divin, Arcadius i-a permis Eudoxiei să-l trimită pe sfânt în exil. Împăratul putea promite aceste lucruri frumoasei sale soţii fiindcă avea convingerea că Dumnezeu nu-l va apăra pe Gură de Aur. Dacă Dumnezeu era prietenul sfântului, dacă ar fi fost protectorul său, ar fi trimis un semn. Dar Dumnezeu n-a trimis niciun semn din care să se poată vedea că L-ar interesa soarta episcopului Constantinopolului.

8

Împărăteasa şi membrii aristocraţiei Constantinopolului zoreau să-l vadă plecat pe Gură de Aur. Împăratul, din contră, voia să întârzie executarea sentinţei. Arcadius constatase că Dumnezeu nu era supărat de condamnarea lui Gură de Aur. Dar era un om prudent. Ştia că Dumnezeu se putea supăra mai târziu. Arcadius căuta deci să amâne executarea sentinţei prin toate măsurile posibile şi să rămână în bune relaţii cu Gură de Aur şi cu Dumnezeu. A trimis la Gură de Aur un locotenent ca să-l invite pe sfânt să încheie un armistiţiu cu împăratul. Arcadius s-a angajat să nu-i mai facă niciun rău episcopului, nici săracilor pe care acesta îi susţinea, iar sfântul, la rândul său, trebuia să promită că nu va intra în biserică pe toată durata armistiţiului pentru a evita orice violenţă şi pentru a nu se face vărsare de

sânge. Episcopul ştia că, dacă va refuza acest armistiţiu, împăratul va folosi violenţa ca să-l facă să părăsească biserica şi că vor fi lupte sângeroase între popor şi poliţie. A acceptat deci să nu se mai ducă la biserică. Sfântul şi-a ţinut cuvântul. Şi împăratul şi-a ţinut cuvântul. Condiţiile armistiţiului au fost respectate de ambele părţi. Dar se apropiau sărbătorile Paştelui. Pe fereastră sfântul vedea mulţimea de credincioşi care făcea de pază în faţa episcopiei. Şi Gură de Aur a avut atunci remuşcări cumplite. A înţeles că niciodată n-ar fi trebuit să încheie armistiţiu cu împăratul. Nu trebuia să-i lase pe credincioşi fără păstor. Trebuia să se ducă la biserică cu orice preţ, în fiecare zi. Trebuia să fie prezent la altar chiar dacă pentru aceasta trebuia să plătească cu moartea sa şi cu moartea credincioşilor. Moartea nu este ceva de temut pentru creştini. Nu este o primejdie. Doar păcatul este. Mai ales în acest moment, în zilele care precedau Sfintele Paşti. Episcopul este în stare de păcat de moarte dacă stă departe de biserică şi de credincioşi. Şi Gură de Aur s-a hotărât să se ducă la biserică. Fără să şovăie a încălcat cuvântul dat împăratului. Nu voia să facă pe plac oamenilor, ci lui Dumnezeu. Nu poţi să faci amândouă lucrurile deodată. A intrat deci în biserică şi a început să celebreze slujba Sâmbetei Patimilor. Vestea s-a răspândit în tot oraşul. Eudoxia l-a trezit pe soţul ei şi i-a spus: „E de datoria ta să îndepărtezi din biserică un intrus depus şi excomunicat. Nu poţi să ai comuniune cu acest om, nici să-ţi laşi familia şi poporul credincioşilor de care eşti responsabil să aibă comuniune cu el.”

„Dar dacă episcopul e un sfânt, a răspuns Arcadius, atunci voi comite un păcat...”

Dacă Dumnezeu ar fi fost pentru Ioan, ar fi anunţat aceasta prin semne minunate. Dar semne miraculoase n-au fost. Deci Dumnezeu era de acord cu condamnarea lui Ioan. Împăratul s-a supus. Ioan va fi îndepărtat din biserică.

În acest timp Gură de Aur săvârşea Liturghia. Înainte să sfârşească, împăratul i-a trimis ordinul să părăsească biserica. Gură de Aur le-a răspuns atunci trimişilor imperiali:

„Nu pot părăsi biserica. Am primit această biserica de la Dumnezeu însuşi, Mântuitorul meu, ca să port de grijă de turma Sa. Nu voi dezerta”[1]. Ofiţerul l-a ameninţat că-l expulzează cu forţa. Sfântul a răspuns: „Dacă vrea împăratul, atunci să mă facă să ies cu forţa, *fiindcă oraşul îi aparţine*. Violenţa va fi scuza mea

[1] PALADIE, *Dialoguri despre viaţa Sfântului Ioan Hrisostom.*

în faţa lui Dumnezeu, dar niciodată nu voi pleca de aici de bunăvoie”[1].

9

Împăratul i-a chemat pe Antioh şi Acachie, cei doi episcopi care-l condamnaseră la moarte pe Gură de Aur, şi i-a întrebat:

„Căutaţi voi înşivă ce-mi rămâne de făcut.” Împăratul nu voia să-şi întineze mâinile de sânge în Sâmbăta Patimilor. Împăratul se temea de Dumnezeu, cum se temea şi de Eudoxia, frumoasa lui soţie. Nu voia să-L nemulţumească pe Dumnezeu şi să folosească forţa în incinta bisericii. Dar cei doi episcopi erau mai puţin creştini decât împăratul. Ei l-au asigurat pe Arcadius că erau în strânsă legătură cu Dumnezeu. Cei doi episcopi i-au explicat împăratului că-l frecventau zilnic pe Dumnezeu „din motive de serviciu”. L-au sfătuit pe împărat să folosească forţa: „Luăm condamnarea lui asupra capetelor noastre”[2].

În acest caz, Arcadius nu mai avea nimic de pierdut. A ordonat masacrul în incinta bisericii şi cu toate acestea se va putea prezenta în faţa lui Iisus cu mâinile curate fără nicio urmă de sânge, întrucât păcatul şi sângele vor întina doar mâinile şi sufletele episcopilor. Arcadius continua să aibă relaţii bune cu Dumnezeu. Drept urmare, a ordonat arestarea sfântului şi a celor care se opuneau arestării lui.

Armata şi poliţia au fost declarate în stare de alertă, ca la război, şi înarmate cu lănci, spade şi săbii. Armata a pornit să ia catedrala cu asalt.

10

În afara credincioşilor care asistau la slujbă în catedrala Sfânta Sofia în acea Sâmbătă a Paştilor se mai aflau când a fost poruncit asaltul bisericii câteva mii de catehumeni îmbrăcaţi în alb care aşteptau să fie botezaţi. În momentul în care au apărut soldaţii înarmaţi până în dinţi, o parte din catehumeni, bărbaţi, femei, copii erau deja în apa baptisteriului. Unde apar soldaţii cu

[1] PALADIE, *Dialoguri despre viaţa Sfântului Ioan Hrisostom.*
[2] PALADIE, *Dialoguri despre viaţa Sfântului Ioan Hrisostom.*

ordinul de a folosi forţa, acolo curge sângele, sunt crime, jafuri, cadavre călcate în picioare. Acum astfel de fapte se petreceau în chiar incinta bisericii. Soldaţii au invadat baptisteriul. Preoţii îmbrăcaţi cu veşmintele lor liturgice au fost aruncaţi în apa baptisteriului şi exterminaţi, iar „apele naşterii din nou a oamenilor s-au înroşit de sângele oamenilor”[1]. Credincioşii au ieşit din biserică, au ieşit din baptisteriu şi au fugit goi de-a lungul străzilor Constantinopolului. Soldaţii înaintau pas cu pas, căci aveau ordin să ia biserica cu asalt. Au ocupat mai întâi baptisteriul, apoi altarul. Soldaţii au nimicit duşmanul. Duşmanul erau preoţii, credincioşii şi cei care aşteptau Botezul lui Hristos. Istoricii de bun-simţ nu îndrăznesc să povestească în detaliu ce s-a întâmplat. A povesti aşa ceva e un sacrilegiu. „Tac, spune istoricul Sozomen, ca să nu dezvălui necredincioşilor lucrurile înfricoşătoare din tainele noastre”[2]. În scurt timp, biserica Sfânta Sofia s-a golit de oamenii vii. Credincioşii s-au ascuns în subsoluri. Unii nu se mai ascundeau nicăieri: voiau ca Liturghia să-şi continue cursul, iar catehumenii voiau să primească Botezul în ciuda masacrului şi a terorii poruncite de împărat.

11

În timp ce soldaţii ieşeau din biserică târându-l pe Sfântul Gură de Aur în felul lor ca pe un criminal, catehumenii se adunau în băile publice ale oraşului la termele lui Constans ca să primească Botezul. Preoţii şi credincioşii au instalat aici un altar şi au continuat ceremonia. Unii din cei care se aflau în acel moment în termele lui Constans aveau răni proaspete, lovituri de sabie, lovituri de lance, urme de pumni sau lovituri de bâtă. Dar voiau să devină creştini. Ţineau să primească Botezul lui Hristos. Şi cântau toţi cântece de slavă Domnului, încât oraşul răsuna de ele. În acest timp, Gură de Aur era arestat. Aflând că altarul a fost pângărit, şi că apele Botezului erau roşii de sânge, împăratul s-a înspăimântat. Îi era frică să nu-L mânie pe Dumnezeu. Dar a fost asigurat că episcopii vor lua asupra lor acest păcat. Fiind oameni care întreţineau relaţii permanente cu Dumnezeu din motive de serviciu, episcopii vor acoperi afacerea. Vor interveni pe lângă Dumnezeu ca acest dosar să fie clasat. Dumnezeu

[1] *Epistolă către papa Inocenţiu.*
[2] SOZOMEN, *Istoria bisericească* VIII, 21.

iartă. E milostiv. Cu toate acestea, Arcadius se temea. Episcopii erau însă nemulţumiţi de derularea operaţiunii. Socoteau că acţiunea fusese lipsită de energie. Credincioşii nu fuseseră masacraţi până la ultimul. Pentru că preoţii, credincioşii, catehumenii care aşteptau botezul n-au fost exterminaţi până la ultimul, episcopii considerau că acţiunea poruncită de împăraţi nu fusese încununată de succes. Era un eşec. Soldaţii erau vinovaţi că n-au *executat* ordinul împăratului până la capăt. Episcopii s-au dus la prefectul oraşului, „magistrul oficiilor" numit Anthemius, şi i-au cerut să se continue acţiunea poruncită de împărat, duşmanii fiind în viaţă şi continuând să se boteze la termele lui Constans. Prefectul Anthemius ezita. Într-adevăr, Anthemius se temea de Dumnezeu. Prefectul nu era un episcop care putea să-şi permită totul faţă de Dumnezeu. Din cauza aceasta a ezitat când i s-a cerut să-i masacreze pe creştini la terme. Episcopii l-au ameninţat că-l denunţă împăratului pentru lipsă de curaj şi tenacitate în acţiunile militare. Când a văzut de câtă ură şi cruzime erau capabili aceşti episcopi, Anthemius i-a privit în ochi. Ştia că niciun ofiţer n-ar fi în stare de o atare ferocitate. Erau mulţi ofiţeri păgâni în Constantinopol. Cea mai mare parte erau păgâni de origine barbară. Dar Anthemius îşi cunoştea ofiţerii şi ştia că niciunul dintre ei nu ar fi în stare să execute masacrul ordonat de episcopi. I-a răspuns bătrânului episcop Acachie şi episcopului Antioh că le pune la dispoziţie soldaţi şi poliţie, dar că îi ruga să preia ei comanda acestei operaţiuni de asasinat a creştinilor le termele lui Constans. Episcopii erau persoane mai competente decât militarii pentru a ordona o atare acţiune criminală.

Episcopii erau în culmea bucuriei. Era exact ceea ce ei voiau. Voiau soldaţi cărora să le poruncească masacrul creştinilor; Anthemius le-a dat aceşti soldaţi. Mulţi. Aţâţi câţi au cerut episcopii.

Constantinopolul a putut vedea atunci un spectacol unic: soldaţii înarmaţi până în dinţi, ca în timp de război, cu căşti, lăncii, săbii, pumnale având în fruntea lor episcopi, preoţi, diaconi. Aceste unităţi comandate de preoţi patrulau pe străzile Constantinopolului îndreptându-se spre terme pentru a-i masacra pe bărbaţii şi femeile care veniseră să se boteze. Trupele comandate de episcopi, preoţi şi diaconi, au întrerupt ceremonia Botezului care se desfăşura în incinta băilor. Numărul morţilor a fost mai mare decât în catedrală. Era Sâmbăta Mare, în ajunul Paştilor. Dar această sâmbătă nu se terminase încă. Şi

pentru că această sâmbătă nu se terminase încă, trupele conduse de episcopi şi care au prins gustul sângelui vărsat au continuat masacrul.

12

În palatul său, împăratul era torturat de remuşcări. Eudoxia l-a luat cu forţa să facă o plimbare în afara oraşului ca să-l facă să uite ce se întâmpla. Ca o bună germană ce era, Eudoxia ştia că aerul şi exerciţiul fizic erau salutare. L-a făcut pe împărat să iasă în afara oraşului oferindu-i aer şi exerciţii. În timp ce Eudoxia încerca să-l distragă pe soţul său, au venit să-i întâlnească patruzeci şi doi de episcopi, nenumăraţi preoţi şi diaconi. Aceşti sfinţi episcopi, preoţi şi diaconi au căzut în genunchi în faţa trăsurii imperiale şi l-au implorat pe Arcadius să ordone sfârşitul masacrului. Împăratul dormita în caleaşca aurită. Eudoxia a avut dreptate: aerul i-a făcut bine împăratului care s-a împăcat cu conştiinţa sa...

Arcadius dormita liniştit pentru că păcatul acestui oribil masacru nu va fi înscris pe fişa sa de creştin, ci pe fişele episcopilor Acachie şi Antioh. Foaia individuală, cazierul de creştin al împăratului va fi alb ca zăpada când se va prezenta înaintea lui Dumnezeu în clipa judecăţii supreme. Întrucât în clipa aceea Arcadius avea conştiinţa împăcată, nici măcar nu şi-a deschis ochii să-i privească pe cei patruzeci şi doi de episcopi îngenuncheaţi în faţa trăsurii imperiale. I-a văzut şi i-a auzit în somnul său. Dar Eudoxia nu dormea. Stătea dreaptă cu capul sus, alături de soţul ei adormit. Eudoxia i-a ascultat cu aroganţă pe episcopii îngenuncheaţi. Toţi cei care erau masacraţi în acel moment, toţi cei care fuseseră masacraţi şi toţi care vor fi masacraţi în viitor meritau moartea. Meritau să fie ucişi pentru că au criticat minunata statuie de argint a împărătesei. Au criticat statuia ei! Statuia ei! Meritau moartea.

„Eudoxia, fie-ţi milă de copiii tăi şi nu păta sfânta sărbătoare a lui Hristos cu sânge”, a spus un episcop.

Eudoxia l-a privit cu dispreţ şi a poruncit vizitiului să pornească. Sfinţii episcopi au rămas toţi patruzeci şi doi îngenuncheaţi pe drum împietriţi. Credeau că Eudoxia era un suflet de piatră. Dar ea nu era decât o femeie, doar o femeie a cărei imagine suferise ofensă şi care se răzbuna.

13

La câteva minute după ce i-a părăsit pe episcopii îngenuncheaţi în drum, împăratul Arcadius a deschis ochii. A zărit în mijlocul câmpului o mulţime de oameni în alb. Erau supravieţuitorii masacrului de la terme. Aceşti păgâni care voiau să îmbrăţişeze creştinismul au încercat să se boteze în catedrală, dar au fost alungaţi. Au încercat să continue ceremonia Botezului în băile publice. Şi acolo armata i-a atacat. Unii dintre ei au fost asasinaţi. Iar cei care au supravieţuit celor două masacre se aflau acum în afara oraşului, în aer liber şi continuau ceremonia Botezului. Căci voiau să devină creştini cu orice preţ. În vremea aceea ceremonia Botezului dura mai multe zile presupunând privegheri, posturi şi un întreg ceremonial complicat.

Împăratul a întrebat-o pe Eudoxia cine erau acei oameni şi acele femei în haine albe care se aflau în mijlocul câmpului.

Ea i-a răspuns că erau nişte sectanţi.

Arcadius şi-a adus aminte că era un împărat ortodox. Misiunea sa de împărat creştin era să apere Biserica lui Hristos împotriva duşmanilor din afară şi împotriva sectanţilor. Arcadius a luat numaidecât o hotărâre înţeleaptă, aşa cum se cuvine unui împărat ortodox, şi a poruncit să nu mai fie sectanţi. Pentru că Arcadius, ca orice mare împărat roman, nu era numai creştin, ci şi militar, a precizat că ereticii trebuiau eliminaţi printr-o şarjă de cavalerie. Ordinul a fost executat. Înarmată cu lănci lungi cavaleria imperială a venit în galop şi a luat cu asalt mulţimea de oameni îmbrăcaţi în alb.

Masacrul a fost cumplit. Şi totuşi acea sâmbătă sfântă *nu se încheiase încă*.

În timp ce cavaleria masacra catehumenii adunaţi pe câmp la locul numit *Borna* a cincea, în oraş infanteria condusă de episcopi continua exterminarea. Închisorile au fost umplute până la refuz.

Vânătoarea de oameni a continuat toată noaptea şi în zilele următoare... În noaptea Învierii a fost efectuată razia cea mai teribilă.

Fratele lui Arcadius, care era împărat la Roma, a trimis înspăimântat mesageri la Constantinopol. Honorius, împăratul Romei, îi spunea fratelui său că această crimă comisă în noaptea

Învierii era crima cea mai odioasă; în noaptea Învierii împăraţii creştini deschid porţile închisorilor şi-i lasă în libertate pe cei vinovaţi.

Honorius i-a scris fratelui său Arcadius: „Bisericile au fost înconjurate deodată (la Constantinopol) şi preoţii făcuţi prizonieri, astfel că în timpul în care suveranii deschid închisorile, porţile temniţelor, (în imperiul vostru) ele s-au închis peste slujitorii unei legi a iubirii şi a păcii... mai mulţi credincioşi au fost masacraţi chiar în sanctuare... Sfintele Taine, lucru îngrozitor, au fost întinate cu sânge omenesc.”

Printre preoţii, episcopii şi diaconii arestaţi se găsea şi sfântul episcop Gură de Aur. Episcopul fusese întemniţat.

„Prin multe necazuri trebuie să intrăm în împărăţia lui Dumnezeu”[1]. Drumul care duce la cer trece şi prin închisoare. Acum în închisoare, Gură de Aur îşi continua drumul spre cer.

[1] *Faptele Apostolilor* 14, 21.

XII

1

Gura de aur a sfântului episcop fusese închisă. Era păzit cu străşnicie. Eudoxia veghea ca sfântul să nu comunice cu nimeni. Totuşi Gură de Aur a reuşit să trimită o scrisoare papei Inocenţiu ca să-i implore ajutorul, nu pentru el personal, ci pentru Biserica lui Hristos întinată de Eudoxia, femeia cu statuie de argint. Ioan i-a scris papei astfel:

„Presupunem că înainte de sosirea acestei scrisori, zvonul atentatului comis aici a ajuns la urechile cucerniciei voastre. Într-adevăr, crima e atât de mare, încât nu e nici un colţ al lumii care să nu fie indignat de această poveste. Pretutindeni ea a stârnit doliu şi suspin prelung."

În această scrisoare Gură de Aur îi povesteşte papei Inocenţiu faptele aşa cum s-au petrecut ele. Îi cere să intervină pentru a îndrepta această situaţie: „Întrucât aceste nelegiuiri odioase cer nu numai regrete şi lacrimi, cer şi remedii prompte, trebuie cercetat cu chibzuinţă cum poate fi potolită această furtună care zguduie Biserica."

Gură de Aur a trimis scrisoarea prin patru episcopi şi doi diaconi: „I-am îndemnat pe domnii mei, preacinstiţii şi venerabilii prelaţi Demetrius, Pausofius, Pappus şi Eugenius să-şi lase turmele pentru a se încredinţa mării, şi, după o lungă călătorie, să alerge la iubirea voastră, să vă expună în detaliu lucrurile şi să solicite gândurilor voastre un remediu eficace pentru durerile noastre. Le-am dat drept tovarăş de călătorie pe dragii şi cinstiţii diaconi Paul şi Chiriac care, în lipsa scrisorilor, vor prezenta verbal iubirii voastre toate informaţiile pe care le veţi dori."

Această delegaţie a plecat la Roma pe mare, deşi drumul era mai lung. N-a luat calea uscatului pentru a nu fi atacată de oamenii Eudoxiei.

Papa Inocenţiu a răspuns cu calmul olimpian al unui prinţ al Bisericii care se conduce după orologiul veşniciei, nu după cel al istoriei.

Mai întâi, papa Inocenţiu i-a confirmat lui Gură de Aur că ambele sinoade care l-au condamnat nu erau, din punctul de vedere al canoanelor bisericeşti, legal constituite. Prin urmare, condamnarea rostită de ele împotriva sfântului nu era valabilă. Papa i-a promis lui Gură de Aur să convoace un sinod legal şi conform canoanelor Bisericii care îl va judeca pe episcopul Constantinopolului: la acest sinod Teofil, faraonul creştin al Alexandriei, va fi invitat ca martor şi nu ca judecător. În privinţa suferinţelor morale şi fizice ale lui Gură de Aur, papa Inocenţiu scria:

„Ca învăţător şi păstor al poporului nu aveţi nevoie să vă învăţ eu că oamenii cei mai virtuoşi au fost întotdeauna cei mai încercaţi, ca să se arate nebiruiţi de suferinţă, neclintiţi în cele mai grele şi nedrepte chinuri.” Papa Inocenţiu i-a expus împăratului Honorius cauza lui Gură de Aur. Şi suveranul Romei i-a promis ajutorul său papei pentru a face dreptate lui Gură de Aur. După care împăratul Honorius i-a scris lui Arcadius, fratele său de la Constantinopol, somându-l să facă dreptate sfântului episcop. Asociindu-se papei Inocenţiu, Occidentul întreg a promis ajutorul său ca să se facă dreptate sfântului episcop din Răsărit. Pasiunea cu care împăratul Romei a luat apărarea lui Gură de Aur nu era dezinteresată. Suveranii şi oamenii politici nu sunt niciodată dezinteresaţi. Honorius voia să profite de cauza dreaptă a sfântului episcop pentru a se putea amesteca în afacerile interne ale Imperiului Roman din Răsărit. Pretextul acestei ingerinţe era sublim: nedreptatea căreia îi căzuse victimă un sfânt. Eudoxia şi politicienii de la Constantinopol au înţeles intenţiile imperiului din Apus. Curtea lui Arcadius a fost cuprinsă de panică. Sinodul convocat de papă pentru reabilitarea lui Gură de Aur era o lovitură cumplită adusă imperiului din Răsărit. Arcadius a fost sfătuit să împiedice cu orice preţ constituirea acestui sinod. Dar era imposibil să-l împiedici pe papă să facă dreptate acolo unde bântuia nedreptatea. Episcopul Romei era un personaj incoruptibil care în activitatea sa pământească căuta să facă pe plac nu oamenilor, ci lui Dumnezeu: din moment ce papa hotărâse să convoace un sinod şi să-l reabiliteze pe Gură de Aur, asta însemna că nimic nu-l putea împiedeca să facă această dreptate.

Doamnele din aristocraţie i-au sugerat Eudoxiei un mijloc de a împiedeca convocarea sinodului de la Roma. Era un mijloc simplu şi foarte feminin: suprimarea de urgenţă a lui Gură de Aur. Dacă sfântul dispărea, sinodul de la Roma nu mai avea pe

cine reabilita... La palatul imperial din Constantinopol au fost lăsate deoparte toate celelalte activităţi pentru a pregăti asasinarea sfântului. Imperiul Roman din Răsărit nu mai cunoş-tea decât o singură problemă: asasinarea discretă şi de urgenţă a Sfântului Ioan Gură de Aur.

2

Eudoxia şi doamnele aristocraţiei imperiului din Răsărit i-au convocat pe Acachie, Antioh ca şi pe toţi episcopii duşmani lui Gură de Aur şi le-au adus la cunoştinţă planul lor de asasinare a sfântului. I-au întrebat pe episcopi dacă nu riscă să fie pedepsite de Dumnezeu pentru moartea episcopului Ioan. Femeile sunt fricoase din fire. Pot urzi cele mai diabolice planuri de asasinat, dar când e vorba să treacă la fapte se tem. Aşa e făcută firea feminină. Aranjaseră în detaliu cum să-l ucidă pe Gură de Aur, dar acum când era vorba de executarea planului se temeau. Se temeau mai ales de Dumnezeu. Episcopii le-au asigurat pe Eudoxia şi pe prietenele sale aristocrate că asasinarea lui Gură de Aur nu-L va supăra pe Dumnezeu. Mai întâi, Dumnezeu asistase la atâtea asasinate comise pe pământ, încât pentru El, Tatăl ceresc, asasinarea era un eveniment banal. Apoi, Dumnezeu era prin însăşi esenţa Sa divină milostiv. Întrucât Dumnezeu iartă totul, va ierta foarte bine şi această moarte. Încurajate de episcop, aristocratele Constantinopolului, în frunte cu împărăteasa Eudoxia, s-au hotărât să treacă la executarea planului de asasinarea a Sfântului Gură de Aur.

3

Cu ajutorul poliţiei Constantinopolului doamnele de la curtea imperială şi episcopii s-au străduit să găsească un „ucigaş plătit”. Astfel de oameni există în toate marile oraşe. Personajul recomandat de poliţie a făcut o bună impresie. Era un om care putea ucide cu mare îndemânare. A fost deci angajat să-l asasineze pe Gură de Aur şi i s-a dat un acont, ca de obicei! Ucigaşul era un om cu experienţă. Nu era la prima sa crimă. Cu toate acestea, încă de la început s-a lovit de câteva dificultăţi

care păreau insurmontabile. Palatul episcopal în care era ţinut captiv Gură de Aur era păzit de poliţie. Poliţiştii au primit ordin să nu vadă nimic atunci când asasinul intra în chilia lui Gură de Aur şi, în măsura posibilului, poliţia trebuia să-i deschidă porţile şi să-l ajute în îndeplinirea misiunii lui. Dificultatea stătea însă în aceea că episcopul nu era păzit numai de poliţie; era păzit şi de credincioşii săi. Zi şi noapte mulţimea săracilor Constantinopolului se aduna în jurul palatului episcopal veghind viaţa sfântului. Strânşi în jurul palatului, proletarii Constantinopolului, desculţii, oprimaţii, vegheau să nu i se întâmple nimic sfântului. Supravegherea efectuată de aceşti zdrenţăroşi era perfectă. Asasinul nu putea pătrunde în palat fără să fie văzut de apărătorii sfântului.

4

Timp de mai multe săptămâni asasinul a încercat să pătrundă în chilia lui Gură de Aur. Dar i-a fost imposibil să se strecoare printre rândurile de săraci care îl păzeau pe protectorul lor. Eudoxia zorea să aibă capul tăiat al sfântului. Ucigaşul a fost somat să nu mai întârzie. Atunci asasinul a recurs la o înşelătorie. A venit în faţa porţii episcopiei şi acolo s-a aruncat la pământ simulând o criză de epilepsie. Oamenii care treceau îl priveau pe asasinul ce se contorsiona în convulsii. Era un spectacol obişnuit la Constantinopol. În acea vreme, când un om cădea în stradă, nu se chema ambulanţa, nu se chema serviciul de urgenţă. Era lăsat să se zbată în praf; oamenii ştiau că, odată criza terminată, omul se va ridica singur. Nimeni nu se apropia de epileptici în plină criză. Mulţimea îi lăsa în pace, aşa cum l-a lăsat şi de această dată, fără măcar să-l privească, pe asasinul ce se rostogolea în praful străzii în faţa porţii palatului episcopal. În convulsiile sale asasinul a reuşit să se strecoare în curtea episcopiei, apoi, tot zbătându-se, a ajuns la uşa chiliei unde locuia Gură de Aur. A deschis poarta şi a vrut să intre. În acel moment asasinul a fost oprit de un servitor credincios al episcopului care l-a prins din spate. A fost interogat. A mărturisit, fără să ezite mult, că fusese angajat ca să-l ucidă pe Gură de Aur. Asasinul a arătat chiar pumnalul cu care trebuia să-l ucidă. A cerut iertare. A spus că era sărac şi un sărac trebuie să facă tot felul de meserii ca să-şi câştige pâinea.

Vestea tentativei de asasinare a sfântului s-a răspândit în tot oraşul. Apoi în tot imperiul. Proletarii s-au instalat în jurul palatului episcopal. Echipele zdrenţăroşilor care-l păzeau pe sfânt au fost dublate. Nicio pasăre n-ar fi putut pătrunde în chilia lui Gură de Aur.

Poliţia imperială s-a dus şi ea la episcop. Deşi asasinul a fost angajat chiar de poliţie, el trebuia condamnat pentru a salva aparenţele. A fost deci pus în lanţuri şi condus la închisoarea oraşului. Eudoxia era furioasă să vadă că planul asasinatului eşuase. În chilia sa, Gură de Aur a rămas gânditor o clipă. Scăpase – printr-o simplă întâmplare – de la moarte. A fost la câteva secunde de moarte. Întrucât era în viaţă, trebuia să-şi continue lupta pentru Biserică. Sfântul a cerut o hârtie şi cerneală. A redactat o petiţie prefectului oraşului, implorând punerea în libertate şi iertarea omului care a vrut să atenteze la viaţa sa. Poliţia a aprobat în grabă petiţia sfântului, şi asasinul a fost pus în libertate.

5

În acest timp, papa Inocenţiu a trimis o convocare episcopilor în vederea constituirii sinodului care să-l reabiliteze pe Gură de Aur. Înspăimântaţi de ideea că sfântul ar fi putut fi reabilitat şi ar putea reapărea la amvon pentru a predica împotriva lor, aristocratele din Constantinopol au angajat un nou ucigaş. De această dată s-a făcut rost de unul din cei mai abili asasini ai imperiului. Cu această ocazie, doamnele palatului au făcut apel la episcopi, iar episcopii s-au dovedit la acest capitol mai feroci decât poliţia. Au ales un asasin care era un adevărat specialist, „un dur”. Primul criminal, recomandat de poliţie, era un diletant faţă de asasinul ales de episcopi.

Cel care l-a angajat pe acest ucigaş plătit a fost preotul Elpidius. El a plătit noului criminal, ca acont, cincizeci de monede de aur urându-i succes în misiunea uciderii episcopului.

Eudoxia aştepta din oră în oră vestea morţii sfântului. A primit asigurarea că de această dată planul va reuşi. Episcopii aveau motive să-i promită împărătesei capul lui Gură de Aur şi să i-o promită cu certitudine.

Omul angajat în acest scop era deja pe teren. Asasinul îmbrăcase hainele unui comisionar. A pătruns în curtea palatului

episcopal cu sânge rece şi siguranţă. Unul din proletarii care erau de pază l-a oprit pentru a-l cerceta şi a vedea dacă nu era înarmat. Comisionarul şi-a scos cuţitul şi cu îndemânare de maestru l-a înfipt cu precizie în inima paznicului voluntar. Operaţia a durat câteva secunde. Comisionarul nici măcar nu şi-a încetinit mersul. L-a ucis pe paznicul creştin şi şi-a continuat drumul cu acelaşi pas, îndreptându-se spre chilia sfântului. Dar în faţa porţii se aflau alţi paznici credincioşi. Aceştia au vrut şi ei să-l oprească pe comisionar, să se asigure că nu era înarmat. Erau patru străji. Cu sânge rece, fără să ezite, comisionarul angajat de preotul Elpidius a înfipt cuţitul cu rapiditate fulgerătoare în inima primului paznic, apoi în inima celui de-al doilea, apoi în cel de-al treilea... în cel de-al patrulea. Crimele au fost executate cu o asemenea rapiditate încât nimeni, niciunul din paznicii creştini n-a avut timp să reacţioneze. Comisionarul lăsase în spatele lui în curtea episcopiei patru cadavre şi un rănit grav. Când şi-a înfipt pumnalul în inima celui de-al cincilea paznic asasinul s-a înşelat cu câţiva milimetri. N-a atins direct inima, şi omul nu murise. Era o eroare de milimetri. Dar pentru că lama pătrunse la câţiva milimetri de inimă, victima a supravieţuit şi a putut striga. La strigătele rănitului, alţi zdrenţăroşi care stăteau de pază s-au apropiat în fugă. Comisionarul criminal a fost înconjurat de mulţime. A reuşit totuşi să-şi deschidă drum ucigând încă două persoane. Erau până în prezent şapte cadavre, şapte oameni fuseseră ucişi în doar câteva minute. Mulţimea s-a adunat ca de obicei în jurul episcopului. A reuşit să-l captureze pe asasin. Asupra lui s-au găsit trei cuţite. Le folosise pe toate trei... nu poţi ucide şapte persoane cu un singur cuţit. Asasinul a declarat de îndată că a fost angajat de preacuviosul Elpidius ca să-l ucidă pe episcop şi că primise din sfânta mână a egumenului suma de cincizeci de monede de aur, restul trebuind să-i fie dat după crimă. Asasinul a fost dat pe mâna poliţiei. Poliţia l-a condus în afara Constantinopolului şi l-a lăsat liber. De această dată Gură de Aur n-a mai trebuit să redacteze o petiţie cerând eliberarea prizonierului. Poliţia i-a luat-o înainte, cu regretul că sfântul n-a putut fi ucis.

6

Cu ajutorul clerului, Eudoxia a încercat astfel de mai multe ori să-l lichideze pe sfânt. Dar fără rezultate. Văzând că sfântul nu putea fi asasinat, Acachie, Antioh şi ceilalţi episcopi duşmani ai lui Gură de Aur s-au dus la împărat pentru a-l implora să-l lichideze pe episcop. Împăratul Arcadius ezita, ca de obicei. Episcopii i-au spus: „Maiestate, ai fost pus împărat de Dumnezeu... ca să-ţi fie *permis să faci tot ce îţi place; nu fi mai îngăduitor decât preoţii şi mai sfânt decât episcopii*”[1].

Arcadius i-a întrebat pe episcopi ce doreau.

Episcopii au răspuns că dorea lichidarea lui Gură de Aur. Împăratul a obiectat că era un păcat să ucizi un om, mai ales un episcop şi un sfânt.

În acel moment a sosit Eudoxia. Ea l-a asigurat pe mult-iubitul ei soţ că dacă era un păcat în această condamnare, sfinţii episcopi luau păcatul asupra lor şi că împăratul putea să se prezinte fără pată înaintea lui Dumnezeu, şi Dumnezeu îi va oferi lui Arcadius cel mai confortabil loc din rai.

Suveranul a surâs. Era asigurat. Voia cu orice preţ să ajungă în rai, unde domneşte liniştea şi unde te poţi odihni fără să fi deranjat neîncetat de episcopi, de miniştri şi de curteni... Totuşi împăratul Arcadius a spus că prefera să semneze ordinul de exil. Episcopii s-au mulţumit şi cu aceasta. Principalul era să-l scoată pe Gură de Aur din Constantinopol. Odată această problemă rezolvată, asasinatul putea fi considerat ca şi făcut.

7

Pe 7 iunie 404, cu cincisprezece zile înainte de Rusalii, sfântul privea pe fereastră. Încă nu se făcuse ziuă. Palatul episcopal era însă încercuit de armată. În jurul episcopiei se adunaseră aproape toate unităţile poliţiei şi armatei; o dată cu armata sosea şi mulţimea. Sfântul şi-a făcut rugăciunile şi aştepta calm să se împlinească voia Domnului. Spre prânz a sosit la episcop un funcţionar imperial numit Patricius. Era un personaj important. Ca toţi funcţionarii imperiali. Şi funcţionarul i-a poruncit sfântului: „Încredinţează-te lui Dumnezeu şi ieşi de aici fără întârziere”[2].

[1] PALADIE, *Dialoguri despre viaţa Sfântului Ioan Hrisostom.*
[2] PALADIE, *Dialoguri despre viaţa Sfântului Ioan Hrisostom.*

Gură de Aur a rămas calm. Un sfânt este calm chiar şi înaintea morţii. Patricius i-a explicat episcopului: „Acachie, Antioh, Cyrinus şi Severian au luat asupra capetelor lor responsabilitatea condamnării tale.”

Gură de Aur n-a răspuns nimic la această explicaţie. A făcut un semn celor din jurul său că voia, înainte de plecare, să intre în biserică să se roage.

Funcţionarul imperial Patricius nu s-a opus acestei cereri a condamnatului. Episcopul i-a invitat pe toţi episcopii, preoţii şi diaconii care erau prezenţi să-l însoţească în biserică: „Veniţi să ne rugăm şi să ne luăm rămas-bun de la îngerul acestei biserici.”

După care sfântul a intrat în Sfânta Sofia.

8

Era ultima dată când Gură de Aur se ruga în această biserică. Patridus i-a transmis ordinul de plecare în exil. Dar sfântul ştia că exilul nu era decât un pretext. Împărăteasa Eudoxia voia să-l ucidă în timpul călătoriei. De această dată decizia de a-l asasina fusese luată. Din toate aceste motive episcopul şi-a prelungit rugăciunea. Gură de Aur trebuie să-I fi spus Tatălui ceresc în această rugăciune acelaşi lucru pe care l-a spus Iisus pe Muntele Măslinilor Tatălui: „Doamne, facă-se voia Ta.”

În timp ce sfântul se ruga, un diacon i-a strecurat în mână o scrisoare.

Un prieten îl implora pe Gură de Aur să-şi întrerupă rugăciunea şi să iasă din biserică în grabă. Comandatul militar Lucius primise ordin de la Eudoxia să simuleze o rezistenţă din partea sfântului, să atace biserica şi să-l ucidă pe episcop. Prietenul îl implora pe sfânt să părăsească în grabă biserica pentru a dejuca planul ucigaş al Eudoxiei şi a-şi salva viaţa.

Paladie a păstrat textul acestei scrisori: „Grăbeşte-te! Lucius, acest om cu faţă neruşinată şi peste măsură de îndrăzneţ, se află nu departe de aici, în băile publice, gata să te ia cu forţa dacă refuzi sau dacă îţi amâni plecarea. Poporul oraşului este într-o stare de emoţie extremă. Grăbeşte-te să ieşi în secret de teamă să nu se facă o ciocnire şi vărsare de sânge între el şi soldaţi.”

Sfântul şi-a întrerupt rugăciunea. Primul său gând a fost să evite vărsarea de sânge. Gură de Aur îi iubea pe săraci, pe cei

zdrenţăroşi şi umili, şi murea cu fiecare om care murea. Voia să le salveze vieţile. Din cauza aceasta, Gură de Aur a poruncit cu calm să i se pună şaua pe cal şi să stea gata pentru plecare în faţa porţii de apus a episcopiei. Văzând calul sfântului cu şaua pusă pentru plecare, poporul l-ar fi aşteptat în faţa acestei porţi, în timp ce sfântul ar fi ieşit printr-o alta. După ce a dat acest ordin, sfântul s-a apropiat de episcopi. I-a îmbrăţişat pe doi dintre ei. „Vă îmbrăţişez pe toţi în persoana acestora. Rămâneţi în altar, ca să mă liniştesc puţin înainte de plecare."

Un sfânt e detaşat de tot ce-i pământesc. Cu toată această detaşare, momentul în care sfântul şi-a luat rămas-bun şi a plecat e la fel de dramatic ca şi plecarea unui om oarecare. Căci, aşa cum spune Gură de Aur, oamenii nu se pot obişnui cu moartea, deşi e veche cât pământul şi de fiecare dată o socotesc ceva nou. Episcopii, preoţii şi diaconii catedralei Sfânta Sofia plângeau acum că sfântul îşi luase rămas-bun de la ei.

Episcopul i-a lăsat în altar pe fraţii săi preoţi şi episcopi. Apoi s-a îndreptat singur spre baptisteriu unde erau reunite diaconiţele. Gură de Aur le-a chemat pe Olimpiada, Ampructa, Salvina şi Pendatia. „Veniţi, fiicele mele, a spus sfântul. Veniţi, fiicele mele, şi ascultaţi-mă bine. *Pentru mine totul s-a terminat. Alergarea mea s-a sfârşit.*" Diaconiţele hohoteau. Sfântul a continuat să le vorbească: „N-am decât un singur lucru să vă îndemn, a spus el: niciuna din voi să nu se îndepărteze de respectul pe care-l datorează Bisericii. Oricui va ajunge să fie hirotonit fără intrigi şi fără ambiţii, şi va deveni urmaşul meu, supuneţi-vă ca mie însumi, căci Biserica nu poate fi fără episcop."

Sfântul a adresat apoi o rugăminte diaconiţelor, o rugăminte care îl privea personal: „Faceţi milă şi aduceţi-vă aminte, fiicele mele, de mine în rugăciunile voastre"[1]. Plângând, diaconiţele s-au aruncat la picioarele sfântului şi i-au sărutat marginea veşmântului şi încălţămintea încercând să-l împiedice să plece. Toată lumea hohotea. Chiar sfântul avea ochii umezi. Episcopul a încercat să se smulgă din mulţimea de diaconiţe, dar era prea greu. A chemat un preot şi i-a cerut ajutorul ca să le îndepărteze. „Îndepărtează-le ca întristarea lor să nu tulbure poporul."

Episcopul a străbătut catedrala cu paşi măsuraţi. Lent. Cu calm. A părăsit biserica. Calul şi mulţimea îl aşteptau la poarta de apus. Episcopul a ieşit prin poarta de răsărit şi acolo s-a pre-

[1] PALADIE, *Dialoguri despre viaţa Sfântului Ioan Hrisostom.*

dat soldaţilor care l-au înfăşurat într-o pelerină pentru ca mulţimea să nu-l recunoască. Poarta de răsărit a episcopiei s-a închis în urma lui. Episcopul Paladie, biograf şi prieten al Sfântului Ioan Gură de Aur, scrie că pe poarta de răsărit a episcopiei Constantinopolului a părăsit biserica şi îngerul catedralei. „Îngerul bisericii a plecat o dată cu el.”

XIII

1

Mulţimea nu l-a văzut pe Gură de Aur ieşind din biserică. Mulţimea de săraci, de zdrenţăroşi, de nenorociţi, îl aştepta pe Gură de Aur la poarta de apus, acolo unde se afla pregătit pentru plecare calul sfântului. Mulţimea l-ar fi aşteptat pe sfânt încă mult timp dacă n-ar fi auzit venind dinăuntrul catedralei strigăte şi plânsete. După arestarea episcopului, soldaţii au început să le alunge pe diaconiţe, pe preoţi şi pe diaconi. Soldaţii voiau să evacueze biserica de toţi partizanii lui Gură de Aur. Dar poliţia nu poate face nicio acţiune fără să lovească, fără să maltrateze, fără să rănească. Diaconiţele călcate în picioare, lovite, rănite, strigau. Mulţimea a auzit strigătele şi a crezut că-l torturau pe Gură de Aur. Săracii au încercat atunci să intre în catedrală ca să-şi salveze ocrotitorul de la tortură. Porţile catedralei erau încuiate. În biserică plânsetele şi strigătele erau tot mai cumplite. Văzând că nu putea pătrunde în biserică, mulţimea adunată în jurul catedralei Sfânta Sofia a demolat zidurile. Erau ziduri înalte ca ale unei fortăreţe. Poporul a venit cu securi, cu târnăcoape, cu tot felul de unelte şi zidurile au fost dărâmate. Împărăteasa Eudoxia a trimis toate detaşamentele de soldaţi şi de poliţie ale Constantinopolului ca să împiedice mulţimea să intre în biserică, dar era prea târziu. Zidurile catedralei fuseseră sparte. Poporul era deja înăuntru. Soldaţii aveau ordin să apere biserica. Barajele s-au rupt. Nu numai creştinii au venit să-l salveze pe Gură de Aur; evreii şi păgânii au alergat şi ei la biserică pentru a participa la salvarea sfântului şi la lupta împotriva armatei. Gură de Aur era ocrotitorul tuturor proletarilor din Constantinopol, chiar şi al evreilor sau al păgânilor. Şi acum aceşti proletari de toate religiile veneau să-l salveze pe sfânt din mâinile poliţiei. Dar sfântul era deja pe drumul exilului. În timpul luptei care se desfăşura în curtea catedralei, pe scări şi înăuntrul bisericii, în baptisteriu şi în jurul altarului, s-a pornit dintr-o dată o furtună. Era o furtună care venea dinspre nord, de pe Marea Neagră, şi era atât de violentă, încât a smuls acoperişurile

caselor. Lupta a continuat disperată cu aceeaşi violenţă ca furtuna. În timpul acesta a izbucnit şi un incendiu. Amvonul de unde predica Gură de Aur a luat foc. Alimentate de vântul care sufla dinspre nord, flăcările au mistuit amvonul într-o secundă. Din amvon focul s-a întins în altar. Altarul catedralei Sfânta Sofia a fost şi el mistuit de flăcări. După care biserica întreagă a fost transformată în cenuşă.

De la catedrală focul s-a întins la clădirile învecinate. În timp ce ardeau ultimele ziduri ale catedralei, focul a atins palatul prefecturii. Prefectura avea un acoperiş de metal, iar metalul se topea şi curgea ca o lavă aprinsă. Dus de vânt, focul a mistuit una după alta casele cartierului şi se îndrepta cu o viteză vertiginoasă spre palatul imperial. S-ar fi spus că focul voia să distrugă cât mai repede cu putinţă palatul sacru în care se aflau Eudoxia şi femeile care-l trimiseseră pe Gură de Aur la moarte. Şi în timp ce flăcările mistuiau jumătate din Constantinopol, soldaţii îl escortau ca pe un criminal pe Sfântul Ioan Gură de Aur pe drumul spre Niceea.

2

O mare parte a oraşului a fost transformată îu cenuşă. Apoi focul a fost stins. Lupta dintre mulţime şi poliţie a încetat. Atunci poliţia a început intens adevărata ei activitate. După ce a restabilit calmul, poliţia a început să maltrateze şi să-i aresteze cetăţenii credincioşi lui Ioan. Pentru a-i aresta pe incendiatori, poliţia trebuia să stabilească în ce moment a izbucnit focul. Un singur fapt era sigur: focul care distrusese până în temelii catedrala, palatul prefecturii şi mai multe cartiere ale Constantinopolului a distrus mai întâi amvonul de unde a predicat marele orator al Bisericii creştine. Amvonul era cel care a ars mai întâi. De acolo a izbucnit focul. Poliţia n-a putut determina în ce moment a luat foc amvonul. Istoricul Sozomen povesteşte că au circulat douăzeci de variante cu privire la ora incendiului a amvonului. Cea mai plauzibilă era versiunea după care focul a izbucnit în momentul în care Sfântul Ioan Gură de Aur smuls de soldaţi şi îngerul bisericii au părăsit catedrala. În clipa aceea a luat foc amvonul. Poliţia dorea să ştie cine erau autorii incendiului. Prefectul poliţiei era un anume Studius. El avea ordin de la Eudoxia să-i găsească pe incendiatori cu orice

preţ. Din cele douăzeci de variante care circulau, prefectul Studius a reţinut patru. Prima ipoteză era că biserica a fost incendiată de episcopii partizani lui Gură de Aur în momentul în care soldaţii îl scoteau pe sfânt afară din biserică. Episcopii ar fi pus foc la amvonul sfântului pentru ca nimeni să nu mai poată predica de acolo. Potrivit celei de-a doua versiuni, biserica ar fi fost incendiată de evrei şi de păgâni. În ultimul timp creştinii arseseră numeroase temple. Profitând de lupta dintre creştini şi poliţie, păgânii şi evreii s-ar fi răzbunat arzând şi ei o catedrală creştină. Potrivit celei de-a treia versiuni, Sfânta Sofia ar fi fost incendiată de proletariatul Constantinopolului căruia i-ar fi fost luat singurul ocrotitor, episcopul Gură de Aur. Văzându-şi arestat ocrotitorul, episcopul zdrenţăroşilor, proletarii s-ar fi răzbunat punând foc la catedrală. În fine, potrivit celei de-a patra versiuni, Sfânta Sofia ar fi fost incendiată ca pedeapsă pentru arestarea sfântului de către Dumnezeu însuşi Care ar fi lăsat să cadă un fulger în amvon. Deşi om inteligent, aşa cum sunt toţi prefecţii lumii, prefectul Studius se afla într-o situaţie dificilă. Presupuşii incendiatori ai catedralei erau greu de arestat: au fost acuzaţi împreună iudeii şi păgânii. În ciuda inteligenţei sale, prefectul Studius nu-i putea aresta pe toţi evreii şi pe toţi păgânii. Au fost acuzaţi apoi episcopii, preoţii şi diaconii. Şi ei erau numeroşi şi nu puteau fi toţi arestaţi, nu mai mult decât săracii care constituiau majoritatea populaţiei Constantinopolului. Dumnezeu, Tatăl ceresc însuşi, a fost acuzat că a pus focul la biserică cu ajutorul fulgerului. Prefectul Studius nu putea să-L aresteze nici pe Dumnezeu. A ordonat deci să fie arestaţi cât mai mulţi oameni posibil, şi în primul rând cei mai buni prieteni ai sfântului. Dar cei mai buni prieteni ai sfântului plecaseră de bunăvoie în exil împreună cu el. Studius a trimis cavaleria să ajungă din urmă convoiul sfântului exilat şi să pună mâna pe toţi cei care-l însoţeau.

3

Convoiul care-l escorta pe sfânt pe drumul exilului era departe de Constantinopol. Gărzile primiseră ordinul să-l ducă pe sfânt cât mai repede posibil.

Nu i s-a comunicat sfântului locul unde era exilat. Îmbarcat în Constantinopol, debarcat la Chalcedon, era dus acum pe drum

spre Niceea, fără oprire, târât de gărzi în marş forţat. Înainte să fi sosit la Niceea, convoiul a fost ajuns din urmă de cavalerii trimişi de împărătească. Poliţiştii au pus mâna pe episcopii Chiriac şi Eulysius. Episcopii au fost puşi în lanţuri. Li s-au pus lanţuri la mâini şi la picioare ca unor criminali. Amândoi erau credincioşi lui Gură de Aur şi plecaseră de bunăvoie în exil ca să nu-l lase pe sfânt singur. Şi iată că acum nu-l mai puteau însoţi pe sfânt în exilul său. Erau puşi în lanţuri. Au fost arestaţi şi preoţii şi diaconii care-l însoţeau pe sfânt. Au fost arestaţi toţi cei care îl însoţeau pe drumul chinului său. Gură de Aur s-a aflat dintr-o dată singur în mijlocul soldaţilor. Sfântul a protestat şi a cerut să fie înlănţuit şi el. Istoricul Sozomen scrie că sfântul a spus: „Nu mă voi separa de fraţii mei."

Trimisul imperial a răspuns că prietenii sfântului erau arestaţi pentru că au incendiat catedrala Sfânta Sofia şi oraşul Constantinopol. „Dacă ei sunt vinovaţi, atunci şi eu sunt vinovat, a spus episcopul. Dacă ei sunt instrumentele unei crime, atunci eu trebuie să fiu autorul sau provocatorul ei."

Sfântul l-a implorat pe trimisul imperial să-i pună şi lui mâinile şi picioarele în lanţuri, cum au făcut cu prietenii săi.

„Trebuie să fiu interogat, pentru ca prietenii şi duşmanii mei să ştie bine dacă sunt un incendiator sau nu."

Trimişii imperiali n-au vrut să audă nimic. I-au arestat deci pe prietenii sfântului pe care i-au trimis la Constantinopol, din staţie în staţie, în lanţuri ca asasinii; Ioan Gură de Aur a fost lăsat singur cu gardienii. Sfântul nu ştia spre ce loc îl conduceau. Gardienii nu voiau să-i spună nimic. Era târât fără oprire spre răsărit. Căldura era insuportabilă. În jurul sfântului nu mai erau decât soldaţi înarmaţi până în dinţi. Niciun prieten alături de el. Soldaţii escortei făceau să crească singurătatea şi tristeţea din inima sfântului. Se simţea cumplit de singur şi abandonat. Un sfânt este om şi el. Şi el se simte singur şi părăsit atunci când poliţia îi ia toţi prietenii şi îi pune în lanţuri. Gură de Aur s-a îmbolnăvit înainte de a ajunge la Niceea. Avea febră mare. „Era firav. Tristeţea, canicula, singurătatea, lipsa de apă şi de hrană, precum şi oboseala călătoriei l-au doborât." Şi când privea în jurul lui cu ochii săi de om, Gură de Aur nu vedea decât soldaţii care-l păzeau. Nu vedea lângă el decât soldaţi şi ofiţeri în ţinută de război. Santinelele făceau să-i crească mâhnirea, în compania soldaţilor de gardă omul simţindu-se mai singur şi mai dezolat decât în adâncul peşterilor. Gură de Aur nu avea înaintea ochilor

decât soldaţi, nimic decât soldaţi. Şi atunci s-a înfăptuit una din marile minuni ale vieţii sale pământeşti.

Dincolo de platoşe, lăncii, galoane, dincolo de uniforme de soldaţi şi de ofiţeri, Gură de Aur a reuşit să descopere oameni. În adâncul fiinţei lor acoperite cu decoraţii, galoane şi embleme, sfântul a descoperit sufletul soldaţilor şi ofiţerilor escortei sale. Comandanţii se numeau Anatol şi Teodor. Sfântul a observat că aveau suflet, pentru că le era milă de episcopul pe care aveau ordin să-l ducă în marş forţat spre un loc necunoscut. La fiecare oprire, în ciuda ordinelor severe ale împărătesei de a-l persecuta pe sfânt până la moarte, ofiţerii şi soldaţii escortei căutau apă, pâine şi lapte pentru prizonier, în loc să se odihnească. Sfântul nu putea trăi fără să se spele. La fiecare haltă, ofiţerii căutau un butoi, îl umpleau cu apă şi-l invitau pe sfânt să facă o baie. Cu cât înaintau pe drumul exilului, cu atât mai mult creştea prietenia dintre sfânt şi soldaţi. În cele din urmă, ofiţerii şi soldaţii care îl escortau nu mai erau gardienii şi temnicerii sfântului, ci servitorii săi credincioşi. Sfântul a înmuiat inima gardienilor. A fost una din marile minuni ale lui Gură de Aur. Fiindcă a descoperi o inimă dincolo de decoraţiile şi nasturii unei tunici de poliţist, dincolo de embleme şi galoane, e o minune la fel de mare ca prefacerea pietrei în pâine. Şi Gură de Aur a făcut această minune. Soldatul sau ofiţerul din escortă care căutând găsea un pahar de apă proaspătă sau un pahar de lapte, sau o bucată de pâine, nu le păstra pentru el; le aducea sfântului. Bunătatea şi sfinţenia episcopului Ioan i-a uimit pe soldaţi, iar soldaţii au devenit oameni. A transforma un poliţist în om este o minune la fel de rară ca şi transformarea apei în vin. Pe drumul exilului, Gură de Aur a săvârşit o minune pe care până atunci o realizase numai Apostolul Pavel: i-a convertit pe temnicerii şi poliţiştii trimişi să-l persecute. A schimbat poliţiştii în oameni.

4

După deportarea sfântului a început persecuţia adepţilor din Constantinopol. Partizanii sfântului erau creştinii săraci, preoţii şi diaconii, episcopii şi femeile credincioase, cei care nu se temeau de moarte. Ca toţi prefecţii, Studius, prefectul Constantinopolului, nu se simţea bine atunci când trebuia să tortureze oameni cărora nu le e frică de moarte. Un poliţist nu se

simte în largul său când cei torturaţi nu tremură de frică, nu strigă, nu cer milă. Ioaniţii (prietenii lui Gură de Aur) nu tremurau înaintea lui Studius. Din această cauză, prefectul a fost cuprins de un sentiment de nelinişte. Studius conducea ancheta şi torturile fără pasiune. Această lipsă de pasiune, această absenţă a cruzimii i-a iritat pe cei patru episcopi duşmani ai lui Gură de Aur: Severian, Acachie, Antioh şi Quirin. Cei patru prelaţi însoţiţi de Eudoxia s-au prezentat înaintea împăratului şi au denunţat indulgenţa prefectului. I-au cerut împăratului un adevărat prefect care să conducă ancheta cu privire la incendierea catedralei Sfânta Sofia. În mintea celorlalţi prelaţi un adevărat prefect era cel care putea smulge cu cleştele sau chiar cu dinţii carnea acuzaţilor. Aceste calităţi esenţiale îi lipseau lui Studius. Din această cauză s-a căutat un alt prefect. S-a căutat un adevărat prefect – care să poată smulge acuzaţilor pielea în bucăţele – până când aceştia vor mărturisi tot ce li se cerea să mărturisească. Sfătuit de prelaţi, împăratul l-a destituit pe Studius şi a numit un alt prefect, unul adevărat, care se numea Optatus. Noul venit era un om inteligent. Mai mult, era un intelectual. Intelectualii sunt cei mai buni poliţişti pentru că nu-şi devoră victimele doar cu instrumente materiale de tortură, ci şi cu inteligenţa şi cultura lor. Optatus era un poliţist care îi citea pe poeţii şi filozofi greci. După numirea sa, el a făcut cunoscut că va conduce personal ancheta. Apoi a anunţat că nu va proceda la această anchetă în localurile poliţiei, cum făceau colegii săi, ci în forum, sub ochii mulţimii. Când erau torturaţi, acuzaţii nu trebuiau să strige în celule, pentru că în celule nu-i auzea nimeni. Supliciile trebuiau să aibă loc în piaţa principală a oraşului, pentru ca cetăţenii să poată vedea cât de puternică era poliţia. Optatus a instalat un birou în centrul pieţei. Aproape de biroul său a instalat întreg arsenalul de instrumente de tortură. Fiecare aparat avea un meşter care îl făcea să funcţioneze. În acest arsenal, ca în toate arsenalele, exista o specializare foarte precisă. Erau meşteri însărcinaţi cu zdrobitul oaselor, alţii însărcinaţi cu smulgerea pielii, alţii care ardeau cu fierul roşu, alţii care smulgeau unghiile. O mulţime de specialişti. Acum, toţi aceşti specialişti erau instalaţi cu instrumentele lor de-a dreapta prefectului Optatus în piaţa principală a Constantinopolului. Ca înaintea unei scene de teatru, în faţa prefectului şi a torţionarilor au fost instalate scaune pentru spectatori. Episcopii şi doamnele de la curte voiau să asiste la spectacol. Aristocraţia avea fotolii rezervate.

Istoricii Sozomen şi Paladie, amândoi contemporani ai evenimentelor, ne povestesc că primul interogat a fost un tânăr citeţ al bisericii lui Gură de Aur, numit Eutropius. Era un adolescent. Gură de Aur îl ocrotise pentru credinţa şi curăţia sa. Eutropius era încă la vârsta copilăriei, şi faţa sa era încă albă şi curată, fără nicio umbră de mustaţă. A fost prima persoană pe care prefectul intelectual Optatus a făcut-o să apară în faţa cumplitului său tribunal. Eutropius a fost somat să povestească în ce împrejurări a incendiat Gură de Aur Biserica. El a răspuns că nu l-a văzut pe Gură de Aur punând foc bisericii. Spunea adevărul. Eutropius nu l-a văzut nici pe Ioan, nici pe episcopi, nici pe diaconiţe incendiind biserica: „Nu ştiu nimic de tot ce mă întrebaţi, a răspuns el cu candoare şi sinceritate”[1].

Optatus a poruncit ca Eutropius să fie întins pe masa de tortură. Meşterii torţionari au început să-l lovească cu beţe de toate mărimile pentru ca să nu fie cruţat de nicio suferinţă. Beţe groase, care ajung până la os, beţe fine, ca nişte paie, care lovesc pielea ca nişte lame.

După ce a fost bătut astfel, Eutropius a fost întrebat dacă voia să povestească cum a incendiat sfântul Biserica. „Nu ştiu nimic de ceea ce mă întrebaţi”, a răspuns el. Era aceeaşi frază pe care o rostise. Paladie a notat cuvintele lui Eutropius după mărturiile celor care le-au auzit şi au asistat la tortura lui. Optatus a ordonat ca tânărul să fie trecut la un alt călău. Acesta i-a torturat oasele. Apoi a fost întrebat din nou dacă voia să mărturisească cum a fost incendiată biserica de către episcop. Alb ca varul de suferinţă şi abia şoptind Eutropius a răspuns: „Nu ştiu nimic de tot ceea ce mă întrebi.”

S-au continuat torturile cu fierul roşu. Apoi martorul a fost interogat din nou: „Mărturiseşti cum a pus episcopul foc bisericii?” De această dată Eutropius n-a mai dat niciun răspuns. A spus tot ceea ce avea de spus. Optatus a ordonat ca martorul să fie trecut din nou la un alt călău. Apoi la un altul. La dreapta prefectului stătea o echipă completă de torţionari. Prefectul însuşi era un specialist în materie de tortură. Era un bun prefect care-şi cunoştea meseria. Dar în ciuda tuturor torturilor, Eutropius n-a mai răspuns nimic.

Supliciul a continuat mult timp şi martorul tăcea, deşi călăii îl treceau din mână în mână. Mai târziu, unul din torţionari a observat că Eutropius era mort. Era mort de mult timp. Trupul

[1] PALADIE, *Dialoguri despre viaţa Sfântului Ioan Hrisostom.*

său era deja rece. Călăii torturaseră cadavrul lui Eutropius. Optatus torturase un mort. Şi l-a torturat mult timp cerându-i cu inteligenţa sa de poliţist să vorbească: voia să facă să vorbească un mort... Eutropius a fost primul martor ucis în timpul anchetei. Numărul celor ucişi în timpul interogatoriului era foarte ridicat. Cadavrul tânărului a rămas în forum toată ziua. În timpul nopţii, a fost aruncat într-o groapă de către Acachie şi cei patru episcopi. În timpul nopţii episcopii ridicau cadavrele din piaţă şi le îngropau ascunzându-se ca să nu fie linşaţi de mulţime.

5

Al doilea martor care a fost adus înaintea lui Optatus pentru a-l acuza pe Gură de Aur că a incendiat catedrala a fost Tigrius. Preotul Tigrius era sclavul care făcuse toată viaţa sa economie la hrană şi îmbrăcăminte, punând deoparte ban lângă ban şi, cumpărându-şi libertatea, devenise monah şi preot. Recunoştinţa lui Tigrius faţă de Gură de Aur era atât de mare, încât ar fi preferat să fie tăiat în bucăţi, milimetru cu milimetru, mai degrabă decât să rostească alte cuvinte decât cuvinte de laudă la adresa episcopului exilat. Cu toată inteligenţa sa, Optatus a făcut o alegere cât se poate de nefericită când a făcut apel la Tigrius pentru a-l acuza pe Gură de Aur. Pe masa de tortură, înaintea aristocraţiei şi a episcopului, lui Tigrius i-au fost zdrobite toate degetele mâinii şi toate degetele de la picioare, unul după altul. A fost bătut cu lovituri de bici cu plumb la capete până ce carnea şi pielea sa au fost smulse atârnând pe corpul său ca nişte bucăţi de stofă. Cu toate aceste torturi, cât timp a avut forţa de a vorbi, Tigrius n-a făcut decât să proclame că episcopul Ioan Gură de Aur era un sfânt.

Prefectul era nemulţumit. A căutat alţi martori. Prefectul l-a căutat îndeosebi pe Serapion, primul diacon al lui Gură de Aur. Serapion fusese mâna dreaptă a sfântului, aghiotantul său. Când a izbucnit persecuţia, Serapion s-a refugiat în Carpaţi, în România de astăzi. Această ţară era ocupată de goţi şi se numea Goţia, dar populaţia era în majoritate daco-romană, ţara fiind colonizată de împăratul Traian. Goţii fuseseră creştinaţi de marele lor episcop Ulfila. La sosirea hunilor, o parte a poporului got a trecut în sudul Dunării. Împăratul Romei i-a obligat să devină arieni. Dar cei din nordul Dunării au rămas ortodocşi.

Goţii de pe teritoriul care formează România actuală şi populaţia daco-romană a acestei ţări, rotundă ca un disc, îl iubeau pe episcopul Ioan Gură de Aur al Constantinopolului. Serapion s-a refugiat într-una din mănăstirile lor. Cu toate acestea, Optatus a reuşit să pună mâna pe el. Serapion a fost adus în forum şi torturat mai crud decât toţii martorii care au compărut în faţa lui Optatus până atunci.

În afara torturilor obişnuite, lui Serapion i s-a smuls pielea frunţii inclusiv sprâncenele şi i s-a lăsat craniul alb gol. Serapion n-a rostit niciun singur cuvânt împotriva sfântului episcop. Optatus a recurs atunci la un alt mijloc de tortură. Folosise toate metodele de supliciu de care putea dispune un prefect intelectual. Dar toate aceste metode nu l-au făcut pe Serapion să vorbească. Optatus s-a gândit că un episcop dispunea poate de mijloace de tortură mai numeroase decât cele de care putea dispune un politician şi l-a trimis pe Serapion la Teofil, faraonul creştin al Alexandriei, care îl condamnase pe Gură de Aur.

6

În timp ce ancheta condusă de Optatus continua în forum cu tot aparatul său de tortură, a fost ales un nou episcop al Constantinopolului. Era Arsacius, în vârstă de optzeci de ani, fratele bătrânului episcop Nectarie, predecesorul în scaun al lui Gură de Aur. Paladie spune despre Arsacius că avea „limbuţia unui peşte şi căldura oratorică a unei broaşte”. Creştinii din Constantinopol erau credincioşi lui Gură de Aur şi evitau să frecventeze biserica unde slujea noul episcop. Între timp, toată lumea creştină adoptase varianta fulgerului care căzuse pe biserică incendiind-o. Dar Optatus nu putea aresta fulgerul. Voia martori care să denunţe *incendiatori „pe care să-i poată aresta”*. Întrucât oamenii nu voiau să facă declaraţii false, Optatus a început să tortureze femeile. De regulă, femeile vorbesc mai uşor decât oamenii. Prima interogată a fost diaconiţa Olimpiada. Era în vârstă de treizeci şi cinci de ani, şi frumuseţea sa era la fel de mare ca şi virtutea sa creştină. Olimpiada era una din creştinele care au intrat în legendă încă din timpul vieţii. Nu dormea niciodată mai mult de două sau trei ore, nu se hrănea decât atât cât să rămână în viaţă şi întreaga sa activitate era consacrată faptelor creştine şi săracilor. Veşmintele ei monahale

uzate făceau mai multă impresie decât toaletele cele mai somptuoase. Era nobilă prin naştere, avea o cultură vastă, era inteligentă şi credinţa sa era atât de mare încât numele său era cunoscut nu doar în imperiul roman, ci până la hotarele cele mai îndepărtate ale ţinuturilor barbare. Această femeie era cea mai bună prietenă a lui Gură de Aur. Optatus a chemat-o înaintea tribunalului său şi i-a arătat aparatele de tortură. Olimpiada a surâs privindu-i pe torţionari şi instrumentele lor. Olimpiada era o sfântă. Ştia că tortura era un fapt pasager. Mai mult, o dată cu exilul prietenului său sfânt, Olimpiada considera viaţa ca o povară. Ar fi fost fericită dacă Optatus ar fi asasinat-o, eliberând-o astfel de viaţa pământească. Sozomen spune că Optatus a întrebat-o pe Olimpiada de ce anume a incendiat biserica Sfânta Sofia.

Diaconiţa a surâs şi a răspuns: „Toată viaţa mea e de ajuns pentru a respinge o astfel de acuzaţie. Am fost odinioară bogată şi, cum se ştie, toate bogăţiile mele au fost folosite pentru a construi sau a împodobi templele lui Dumnezeu. Nu aşa am învăţat să le ard”[1].

„O, cunosc viaţa ta”, a spus prefectul.

„Dacă-mi cunoşti viaţa, a spus cu calm Olimpiada, dacă ştii viaţa mea, atunci coboară din acest tribunal unde stai ca judecător şi vino de te aşează aici ca acuzator. Un altul va judeca între noi.”

„Eşti nebună dacă nu-l recunoşti pe noul episcop Arsacius...”, a spus prefectul.

Olimpiada a surâs. L-a întrebat pe prefect dacă a chemat-o ca s-o acuze de incendierea bisericii sau ca să o acuze de erezie. Prefectul a suspendat şedinţa. A invitat-o pe Olimpiada să revină câteva zile mai târziu. Olimpiada ştia că de fapt crima de a fi pus foc catedralei era mai puţin gravă decât crima de a nu-l recunoaşte pe noul episcop.

În acele timpuri cetăţenii erau obligaţi să aibă aceeaşi religie ca împăratul. Din moment ce Arcadius l-a recunoscut ca episcop pe Arsacius, toţi cetăţenii trebuiau să facă acelaşi lucru sub pedeapsa de a se vedea declaraţi vinovaţi de activităţi împotriva imperiului. Olimpiada ştia că aceasta era o crimă gravă. Dar nu se putea dezice de Gură de Aur. Ştia că Gură de Aur era un sfânt şi prefera să suporta consecinţele acestei crime: de a nu fi de aceeaşi părere cu împăratul. La a doua audiere, Olimpiada a fost

[1] SOZOMEN, *Istoria bisericească.*

demnă. La fel de demnă ca şi prima dată. A spus că nu-l recunoştea pe Arsacius ca episcop, ci pe Gură de Aur. Pentru aceasta a fost condamnată la exil. Celelalte femei care făceau parte din cinul diaconiţelor şi care-l ajutaseră pe Gură de Aur în activitatea sa de apărare a săracilor au fost toate condamnate ca şi Olimpiada.

XIV

1

Mărşăluind între santinele, Gură de Aur a ajuns după zece zile la Niceea. Era la sfârşitul lui iunie în anul 404. Dar nu ştia spre ce loc îl conduceau; o adevărată deportare se execută fără să i se comunice prizonierului în timpul parcursului locul destinaţiei sale. De altfel nici soldaţii, nici ofiţerii nu o cunoşteau. Aproape de Niceea e un lac numit Ascanius. Înainte de a ajunge în oraş, trupul sfântului care era măcinat de febră şi de arşiţa insuportabilă a zilelor de iunie s-a înviorat. Prin toţi porii săi absorbea de departe aerul înviorător prin prospeţimea apelor. Un sfânt e un om sensibil, ca poeţii şi muzicienii. Gură de Aur scria: „Aerul de la Niceea m-a înzdrăvenit."

Ajuns în oraş, pentru prima dată de la plecarea din Constantinopol a avut un pat, apă proaspătă şi pâine, care cel puţin nu mai era tare ca piatra. Apoi, şi aceasta a fost marea sa bucurie, Gură de Aur a putut face o baie, o baie adevărată. Dar aceste bucurii ale sfântului prizonier au fost întunecate de veştile de la Constantinopol. La Niceea a primit mai multe scrisori... care îl înştiinţau de ceea ce s-a petrecut după plecarea sa. Acestea l-au întristat până într-atât pe sfânt, încât i-a fost cu neputinţă să se bucure de aerul Niceei înviorat de prospeţimea lacului Ascanius, nici de apa proaspătă pe care o bea, nici de baia pe care putea s-o facă. Din Niceea Gură de Aur a scris: „Mi s-a raportat ceea ce s-a petrecut cu Arsacius, acest flecar imbecil, ridicat de împărătească pe scaunul meu episcopal"[1].

La Niceea sfântul a aflat cum anume a fost ucis citeţul adolescent Eutropius, cum a fost torturat preotul Tigrius şi cum au fost arestaţi, maltrataţi şi daţi morţii prietenii săi, săracii.

Tot de la Niceea a scris: „Ştiu cruzimile făcute de infamul Arsacius împotriva fraţilor mei care n-au vrut să stea în comuniune cu el şi cum mai mulţi dintre ei au murit în închisoare pentru apărarea cauzei mele. Arsacius e un lup în piele de oaie,

[1] *Scrisoarea 125 către episcopul Chiriac.*

un adulter sub mască de episcop. Într-adevăr, ca femeia care în timpul vieţii soţului ei are o legătură cu un alt bărbat, tot aşa Arsacius este un adulter, nu după trup, ci după duh, deoarece, fiind eu încă viu, el mi-a luat biserica al cărei soţ sunt”[1].

Nu erau singurele veşti dureroase. Îndată după aceea a sosit şi ordinul imperial de a-l transporta mai departe pe prizonier. Gărzile l-au trezit pe Gură de Aur la orele patru dimineaţa şi i-au poruncit să pornească la drum făcându-i cunoscut sfântului numele localităţii unde era deportat. Comunicarea locului exilului nu era o favoare, nu era decât un mijloc pentru a-i spori suferinţele. Împăratul hotărâse ca Gură de Aur să fie exilat în Cucuz. Era un nume care trezea frică. Această localitate se afla la graniţa Imperiului Roman de Răsărit, în Armenia Mică. Acest sat care avea doar câteva case, nu avea magazine, nici drumuri, dar era totuşi celebru în istorie. Cu cincizeci de ani înainte, împăratul îl exilase aici pe episcopul Pavel al Constantinopolului. Încă de la sosirea sa în Cucuz, episcopul Pavel a fost înfometat. Împăratul dorea moartea sa cu orice preţ şi a dat poruncă să fie lipsit de apă şi de hrană. Ca printr-o minune, episcopul Pavel n-a murit, deşi nu i s-a dat nimic să mănânce. Exasperat de faptul că episcopul nu murea de foame şi de sete, suveranul şi-a pierdut răbdarea şi a poruncit să fie spânzurat. Şi soldaţii l-au spânzurat pe Pavel. Mormântul episcopului se găsea la Cucuz. Faptul că Eudoxia îl trimitea pe Gură de Aur în exil la Cucuz era un avertisment. În acest fel i se făcea cunoscut sfântului episcop că ceea ce i s-a întâmplat predecesorului său la Cucuz îl aştepta şi pe el: moartea prin foame sau strangulare. Gură de Aur a înţeles acest avertisment. L-a primit cu calmul pe care sfinţii îl manifestă atunci când primesc lucrurile acestei lumi. S-a lăsat condus la Cucuz, locul unde avea să fie asasinat din ordin imperial al doilea episcop al Constantinopolului.

2

Prima oprire pe drumul spre Cucuz a fost Ancyra, în Galatia de Sus. Călătoria de la Niceea la Ancyra a fost un adevărat chin. Gărzile au primit ordinul să evite de-a lungul întregului parcurs oraşele şi localităţile importante. Până la Ancyra, sfântul prizonier a mers de-a lungul unei câmpii infinite, dezolante, pline

[1] *Scrisoarea 125 către episcopul Chiriac.*

de praf. Rarele puţuri pe care le găseau pe drumul lor erau atât de adânci, încât găleţile abia puteau atinge apa. Iar când soldaţii din escortă puteau scoate câţiva litri de apă din aceste puţuri rare şi fără fund, această apă era sălcie, plină de sare şi avea un miros care te făcea să vomiţi pe loc. Soarele ardea capul prizonierului ca un metal topit. Praful era atât de des încât făcea dureroasă fiecare inspiraţie. Sfântul era încă şi mai bolnav. Populaţia ar fi vrut să se arate generoasă cu sfântul captiv, dar în această regiune populaţia era rară şi cumplit de săracă... Zile în şir convoiul nu întâlnea nicio făptură, fie om, fie animal, şi când întâlnea, aceasta era la rândul ei înfometată şi însetată. Când au fost pe punctul de a ieşi din acest iad, s-a întâmplat o altă nenorocire. Convoiul a pătruns pe teritoriul episcopului Leontie. Acesta voia să fie pe placul împărătesei Eudoxia. Pentru a fi în graţiile ei, Leontie a hotărât să trimită un cadou curţii imperiale. Episcopul Leontie al Galatiei a hotărât să-i trimită Eudoxiei pe o tipsie capul Sfântului Ioan Gură de Aur. Ştia că împărătesei i-ar fi plăcut să primească acest cap. Leontie a angajat deci oameni ca să-l ucidă pe sfânt. Pe tot parcursul, în toate satele pe care sfântul urma să le străbată a postat bande de ucigaşi plătiţi... Aceşti bandiţi atacau convoiul care escorta prizonierul şi încercau să-l asasineze.

Dar gardienii, care au primit ordinul să-l transporte pe sfânt în aşa fel încât să piară pe drum, l-au apărat pe prizonier împotriva bandiţilor trimişi de episcop ca să-l ucidă. Soldaţii şi ofiţerii deveniseră oameni. Graţie devotamentului şi fidelităţii lor, Gură de Aur a ieşit viu din dieceza lui Leontie. În momentul în care a părăsit această dieceză el a scris: „Am scăpat de galateni”[1]. Deşi bolnav, ameninţat cu moartea la fiecare pas, deşi suferind de foame, de sete şi de singurătate, principala preocupare a lui Gură de Aur în Galatia de Sus era cu totul alta: era lucrarea de convertire la creştinism a Feniciei.

3

Gură de Aur, care voia să împlinească ceea ce lipsea patimii lui Hristos, adică să ducă crucea pe toată suprafaţa pământului aşa cum fusese dusă pe Golgota, a hotărât creştinarea Feniciei. Era ţara cea mai refractară la creştinism. Gură de Aur n-a ezitat

[1] *Scrisoarea 14 către Olimpiada.*

să folosească metodele de atunci pentru convertirea Feniciei şi a trimis aici monahi înarmaţi cu cazmale ca să demoleze templele păgâne şi cu mistrii ca să construiască biserici.

Echipele de misionari pe care Gură de Aur le-a trimis în Fenicia au reuşit să ridice numeroase biserici. Când sfântul a plecat în exil, Eudoxia a început să-i persecute misionarii creştini din Fenicia pentru că fuseseră trimişi aici de Gură de Aur. Autorităţile imperiale ale Feniciei au primit ordinul să-i saboteze şi au executat ordinul. Misionarii au fost predaţi fenicienilor care i-au masacrat. Bisericile de-abia terminate au fost demolate. Vechile temple păgâne au fost reconstruite. Toate aceste veşti i-au fost comunicate lui Gură de Aur în timp ce străbătea câmpia dezolantă a Galatiei însetat, înfometat, ars de febră, ars de soarele torid şi ameninţat de securile bandelor trimise de episcopul Leontie ca să-l asasineze. Sfântul nu voia să renunţe să răspândească cuvântul Domnului în Fenicia. Era un episcop al lui Hristos, şi un episcop al lui Hristos trebuie să poarte crucea lui Iisus la toate naţiile. Pentru a converti Fenicia avea nevoie de oameni puternici, de adevăraţi atleţi. Aşa cum la Antiohia, pentru a salva oraşul de la distrugere, a făcut apel la eremiţii nisipurilor, tot aşa acum, pentru a aduce Fenicia la adevărata credinţă, a făcut apel la singuraticii deşertului.

Gură de Aur a scris unuia dintre ei: „Lasă-ţi munţii şi vocaţia stearpă care nu poate sluji nici oamenilor, nici lui Dumnezeu. *Ia un toiag şi pleacă.* Du-te şi găseşte-l la Antiohia pe preotul Constans şi înţelege-te cu el pentru a răsturna idolii Feniciei.”

Pustnicul, care jurase ca toată viaţa sa să nu-şi părăsească peştera unde se retrăsese, ezita. Gură de Aur i-a scris furios. Pustnicul a plecat. Pentru a converti Fenicia, Gură de Aur a organizat adevărate batalioane de anahoreţi. I-a scris preotului Constans căruia i-a încredinţat conducerea acestor misiuni: „Spune-mi câte biserici vor fi construite în fiecare an; câţi lucrători credincioşi vor merge în Fenicia; care vor fi apoi progresele realizate. *Am găsit în închisoare un monah din Niceea şi l-am convins să se pună la dispoziţia ta ca să fie trimis în aceeaşi regiune.*”

Acestea erau preocupările sfântului în timpul străbaterii fără apă, fără pâine, a deşertului care ardea ca un cuptor şi era plin de bandele plătite pentru a-l asasina. Organizând convertirea Feniciei, Gură de Aur înainta între santinele spre locul exilului său. Înainta având în minte avertismentul Eudoxiei că va fi dat morţii la Cucuz.

4

Ajuns în Capadocia şi în Tauro-Cilicia, Gură de Aur era salvat de bandele lui Leontie. Populaţia i-a ieşit înainte nu proferând cuvinte de insultă, ca în dieceza episcopului Leontie, nici cu securi şi cazmale pentru a-l smulge din mâinile soldaţilor şi a-l ucide, ci cu veneraţie. La porţile oraşelor se aflau magistraţi, preoţi, funcţionari şi toată populaţia venită să-l întâmpine şi să-l plângă pe sfântul exilat. Gură de Aur era primit ca un suveran. Capadocia a fost pentru Gură de Aur ţara eliberării. I-a scris episcopului Chiriac astfel:

„Când am ajuns în Capadocia şi în Tauro-Cilicia am văzut alergându-ne înainte coruri numeroase de sfinte personaje, nenumăraţi monahi şi fecioare care *vărsau toţi lacrimi din belşug şi plângeau văzându-ne mergând spre exil şi-şi spuneau unii altora: ar fi fost mai bine să vedem soarele lipsit de razele sale decât gura lui Ioan redusă la tăcere*. Acest spectacol m-a emoţionat şi mi-a sfâşiat inima, înconjurat cum eram de persoane care plângeau din pricina mea”[1].

Când Gură de Aur a încercat să consoleze această mulţime care prefera să vadă soarele stingându-se în ceruri, mai degrabă decât să vadă gura lui Ioan redusă la tăcere, poporul jelea încă şi mai mult. Încadrat de soldaţi înarmaţi ca un criminal, mergând între două rânduri de oameni care se aruncau la picioarele sale şi sărutau marginea veşmintelor lui, Gură de Aur a ajuns la Cezareea. Mesageri trimişi de episcopul Pharetrius s-au apropiat de el şi i-au spus:

„Domnul Pharetrius te aşteaptă. Străbate deja drumul pentru a nu pierde întâlnirea cu tine, *căci nu doreşte nimic decât să te vadă şi să te îmbrăţişeze*. Domnul Pharetrius adună chiar monahii oraşului pentru a sărbători venirea ta”[2]. Gură de Aur era emoţionat până la lacrimi. Până şi gărzile erau emoţionate de primirea imperială făcută prizonierului pe care-l escortau. Dar populaţia vedea că sfântul era bolnav. Abia se ţinea pe picioare, ochii îi ardeau de febră. Suferinţele îndurate în timpul călătoriei erau cumplite. Ne-a spus-o el însuşi: „Ocnaşii în minele lor nu suferă ce am suferit eu în această călătorie... mistuit de febra

[1] *Scrisoarea 125 către episcopul Chiriac.*
[2] *Scrisoarea 14 către Olimpiada.*

continuă şi obligat totuşi să călătoresc zi şi noapte, doborât deopotrivă de căldură şi de nevoia somnului, n-aveam pe nimeni care să-mi vină în ajutor în lipsa mea de toate cele”[1]. Ochii mulţimii care îl întâmpina au remarcat urmele adânci ale suferinţelor fizice îndurate de sfânt. Cei mai mari medici ai oraşului Cezareea, Himnetius şi Theodorus, s-au pus la dispoziţia lui Gură de Aur. Prefectul i-a dat prizonierului una din cele mai confortabile case ale cetăţii. Medicii l-au îngrijit, autorităţile i-au dat onoruri, iar mulţimile îl venerau.

„Sunt în Cezareea ca un corăbier în port după furtună... În Cezareea simt că am reînviat puţin. Aici am băut apă potabilă, aici am mâncat pâine care nu era nici tare, nici mucegăită, nu am mai fost silit să mă spăl în butoi şi m-am putut culca într-un pat.”

Intrarea lui Gură de Aur în Cezareea după călătoria în care a avut de suferit mai mult decât ocnaşii semăna cu intrarea în rai, dar Gură de Aur era un sfânt, şi niciun sfânt nu îşi are raiul pe pământ.

5

Deşi a trimis mesageri înaintea lui Gură de Aur, episcopul Pharetrius al Cezareei n-a venit totuşi să-l întâmpine la intrarea în oraş. Episcopul nu l-a vizitat pe sfânt nici a doua zi, nici după aceea. Pharetrius se temea că împărăteasa Eudoxia va afla că l-a vizitat pe Gură de Aur. Mai mult, se temea că împărăteasa va afla că prizonierul a fost primit în oraşul său ca un sfânt şi un martir. Episcopul Pharetrius nu voia să-şi compromită cariera episcopală din cauza lui Gură de Aur pe care personal nu-l iubea... La sinodul care-l condamnase pe Gură de Aur, episcopul Pharetrius a votat pentru condamnare. Acum, nu voia să folosească violenţa împotriva sfântului, pentru că violenţa ar fi indignat poporul. Număra orele şi aştepta cu nerăbdare ca sfântul prizonier să părăsească Cezareea. Ziua plecării a sosit. Sfântul trebuia să părăsească oraşul la orele patru dimineaţa, pe când se iveau zorii. Era ora când se aşterneau la drum toate convoaiele de prizonieri. Cu toate onorurile primite în Cezareea, Gură de Aur a rămas, civil vorbind, un prizonier. Trebuia deci să se trezească înainte de zorii zilei ca orice alt captiv al imperiului.

[1] *Scrisoarea 120 către Teodora.*

Episcopul Pharetrius era fericit la gândul că în ziua următoare sfântul nu va mai fi în oraş...

Dar în acea noapte Cezareea a fost atacată de isaurieni. Acest popor de munte nu se schimbase din vremea lui Alexandru cel Mare. Trăiau pe culmile munţilor, iar munţii îi apărau ca o fortăreaţă. Isaurienii au fost poporul cel mai războinic de pe pământ. Din motive strategice s-au retras pe înălţimi. Nu voiau să fie învinşi, iubeau libertatea mai mult decât orice. Dar pe vârfuri nu se putea face agricultură. Acolo sus iarna dura aproape zece luni. În timpul acestor zece luni nu era niciun drum pe care să se fi putut pătrunde în ţara isaurienilor. Nici ei nu puteau să coboare, de aceea în timpul celorlalte două luni oamenii coborau în vale pentru a face provizii. Mai exact, prădau ca să aibă ce să mănânce în timpul celor zece luni de exil voluntar pe vârfurile munţilor.

De data asta era una din aceste expediţii de aprovizionare. Numele de isaurieni răspândea groază. Nici Alexandru cel Mare şi nici altcineva în istorie n-a reuşit să învingă acest popor. N-au reuşit nici romanii. Văzând că nu putea să-i învingă, Roma a încercat o altă metodă: a organizat o expediţie în munţii lor, i-a făcut prizonieri pe bărbaţi şi i-a deportat în Caucaz. Femeile isauriene au fost obligate să facă copii cu legionari romani. Roma credea că în acest fel i-ar putea „domestici” pe aceşti oameni de munte mai aspri decât stânca. Sângele femeilor isauriene a fost însă mai puternic decât sângele legionarilor. Copiii născuţi din femei isauriene şi legionari romani n-aveau nimic roman. Aceşti copii erau isaurieni sută la sută ca mamele lor şi au continuat să terorizeze în fiecare an imperiile din jur. În acea noapte ei au atacat Cezareea. Isaurienii au ajuns la porţile Cezareei chiar în noaptea în care Gură de Aur trebuia să părăsească oraşul. Bărbaţii, bătrânii, femeile şi copiii cetăţii au sărit din patul lor ca un singur om, auzind rostindu-se numele de isaurieni, şi au luptat împotriva muntenilor. I-au respins. Isaurienii n-au reuşit să pătrundă în incinta oraşului. Zdrobit de emoţii şi de lipsa somnului, sfântul avea febră. Dimineaţa i-a fost imposibil să plece, atât era de bolnav.

Gărzile au întârziat plecarea. Aceasta l-a înfuriat pe episcopul Pharetrius. Era atât de jenat de prezenţa lui Gură de Aur în cetate, încât chiar şi o singură zi de întârziere i se părea prea mult. Aflând că Gură de Aur nu plecase încă, episcopul i-a înarmat cu securi şi furci pe monahii din mănăstirile vecine oraşului şi le-a poruncit să-l alunge pe sfânt afară de Cezareea.

Episcopul îşi epuizase răbdarea. Nu mai putea aştepta plecarea. Voia să-l oblige pe sfânt să plece pe loc. Monahii au primit ordinul să masacreze gărzile şi soldaţii şi să incendieze casa unde se aflau, în cazul în care nu voiau să plece imediat. Uciderea lui Gură de Aur i-ar fi adus un mare profit lui Pharetrius. Asasinarea sfântului de către oamenii episcopului i-ar fi adus o mare recompensă din partea împărătesei Eudoxia. Pharetrius ştia că împărăteasa dorea cu pasiune capul lui Gură de Aur şi ar fi dat orice ca să-l aibă.

6

Monahii înarmaţi au înconjurat deci casa unde se afla Gură de Aur după cum le-a poruncit episcopul şi au cerut gărzilor să plece imediat cu prizonierul lor. Ofiţerii au răspuns că prizonierul era suferind şi nu putea porni la drum. „Să plece, să plece”, au strigat monahii.

Gărzile au explicat că episcopul era prea bolnav pentru a putea părăsi casa. Atunci monahii au ameninţat că pun foc casei şi-l ucid pe episcop şi pe gărzi dacă nu pleacă de îndată. Gărzile au cerut ajutorul garnizoanei locale. Dar soldaţii erau în număr prea mic. Au fost alertate autorităţile civile şi militare. Prefectul a venit în persoană să-i calmeze pe monahii înarmaţi care voiau să-l ucidă pe episcop şi gărzile lui. Mai târziu prefectul a reuşit să încheie cu ei un armistiţiu. Le-a promis monahilor că Gură de Aur va părăsi oraşul în ziua următoare: pentru moment monahii au renunţat să-l ucidă pe sfânt.

7

Noaptea următoare, deşi au promis că aşteaptă până a doua zi plecarea sfântului, monahii au reapărut în număr şi mai mare cu intenţia foarte clară de această dată de a-l masacra. Gură de Aur povesteşte acest atac într-o scrisoare adresată Olimpiadei. Spune că numărul monahilor era atât de mare, încât gărzile au hotărât să pornească la drum în ciuda riscului de a cădea în mâinile isaurienilor care se aflau din nou la porţile oraşului.

Soldaţii şi ofiţerii preferau să cadă în mâinile cumpliţilor isaurieni mai degrabă decât să cadă în mâinile sfinţilor monahi.

„Suntem prea puţini pentru a rezista acestor gloate de fiare sălbatice, i-au spus ofiţerii lui Gură de Aur, vom pieri ruşinos. Mai bine înfruntăm *bandele de isaurieni decât să rămânem în puterea acestor ticăloşi*”[1]. (Adică a sfinţilor monahi.)

Gărzile l-au implorat pe Gură de Aur să se lase dus în afara oraşului ca să nu fie ucişi de preasfinţii monahi. „Te implorăm, *preasfinte părinte, să pornim la drum fără întârziere*”[2].

În timp ce soldaţii îi vorbeau sfântului adresându-i-se cu formula „preasfinte părinte”, călugării şi episcopul locului voiau să-l ucidă. Gură de Aur s-a hotărât să plece. I-a scris însă Olimpiadei cum anume s-a petrecut această plecare: „În mijlocul tuturor acestor spaime, în faţa unei morţi aproape sigure, deşi febra mi-a revenit şi mă mistuia, m-am aruncat într-o litieră în mijlocul zilei părăsindu-mi adăpostul. Tot poporul era acolo, *scoţând strigăte de durere şi blestemându-l pe autorul acestor lucruri nedrepte*. Suspine ieşeau din toate piepturile, lacrimi curgeau din toţi ochii. Am ieşit apoi din oraş. Câţiva clerici au ieşit unul câte unul în urma noastră şi ne însoţeau cu suspinele lor. Îi auzeam pe mulţi care spuneau: «Îl duceţi la moarte sigură!...» Unul din ei, care mi-era cel mai devotat, mi-a spus atunci: «Plecaţi, vă implor. Căderi în mâinile isaurienilor, *numai să scăpaţi de ai noştri. Oriunde veţi merge veţi fi în siguranţă, numai între noi, preoţii, nu.*»”

8

Apărat de soldaţi împotriva episcopului, împotriva preoţilor şi împotriva monahilor, sfântul episcop s-a îndreptat spre locul exilului său cu riscul de a cădea în fiecare moment în mâinile isaurienilor. La douăzeci de kilometri de oraş, convoiul a fost ajuns din urmă de o femeie din Cezareea numită Seleucia. Era o femeie extrem de credincioasă. I-a oprit pe soldaţi şi a căzut în genunchi înaintea sfântului implorându-l să nu mai înainteze fiindcă isaurienii erau aproape.

Seleucia a spus că avea o casă nu departe de acolo pe care o punea la dispoziţia sfântului cu toţi slujitorii săi, ca să locuiască

[1] *Scrisoarea 14 către Olimpiada.*
[2] *Scrisoarea 14 către Olimpiada.*

până ce atacul isaurienilor va fi luat sfârşit. Sfântul şi gărzile au acceptat bucuroşi această ofertă. S-au instalat în casa Seleuciei. Era o casă foarte confortabilă şi luminoasă, cu mulţi slujitori şi ziduri de apărare solide capabile să reziste unui atac al muntenilor.

Seleucia a pus totul la dispoziţia lui Gură de Aur şi a gărzilor, după care s-a întors în oraş. Spre miezul nopţii, când sfântul tocmai adormise, preotul Evethius a pătruns în camera sa şi l-a trezit.

Într-o scrisoare adresată Olimpiadei, Gură de Aur povesteşte scena: „La miezul nopţii preotul Evethius a intrat în grabă în camera mea şi m-a smuls din somn strigând din toate puterile lui: «Vă implor, sculaţi-vă, barbarii sunt aici. Se apropie de casă.»”

Sfântul a fost scos din patul său, a fost îmbrăcat şi scos din casă. Dar isaurienii nu erau acolo. Nu era niciun atac. Nu era nici cel mai mic pericol.

Aflând că Seleucia şi-a oferit casa lui Gură de Aur, episcopul Pharetrius a chemat-o, a ameninţat-o că o denunţă împăratului pentru conspiraţie, că o anatemizează şi între timp o va supune torturii.

Înspăimântată, femeia a început să plângă şi a cerut iertare episcopului. Pharetrius i-a poruncit Seleuciei să plece şi să-l alunge pe Gură de Aur din casa ei. Deşi înspăimântată, femeia n-a avut curajul să-l alunge ea însăşi pe Gură de Aur care se afla sub acoperişul său. A dat episcopului cheile casei sale, iar acesta l-a trimis pe preotul Evethius în plină noapte să-l alunge pe Gură de Aur din casa Seleuciei.

Preotul a executat ordinul. Sfântul scrie că acest preot l-a scos din patul său cu propriile mâini, apoi din casă, şi în cele din urmă din curte aruncându-l în stradă.

„Era o noapte fără lună, scrie Gură de Aur, o noapte deasă, înfricoşătoare. Nu era nimeni ca să-mi dea ajutor, nimeni să mă însoţească; toţi mă părăsiseră.”

Sfântul se împiedica la fiecare pas. A cerut să se aprindă o lumânare. Preotul Evethius a refuzat. A răspuns că barbarii puteau vedea lumânarea aprinsă...

„Luminile erau deci stinse, măgarul care purta litieră şi care mergea pe un drum plin de bolovani şi de pietre, a căzut în genunchi şi m-a izbit puternic de pământ. Puţin a lipsit să nu fiu ucis pe loc.”

Grav rănit, Gură de Aur nu mai putea urca în litiera sa. Drumul era prea greu pentru a fi continuat în acest fel. Înaintau deci la pas. Dar în starea în care se găsea sfântul nu mai putea merge. Povesteşte că nu mergea, ci se târa: „Înaintam foarte încet, ca târându-mă, pe cărări abrupte, pe munţi cu anevoie de străbătut... mistuit de febră, neştiind ce se urzea; temându-mă de barbari, cuprins de spaimă şi aşteptându-mă dintr-o clipă în alta să cad în mâinile lor.”

Isaurienii nu au apărut deloc. Nu au fost decât un pretext pentru a-l face pe Gură de Aur să străbată torente, pentru a-l forţa să se caţere noaptea pe stânci, pentru a-l face să cadă într-o prăpastie ca să moară. Acestea erau intenţiile episcopului Pharetrius.

După şaptezeci de zile de mers sfântul a ajuns în sfârşit la locul exilului său, în Cucuz. De aici a scris îndată după sosirea sa una din cele mai cumplite fraze pe care le-a putut scrie un episcop:

„Sunt acum la Cucuz... şi *în siguranţă. Nu vă mai temeţi pentru mine din pricina isaurienilor... În ce mă priveşte, nu mă mai tem decât de episcopi, afară numai de câţiva*”[1].

[1] Scrisoare către Olimpiada.

XV

1

Sfântul Ioan Gură de Aur era la Cucuz. Călătoria spre locul său de exil durase două luni şi jumătate şi se terminase. Dar la Constantinopol persecuţia împotriva credincioşilor şi a prietenilor lui Gură de Aur continua cu violenţă. Orice creştin care refuza să-l recunoască pe noul episcop Arsacius era condamnat la confiscarea bunurilor, la exil sau la moarte. Nemaiavând biserici, credincioşii lui Gură de Aur săvârşeau Sfânta Liturghie în case particulare. De îndată ce autorităţile aflau că ioaniţii săvârşiseră o slujbă sfântă într-o casă, aceasta era confiscată. Ioaniţii s-au refugiat atunci în păduri. Dar autorităţile i-au urmărit şi prin păduri, ca pe un vânat. Ancheta privind incendiul catedralei Sfânta Sofia a fost suspendată. Niciun poliţist n-a fost în stare să-i aresteze pe incendiatori. Şi împăratul era de părere că însuşi Dumnezeu a pus focul, de aceea Arcadius a dat ordin să se închidă ancheta, cerând însă ca toţi călugării şi toate călugăriţele, preoţii, episcopii să semneze actul prin care îşi dădeau acordul la condamnarea lui Gură de Aur. Mănăstirile care refuzau să semneze erau încercuite de soldaţi şi lăsate fără apă şi hrană. Chinuiţi de foame şi de sete, sfinţii şi-au dat acordul la condamnarea lui Gură de Aur.

Diaconiţa Olimpiada era întemeietoarea unei mari mănăstiri de maici în Constantinopol. Construise biserici. Maicile Olimpiadei nu au vrut să se solidarizeze cu cei care-l condamnase pe sfânt. Prin foame şi sete au fost aduse la disperare şi au semnat. Olimpiada nu a mai vrut să pună piciorul în mănăstirea pe care o întemeiase. Cu tot curajul şi fidelitatea ei, după luni şi luni de persecuţii, diaconiţa Olimpiada s-a prăbuşit. A căzut într-o tristeţe apatică. Olimpiada dorea să moară. Melancolia ei creştea, cum cresc lianele tropicale şi se înăbuşea în propria ei tristeţe ca într-o iederă care o imobiliza. Sfântul a încercat să o mângâie. Scrisorile sale ard de credinţă şi de prietenie. Dar Olimpiada nu mai putea lupta. Femeile sunt fiinţe fragile, iar loviturile prea brutale le sparg ca pe nişte vase

de preţ. Atunci Dumnezeu însuşi a început să vină în ajutorul Olimpiadei şi a ioaniţilor şi i-a încurajat. Dumnezeu a început să-i pedepsească, unul după altul, pe cei care-l condamnaseră pe sfântul episcop Ioan Gură de Aur.

2

Prima persoană pe care Dumnezeu a pedepsit-o pentru că l-a exilat pe sfânt a fost Eudoxia. Frumoasa împărătească a murit la 6 octombrie 404, la trei luni şi jumătate după ce decretase exilul lui Gură de Aur. Dumnezeu a pedepsit-o pe Eudoxia cu o moarte cumplită. Împărăteasa era însărcinată pentru a cincea oară. Copilul pe care trebuia să-l aducă pe lume a murit în pântecele său. Nici medicii, nici moaştele nu au reuşit să o scape de cadavrul pe care-l purta. Copilul a putrezit în pântecele ei. Avea dureri cumplite şi nimeni nu o putea ajuta. Dar descompunerea se întindea ca un foc. O dată cu copilul a început să putrezească şi pântecele frumoasei împărătese contaminate de micul cadavru pe care-l purta. Era o pedeapsă atroce. Şi ca toate pedepsele groaznice, dura. Eudoxia s-a zbătut fără să închidă ochii săptămâni întregi, ţinând în ea copilul mort, în timp ce pântecele i se descompunea. A murit urâţită de suferinţă, ea care ţinea atât la frumuseţea ei!

Eudoxia a fost îngropată pe 12 octombrie în anul 404. Mulţimile ştiau că Dumnezeu a pedepsit-o. Duşmanii lui Gură de Aur susţineau însă că groaznica moarte a Eudoxiei n-avea nicio legătură cu exilul lui Gură de Aur. Atunci Dumnezeu a continuat să-i lovească unul după altul pe duşmanii sfântului ca să-i convingă că nu era vorba de coincidenţe, ci de pedepse venite de sus. Toţi membrii conjuraţiei care l-au trimis pe Gură de Aur în Cucuz au fost loviţi de pedepse spectaculoase.

Arcadius era neliniştit. Îi era frică să nu se deschidă pământul printr-un cutremur şi să-l înghită de viu. Împăratului îi era frică să nu fie mâncat de viermi, să cadă de pe cal, să i se umfle limba, să vadă putrezindu-i picioarele cum se întâmplase cu duşmanii lui Gură de Aur sau pântecele, cum se întâmplase cu Eudoxia.

Împăratul se zbătea cuprins de panică. Pentru ajutor şi apărare înaintea lui Dumnezeu a apelat la Sfântul Nil care pe atunci trăia în adâncul deşertului.

3

Sfântul Nil fusese unul din oamenii cei mai bogaţi şi mai eleganţi din imperiul roman. Fusese prefectul Răsăritului sub Teodosie. Se căsătorise cu una din cele mai frumoase femei ale vremii şi a avut doi băieţi. Într-o bună zi l-a luat pe unul din fiii săi şi s-a retras în adâncul deşertului, abandonând totul. Sfântul Nil şi fiul său s-au stabilit pe Muntele Sinai. Împăratul Arcadius şi-a trimis acolo mesagerii implorându-l să vină la Constantinopol, ca să-l ajute şi să-L roage pe Dumnezeu să-l cruţe pe Arcadius, să nu-l pedepsească aşa cum i-a pedepsit pe ceilalţi duşmani ai lui Gură de Aur.

Sfântul Nil i-a ascultat pe trimişii imperiali, apoi i-a răspuns lui Arcadius: „Cum vrei tu ca eu să îndrăznesc să mă rog pentru un oraş care prin atâtea fapte vinovate merită dreptatea lui Dumnezeu care-l ameninţă? Constantinopolul e un oraş unde crima se sprijină pe autoritatea legilor şi care l-a alungat pe preafericitul Ioan, stâlpul Bisericii, candela adevărului, trâmbiţa Domnului. Îmi ceri să mă rog pentru el, dar o ceri unui suflet prea copleşit de întristare de excesul relelor pe care acesta le-a comis”[1].

Împăratul şi-a trimis încă o dată mesagerii să-l implore pe Sfântul Nil să se roage pentru salvarea de mânia Domnului a Constantinopolului şi a lui însuşi.

Sfântul Nil a răspuns: „L-ai alungat fără niciun motiv pe Ioan, cea mai mare lumină a pământului, pentru că te-ai lăsat prea uşor dus de sfaturile rele ale câtorva episcopi cu minte bolnavă. Gândeşte-te deci la tine şi după ce ai lipsit Biserica universală de curatele şi sfintele învăţături pe care le primea de la el, recunoaşte-ţi cel puţin greşeala şi te pocăieşte”[2].

4

Arcadius se putea sprijini pe trei patriarhi ai Răsăritului care-i aprobau politica: Arsacius al Constantinopolului, Porfirie al

[1] SFÂNTUL NIL, *Epistolele 232 şi 233 către Arcadius.*
[2] SFÂNTUL NIL, *Epistolele 232 şi 233 către Arcadius.*

Antiohiei şi Teofil al Alexandriei, faraonul creştin. La o lună şi o săptămână după moartea Eudoxiei, pe 18 noiembrie 404, a apărut o lege (aflată în Codul Teodosian) care spune: „Guvernatorii provinciilor să fie avertizaţi că trebuie să împiedice adunările ilicite ale celor care, dispreţuind preasfintele biserici, încearcă să se adune altundeva, şi cei care se despart de comuniunea cu Arsacius, Porfirie şi Teofil (preaveneraţii episcopi ai legii sfinte) trebuie scoşi afară din Biserică ca nişte schismatici."

Cronicarul Nichifor ne spune despre această lege următoarele: „Dacă unul din episcopi refuză să aibă comuniune cu Teofil, Arsacius şi Porfirie să fie alungat din scaun, iar bunurile sale să fie confiscate, atât banii, cât şi pământurile." Deci adepţilor lui Gură de Aur li se lua totul. Episcopii, preoţii şi credincioşii lui Gură de Aur au rămas ascunşi. Paladie citează cazul unui episcop partizan al lui Gură de Aur care timp de trei ani n-a părăsit camera pe care unul din prietenii săi i-a oferit-o pentru adăpost. Episcopii şi preoţii s-au făcut muncitori, ca să nu fie obligaţi să semneze acordul cu privire la condamnarea lui Gură de Aur. Fratele lui Paladie, episcopul cronicar care a scris viaţa Sfântului Ioan, s-a făcut grădinar ca să nu semneze ceva ce conştiinţa sa dezaproba. Acest frate al lui Paladie se numea Brisson şi era episcop şi el. Episcopul Troiei şi-a cumpărat o barcă şi s-a făcut pescar. Cu toate acestea, partizanii lui Gură de Aur nu au scăpat de furia episcopilor. Descoperiţi oriunde se aflau, erau puşi în lanţuri ca nişte asasini.

5

În acest timp Gură de Aur şi-a început viaţa de exilat în Cucuz. Un armean din localitate, pe nume Dioscor, a pus la dispoziţia sfântului propria sa casă.

Era cea mai frumoasă şi mai bună casă din Cucuz. Dar se afla aproape de cimitirul care cuprindea mormântul episcopului Pavel al Constantinopolului, exilat la Cucuz cu cincizeci de ani înainte şi mort aici strangulat din porunca împăratului Constans. Gură de Aur se aştepta să fie şi el strangulat într-o noapte de către soldaţi, cum fusese predecesorul său Pavel. Acest gând nu-l tulbura însă deloc pe sfânt. Era gata să părăsească în orice clipă această viaţă pământească. Populaţia Cucuzului era însă

foarte fericită să aibă în mijlocul ei un sfânt şi un martir. Episcopul Cucuzului, căci deşi era un sătuc Cucuzul avea episcopul său, îl iubea într-atât pe Gură de Aur încât a venit să-i ofere tot ceea ce avea: casă, veşminte, ba chiar scaunul episcopal.

Gură de Aur scrie despre acest bun episcop al Cucuzului astfel: „Nu ştiu într-adevăr dacă nu mi-ar fi dat în dar tronul de episcop şi biserica sa, atât de bun şi ospitalier s-a arătat acest om cu mine”[1].

Dar clima era insuportabilă. Satul era expus tuturor curenţilor de aer şi unui vânt „vertical”, un fel de foehn. În cursul aceleiaşi zile se trecea de la o căldură sufocantă la un frig tăios. Nu erau drumuri. Necesarul pentru viaţă lipsea. Cucuzul era un sat părăsit la picioarele Muntelui Taurus. Prietenia episcopului Cucuzului, pe numele lui Adelfius, şi prietenia sinceră a populaţiei erau o mângâiere pentru exilat, dar ele nu-l puteau împiedica să sufere crunt din cauza climei şi a privaţiunilor.

Guvernatorul Cucuzului, Sopater, a pus la dispoziţia sfântului tot ce avea. Dar aici oamenii aveau extrem de puţine. Cucuzul era exclusiv o garnizoană militară. Populaţia civilă era săracă ca pământul sărac pe care trăia.

Toţi sufereau de foame. S-a întâmplat atunci o minune. O dată cu Ioan Gură de Aur au ajuns în acest sat, venind din toate colţurile lumii pe adresa sfântului, tot felul de cadouri. Curgeau sume imense, provizii, haine.

Gură de Aur scrie: „În această ţară unde lipseşte totul, eu singur nu sunt lipsit de nimic”; aceste cadouri sfântul le distribuia cetăţenilor Cucuzului care, pentru prima dată în viaţa lor, nu mai erau înfometaţi. Banii pe care sfântul îi primea erau folosiţi la încreştinarea Feniciei şi pentru a veni în ajutorul săracilor din întreg imperiul.

6

Dar sunt în viaţă lucruri pe care nu le poţi evita. Unul din aceste lucruri inevitabile era sosirea iernii la Cucuz. Gură de Aur era un adevărat atlet al lui Hristos. Trăise şase ani în adâncul deşertului şi în peşteri. Şi-a redus aici nopţile la trei ore de somn. Nu mânca decât o dată pe zi. În afara unui veşmânt nu avea

[1] *Scrisoarea 125 către Chiriac.*

nimic. Patul său era un pat tare de ascet, iar în camera sa în afară de icoana Sfântului Pavel nu erau nici mobile, nici podoabe. Gură de Aur renunţase la toate lucrurile pământeşti sau, cum spunea Sfântul Pavel, la toate lucrurile văzute pentru că cele văzute nu sunt decât pentru un timp. Gură de Aur trăia pe pământ doar prin duh. Era ca un duh liber de trup. Cu toate aceste performanţe, Gură de Aur nu reuşea să facă abstracţie de iarna care sosise în Cucuz. În această regiune de munte iarna era cumplită. Şi ea a fost mai tare decât puterile sfântului. Gură de Aur era un om al sudului, un meridional, un sirian. Când peste Cucuz s-a abătut iarna, bătrânul exilat care venea din ţările calde a fost doborât. O spune el însuşi: „Am ajuns până la porţile morţii, şi timp de două luni n-am avut viaţă decât pentru a simţi durerile.” Încă de la începutul iernii frigul a fost atât de surprinzător pentru bătrânul episcop, încât acesta n-a mai ieşit din casă de la sfârşitul toamnei. Aerul rece din Cucuz era ca o băutură prea puternică pentru pieptul şi plămânii săi. A rămas deci închis în odaie: Dioscor a astupat ferestrele şi porţile pentru că vântul sufla zi şi noapte în rafale reci amestecate cu zăpadă gata să distrugă casa cu sfântul meridional aflat înăuntrul ei cu tot. Acest Dioscor, care pare să fi fost un om descurcăreţ în afacerile pământeşti, s-a mutat în locuinţa sfântului pentru a-l putea îngriji în permanenţă. Bogatul negustor a făcut tot ce ştia şi tot ce se putea împotriva frigului.

Mai întâi a încălzit camera sfântului zi şi noapte. Dar sobele şi cuptoarele încinse îi făceau şi mai rău lui Gură de Aur decât frigul. O jumătate de oră după ce focul era aprins în camera sa, sfântul era cuprins de migrene care îi zdrobeau creierii şi începea să vomite. Această tortură fizică dura până ce se stingea focul. Gură de Aur prefera să îngheţe mai degrabă decât să suporte căldura sobelor supraîncălzite. Stomacul său nu mai suporta. Dioscor a încetat să facă foc. Sfântul s-a îmbrăcat în blănuri şi s-a ghemuit în pat. Nu l-a mai părăsit toată iarna. Această soluţie a adus alte probleme. Din cauza lipsei de exerciţiu nu mai avea poftă de mâncare. Trupul său slăbise până într-atât încât nu mai era decât o umbră. Apoi au apărut insomniile. Zile şi nopţi în şir sfântul nu închidea un ochi. Dar chiar aceste suferinţe păreau insuficiente. La Cucuz vântul nu sufla dintr-o singură direcţie, în cursul aceleiaşi zile şi aceleiaşi nopţi presiunea atmosferă şi vânturile variau. Ascuns sub cuverturi în patul său, Gură de Aur suferea la cea mai mică variaţie de presiune. La cea mai uşoară schimbare de tem-

peratură era cuprins de convulsii şi de cumplite dureri de stomac. Fiecare criză dura ore în şir. Şi de îndată ce se sfârşea criza, intervenea o altă schimbare de presiune, şi torturile sfântului reîncepeau. Prima iarnă de exil la Cucuz a fost pentru sfânt asemenea unei şederi în infern.

7

În luna noiembrie 405, după cincisprezece luni de episcopat, Arsacius, episcopul cu elocinţa unui peşte care-i urmase lui Gură de Aur pe tronul episcopal, a murit. Nimeni nu l-a plâns. În locul său a venit episcopul Atticus. În ciuda morţii lui Arsacius şi a Eudoxiei, persecuţiile împotriva partizanilor lui Gură de Aur au devenit tot mai violente. Închisorile erau pline. Gură de Aur le scria persecutaţilor. Dar scrisorile sfântului erau mai degrabă încurajări pentru el însuşi. El scria că suferinţa e necesară în viaţa oamenilor, încearcă să-i consoleze. Se ocupa în cele mai mici detalii de convertirea ţinuturilor barbare. Era atât de pasionat încât se ocupa de tot: de încălţămintea misionarilor, de lenjeria lor, de raţiile lor alimentare. Voia să creştineze Asia. Puterile misionarului, ale mângâietorului şi păstorului Bisericii s-au înzdrăvenit o dată cu venirea primăverii. Şi-a putut părăsi camera şi ieşi să respire aerul pădurilor. Sfântul s-a bucurat de sosirea primăverii cum nimeni nu s-a bucurat de ea vreodată.

Totuşi cele două jumătăţi ale imperiului roman se gândeau la Gură de Aur. Era simbolul eroismului creştin. Dovezi şi mărturii de prietenie soseau la Cucuz din toate colţurile lumii. Misionarii care lucrau sub conducerea sa deveneau din ce în ce mai numeroşi. Chiar atunci când fusese patriarhul de necontestat al Constantinopolului nu avusese o mai mare autoritate şi o mai mare influenţă decât acum. În plus sosise primăvara care eliberează de suferinţele iernii. Dar o dată cu primăvara au început şi atacurile isaurienilor: în fiecare noapte ei asediau satul în care era exilat Gură de Aur.

8

Cucuzul devenise în primăvară o cetate asediată care trăia în teroare. Isaurienii aveau obiceiul să nu facă prizonieri. Era greu să transporte prizonieri pe culmile munţilor. Isaurienii ucideau tot ce găseau de la copilul din braţele mamei sale până la ultimul bătrân. Pe lângă această teroare, Cucuzul a mai cunoscut şi alte dureri. Deşi mic, Cucuzul era singura localitate care avea o garnizoană militară. Locuitorii celorlalte sate din regiune se refugiau, aşadar, aici pentru că ştiau că se afla o armată. În satele lor nimeni nu se putea opune isaurienilor. Şi o dată cu atacurile isaurienilor Cucuzul s-a umplut de refugiaţii care veneau de pretutindeni, familii întregi. Era o mulţime de oameni. O mare de oameni. Nimeni nu avea nimic. Şi o dată cu aceste valuri de transfugi şi-au făcut apariţia bolile. Apoi foametea. Oamenii dormeau pe scările caselor şi mureau în stradă. Şi veneau mereu! Deşi Cucuzul era singura localitate care avea o armată, singura citadelă unde locuitorii aveau iluzia că simt apăraţi, într-o noapte isaurienii au pătruns în sat. Cucuzul a fost ocupat şi locuitorii săi trecuţi prin ascuţişul săbiei de către munteni. Gură de Aur, care nu era complet refăcut după suferinţele îndurate în timpul iernii, a fost unul din rarii supravieţuitori ai masacrului. Doar din întâmplare Gură de Aur n-a fost ucis de isaurieni. Dintre toţi locuitorii Cucuzului era ultima persoană în stare să fugă noaptea în afara oraşului printre poziţiile isaurienilor. Nu doar sfântul era bolnav şi nu putea să umble, dar el era însoţit de diaconiţa Sabiniana, sora tatălui său, venită de bunăvoie la Cucuz să împărtăşească exilul nepotului său. Sabiniana era în vârstă de optzeci ani. La braţul episcopului bolnav şi a unui pretor numit Evethius, bătrâna doamnă a reuşit să evadeze din oraş pe jos, prin zăpadă, cei trei transfugi salvându-se în întuneric şi ascunzându-se în pădurile înzăpezite din jurul Cucuzului. Au petrecut noaptea în pădure. A doua zi erau în munţi... şi nu au mai găsit drumul de întoarcere...

De altfel, nici măcar nu era prudent să se întoarcă. Isaurienii puteau fi încă la Cucuz. Mai multe zile şi mai multe nopţi Gură de Aur, bătrâna Sabiniana şi preotul Evethius au trăit fără apă şi fără hrană în păduri. Apoi au ajuns la o fortăreaţă numită Arabissos. Era o adevărată fortăreaţă, nu doar o aparenţă de fortăreaţă, cum era Cucuzul. Arabissos avea ziduri în stare să reziste asalturilor. Sfântul s-a regăsit brusc între zidurile unei citadele, fără lumină, în mijlocul soldaţilor. O dată cu cei trei evadaţi din Cucuz, alţi mii de refugiaţi au invadat Arabissos. Şi chiar în acel moment a izbucnit ciuma. Era atât de puţină hrană

încât, pe lângă ciumă şi atacurile isaurinieilor, asediaţii de la Arabissos au trebuit să suporte şi foamea.

Alte nefericiri au venit să se adauge celor deja existente: într-o noapte zidurile din Arabissos au fost străpunse şi isaurienii au pătruns în cetate. Masacrul a fost de nedescris. Panica în fortăreaţă a fost infernală. Singura persoană care nu suferea de frică a fost Gură de Aur. El dormea în chilia sa cu pereţi de piatră. Somnul unui bătrân este discret. Un bătrân care doarme nu face mai mult zgomot decât o pisică adormită. Mărunt, ascuns în cuverturile sale, sfântul n-a fost descoperit de isaurieni. Ei au intrat în chilie, dar n-au văzut trupul slab al sfântului. Doar a doua zi dimineaţa a văzut sfântul sângele şi cadavrele din fortăreaţă, şi a aflat astfel că Arabissos fusese atacat şi jefuit de isaurieni în decursul nopţii. N-a auzit nimic; Dumnezeu l-a ferit de vederea unui atac al isaurienilor.

9

Puţin timp după atacul muntenilor, un nou oaspete a apărut în citadela devastată şi îndoliată. Un om tânăr, unul din miile şi miile de tineri creştini care, entuziasmaţi de zelul creştin al lui Gură de Aur, ar fi făcut orice sacrificiu pentru a putea trăi aproape de sfântul exilat. În ochii tineretului creştin al epocii, Gură de Aur simboliza apogeul virtuţii şi al credinţei. Erau mii de tineri care voiau să vină să-l asculte şi să se hrănească din învăţătura sa, din „adevărata filozofie”, cum se numea pe atunci învăţătura lui Iisus. Cel care sosise la Arabissos era unul din puţinii fericiţi. Era un tânăr diacon din Antiohia care lăsase totul pentru a trăi în apropierea sfântului. O dată cu acest diacon numit Teodot a plecat spre Arabissos un tânăr nobil, numit şi el Teodot. Ca şi diaconul care purta acelaşi nume, acest tânăr lăsase totul pentru a împărtăşi exilul sfântului.

Cadavrele de la Arabissos, cadavrele oamenilor ucişi de isaurieni sau ale celor ucişi de ciumă, ca şi cadavrele oamenilor care mureau în fiecare zi de foame, zăceau încă pe străzile fortăreţei. Erau prea multe cadavre de îngropat. Nu puteau fi îngropate toate. Tocmai atunci au ajuns la fortăreaţă diaconul şi tânărul nobil, cei doi Teodot. Entuziasmul lor n-a scăzut. L-au căutat pe Gură de Aur. Tatăl tânărului nobil i-a dat provizii, bani, cadouri şi tot ce era necesar pentru trai. Tatăl tânărului Teodot

era unul din cei mai importanţi funcţionari ai Antiohiei. Gură de Aur i-a primit pe cei doi pelerini cu inima îndurerată. A constatat că tânărul nobil Teodot era firav şi nu putea suporta clima Armeniei. Gură de Aur a reflectat şi l-a trimis înapoi pe tânărul nobil la tatăl său cu o scrisoare foarte politicoasă şi cu toate cadourile primite: „Acceptând cadourile dumneavoastră ar însemna să accept lucrul de care am cel mai puţin nevoie.” Gură de Aur s-a scuzat că nu-l poate păstra pe lângă el ca ucenic pe tânărul Teodot „pe care aş fi fost bucuros să-l ţin pe lângă mine ca citeţ şi aş fi fost fericit să-l formez şi să-l instruiesc. *Dar aici totul respiră crimă, tumult, masacru şi incendiu. Eu însumi îmi schimb în fiecare clipă reşedinţa şi nu ştiu adesea unde să-mi pun capul*”[1].

Acelaşi răspuns avea să-l trimită sfântul tuturor tinerilor care voiau să-l întâlnească în locul exilului său. Fiindcă gloria de martir a lui Gură de Aur trecuse în legendă şi lumea întreagă se ruga pentru el.

[1] *Scrisoarea 61 către Teodot.*

XVI

1

În timpul exilului său la Arabissos Gură de Aur era lipsit, atât cât dura iarna, adică zece luni pe an, de orice contact cu restul lumii; fiindcă în acest anotimp nu erau drumuri accesibile.

„În timpul iernii, când totul îngheaţă de frig, când incredibile mormane de zăpadă blochează drumurile, închis într-o chilie strâmtă fără secretar şi cu limba întrucâtva înlănţuită, am tăcut şi am tăcut mult timp, deşi împotriva voinţei mele; dar primăvara care ne deschide din nou drumurile a dezlegat şi piedicile limbii mele”[1].

Deşi lipsit de mijloace de comunicare şi deşi gura de aur a episcopului a rămas închisă, sfântul a reuşit din locul său de exil să pună cu o intuiţie genială una din pietrele cele mai importante la temelia Bisericii creştine. Gură de Aur nu era un doctrinar, dar ştia că Biserica lui Hristos era una şi apostolică pe toată suprafaţa pământului. Gură de Aur ştia că guvernarea acestei Biserici fusese încredinţată episcopilor şi că nicio persoană laică nu avea dreptul să le ia locul. Când împăratul Răsăritului s-a amestecat în aceasta, Gură de Aur s-a adresat papei Inocenţiu, urmaşul Sfântului Petru. Pe atunci Roma nu avea prestigiul pe care-l are astăzi. Dar la Roma episcopii se temeau mai puţin de intervenţiile imperiale. Gură de Aur s-a adresat deci Romei. Papa Inocenţiu ştia, ca şi Gură de Aur, că Biserica lui Hristos era una şi aceeaşi pe toată suprafaţa pământului. Inocenţiu ştia că era de datoria episcopilor să apere Biserica lui Hristos pretutindeni unde ea era atacată, adică pe tot pământul. Şi această Biserică a lui Hristos era atacată în Răsărit. Episcopul Gură de Aur era exilat, iar în fruntea Bisericii lui Hristos în Răsărit fuseseră puşi „episcopi de paie”.

Inocenţiu s-a avântat în apărarea Bisericii lui Hristos din Răsărit. Era de datoria sa. Inocenţiu a luat hotărârea de a-l apăra pe episcopul Ioan care era martirizat. În persoana lui Ioan Gură

[1] *Scrisoarea 128.*

de Aur era atacată Biserica. Consilierii papei Inocenţiu erau oameni care figurează astăzi în calendare. Consilierii papei Inocenţiu erau sfinţi, savanţi şi teologi. Doi dintre ei erau Sfântul Augustin şi Sfântul Ieronim. Ei i-au dat sfatul să nu ia apărarea lui Gură de Aur, pentru că această imixtiune în treburile Bisericii Răsăritului putea avea consecinţe fatale. Deşi aprecia în cel mai înalt grad pe Sfântul Ieronim şi pe Sfântul Augustin, papa Inocenţiu le-a refuzat sfaturile. Le-a spus că nu exista o Biserică răsăriteană şi una occidentală, ci o singură Biserică, cea a lui Hristos. Contrar părerilor sfinţilor săi consilieri, papa şi-a îndeplinit misiunea de apărător al Bisericii unice. Le-a spus că era urmaşul apostolilor, paznicul cheilor Sfântului Petru, şi datoria sa era de a apăra Biserica acolo unde era în primejdie, fără să ţină seama de frontiere. Şi papa Inocenţiu a început o acţiune energică în vederea reabilitării lui Gură de Aur. El a stabilit astfel una din sublimele tradiţii ale Romei, tradiţie fără de care puterea Bisericii nu s-ar fi menţinut în timpul veacurilor întunecate ale istoriei. În faţa acestui curaj apostolic al Romei, împăratul Arcadius a tremurat şi o dată cu el tot imperiul de Răsărit. Dar era prea târziu. Hotărârea papei Inocenţiu de a repara nedreptatea făcută Bisericii lui Hristos era luată. Scrisorile de convocare a unui mare sinod la Tesalonic fuseseră trimise. Sinodul convocat de Inocenţiu trebuia să-l judece şi reabiliteze pe Gură de Aur. Teofil, faraonul creştin al Alexandriei, era citat înaintea acestui sinod ca martor. Soldaţii Bisericii lui Hristos, legaţii papei, mergeau spre Constantinopol ca să se ocupe de pregătirile necesare convocării acestui sinod.

2

Ambasada papei Inocenţiu era constituită din cinci episcopi între care se aflau Emil din Benevent, Cythegius, Gaudenţiu din Brescia. Acestei ambasade de episcopi li s-au adăugat doi preoţi: Valentinian şi Bonifaciu, ca şi patru episcopi din Răsărit refugiaţi la Roma. Cei patru episcopi răsăriteni erau: Chiriac, Demetrius, Eulysius şi Paladie. Ambasada romană purta trei scrisori adresate împăratului Arcadius. Prima scrisoare era din partea fratelui său Honorius, suveranul Occidentului, a doua venea din partea lui Inocenţiu, iar a treia din partea episcopului Chromatius.

Delegaţia a vrut să plece pe uscat. Dar planurile au fost schimbate. O călătorie de acest gen comporta mult prea mari riscuri. Ambasadorii au plecat deci pe mare.

Iată textul scrisorii adresat împăratului Arcadius de fratele său Honorius:

„Am scris deja de două ori maiestăţii tale ca să binevoieşti să corectezi şi să îndrepţi lucrurile făcute prin complot împotriva lui Ioan al Constantinopolului, lucruri a căror îndreptare n-a fost făcută.

Plin de solicitudine pentru pacea Bisericii care concură atât de minunat la liniştea imperiului nostru îţi scriu pentru a treia oară prin intermediul acestor episcopi şi al acestor preoţi, ca să binevoieşti să porunceşti reunirea episcopilor din Răsărit într-o adunare generală la Tesalonic. Alegând dintre ei oameni foarte hotărâţi împotriva răului şi a minciunii, episcopii noştri din Occident au trimis la tine, pentru a obţine de la maiestatea ta convocarea acestei adunări, cinci episcopi, doi preoţi şi un diacon al marii Biserici Romane.

Binevoieşte, rogu-te, să-i primeşti cu toate onorurile datorate caracterului lor pentru că, dacă se vor întoarce convinşi că alungarea lui Ioan a fost legitimă, mă vor sfătui să mă retrag din comuniunea cu el şi, dacă dimpotrivă ei se vor convinge de răutatea episcopilor din Răsărit, vor încerca să te întoarcă de la orice comuniune cu aceşti ticăloşi.

Cu gândul de a-ţi arăta în mod limpede care este sentimentul occidentalilor faţă de episcopul Ioan, am ales din numeroasele scrisori pe cea a episcopilor Romei şi Apuliei anexându-le acestei depeşe.

Înainte de orice, implor pe milostivirea ta să dea poruncă pentru a face să participe la sinod, chiar în ciuda voinţei lui, pe Teofil al Alexandriei, care se spune că este autorul nenorocirilor care ne mâhnesc. Fie ca prin punerea în lucrare a acestora, sinodul pe care-l cerem să poată reuşi să restabilească pacea ce se potriveşte timpului nostru.”

Ambasada papală a părăsit Roma spre sfârşitul lunii martie. Când a ajuns în apele răsăritene, două mici nave cu emblemele Imperiului Roman de Răsărit au oprit nava care-i transporta pe ambasadori. Poliţia imperială a pus mâna pe episcopi în plină mare, i-a îmbarcat pe două nave şi i-au condus aproape ca pe nişte deţinuţi la fortăreaţa Athyras în Tracia. Sfătuit de episcopii răsăriteni, împăratul Arcadius voia să lichideze această ambasadă papală. Episcopii romani s-au văzut închişi în celule ca

nişte răufăcători. Episcopii greci care făceau parte din delegaţie au fost îndată despărţiţi de colegii lor occidentali. Chiriac, Demetrius, Eulysius, Paladie au fost ţinuţi câtva timp în celule separate în fortăreaţa din Athyras, apoi au fost transportaţi pe jos spre un loc necunoscut. Au fost supuşi la toate umilinţele posibile. De exemplu, în timpul opririlor, cei patru episcopi răsăriteni au fost obligaţi să doarmă în case rău famate. Apoi suferinţele lor fizice şi morale au luat sfârşit, cum iau sfârşit toate cele pământeşti. Episcopii răsăriteni veniţi de la Roma au fost ucişi de soldaţii care-i escortau cu lovituri de bâtă, cu lovituri de picioare, cu lovituri de pumni. Au murit în credinţă ca nişte martiri în timpul călătoriei lor.

4

Ambasadorii occidentali au fost supuşi altor torturi decât cele suferite de colegii lor răsăriteni. Mai întâi, poliţiştii imperiali au vrut să le ia ambasadorilor cele trei scrisori. Ambasadorii au refuzat să le predea. Au replicat că dintotdeauna ambasadorii trebuiau să înmâneze scrisorile în mâinile împăratului. Ofiţerii au încercat atunci să le ia cele trei scrisori cu forţa. Prelaţii s-au luptat şi s-au opus. Unuia dintre ei, episcopul Marianus, poliţiştii i-au smuls degetele, încercând să-i smulgă scrisorile dar episcopii romani erau atleţii lui Hristos. Ştiau să se lupte. Văzând că nu reuşea cu forţa, Arcadius le-a trimis legaţilor romani trei mii de monede de aur – ca mită – dacă-l vor recunoşte pe noul episcop al Constantinopolului, Atticus, şi dacă semnau o scrisoare prin care renunţau la sinodul de la Tesalonic. Episcopii ambasadori au refuzat aurul împăratului Arcadius. Văzând că nu reuşea să-i convingă nici cu forţa, nici cu banii, nici cu viclenia, împăratul a poruncit ca prelaţii să fie trimişi la ei acasă, în Italia. Cel puţin acest lucru li s-a făcut cunoscut. După patru luni de captivitate, episcopii şi suita lor au fost scoşi din închisoare şi îmbarcaţi. Dar căpitanul avea ordin să scufunde barca cu prelaţii ambasadori. Printr-o minune însă, episcopii au fost salvaţi şi s-au întors la Roma unde au putut povesti cum au fost maltrataţi în închisoare. Au putut arăta oasele lor zdrobite. Şi cicatricele. N-au putut spune însă nimic de soarta lui Gură de Aur în exil, nici de soarta episcopilor răsăriteni plecaţi împreună cu ei de la Roma şi care, la acea dată, erau deja asasinaţi.

Augustin, Ieronim şi alţii l-au sfătuit pe papă să renunţe la sinod. Papa Inocenţiu a refuzat însă sfaturile lor. El voia să apere Biserica. Urmaşul Sfântului Petru n-are dreptul să se descurajeze. Şi papa nu s-a descurajat. A hotărât să continue lupta apostolică pentru Biserică până ce victoria va fi de partea acesteia.

5

Împăratul Arcadius şi episcopii răsăriteni au înţeles – cu intuiţia răufăcătorilor – că papa Inocenţiu nu va depune armele înainte să se facă dreptate. Episcopul Atticus a avut atunci o idee pentru a împiedeca intervenţia Romei. I-a propus lui Arcadius să-l ducă pe Gură de Aur într-un loc de exil încă şi mai îndepărtat. Ar putea muri pe drum. Prin moartea lui Gură de Aur dosarul său ar fi închis. Sinodul pentru reabilitarea exilatului nu mai putea fi convocat.

Arcadius se temea.

Episcopii i-au repetat împăratului că luau asupra lor păcatul. Şi pentru că împăratului Arcadius îi era frică, realmente frică, i s-a promis să se facă totul într-un mod discret şi Gură de Aur să nu fie strangulat cum se făcuse cu celălalt episcop în Cucuz. Auzind spunându-se că asasinatul lui Gură de Aur va avea loc într-un mod delicat, blând şi cu cea mai mare discreţie, Arcadius a acceptat ca sfântul să fie ucis pentru a pune capăt acestei intervenţii a Romei. Episcopii au fost într-atât de încântaţi de decizia imperială, încât au promis să-l ucidă pe Gură de Aur cu o asemenea discreţie încât nici măcar Dumnezeu, Tatăl ceresc, să nu-şi dea seama!

Împăratul Arcadius a surâs şi a dat în alb episcopilor permisiunea să înfăptuiască această acţiune, cu toată fineţea. Căci într-adevăr era o dovadă de mare fineţe din partea lor să ucidă un om fără ca nici Dumnezeu să-şi dea seama!

XVII

1

Primind toată libertatea de la împărat pentru a-l ucide pe Sfântul Gură de Aur, episcopii răsăriteni au considerat de datoria lor să execute planul. Episcopii de la Constantinopol au căutat cu ajutorul poliţiei imperiale doi poliţişti care nu se temeau de sânge, doi adevăraţi poliţişti. S-a fixat un concurs şi, în cele din urmă, au fost aleşi doi ofiţeri imperiali de poliţie cărora li s-au verificat inimile: erau inimi de piatră. Au primit ordinul de a-l face pe Gură de Aur să iasă din Arabissos şi să-l transporte la picioarele Caucazului, în localitatea numită Pityontis. Poliţiştii au primit ordinul să nu ajungă niciodată cu prizonierul lor la Pityontis, ci să-l transporte în aşa fel încât sfântul să moară pe drum. Pentru această misiune li s-a promis celor doi poliţişti ceea ce se promite întotdeauna în ocazii asemănătoare: bani, înaintare, un concediu şi, mai târziu, o decoraţie.

Poliţiştii au plecat numaidecât să-şi îndeplinească misiunea pentru că episcopii erau foarte presaţi. Nu mai voiau să amâne această afacere. Le era frică de Gură de Aur. Şi pentru a scăpa de această frică, voiau să-l ucidă cât mai repede cu putinţă.

Paladie scrie că, vorbind de Gură de Aur, unul din episcopi a spus: „Vedeţi pe acest mort înfricoşător, care-i terorizează pe cei vii şi puternici, ca o mască care-i înspăimântă pe copii. Ciudat lucru. Cei care, sprijiniţi de braţul statului şi de bogăţia Bisericii au în mână puterea de a face totul, tremură, pălesc şi se înspăimântă în faţa acestui preot singur, fără patrie, bolnav şi exilat.”

Sfinţenia şi gloria lui Gură de Aur îi înspăimântau pe episcopi. Nu mai dormeau noaptea. Din cauza aceasta au trimis de această dată doi poliţişti cu ordinul de a nu mai pierde timpul şi de a-l ucide pe Gură de Aur.

2

Poliţiştii au sosit la Arabissos spre jumătatea lui iunie 407. I-au arătat lui Gură de Aur ordinul de transfer la Pityontis. Sfântul n-a părut surprins. Se aştepta la aceasta. Exilatul îi aştepta de mult timp poliţiştii imperiali care trebuiau să-l asasineze. N-a fost deloc surprins când i s-a făcut cunoscut că plecarea va avea loc imediat, fără nicio întârziere. Exilatul nu avea bagaje. S-a lăsat deci încadrat de soldaţi şi s-a aşternut pe drum de îndată ce soldaţii i-au poruncit. Sfântul era cu totul lămurit cu privire la intenţiile lor când i-a văzut părăsind drumul pentru a-l conduce pe o cărare pe care nu putea merge decât un singur om. A mers totuşi curajos pe acest drum pietros care se înălţa pe crestele munţilor. Poliţişti primiseră efectiv ordinul să nu-l conducă deloc pe sfânt pe drumuri, ci numai pe poteci. Trebuiau să evite nu numai oraşele şi satele, ci şi orice trecător. În timpul călătoriei sale, sfântul nu trebuia să întâlnească niciun suflet viu.

Şi Gură de Aur a mers în direcţia indicată de soldaţi. Mergea prin munţi până pe creste, apoi cobora. Urca, apoi cobora. Din când în când bătrânul se oprea. Soldaţii aveau ordinul să nu-l lase pe prizonier să se odihnească niciun minut. Gură de Aur trebuia silit să meargă până ce-i va veni moartea. Fiindcă aceasta era misiunea poliţiştilor. Să-l obosească până ce va cădea mort pe drum. Atunci s-a petrecut un lucru inexplicabil: sfântul nu obosea. Sfântul mergea mai neobosit decât tinerii poliţişti care-l escortau. Gură de Aur suporta foamea şi setea mai bine ca aceşti gardieni. Lucrul i-a uimit până într-atât pe poliţişti încât unul dintre ei a crezut că era o minune şi a încercat să-l salveze pe episcop. Al doilea era însă neînduplecat. Ştia că dacă prizonierul nu murea pe drum, nu va primi nici banii, nici avansarea, nici concediul. Gândindu-se la toate acestea, a rărit opririle cu riscul de a cădea el însuşi bolnav. Dar sfântul mergea ca un tânăr fără să obosească. Al doilea poliţist a inventat alte mijloace pentru a pune capăt rezistenţei prizonierului. Sfântul a fost obligat să meargă când soarele era cel mai arzător, în miezul zilei, dar nici soarele torid nu reuşea să-l doboare. Atunci Gură de Aur a fost silit să meargă în văpaia lunii iunie în Asia fără pălărie. Paladie scrie: „Din pricina căldurii capul sfântului ajunsese stacojiu ca o roşie.” Dar prizonierul nu făcea insolaţie. Al doilea poliţist a încercat atunci o altă metodă. De fiecare dată când începea să plouă sfântul trebuia să pornească la drum, dar

ploaia care curgea pe pieptul şi pe spatele lui Ioan nu i-a provocat nici pneumonie, nici cea mai mică răceală.

În acest timp, neştiind că Ioan, lumina Bisericii, era condus la moarte, papa Inocenţiu făcea toate eforturile pentru a-l salva. Dar Gură de Aur nu ştia nimic de acţiunea papei. Nu ştia că în acele zile când era dus cu capul gol sub soarele arzător al amiezii, doi colegi de calendar, doi viitori colegi de calendar şi doi episcopi, fraţii săi în Hristos, îi scriau papei pentru a-l convinge să nu-l mai apere pe Ioan. Papa nu s-a lăsat convins. A refuzat scrisoarea prin care, pe 13 iunie 407, adică în timp ce Gură de Aur era pe drumul asasinării sale, Sfântul Augustin şi Sfântul Ieronim îi cereau lui Inocenţiu să abandoneze cauza lui Ioan. Gură de Aur mergea curajos. Ştia că mergea spre cer. Ştia că drumul care duce la cer înaintează sub ploaia torenţială, sub focul lunii iunie care izbea capul său gol, printre cărările stâncoase ale munţilor. Gură de Aur mergea pe drumul sfinţeniei încă din copilăria lui şi ştia că acest drum era anevoios. Dar îşi continua drumul ca un adevărat atlet al lui Hristos.

Al doilea poliţist era uluit. Începea să creadă şi el că rezistenţa episcopului se datora unei minuni. Dar mai avea şi alte mijloace şi voia să le încerce pe toate. Voia ca sfântul să moară. Dacă sfântul nu murea, adio avansare, primă în bani şi concediu! În cele din urmă, Dumnezeu s-a milostivit de Ioan, episcopul şi atletul Său.

Dumnezeu i-a cerut lui Ioan Gură de Aur aceleaşi sacrificii ca lui Iov. Şi Ioan l-a dat totul cu credinţă. Iar acum Dumnezeu, satisfăcut de rezistenţa atletului Său Ioan, fiul Antuzei şi al lui Secundus din Antiohia, nu mai voia să-i ceară nimic acestui atlet care suferise toate încercările. Tocmai împlinise cincizeci şi opt de ani. Nu mai era decât piele şi oase. Ioan s-ar mai fi luptat încă, pentru că nu refuza nicio luptă. Dar Dumnezeu, în marea Sa milostivire, a considerat că Ioan Gură de Aur avea dreptul la odihnă. Şi dat fiind că pentru sacrificiile sale Ioan avea dreptul la o răsplată, în noaptea de 13 septembrie 407, când soldaţii i-au permis lui Ioan Gură de Aur să doarmă câteva ore la câţiva kilometri de localitatea numită Comana (căci în tot timpul călătoriei, aşa cum s-a poruncit la Constantinopol, sfântul nu s-a culcat niciodată într-un oraş sau într-un sat), Dumnezeu i l-a trimis pe Sfântul Bazilisc. Episcopul Ioan Gură de Aur dormea aproape de biserica închinată Sfântului Bazilisc, un martir care a fost martirizat în acel loc.

Sfântul Bazilisc i s-a arătat lui Ioan în somn şi i-a spus că a suferit toate încercările pământeşti care duceau la cer.

„Curaj, frate Ioane, mâine vom fi împreună!”

Sfântul Bazilisc s-a arătat apoi preotului care avea grijă de biserică şi i-a spus: „Pregăteşte un loc pentru fratele meu Ioan, căci iată că soseşte.”

3

Îndată după anunţul că în ziua următoare va părăsi lumea pământească, prizonierul a fost trezit de soldaţii care i-au spus să se pregătească de plecare. Gură de Aur i-a rugat să aştepte până a doua zi, căci avea să moară în zori. Soldaţii au râs şi l-au împins pe drum cu lovituri de bâtă. Ziua nu se ridicase încă. Ioan a ascultat ordinul, dar o dată cu venirea zorilor a simţit că moartea era aproape. Le-a spus soldaţilor că îi ruga să se întoarcă şi să-l ducă la biserica Sfântului Bazilisc.

Nu aveau de parcurs decât o foarte mică distanţă. Soldaţii s-au lăsat înduplecaţi. Şi episcopul a fost dus înapoi la biserica Sfântul Bazilisc. La întoarcere a mers repede. Gură de Aur voia să ajungă cât mai repede cu putinţă. Odată ajuns, s-a dezbrăcat. A dat săracilor încălţările sale. Apoi le-a dat veşmintele sale uzate; le-a dat cămaşa sa; le-a dat batista cu care şi-a şters sudoarea frunţii sale. A dat săracilor tot ce avea. Totul pentru săraci. N-a mai păstrat decât o cămaşă albă lungă. Şi, după ce le-a dat totul, s-a întins pe dalele care pardoseau biserica. A cerut Sfânta Cuminecătură. Toate acestea cu calm. Apoi a spus:

„Slavă lui Dumnezeu pentru toate! Amin.”

Şi, îmbrăcat cu cămaşa sa albă, întins pe dalele bisericii, Gură de Aur a murit. A trecut la cer ca şi cum nimic nu se întâmplase. Senin. Ca şi cum ar fi spus Amin.

Epilog

Papa Inocenţiu a luptat până la sfârşitul zilelor sale pentru reabilitarea lui Ioan Gură de Aur. Preoţii şi episcopii care s-au declarat împotriva sfântului martir au fost scoşi din comuniunea cu Roma.

Atticus al Constantinopolului a acceptat el însuşi ca numele lui Ioan să fie restabilit pe lista episcopilor. În anul 438, sub episcopatul lui Produs, în ziua de 27 ianuarie, rămăşiţele pământeşti ale lui Gură de Aur au fost transferate de la Comana la Constantinopol. Mulţimea săracilor şi a cerşetorilor era în genunchi şi plângea chemându-l pe Gură de Aur ca şi cum ar fi fost încă în viaţă.

„Părinte, ia-ţi înapoi locul pe scaunul episcopal.”

La această ceremonie asista vărsând lacrimi Teodosie al II-lea, fiul lui Arcadius şi al Eudoxiei, asasinii sfântului.

Gură de Aur a fost înhumat în biserica Sfinţilor Apostoli din Constantinopol, necropola împăraţilor bizantini. Dar destinul unui sfânt pe pământ e un lung şir de suferinţe. Chiar şi după moartea sa.

În anul 1204, când Constantinopolul a fost devastat şi incendiat de armatele cruciadei a patra, cruciaţii au furat o dată cu toate lucrurile preţioase ale oraşului şi moaştele Sfântului Ioan Gură de Aur. Ele au fost duse la Roma, unde au fost înhumate în capela corului bisericii Sfântul Petru, în apropierea mormintelor Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel. Ioan a intrat în istorie ca martir şi de asemenea drept cel mai mare orator creştin. De aici supranumele de Gură de Aur, în limba greacă *Chrysostomos*.

Biserica romană îl sărbătoreşte cu acest titlu pe 27 ianuarie, iar Biserica răsăriteană de două ori: pe 27 ianuarie şi 13 noiembrie.

În 1908 Roma l-a proclamat pe Gură de Aur patronul oratorilor creştini. Dar osemintele sfântului nu au cunoscut niciodată odihna. Au fost fărâmiţate şi risipite între Răsărit şi Apus ca pentru a le servi drept legătură de unire.

Cuprins

I....4
II....18
III....34
IV....42
V....70
VI....101
VII....105
VIII....112
IX....121
X....132
XI....140
XII....155
XIII....165
XIV....176
XV....187
XVI....197
XVII....202
Epilog....206

Difuzare: SC *SUPERCRAPH* SRL
str. Biserica Alexe, nr. 24
040269 Bucureşti, sector 4
tel./fax 021-3367913

În primele secolele ale creştinismului, bărbaţii şi femeile care luptau pentru a dobândi gloria sfinţilor erau numiţi atleţii lui Hristos. Un sfânt realizează în cursul vieţii sale performanţe pe care ceilalţi oameni nu reuşesc să le înfăptuiască. Uneori performanţele sale sunt recunoscute oficial de Biserică. În acest caz el figurează în calendar. Recunoaşterea oficială a unui sfânt are loc însă doar ca o excepţie şi numai pentru un foarte mic număr de persoane. Majoritatea sfinţilor sunt ignoraţi de calendar. Puţinii sfinţi pe care Biserica îi recomandă venerării publice primesc această consacrare cu titlul postum. Niciodată în timpul vieţii lor.
Mulţi oameni au vrut să se facă sfinţi. Luptele lor pentru dobândirea curăţeniei necesare sfinţeniei au fost spectaculoase. Mai spectaculoase şi mult mai dure decât lupele din arene. Pentru dobândirea curăţeniei, atleţii lui Hristos luptau împotriva trupului lor, împotriva somnului, împotriva foamei, împotriva durerii, împotriva propriilor lor gânduri, împotriva instinctelor. Era o luptă fără milă, dusă zi şi noapte, de-a lungul unei întregi vieţi. O luptă palpitantă şi fără nici un răgaz.

Ioan Gură de Aur a luat hotărârea să se facă sfânt încă din adolescenţă, când era încă pe băncile şcolii. O hotărâre luată în deplină cunoştinţă de cauză şi după o matură chibzuinţă. Alţi tineri hotărăsc în adolescenţa lor să se facă generali, sportivi campioni, exploratori. Ioan Gură de Aur a hotărât să se facă sfânt. Toată viaţa sa n-a avut alt ideal.
Pentru a dobândi sfinţenia el i-a înfruntat pe toţi adversarii pe toate terenurile şi a câştigat toate luptele. Palmaresul său este o imensă listă de victorii. Victoriile lui Ioan Gură de Aur au fost atât de categorice, încât el este unul din puţinii sfinţi citaţi în calendar atât de Biserica occidentală, cât şi de Biserica răsăriteană.

ISBN 973-7859-00-6